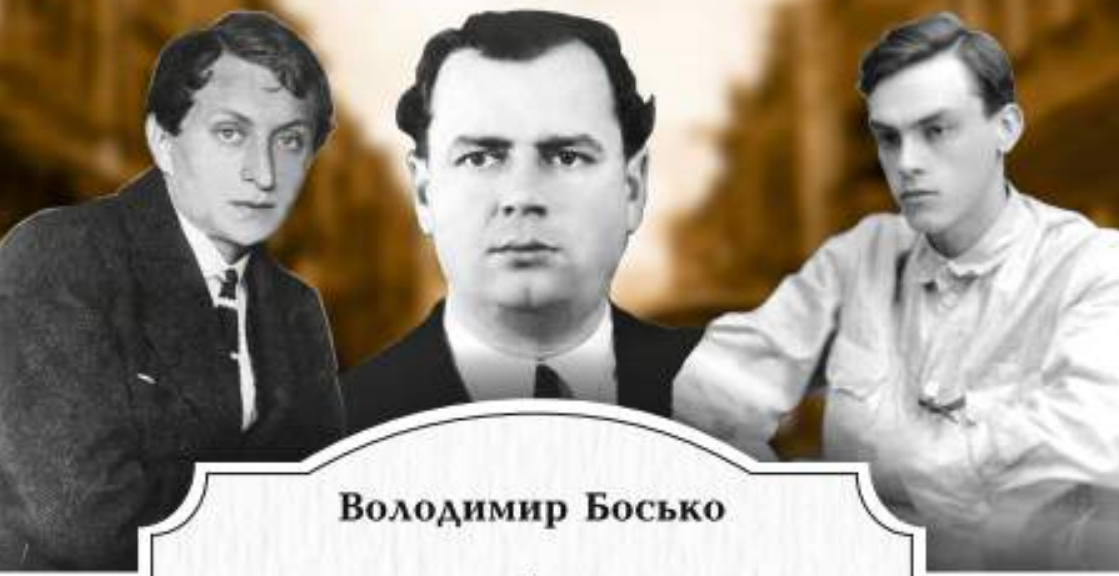

Володимир Босько

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР
КІРОВОГРАДСЬКОЇ
ОБЛАСТИ

ЛЮДИ. ПОДІЇ. ФАКТИ
2017

Комунальний заклад «Кіровоградський
обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
імені Василя Сухомлинського»

Володимир Босько

**Історичний календар
Кіровоградщини
на 2017 рік
Люди. Події. Факти.**

Центрально-Українське видавництво
Кропивницький
2016

ББК 63.3(4УКР-4КІР)Оя25

УДК 94(477) (059.3)

Б 85

Автор-упорядник: **Босько Володимир Миколайович**, методист КЗ «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського», лауреат обласної краєзнавчої премії імені Володимира Ястребова, лауреат обласної премії у галузі образотворчого мистецтва імені Олександра Осмьоркіна.

Рецензенти:

Бик Адам Сергійович, кандидат педагогічних наук, доцент, заступник директора з науково-дослідної роботи та міжнародного співробітництва КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», лауреат обласної педагогічної премії імені Василя Сухомлинського.

Бабенко Олег Олександрович, директор Кіровоградського обласного державного архіву, голова обласної організації Національної спілки краєзнавців України, лауреат обласної краєзнавчої премії імені Володимира Ястребова, лауреат обласної літературної премії імені Євгена Маланюка.

Друкується за рішенням вченої ради комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського».

Відповідальна за випуск: **Корецька Людмила Вікторівна**, директор КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», заслужений працівник освіти України.

Босько В.М.

Б 85 Історичний календар Кіровоградщини на 2017 рік. Люди. Події. Факти [Текст] : довідник / Автор-упоряд. В.М. Босько. – Кропивницький: Центрально-Українське видавництво, 2016. – 260 с.
ISBN 978-966-130-109-1

12-й випуск альманаху містить відомості про ювілеї понад 400 визначних особистостей як минулих часів, так і сьогодення (від середини 18-го століття до наших часів), пов'язаних з Єлисаветградським і Олександрійським повітами та сучасною Кіровоградською областю. Історико-краєзнавчі нариси і розвідки розповідають про перейменування міста, його вулиць та драматичні долі відомих людей Степової Єллади. Зокрема представлено 23 біографічні довідки про наших земляків, героїв АТО, які віддали життя за суверенітет і територіальну цілісність України. Видання ілюстроване, розраховане на широке коло читачів.

ISBN 978-966-130-109-1

ББК 63.3(4УКР-4КІР)Оя25
УДК 94(477) (059.3)

© В. М. Босько, 2016 р.

© Центрально-Українське видавництво, 2016 р.

ІСТОРИЧНА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ СТЕПОВОГО КРАЮ У ДОЛЯХ ЙОГО ВИДАТНИХ УРОДЖЕНЦІВ

*Весь этот мир, прекрасный и горбатый,
Как дерево на берегу Ингула...*

Арсений Тарковский

Побачив світ «Історичний календар Кіровоградщини на 2016 рік. Люди. Події. Факти». З цього приводу варто привітати не тільки його незмінного автора Володимира Боська разом з Централіно-Українським видавництвом, але й усіх читачів. У добу, коли Україна так болісно входить у європейський вимір, цей проект сприймається особливо актуально й природно.

Щорічні «Календарі» Володимира Миколайовича (а їх уже 11!) на фоні багатьох інших аналогічних видань, що з'являються в нашій державі та поза її межами, по-справжньому авторські. Вони, будучи по вінця наповнені належною у таких випадках інформацією, не тільки дають можливість робити разом з дослідником відкриття, вгадувати спрагу знань, а ще й викликають особливі почуття від незмінної ліричної складової.

У 2005 році з'явилась друком перша книга «Історичного календаря Кіровоградщини на 2006 рік». А зараз це вже унікальне явище, яке виходить за регіональні рамки. І не тільки завдяки енциклопедичній насиченості, на що ще за життя звертав увагу збирач «Літературного словника Кіровоградщини» незабутній Леонід Куценко. Насмперед через своєрідну особистісну подачу матеріалу. Ліричний струмінь оживляє, здавалося б, традиційно «сухі» рубрики, відомі кожному з «Календаря знаменних і пам'ятних дат». Ідучи за подіями днів, місяців, років і навіть століть, автор з різних за кольором (національна, релігійна, партійна та інша приналежність) та блиском (відомі й малознані особистості) біографічних камінців творить оригінальну мозаїчну картину минулого й сьогодення краю.

На думку колег-краєзнавців, цінність Боськових календарів навіть не в тому, що він перший про щось або когось написав (хоча й відкрив у краєзнавстві більше, ніж будь-хто інший до нього), а в тій особливості, що він ніби повертає особистість до малої батьківщини. Він спонукає пишати земляком навіть тоді, коли людина

Передмова

прославила себе, скажімо, як хлібороб, не вдома, а десь у сусідній Миколаївщині (двічі Герой Соціалістичної Праці та Герой України Дмитро Костянтинович Моторний), або як президент баскетбольної ліги аж за Атлантичним океаном (засновник НБА Моріс Подолов). Такий підхід дає зрозуміти, що мало є епох чи галузей людської діяльності, де б уродженці рідного краю не доклали своїх рук, розуму й серця.

Щоб засвідчити власне кредо, Володимир Босько звертається до узагальнень історика Наталії Яковенко: «Все, що мало місце на території України, всі, хто тут народився (незалежно від етнічного походження), належать передусім Україні», а отже, й Кіровоградщині.

Надихає краєзнавця й висновок Леоніда Вернського – онука лауреата Нобелівської премії з фізики Ігоря Тамма. Досліджуючи життєпис славетного діда – вихованця Єлисаветградської громадської гімназії – він з подивом виявив: «Жодне провінційне місто Російської імперії наприкінці XIX-початку XX століть не дало світові такої кількості видатних людей, як Єлисаветград!»

А з усіх визначень, що таке історія, Босько намагається дотримуватись того, що належить одному з найсамобутніших філософів Миколі Федорову: «История есть всегда воскрешение, а не суд, так как предмет истории не живущие, а умершие...»

Годі навіть намагатися переказати зміст усіх календарів! Загальний об'єм їх випусків давно перетнув дві тисячі сторінок. Зрозуміло, було б краще, якби читачі могли самостійно ознайомитися бодай з одним щорічником. Але оскільки сьогочасні тиражі книжок надто мізерні, спробуємо хоча б пунктирно окреслити зроблене Володимиром Боськом.

Про кого він тільки не писав! Дев'ятий випуск календаря присвячений 75-річчю утворення Кіровоградської області. Є в ньому чимало цікавої інформації й стосовно Другої світової війни, не забуто й ювілей славного Кобзаря («Унікальний прижиттєвий і найзагадковіший портрет Тараса Шевченка зберігається в Кіровограді»). В інших томах – невідомі сторінки життя Йосипа Шевченка, небожа Великого Кобзаря. Виявляється, той навчався в знаменитому Єлисаветградському юнкерському кавалерійському училищі. А ще з-під його пера вийшла перша в історії міста україномовна книга «Дещо з перекладів і самостійних творів», надрукована під псевдонімом І.Гриненко. Дізнаємося й про те, що у Голованівську на Кіровоградщині народилася внучата племінниця Тараса Шевченка Олександра Велигорська (дружина письменника Леоніда Андрєєва, мати поетів Вадима та Даниїла Андрєєвих). Далеко не всім відомо й про те, «Як елисаветградці боронили українську мову». Майже

140 років тому члени місцевого українофільського гуртка написали листа до відомого журналіста О. Пипіна з проханням посприяти скасуванню Емського указу про заборону української мови, літератури й театру.

Вміщено до календарів і маловідомі факти, пов'язані з першим професійним українським театром корифеїв. І навіть з життям Мельпомени на окупованій німцями Кіровоградщині, де «репертуар був українським на 100 відсотків». Автор вважає, що нам ще належить гідно оцінити те явище.

Пише Володимир Миколайович й про Семена Климовського, який жив на хуторі Припутні на території нинішньої Кіровоградщини, де створив відому всьому світові пісню «Їхав козак за Дунай». І про те, що понад 130 років тому місцевими аматорами (М.Кропивницький, І. Тобілевич) в Єлисаветі (так вони називали Єлисаветград) здійснено першу постановку знаменитих «Вечорниць» Петра Нішинського, де прозвучала хвилююча «Закувала та сива зозуля».

Босько першим довів, що так званий «Херсонський белетристичний збірник «Степ» (1886), має елисаветградське походження («А «Степ» все-таки наш – елисаветградський!»). Розповідає він і про діяльність в Єлисаветградському повіті «артільного батька» Миколи Левитського.

Є цікавинки й про давнішу історію. Наприклад, про битву на Жовтих Водах 1648 року, завершальний етап якої стався на території, що зараз входить до складу Олександрійського району. А ось чи прокладено туди туристичний маршрут, як про те стурбовано написав автор календаря? Або про українського Робіна Гуда Устима Кармелюка. Виявляється, в біографії очільника повстанської боротьби 1813-1815 років був епізод, пов'язаний з Єлисаветградом, куди бунтар потрапив як рекрут, але зумів утекти.

Неодноразово автор звертається й до постаті таємничого гетьмана Павла Полуботка, його дотичних до нашого краю слідів («Єлисаветградський слід скарбів Полуботка»). Наводить по-справжньому дивовижні факти: саме в Єлисаветграді зберігалися аж дві реліквії – вишивана сорочка гетьмана і знаменита картина художника Василя Волкова «Петро І і Павло Полуботок».

Володимир Босько робить читача співучасником власних відкриттів у краєзнавстві. Так, вивчаючи матеріали архівів, він натрапив на унікальні документи про появу та функціонування перших концтаборів. Ні, не гітлерівських чи польської Берези Картузької (все це буде пізніше!), а про Єлисаветградський концентраційний табір 1921-1922 років!

Не менш вражають подробиці, виявлені у місцевому архіві, про

Передмова

вилучення церковних цінностей з храмів Єлисаветградського повіту («Велике пограбування храмів Єлисаветградського повіту»).

З року в рік змінюється на краще глибина викладу матеріалу в календарях, з'являються нові ракурси подачі. Ось, приміром, нарис «Брат мій – ворог мій...» Йдеться про вражаючий розкол наприкінці XIX століття роду Шульгиних. Його представників, двоюрідних братів Якова Миколайовича та Василя Віталійовича, назавжди розз'єднала... Україна!» Перший – визначний українофіл, майже 7 років працював контролером єлисаветградського відділення Державного банку. Тут у 1894 році народився син Володимир Шульгин, що загинув під Крутами. Старший Олександр – перший український міністр закордонних справ в уряді УНР. А їхній родич Василь Шульгин – відомий монархіст, один із засновників Добровольчої (Білої) армії, автор книг «Дни», «1920» та ін. Саме батько останнього – Василь Якович – заснував українофобську газету «Киевлянин».

Окремі статті за насиченістю інформацією та цікавими узагальненнями вирізняються з-поміж інших. Чого варта лише ось ця: «Бо все на світі лише пісня на мові українській», в якій автор торкається однієї із надзвичайно делікатних для нашої країни тем – національного питання.

Степовий край щедро поділився своїми синами й дочками з провідними країнами світу. Про це Босько розповідає у статтях «Видатні американці – уродженці Єлисаветграда», «Наші земляки – творці держави Ізраїль», «Єлисаветградські художники-парижани» та ін.

Уродженці Степової Еллади відігравали провідну роль у подіях всесвітньо історичного значення. Так, колишній начальник Єлисаветградського кавалерійського училища генерал Олександр Самсонов – одна з ключових і найтрагічніших постатей Першої світової війни. У серпні 1914 року після розгрому 2-ї російської армії, якою пожертвували задля врятування Парижа, він – її командувач і людина честі – застрелився.

Сьогодні все більше дослідників історії більшовицької революції 1917 року вважають, що її творцями були переважно вихідці з Єлисаветградського повіту: Лев Троцький, Григорій Зінов'єв, брати Гомберги. Звісно, Володимир Босько ретельно висвітлив і цю тему.

Сильне враження справляє й емоційно аналітична стаття «Доля малих батьківщин». Автору справді болять тема зникнення неперспективних сіл, оскільки з ними втрачається історична пам'ять.

Крім, зрозуміло, стислих біографій кількох тисяч (!) персоналій, понад 200 нарисів, розвідок та есе календарі містять інформацію для краєзнавців різних напрямків та уподобань.

Не дивно, що літературі філолог за освітою й пристрасний поціновувач красного слова відводить у календарях чимало місця. Наприклад, згадується англійська письменниця Етель Ліліан Войнич, яка прообразом свого Артура-Овода зробила уродженця Нового Стародуба Петрівського району Сергія Степняка-Кравчинського. Зібрано різноплановий матеріал про зв'язки Льва Толстого з елисаветградцями. Є розповідь про те, що одним з поштовхів до виступу в 1908 році російського гуманіста за скасування смертної кари була інформація про страту 20 селян Єлисаветградського повіту за вбивство поміщика Келеповського. Тож всесвітньо відома стаття «Не можу мовчати» має центральноукраїнську прив'язку.

18 років, відданих картинній галереї й художньому музею Кіровограда, зрозуміло, привернули увагу автора календарів до художників-земляків. Він пише про академіка портретного живопису Петра Крестоносцева, який у 1880 році створив Вечірні рисувальні класи при Єлисаветградському земському реальному училищі – першу в Росії громадську школу мистецтв. Про виставки в Єлисаветграді Товариства передвижників (Єлисаветград входив до п'ятірки найбільш відвідуваних передвижниками міст). Про «сонячного художника» Сергія Васильківського (малював козацьку церкву в с. Куцеволівці Онуфрівського району), що відвідав Єлисаветград з виставкою своїх творів у 1913 році.

А як же без Івана Похитонova, якого, крім України, вважають своїм Бельгія, Франція й Росія! Його творчості й долі Володимир Босько присвятив низку статей. Виявляється, Похитонova можна вважати навіть фундатором Єлисаветградського художнього музею. Митець у 1913 році мав намір передати землякам частину своїх живописних перлин, а по смерті – всі...

З приємністю автор календарів зазначає, що «Єлисаветград кінця XIX-початку XX століть називали музичною столицею Півдня Росії». Місто мало славнозвісну музичну школу Густава Нейгауза й дало світові цілу плеяду видатних музикантів: Генріх Нейгауз, Кароль Шимановський, Фелікс Блуменфельд, Ксенія Ерделі та ін. Є тут цікавинки й про Миколу Лисенка, дитинство якого минуло в Крилові, з великим концертом в Єлисаветграді він виступав уже знаним композитором і педагогом.

Єлисаветград пишався передусім своїми навчальними закладами, тому Босько досліджує історію кавалерійського, земського реального й комерційного училищ, громадської гімназії.

В календарях є згадки й розгорнуті оповіді про колег-краєзнавців, яких Володимир Миколайович добре знав і знає особисто: про незабутнього Федора Плотніра – новопраського літописця; про ле-

Передмова

гендарного збирача старожитностей Олександра Ільїна, після смерті якого в 1995 році його антикварні скарби наробили чимало шуму, що не вщух і по сьогодні й навіть вилився у відомий серіал «Синдром дракона». Про це Володимир Миколайович розповідає у захоплюючій дилогії «Людина, яка спокусила місто», «Скарби Ільїна: містика і КДБ».

Володимир Босько виступає своєрідним генератором ідей для творчих людей. Так, наприклад, на його думку, «давно назріла потреба скласти довідник населених пунктів Єлисаветградського та Олександрійського повітів, що назавжди зникли з мапи після 1917 року».

Цей молодий регіон України у самісінькому її центрі, що «розвивався з суто американською швидкістю», був і, на жаль, залишається для неї найзагадковішим і деє навіть чужорідним. Своїми календарями Босько прагне подолати цю упередженість України щодо рідного краю, довести його повноцінність та показати унікальність.

На сьогодні у мене на полиці стоїть 11 історичних календарів з автографами автора. Останній – з біографіями загиблих майданівців та учасників кривавої війни, котру називають аббревіатурою з трьох літер... АТО. З нетерпінням чекаю 12-го!

Передрук статті Федора Шепеля «Від Володимира Боська» з часопису «Кур'єр Кривбасу» (із незначними доповненнями та уточненнями), №317-318-319, 2016

Різні обличчя Історичного календаря

Борис Пастернак

Единственные дни

На протяжение многих зим
Я помню дни солнцеворота,
И каждый был неповторим
И повторялся вновь без счета.

И целая их черед
Составилась мало-помалу –
Тех дней единственных, когда
Нам кажется, что время стало.

Я помню их наперечет:
Зима подходит к середине,
Дороги мокнут, с крыш течет
И солнце греется на льдине.

И любящие, как во сне,
Друг к другу тянутся поспешней,
И на деревьях в вышине
Потеют от тепла скворешни.

И полусонным стрелкам лень
Ворочаться на циферблате,
И дольше века длится день,
И не кончается объятье.

Роберт Рождественский

Тихо летят паутинные нити.
Солнце горит на оконном стекле...
Что-то я делал не так?
Извините:
жил я впервые
на этой Земле.
Я её только теперь ощущаю.
К ней припадаю.
И ею клянусь.
И по-другому прожить обещаю,
если вернусь...

Но ведь я
не вернусь.

Булат Окуджава

Почему мы исчезаем...

Почему мы исчезаем,
превращаясь в дым и пепел,
в глинозем, в солончаки,
в дух, что так неосязаем,
в прах, что выглядит нелепым, –
нытики и остряки?

Почему мы исчезаем
так внезапно, так жестоко,
даже слишком, может быть?
Потому что притязаем,
докопавшись до истока,
миру истину открыть.

Вот она в руках как будто,
можно, кажется, потрогать,
свет ее слепит глаза...
В ту же самую минуту
Некто нас берет под локоть
и уводит в небеса.

Это так несправедливо,
горько и невероятно –
невозможно осознать:
был счастливым, жил красиво,
– но уже нельзя обратно,
чтоб по-умному начать.

Может быть, идущий следом,
зная обо всем об этом,
изберет надежней путь?
Может, новая когорта
из людей иного сорта
изловчится как-нибудь?

Все чревато повтореньем.
Он, объятый вдохновеньем,
зорко с облака следит.
И грядущим поколениям,
обожженным нетерпеньем,
тоже это предстоит.

ІНГУЛ та ЄЛИСАВЕТГРАД: ІСТОРІЯ ВЗАЄМНОЇ НЕЛЮБОВИ

*А воды в Ингуле только и хватало,
что для весеннего наводнения.*

Дон Аминадо

Таке враження, що поважні українські історики, виконуючи спецзамовлення Українського інституту національної пам'яті спробувати нав'язати нам назву Інгульськ, не спромоглися, бодай поверхово, ознайомитися з історією Єлисаветграда. Вони навіть не погортали «Исторический очерк г. Елисаветграда» міського голови Олександра Пашутина, виданий у 1897 році, не кажучи вже про історичні праці та мемуари видатних його уродженців (Генріха Нейгауза, Дона Амінадо, Петра Покаржевського, Олександра Семененка та багатьох інших). Тоді б вони дізналися, що Інгул ніколи не був окрасою міста (ні води, ни риби, як всі нормальні річки, не давав), більше того, він завжди був проблемною річкою, оскільки досить часто спричиняв катастрофічні паводки, що завдавали великої шкоди містянам.

У дитинстві доводилося чути, що, мовляв, до революції 1917 року Інгул був зовсім іншим: чистим, рибним, ледве не судноплавним. Це – міф. Швидше, навпаки, саме за радянської влади робилися спроби якось «облагородити» Інгул. У часи мого дитинства, принаймні у 1962-1964 роках, ми у районі Кушівки навіть купалися в ньому, ловили рибу (це були, пригадується, переважно бубирі та краснопірки). Інгул неодноразово розчищали; у центрі міста, неподалік мосту, обладнали пункт прокату човнів і прогулянки по Інгулу були улюбленим відпочинком і розвагою для містян. Був навіть випущений поштовий конверт із зображенням цієї ідилії. Ще не так давно Інгул у центрі міста прикрашали фонтани.

Однак тривала ця гармонія між містом та річкою недовго – Інгул знову загиджували сміттям і нечистотами з каналізації. Певно, у цьому й полягає один з феноменів нашого міста.

Інгул та Єлисаветград

Адже, як правило, мешканці міст, через які протікає річка, ставляться до неї з повагою та любов'ю. А от у нас спостерігаємо зовсім протилежне. Між річкою Інгул та містом Єлисаветградом від самого початку склалися доволі унікальні стосунки – обопільної неприязні. Чи то була допущена якась помилка при плануванні міста, чи вплинуло щось інше (можливо, навіть містичне), але мешканці Єлисаветграда, а потім і Кіровограда, старанно забруднювали свою річку, а вона, у свою чергу, за це їм помщалася.

Отже, маємо вагомий привід трохи заглибитися в історію взаємин Єлисаветграда та Інгула. Є, приміром, свідчення, що являв собою Інгул у 1774 році (через 20 років після заснування фортеці Св. Єлисавети!). У своєму щоденнику «Путешествие Елисаветградской провинцией» академік Гільденштедт, відвідавши влітку нашу фортецю, яка ще не мала статусу міста, відзначив: «Мостов через Інгул нет, потому что высокая весенняя вода срывает их. В настоящее время воды в Ингуле так мало, что во многих местах через него можно перепрыгнуть, в других он образует обширные и глубокие лужи. Течение в нем едва заметно, поэтому вкус воды очень неприятен».

Детально, з неабияким художнім хистом, одну з найстрашніших повеней в Єлисаветграді, що мала місце у 1841 році, змалював перший історик міста Григорій Соколов: «Неожиданное бедствие постигло Елисаветград: внезапность события и его гибельные последствия составляют эпоху в существовании города, сделавшегося его жертвой и потому нельзя пройти молчанием того, что к несчастью, оставило по себе тяжкую память. Я говорю о наводнении Елисаветграда Ингулом...»

Полковник Російського Генерального штабу, військовий топограф Олександр Оттович Шмідт, який побував у Єлисаветграді у

1863 році, зазначив: «Вообще город имеет большой недостаток в воде. Ингул до того мелководен, что едва не высыхает и имеет глубину всего несколько вершков. Здесь же моется белье всего простого народа, отчего вода до того заражается, что несчастные животные с трудом утоляют ею жажду. Между тем масса воды, проходящей чрез

Ингул в течение года, бывает довольно значительна... Давно бы пора было взять реку в искусственные берега и поднять ее уровень рядом шлюзов; но об этом здесь и не помышляют...»

Наш видатний художник Петро Покаржевський згадує: «...Летом речку Ингул переходили вброд дети. Зато весной Ингул бывал опасен, город лежал в котловине, и находив-

шиеся по соседству большие запруды (ставы) во время таяния снега переполнялись водой, а так как заранее никаких мер к постепенному спуску воды не принималось, то прорывавшаяся через две плотины масса воды стеной шла на город и на прилегающие селения. Почему-то эти прорывы плотины происходили ночью, и люди, застигнутые бедой, еле успевали спастись сами и спасти детей, а скотина и имущество гибли».

А ось фрагмент з роману уродженця Єлисаветграда Павла Гельбака «Син чекіста» (1974): «В двадцать четвертом году погода словно взбесилась. Зимой морозы доходили до сорока градусов. И это на юге! Весной Ингул, который летом и курица перейдет вброд, вышел из берегов, смыл кладки, мосты, разлился по Старому базару. Словно какие-то диковинные суда, задрожали на волнах рундуки и лавчонки. Вода заливала одну улицу за другой, пока с любопытством не лизнула нижние этажи в центре города. Даже гордо возвышающийся собор увидел отражение своего купола в водах Ингула. Не успела утомониться река, как над городом нестерпимо запылало, будто топка вагранки, солнце».

У новітні часи кіровоградцям особливо запам'яталися повені 1980 та 1989 років. Та й взагалі щороку наближення весни мешканці міста чекають з тривогою: як то поведе себе Ингул цього разу.

Не менш цікаво й пізнавально під цим кутом зору погортати єлисаветградські газети. Приміром, у грудні 1881 року газета «Єлисаветградский вестник» писала: «Несмотря на то, что речка Ингул служит для жителей города Єлисаветграда местом для ссыпки нечистот и скидки навоза, сору и падали, в настоящее время из этой реки рубают лед и целыми транспортами развозят по всему городу, и в особенности в гостиницы. В благоустроенном городе для

Інгул та Єлисаветград

охраны общественного здоровья воспрещается брать лед из нездоровых мест, а потому и нашей санитарной комиссии не мешало бы проснуться и воспрепятствовать брать такой лед».

Інгул надихав місцевих журналістів та поетів навіть на фейлетони і байки. Ось байка «Свинья и гласный», автор якої заховався за псевдонімом Митрич:

*На берегу Ингульских вод
Стоял однажды думский гласный,
В Ингул глядел и думал он:
– Увы! Купаться здесь опасно!
Вода грязна!
Она отбросами полна.
Не шутка заболеть здесь всякою напастью.
И мелко тут к несчастью...
Но, видя, что там лежит свинья, вскричал:
Зачем свинья, а? –
О, смертный! Не кичись ты славою землею:
И гласный иногда не прочь бы стать свиньею!*

22 травня 1907 року в газеті «Голос Юга» з'явився віршований твір під назвою «Маленький фейлетон. Песня Ингула (Подражание Бальмонту)»:

*Хочу быть дерзким! Не буду нежным!
Люблю свободу! Люблю разгул!
Я покажу глупцам прибрежным,
Что значит взбешенный Ингул!
О, если б знали, вы были б грубы ль,
Как были раньше – за годом год?!..
И не пойду теперь на убыль –
Я мицу за кучи нечистот.
Вы каждый день бросали гадость
И нечисть разную в меня...
Теперь я мицу!.. Какая сладость
Во миценье нынешнего дня!..*

Автор фейлетону, як свідчить підпис, якийсь Ам. Ш-скій. На-смілюсь припустити, що це ніхто інший, як 19-річний випускник Єлисаветградської гімназії Амінад Шполянський, що згодом прославився як поет і мемуарист під псевдонімом Дон-Амінадо.

Образно й дотепно, напівжартома та напівсерйозно, хоча й шокує, висловився про Інгул у газеті «Голос Юга» автор, який побажав залишитися невідомим:

Заколдованный круг

*Величайшее зло Єлисаветграда, причина всех бед – это Ингул.
Ни о чем другом не говорят так много, как о злополучном Ингуле.
Весной – наводнение, летом – зловоние, осенью – эпидемии.
И все из-за того же Ингула.
Ингул – крупнейшая достопримечательность Єлисаветграда.
Ингул – величайшее зло города.
Ингул – свалка для нечистот.
Ингул – рассадник микробов.
Ингул – притча во языцах.
Египтяне, по Ветхому завету, подвергались 12 карам Божьим.
Єлисаветграду дан Ингул – один, совмещающий в себе силы
и ужас всех 12 кар.*

У 1911 році в «Голосе Юга» видатний земський діяч, етнограф та краєзнавець Павло Рябков, попереджаючи міську управу про небезпеку спалаху в місті епідемії холери, писав: «Всем известно, что Ингул давно обратился в клоаку, куда валят все содержимое сорных ям, по берегам его красуются отхожие места, коровники, свинюшники, бани. Посмотрите, куда спускают свои воды и отбросы такие почтенные учреждения, как водочный завод Лайера, земледельческих орудий Эльворти? Вода из этого последнего завода, чтобы достигнуть Ингула, должна пройти по улицам чуть не через полгорода. Вы видели когда-нибудь лягушек в Ингуле в пределах города? А рыбу? Правда, нет! И неудивительно! Никакое живое существо там не может выжить и часу. А между тем, в этой воде купаются люди, моют белье, берут воду для мытья полов, посуды. Теперь представьте себе, что будет, если вода Ингула будет захвачена холерными вибрионами!»

Чи налагодяться у майбутньому взаємини міста і його головної річки? Мають неодмінно, адже ми приречені бути разом, хочеться вірити, назавжди. Уродженець Єлисаветграда, геніальний поет Арсеній Тарковський присвятив свій вірш, визнаний шедевром, нашій іншій річці («неспешная и мелкая река – вся в камыше и ряске»). Після цієї підказки ви, очевидно, здогадалися, який саме:

*Река Сугакля уходит в камыш,
Бумажный кораблик плывет по реке,
Ребенок стоит на песке золотом,*

*В руках его яблоко и стрекоза.
Покрытое радужной сеткой крыло
Звенит, и бумажный корабль на волнах
Качается, ветер в песке шелестит,
И все навсегда остается таким...
А где стрекоза? Улетела.
А где Кораблик? Уплыл.
Где река? Утекла.*

Втім, справедливості ради, є у Тарковського чудовий вірш «Дощ», в якому згаданий також Інгул:

*Как я хочу вдохнуть в стихотворенье
Весь этот мир, меняющий обличье:
Травы неуловимое движенье,
Мгновенное и смутное величье
Деревьев, раздраженный и крылатый
Сухой песок, щебечущий по-птичьи, –
Весь этот мир, прекрасный и горбатый,
Как дерево на берегу Ингула.
Там я услышал первые раскаты
Грозы. Она в бараний рог согнула
Упрямый ствол, и я увидел крону –
Зеленый слепок грозового гула.
А дождь бежал по глиняному склону,
Гонимый стрелами, ветвисторогий,
Уже во всем подобный Актеону.
У ног моих он пал на полдороге.*

Один із народних депутатів України настільки на нас розсердився за спротив назві Інгульськ, що навіть запропонував колегам та й взагалі всім мешканцям країни зібрати кошти для влаштування Інгульського моря. Ідея доволі приваблива, однак утопічна апріорі. Натомість не залишилась осторонь від спроб змусити нас полюбити Інгул і міська влада, яка повідомила, що «у Кіровограді буде розроблена спеціальна природоохоронна програма утримання в належному стані головної водної артерії міста Інгулу, яка покликана зробити його чистим і повноводним». Стільки вже було цих програм!

P.S. А тим часом, про що ми дізналися лише нещодавно, у 1923 році в Берліні побачив світ роман видатного уродженця Єлисаветграда Діонео (Ісаака Шкловського) (1865-1935) «Когда боги ушли». Рідне місто змальоване у ньому під назвою... Верхньо-Інгульськ! І справді, «коли боги пішли», як могло вціліти місто Св. Єлисавети?

1 140 років від дня народження (м. Олександрівка Єлисаветградського повіту) **Льва Макаровича Мацієвича**, конструктора, корабельного інженера, одного з перших вітчизняних льотчиків, громадсько-політичного діяча. Розробив ряд проектів підводних човнів, протимінних загороджень та ін. Автор проекту першого авіаносця. Працював над питаннями теорії і практики авіації, зокрема 1909 створив проект гідролітака. Українофіл. Один із фундаторів Революційної Української Партії (РУП), програму для якої під назвою «Самостійна Україна» (1901) написав М. Міхновський. Став першою жертвою російської авіації. В Олександрівці встановлено меморіальну дошку, відкрито музей славетного земляка.

1877-1910

Література: Володимир Панченко «Небо Левка Мацієвича» (К., 2009), Виктор Петраков «Лев Мациевич. Памятная книжка. Биография, документы, публикации» (М., 2010). У 2016 в Києві побачила світ книга «Небо Левка Мацієвича. Спогади. Листи. Фото» (упорядник В. Кобзар).

1 110 років від дня народження (м. Стерлітамак Уфимської губернії) **Миколи Павловича Корна** (справжнє прізвище **Зігерн-Корн**), театрального діяча (актора і режисера). *Дитинство пройшло в Єлисаветграді, батько Павло Гнатович фон Зігерн-Корн був членом Єлисаветградського окружного суду. Після смерті батьків опікуном хлопця погодився бути відомий місцевий педагог Василь Харциєв. З 1915 по 1919 навчався в Єлисаветградській класичній гімназії, в 1922-1924 – в Єлисаветградській трудовій школі.* У 1928 закінчив Одеський музично-драматичний інститут, тоді ж дебютував на сцені Одеського російського драматичного театру. З 1928 по 1935 – актор пересувного театру «Красный факел» (Свердловськ, Уфа, Казань, Мінськ, Ленінград, Новосибірськ, Омськ, Москва). З 1935 по 1971 служив у Ленінградському державному Великому драматичному театрі імені М. Горького, у 1952-1953 був його директором. Учасник ВВВ: з 1941 по 1943 – артист агітзводу при Політуправлінні Ленінградського фронту. Нагороджений орденами Червоної Зірки (1945) і Трудового Червоного Прапора (1967), медаллю «За оборону Ленінграда» (1945) та ін. Лауреат Державної премії СРСР (1951, за участь у спектаклі «Разлом»). Знявся в 20 художніх кінофільмах. Заслужений артист РРФСР (1961). Народний артист РРФСР (1954).

1907-1971

1907-1971

1 (1937) – 80 років від дня народження (с. Табурище Новогеорґіївського району, нині м. Світловодськ) **Миколи Максимовича Баранця**, правознавця. Закінчив юридичний факультет Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова. Багато років працював у судових органах Кіровоградщині: голова Олександрівського районного суду, суддя Ленінського районного суду м. Кіровограда, заступник начальника управління юстиції Кіровоградської області. З 1987 по 1991 – головний державний арбітр державного

арбітражу при облікконкомі. **З 1991 по 2001 – голова арбітражного суду Кіровоградської області. З 2001 по 2002 – перший голова господарського суду області.** Заслужений юрист України (1995), першим в області удостоєний цього звання. Нагороджений орденом «За заслуги» 3-го ст. (2016).

1 (1942) – 75 років від дня народження (м. Кіровоград) **Людмили Миколаївни Ковальової**, лікаря. У 1967 закінчила Вінницький медичний інститут ім. М.І. Пирогова. Кандидат медичних наук (1972). У 1972-1973 викладала дерматовенерологію в Кіровоградському медичному училищі та продовжувала займатися медичною практикою. З 1975 працює в Одеському національному медичному університеті. В 1978-1982 завідувала кафедрою дерматології та венерології Мозамбікського Національного медичного

університету ім. Е. Мондлана, одночасно була директоркою медичної служби Народної Республіки Мозамбік. З 1991 – доктор медичних наук, професор кафедри дерматології та венерології Одеського національного медичного університету. Є засновницею кількох напрямів розвитку Одеської дерматовенерологічної наукової школи. Автор понад 400 наукових публікацій з різних питань дерматовенерології, 4 монографій («Сифіліс», 2003), 18 авторських винаходів і патентів України. Внесена в біографічні видання «Видные ученые Одессы» (2005) та «Твои имена, Одесса» (2010). Член Нью-Йоркської академії медичних наук (1997). Член Європейської академії дерматології та венерології (2004). Почесний громадянин Республіки Мозамбік (1982). Представлена в багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

- 1** (1942) – **75 років** від дня народження (м. Новомиргород) **Юрія Андрійовича Коваля**, письменника. У 1965 закінчив факультет журналістики Львівського університету. Працював завідуючим відділом поезії журналу «Жовтень» (нині «Дзвін»), а з 1973 – відповідальним секретарем цього часопису. Автор книжок оповідань і новел: «Віднайдена фея» (1965), «Зелена Україна» (1966), «Гармонія» (1969); документальної повісті «Село, а над ним – делеки» (1979), роману «І ріки впадуть у море» (2007) та інших творів. Окремі новели перекладено французькою, угорською та російською мовами. Член НСПУ (1970). Представлений у багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

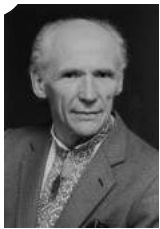

- 2** **95 років** від дня народження (с. Іваньки на Черкащині) **Гната Юхимовича Почапського**, хормейстера. Учасник ВВВ, воював у Севастополі, там залишився після війни. Маючи велике музичне обдарування, брав участь у художній самодіяльності та її організації в Будинку офіцерів. Закінчив Батумське музичне училище. *У 1953 приїхав у Кіровоград, займався розвитком художньої самодіяльності на заводі «Червона зірка».* У 1954 очолив хоровий колектив підприємства, яким керував упродовж 45 років (з 1954 по 1999), здобувши з ним велику кількість творчих відзнак – в основному дипломів про лауреатство на десятиках республіканських, всесоюзних та міжнародних фестивалів і конкурсів. У 1967 колективу було присвоєно звання «Заслужена самодіяльна хорова капела» (таких було всього 9 за всю історію України). Капела мала широкий і різноманітний репертуар – від народної пісні до класики, який виконувала під час численних гастролей по СРСР та за кордоном. *У 2007 їй присвоєно ім'я Гната Почапського.* Заслужений працівник культури України.

1922-2007

- 4** (1932) – **85 років** від дня народження (с. Червоне Гайворонського району) **Віктора Трохимовича Косяченка**, письменника, літературознавця, педагога. Закінчив Чернівецький університет (1960) та аспірантуру. Вчителював. Працював лаборантом, вченим секретарем університету, відповідальним секретарем Чернівецької організації СПУ. Кандидат філологічних наук (1969), доцент кафедри української літератури Чернівецького університету. Дослідник сатиричних жанрів української літератури: упо-

редкував і видав шість антологій, підготував дві монографії, опублікував сотні статей. Автор літературно-критичного нариса «Українська радянська байка» (1972), збірки статей «Любов'ю окрилений сміх. Українська радянська сатирична поезія на шляхах становлення і розвитку» (1985) та інших творів. Упорядник трьох збірників сатири та гумору. Голова правління Чернівецького обласного об'єднання Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Т. Шевченка (1992-2005). Лауреат премії ім. Омеляна Поповича (1998), лауреат премії ім. Івана Бажанського (2003). Член НСПУ (1960). Заслужений працівник освіти України (2000). Представлений у багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

5 (1937) – 80 років від дня народження (с. *Перегонівка Голованівського району*) **Миколи Давидовича Березовського**, зоотехніка. У 1962 закінчив Одеський сільськогосподарський інститут. Працював зоотехніком радгоспу (1962-1963), зоотехніком-селекціонером, директором держплемстанції (1963-1965), в Інституті свинарства УААН. З 1979 – завідувач відділу розведення і генетики. Одночасно з 1995 – професор кафедри загального тваринництва Полтавського сільськогосподарського інституту. Доктор

сільськогосподарських наук (1991), професор (1995), член-кореспондент УААН (1995). Розробив селекційно-технологічну систему виробництва свинини в Україні. Представлений у багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

6 (1937) – 80 років від дня народження (с. *Липняжка Добровеличківського району*) **Василя Пилиповича Єрмоленка**, художника декоративно-ужиткового мистецтва, кераміста. У 1966 закінчив Московське вище художньо-промислове училище(колишнє Строганівське). Працює в галузі декоративно-прикладного мистецтва (фарфор). Учасник виставок з 1963. У 1966-1971 – художник Барановського фарфорового заводу, з 1973 – Сумського. Виготовляє порцелянові й фаянсові вироби: декоративні

композиції – «Вітаю щиро» (1984), «На концерті», «Природа і художник» (обидві – 1988), «Таїнство Січі» (1991); скульптури – «Гончар» (1988), «Біда» (1989), «Про ідеал» (1991); монументальний рельєф «Т. Г. Шевченко та його герої» (1990) та ін. Член Національної спілки художників України (1971). Заслужений художник УРСР (1984). Представлений у багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

7

25 років від дня народження (м. Бердянськ Запорізької області) **Олександра Володимировича Кондакова**, героя АТО. У 1997 родина переїхала до Кіровограда, де Олександр навчався у загальноосвітній школі №35. Закінчивши дев'ять класів, вступив до вищого професійного училища № 4. Здобув професію оператора верстатів з програмним керуванням. Захоплювався футболом, грав у команді «ДЮСШ-2 – Кіровоград», яка виступала в Дитячо-юнацькій футбольній лізі

1992-2014

України. Пішов служити за контрактом у 3-й окремий полк спеціального призначення, радист розвідувально-диверсійної радіогрупи. З перших днів АТО був на передовій. Спочатку охороняв Донецький аеропорт, потім у складі розвідувальної групи виконував інші ризиковані завдання. Загинув 24.06.2014 під Слов'янськом біля гори Карачун у збитому військовому гелікоптері Мі-8, що повертався з блокпоста. Нагороджений орденом «За мужність» III ступеня (посмертно). На фасаді школи №35 встановлено меморіальну дошку.

10

(1962) – 55 років від дня народження (м. Кіровоград) **Павла Леонідовича Штутмана**, підприємця, громадського діяча, благодійника. У 1984 закінчив Кіровоградський інститут сільськогосподарського машинобудування. Після служби в армії працював на посаді інженера Кіровоградського заводу «Гідросила». З 1994 – генеральний директор АТЗТ «Гідрокомплект». У 1997 обраний головою ревізійної комісії ВАТ «Гідросила» а через рік – головою наглядової ради. У 2000 отримав другу вищу освіту в Міжнародній школі бізнесу за фахом «економіст». Нині – генеральний директор ЗАТ «Кіровоградська промислова група» та одночасно очолює спостережні ради ЗАТ «Гідросила Груп» та ЗАТ «Ельворті Груп» («Червона Зірка»). У 2011 удостоєний Почесної відзнаки «Честь і слава Кіровоградщини». Нагороджений орденами «За заслуги» 3-го (2009) і 2-го ст. (2016). Заслужений працівник промисловості України (2005).

- 11** 90 років від дня народження (с. Любо-Надеждівка Кіровоградського району) Федора Івановича Непоменка, письменника. Закінчив філологічний факультет Одеського університету (1951). Працював у школі викладачем музики. Писав російською мовою. *Жив у Кіровограді*. Автор збірок оповідань і повістей: «В ожидании» (1961), «Прекрасное мгновенье» (1963), «Дороже золота» (1977), «Во всей полынной горечи» (1980), «Без суеты» (1991), «За дверью – тишина» (2001) та ін.

1927-2012

Член Національної Спілки письменників України.

- 13** 1947) – 70 років від дня народження (м. Кіровоград) Емілії Матвіївни Руденко, художниці декоративно-прикладного мистецтва. У 1968 закінчила Одеське художнє училище ім. М. Грекова (учитель В. Путечко). Учасниця обласних, республіканських та всесоюзних виставок. Член Національної Спілки художників України. Автор gobelenів: «Богдан Хмельницький», «Корифеї українського театру», «Весна» (1979), «Думи, мої думи» (1984), «Перемога», «Лев у клітці» (1980), «Світ книги» (1985), «Лісова пісня» (1989) та ін. *Твори зберігаються в обласному художньому музеї, ОУНБ ім. Д.І. Чижевського, театрі ім. М.Д. Кропивницького та інших мистецьких закладах. Лауреат обласної премії у галузі декоративного мистецтва ім. Я.В. Пауценка (2006). Заслужений художник України (2009).*

- 14** (1942) – 75 років від дня народження (м. Кіровоград) Василя Сильвестровича Босого, хореографа. Випускник СШ №10. У 1972 закінчив педагогічний факультет КДПУ ім. О.С. Пушкіна. У славнозвісному танцювальному ансамблі «Ятрань» з 1957. На професійній сцені як танцівник – з 1962 (до 1968 працював у Буковинському народному ансамблі танцю). З 1970 був керівником народного танцювального ансамблю «Юність» КДПУ ім. О.С.Пушкіна. Згодом працював педагогом ансамблю «Ятрань», був доцентом КДПУ ім. В.К.Винниченка. Очолював «Ятрань» після виходу на пенсію його засновника А. Кривохижі з 1986 по 2002. Постановник танців: «Буковинська полька» «Буковинський козак» та ін. Член Національної спілки хореографів України (2005). Заслужений працівник культури України (1974).

15

(1927) – 90 років від дня народження (с. *Острівка Компаніївського району*) **Броніслава Олександровича Домашина**, художника (живописець і графік). Учасник 2-ї світової війни. У 1957 закінчив Одеське художнє училище. *З 1957 по 1994 працював у Кіровоградських художньо-виробничих майстернях Художнього фонду УРСР*, був головою художньої ради. Учасник обласних, всеукраїнських та все-союзних виставок. *Лауреат обласної комсомольської премії імені Юрія Яновського у галузі образотворчого мистецтва (1975)*. Автор жанрових картин, етюдів, графічних творів: «На заробітки» (1961), «Вид Кіровограда» (1967), «Жіночий портрет» (1969), «Лісове озеро», «На Інгулі» (обидва – 1974) та ін. *Картини зберігаються у Кіровоградському обласному художньому музеї та приватних збірках. У 2007 та 2012 у Кіровограді влаштовано персональні виставки митця. У 2016 на фасаді будинку, де жив Домашин (вулиця Велика Перспективна), встановлено меморіальну дошку*. Представлений в Енциклопедії Сучасної України.

1927-2000

18

(1972) – 45 років від дня народження (м. *Кіровоград*) **Олександра Вікторовича Мизенка**, футболіста. Перший тренер – Олексій Кацман. Амплау – півзахисник, нападник. Зріст 186 см, вага 83 кг. *Вихованець кіровоградського футболу (ДЮСШ «Зірка»)*. *Дебютував у складі кіровоградської «Зірки» у 1988, грав за неї (з перервами) до 2007. Один з кращих бомбардирів ФК «Зірка»*. У його складі провів 249 матчів, забив 39 м'ячів. Двічі з командою (під керівництвом Олександра Іщенко та Юрія Ковалія) *завойовував путівку до вищої ліги. Окрім «Зірки», виступав за команди: «ЦСКА (Київ), МФК «Миколаїв», «Шериф» (Тирасполь), «Металург» (Донецьк) та ін. Майстер спорту України*.

22

(1942) – 75 років від дня народження (с. *Бовтишка Олександрівського району*) **Миколи Олеговича Піддубного**, правоохоронця. В органах внутрішніх справ – з 1966. У 1974 закінчив Київську Вищу партійну школу. У 1975-1991 – заступник начальника Васильківського РВВС Київської області. З 1991 по 1994 – перший начальник відділу по боротьбі з організованою злочинністю м. Києва. Протягом 1994-1996 – начальник Головного управління МВС

Січень

України в м. Києві. Згодом був заступником міністра внутрішніх справ України, заступником директора Національного бюро розслідувань України. З 2000 – заступник начальника Головного управління з боротьби з організованою злочинністю й корупцією СБУ. Генерал-лейтенант міліції. Голова Комітету із захисту конституційних прав в органах правопорядку та державної безпеки коаліції «Сила народу». Автор книги «Улічить оборотня». Заслужений працівник МВС СРСР. Заслужений юрист України.

22

(1952) – **65 років** від дня народження (м. Жданов, Маріуполь)

Володимира Федоровича Гамалія, фізика, педагога. У 1978 закінчив Московський фізико-технічний інститут, фахівець у галузі квантової радіофізики. З 1980 до 1997 працював у КДПІ ім. О. С. Пушкіна (тепер КДПУ ім. В. К. Винниченка) завідувачем кафедри теоретичної фізики та загальних дисциплін. Доктор фізико-математичних наук (1997), професор (2001). З лютого 1998 викладає у Кіровоградському національному технічному університеті на посаді професора кафедри вищої математики та фізики, з 2003 – завідувач кафедри маркетингу та економічної кібернетики. Сфера наукових інтересів – лазерна спектроскопія, історія науки, методика викладання. Автор понад 60 наукових та методичних праць. *Очолює благодійний фонд «Відродження православних святинь», що діє при Кіровоградській єпархії УПЦ (з 2000).* Представлений у багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

23

25 років від дня народження (с. Шамраєве Ульяновського району) **Романа Борисовича Побережця**, героя АТО.

1992-2015

Після закінчення школи навчався в ПТУ. Перебував на строковій службі в лавах ЗСУ. В серпні 2014 був мобілізований у зону АТО. Стрілець-регулювальник 2-го відділення комендантського взводу 57-ї окремої мотопіхотної бригади, старший солдат. Восени отримав поранення, після лікування у госпіталі побував у короткостроковій відпустці вдома на реабілітації, поховав матір. Загинув 21.01.2015 у м. Костянтинівка Донецької області напередодні свого дня народження. *Похований у рідному селі.* Нагороджений орденом «За мужність» III ступеня (посмертно).

24

(1967) – 50 років від дня народження (с. Тишківка Новомир-городського району) Володимира Петровича Запорожця, художника декоративно-прикладного мистецтва (майстра різьблення на дереві). У 1998 закінчив Південноукраїнський державний педагогічний університет ім. К.Д.Ушинського в Одесі. Педагог з фаху – М.І.Письмиченко. Учасник обласних та всеукраїнських художніх виставок від 2001. Персональні влаштувалися – у Києві (2004), Коломиї (Івано-Фр. обл., 2007). Викладав у Вижицькому коледжі прикладного мистецтва (Чернів. обл.), нині працює на кафедрі декоративно-прикладного мистецтва Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Вироби зберігаються в Музеї народного мистецтва Гуцульщини та Покуття (Чернівці). Член Національної спілки художників України (2006). Член спілки дизайнерів України. Член Національної спілки народних майстрів України. Лауреат обласної премії імені Одарки Киселиці (2014). Представлений у багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

25

110 років від дня народження (м. Єлисаветград) Михайла Наумовича Шполянського, інженера-транспортника. Після закінчення середньої школи у рідному місті у 1924 вступив до Московського електромашинобудівного інституту. У 1932-1933 очолював роботи зі створення принципово нового виду міського транспорту – тролейбуса. У 1933 у Москві була запущена перша тролейбусна лінія. У ті ж роки розгорнулось будівництво московського метрополітену, і Шполянському було доручено у надзвичайно стислий термін (за один рік!) організувати розробку і виготовлення на заводі «Динамо» всього електрообладнання для перших вагонів. 15.10.1934 о 20.15 по трасі першої лінії метро від станції «Комсомольская» до станції «Сокольники» вирушив перший поїзд Московського метрополітену, машиністом якого був інженер М.Н.Шполянський, а пасажирами – партійне керівництво столиці на чолі з М.С.Хрущовим. З 1935 по 1937 працював у Московському метрополітені. У 1937-1949 – в Управлінні тролейбусного транспорту столиці. Під його керівництвом розроблена вся нормативна документація, яка регламентує правила технічної експлуатації тролейбусів, проектування тролейбусних ліній і депо. З 1953 по 1975 – директор проектної контори Моселектротранспроєкт, на основі якої був створений Науково-дослідний і проектний інститут міського пасажирського

1907-1977

транспорту м. Москви. З 1956 по 1969 працював над розробкою автоматизованої системи телеавтоматичного управління рухом транспорту – системою «СТАРТ», яка діє і в наш час. Сьогодні Шполянського називають *«инженером-транспортником по истине энциклопедического размаха, охватывающим в своей деятельности все стороны работы городского транспорта»*.

25

(1977) – 40 років від дня народження (м. Світловодськ) **Володимира Анатолійовича Криштальова**, письменника-фантаста. У 1999 закінчив соціологічний факультет Харківського державного університету. Працював учителем історії і правознавства у Київському спортивному ліцеї-інтернаті. Три роки навчався у Мюнхенському університеті (LMU) на факультеті інформатики, після чого повернувся в Україну. Крім української та російської, володіє німецькою та англійською мовами. Автор роману

«Игры богов» (2000) та багатьох оповідань.

26

135 років від дня народження (м. Єлисаветград) **Івана Васильовича Екскузовича**, театрального діяча, архітектора. *Батьки володіли в Олександрійському повіті селом Іванівкою (209 десятин)*. Був тричі одружений, всі дружини були відомими співачками, причому дві з них *Леоніда Балановська та Марія Коваленко – уродженки Єлисаветградщини*. У 1909 закінчив архітектурний факультет Петербурського інституту інженерів цивільного будівництва, працював архітектором Петербурга. У

1882-1942

1914-17 – викладач ПІЦБ. У 1915 спільно з архітектором Постниковим побудував у давньоруському стилі з незвичним шоломоподібним куполом Алексія митрополита Московского Святителя церкву в селищі Тайци (Гатчинський район). Після революції – управляючий державними академічними театрами Москви і Ленінграда. З 1919 – член колегії театрального відділу Наркомату освіти (помічник А.В. Луначарського). У 1920-1922 – завідуючий підвідділом державних театрів Наркомату освіти, зав. художнім відділом Главнауки. З 1929 – уповноважений комітету при ВЦВК з влаштування художніх виставок, постійний член Художньої ради академічних театрів. Автор проєктів сценічного облаштування театрів Архангельська, Ашхабада, Харкова. У співавторстві з Луначарським підготував книгу «Московский Большой театр. 1825-1925. Альбом» (1925). Автор першої в Росії книги, присвяченої техніці театральної сцени (1930). Помер у блокадному Ленінграді. Похований на Смоленському православному кладовищі.

27 (1937) – **80 років** від дня народження (м. Кіровоград) **Леопольда Володимировича Берковича**, метеоролога.

У 1960 закінчив Одеський гідрометеорологічний інститут. Кандидат фізико-математичних наук (1966). Доктор фізико-математичних наук (2006). Працює у Гідрометцентрі Росії: старший науковий співробітник (1975), начальник відділу (з 1993), начальник лабораторії (з 1993). Вся наукова діяльність пов'язана з розробкою і практичним застосуванням гідродинамічних методів

прогнозів погоди. Автор 63 наукових праць. Почесний працівник Гідрометеослужби Росії.

27 **30 років** від дня народження (с. Ємилівка Голованівського району) **Дениса Володимировича Громова**, героя АТО.

1987-2014

У 2005 закінчив Ємилівську загальноосвітню школу I-III ступенів, відслужив строкову службу в ЗСУ. У 2007 одружився і переїхав на постійне місце проживання в Тернопільську область. Мобілізований у квітні 2014. Старший оператор гранатомета 3-го батальйону 51-ї окремої механізованої бригади. За одними джерелами загинув 26.08.2014-го в бою під Іловайськом під час виходу

з оточення, за іншими – помер від важкого поранення, перебуваючи в районній лікарні смт Велика Новосілка Донецької області. Похований у селі Росохач Чортківського району Тернопільської області. Нагороджений орденом «За мужність» III ступеня (помертньо).

28 (1962) – **55 років** від дня народження (м. Житомир) **Олександра Ігоровича Охупкіна**, іконописця, педагога.

Закінчив Олександрійську дитячу художню школу, Дніпропетровське художнє училище (1982) та Київський художній інститут (майстерня В. Шаталіна) (1990). *З 1993 – викладач Олександрійської ДХШ*. Працює у галузі станкового малярства. В його творах талановито синтезуються традиційні техніки стародавнього іконопису і сучасного виконання, такий стиль називають творчою іконою,

поставленою на національну основу. У Києві влаштовано понад 30 персональних виставок. *Персональна виставка відбулася в Кіровоградському обласному краєзнавчому музеї (2001)*. Написав ікони для Собору Св. Юра (Львів), Свято-Миколаївської церкви на Аскольдовій могилі, української церкви Св. Володимира (Париж)

та ін. Мистецтвознавці називають творчість Олександра Охупкіна «релігійною поезією у фарбах». Академік Д. Степовик: «Дуже миле мистецтво, повне любові до Бога і України, ніжного почуття віри. Використовуючи елементи ікони, Охупкін вводить вічне і неземне випромінювання Духу на сучасність». Заслужений художник України (2016). У 2015 світ побачила книга Дмитра Степовика «Необарокко. Ікони Олександра Охупкіна».

29

(1952) – 65 років від дня народження (м. Євпаторія) **Любові**

Григорівни Кир'янової, живописця і педагога. У 1972 закінчила Кримське художнє училище (викладачі Л. Лабенок, І. Харабаріна). З 1977 працює у Кіровоградській дитячій художній школі (заступник директора). Перевагу віддає жанру репрезентативного портрета. Виконала близько 30 портретів представників творчої інтелігенції Кіровограда. Пише ікони для місцевих храмів. Учасниця багатьох виставок. Автор картин: «Друзі»

(1978), «Автопортрет з сином» (1984), «Сімейний портрет» (1986), «Листопад» (1992), «Свійські тварини» (1993) та ін. Член Національної спілки художників України. *Лауреат обласної премії імені Олександра Осмьоркіна (2011).*

31

(1932) – 85 років від дня народження (м. Златопіль) **Володимира Івановича Нечуйвітра**, скульптора. У

1958 закінчив Київський художній інститут, де навчався у майстерні М. Лисенка. Працює у галузі станкової та монументальної пластики. Автор творів: «Нескорена» (оргскло, 1958), «Монтажники», «На панщині» (1964, обидві – гіпс тон.), пам'ятників: на місці розстрілу мирних жителів, хутір Довжик біля Житомира (1983); Т. Шевченку, с. Кодня (1990), меморіальної дошки на будинку-

музеї С. П. Корольова у Житомирі (граніт, 1971) та ін. Живе і працює у Житомирі. Член НСХУ (1964). Заслужений художник України (1997).

ЄЛИСАВЕТГРАД – ЄЛИСАВЕТ – ЄЛИСАВЕТГОРОД – ЄЛИСАВЕТГРАДКІВКА

*Ой з-під города,
з-під Єлисавета сизі орли відлітали
З народної пісні*

*Архієпископ УАПЦ
Юрій Жевченко*

У розпал топонімічної війни елисаветофіли запропонували елисаветофобам, як компромісне вирішення проблеми з перейменуванням Кіровограда, назвати місто Єлисаветом. Як і слід було очікувати, непримиренні його з обуренням відкинули. Комуś це може видатися дивним, однак сьогодні я їх підтримую. У мене навіть виникло бажання пояснити, чому я проти Єлисавета.

Так сталося, що я першим у Кіровограді на основі знайдених в архіві матеріалів (зокрема великої кількості бланків різноманітних установ міста з печатками: «м. Єлисавет на Херсонщині» та закону УНР про новий адміністративно-територі-

альний поділ України від 2 березня 1918 року) оприлюднив той факт, що «За часів Грушевського і Винниченка наше місто називалося Єлисавет» (це заголовок моєї статті, опублікованої в обласній газеті «Народне слово» у далекому 1992 році). Тоді це було сприйнято як сенсація, яка дуже не сподобалася професійним історикам. Негайно, буквально через декілька днів після моєї публікації, вони на обласному телебаченні спробували спростувати і навіть висміяти мене як автора.

У студії зібралися три найавторитетніші історики й за сумісництвом краєзнавці, які палко доводили, що вони, випускники історичних факультетів найпрестижніших в Україні університетів, про таке не чули, а значить цього не було. Мовляв, Єлисавет – це лише народна скорочена назва Єлисаветграда, яка офіційною ніколи не була. Сьогодні про це смішно нагадувати, тому й прізвищ цих «наукових істориків» не називаю. Звісно, в ті роки, я, як людина, що зробила таке «відкриття», відстоював назву Єлисавет як українську, та ще й схвалену творцями УНР. Хоча від самого початку щось у ній бентежило та насторожувало. З часом зрозумів, що саме.

Коли ми так зробимо, то чи не схоже це на те, що ми нашому місту маємо намір змінити статъ: був жінкою – станеш чоловіком.

Єлисаветград – Єлисавет – Єлисаветгород – Єлисаветградівка

Адже чоловічого імені Єлисавет у слов'ян немає! Так, імператрицю Єлисавету Петрівну називали Єлизавет, але то була всього лише передача у російській транскрипції популярного англійського імені Елізабет. Тобто в Англії Єлизавета – це Елізабет. Є навіть міста названі на її честь: Елізабет у штаті Нью-Джерсі (США) та Елізабет в Австралії.

А взагалі-то жіночих імен, що не мають відповідників у чоловічої статі, не так вже й багато – це швидше виняток (Єлизавета, Катерина, Зінаїда, Софія, Віра, Надія, Любов, Олена та деякі інші). Зате скільки завгодно пар: Антон-Антоніна, Валентин-Валентина, Василь-Василина, Федір-Федора, Леонід-Леоніда, Павло-Павлина, Олександр-Олександра і т.д.). А деякі популярні сьогодні жіночі імена, як-от Інна та Римма, спочатку були чоловічими!

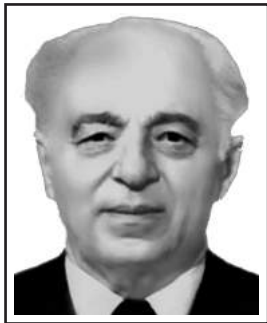
Отож, замість того, щоб робити Єлисаветграду «обрізання», змінюючи йому стать, варто було б дослухатися до думки видатного українського письменника Уласа Самчука. Це він під час Другої світової війни пропонував змінити більшовицьку назву Кіровоград на суто українську Єлисаветгород. Саме так називали наше місто й Українські Січові Стрільці, які перебували у ньому влітку 1918 року. До речі, відразу згадуються утворені таким чином українські топоніми: Звенигород, Миргород, Китайгород, Івангород, Архангелгород, Байгород та ін.

Улас Самчук

А чи знаєте ви, що Єлисаветград, який перейменовували майже 90 років тому, залишив після себе дочку, яку, на щастя, не перейменовували ні більшовики, ні сучасні перейменовувачі? Спочатку і тривалий час це було містечко (згодом селище міського типу) Єлисаветградівка (з 1930 по 1959 рік на Кіровоградщині існував Єлисаветградівський район). Потім цю назву трохи обрізали і нині це смт Єлизаветградка Олександрівського району, яку в народі називають зовсім коротко – Єградівка.

У біографічних довідках про видатних уродженців цього населеного пункту у солідних виданнях наявні всі три назви. Приміром, у біографії одного з найвизначніших українських письменників ХХ століття Сави Голованівського (1910-1989) фігурують як Єлисаветградівка, так і Єлисаветградка. Доктор фармацевтичних наук, професор Людмила Григорівна Алмакаєва народилася 11 квітня 1957 року «в селищі Єлисаветградівка Кіровоградської обл.».

Сава Голованівський

У біографічній довідці (Енциклопедія Сучасної України) про лікаря-нейрохірурга, доктора медичних наук, професора Донецького медичного університету Віктора Івановича Кондратенка (1923-2009) місцем народження названа «ст. Єградківка Олександрівського району». Хоча насправді Єлисаветградківка залізничного сполучення не має, а найближча до неї станція – Цибулеве Знам'янського району.

Єградківка, щоправда вже як село Олександрівського району, вказана як місце народження кандидата історичних наук, доцента Київського національного університету імені Тараса Шевченка Наталії Данилівни Городньої, яка народилася 28 січня 1967 року.

А місцем народження видатного церковного діяча, архієпископа Української Автокефальної Православної Церкви Юрія Жевченка (1885- після 1938) названа «слобода Єлисаветградка Єлисаветградського повіту». До речі, його донька Тамара Юріївна Жевченко (1908-1958) була дружиною письменника Юрія Яновського.

Щодо походження назви Єлисаветградківка, то всі довідникові видання твердять, що до 1830 року село називалося Михайлівка. А після того, як у ньому квартирував знаменитий Єлисаветградський гусарський полк, село буцімто й отримало назву Єлисаветградківка. Пікантність ситуації у тому, що в історії Єлисаветградського гусарського полку про цю подію інформація відсутня. Та й серед населених пунктів, в яких квартирував полк, село Михайлівка не згадане. Дивує і те, що поблизу Єлисаветградківки й нині розташоване велике село Михайлівка. Щось тут явно не те. Можливо існували дві розташовані поруч Михайлівки, одну з яких і перейменували безпосередньо на честь Єлисаветграда? Таким чином, наш Єлисаветград, який «умертвили», як думали назавжди, у 1924 році, залишив після себе нащадків: спочатку в 1830 році народилася донька Єлисаветградківка, а в 1907 році на Алтаї з'явився син – село Єлисаветград (про що я вже писав в «Історичному календарі на 2016 рік»). Яке ще місто може похвалитися такою спадщиною?

Тамара Жевченко і Юрій Яновський

• ЛЮТИЙ •

2

120 років від дня народження (м. *Елісаветград*) **Арго** (справжнє прізвище **Гольденберг Абрам Маркович**),

1897-1968

поета, сатирика, драматурга, перекладача. *Батько Марко Абрамович Гольденберг (1862-1912) – власник друкарні на вулиці Івановській. Випускник Елісаветградської гімназії 1914, відвідував аматорський театральний гурток С. Марцинковського при робітничому клубі заводу Ельворті. Дебютував як поет у 1915 на сторінках газети «Елісаветградские новости».* Рідний брат

поета Якова Галицького; двоюрідний – відомого поета, також уродженця Елісаветграда **Марка Тарловського**. Перша книга поезій «Старая Англия» з'явилася друком у 1919. У 1920 у співавторстві з братом Я.Галицьким написав п'єсу «Єврейський анекдот». У 1925 підготував книгу «Політична пародія», яка була заборонена. Автор комедій «Трибунал» (1930), «Человек без имени» (1940), книги сатиричних віршів «Литература и окрестности» (1933), книги перекладів «Из зарубежных поэтов» (1958), книги нарисів і спогадів «Звучит слово...» (1962) та ін. Постійний автор сатиричного журналу «Крокодил» (з початку його існування). Популярністю користувалися «Сатирические очерки по истории русской литературы» (1939) та оперета «Жирофле-Жирофля» у Камерному театрі (автор лібрето). У мемуарній книзі В.Катаєва «Алмазный мой венец» введений під прізвищем «Большой остряк».

2

120 років від дня народження (м. *Елісаветград*) **Іссахар-Бера**

1897-1935

(**Захара**) **Рибака**, живописця і графіка. *З 1907 навчався у Ф.С.Козачинського, відвідуючи ВРК при ЄЗРУ. З 1911 – у Київській художній школі, досліджував єврейську культуру та фольклор. У 1917-1919 працював декоратором єврейського театру у Києві, опублікував у журналі «Ойфінг» («Схід») програмну статтю «Шляхи єврейського живопису». Створив серію картин на тему єврейських погромів в Україні. З 1921 працює у Берліні, пише*

портрети, пейзажі, жанрові сценки з життя єврейської провінції. З 1926 – у Парижі, регулярно виставляється у Салонах (1927-1935). Влаштував п'ять персональних виставок у Паризьких галереях (1928-1933), у Лондоні та Кембріджі (1935). Виконав декілька скульптур для музею кераміки у Севрі. Меморіальний комітет заснував шість стипендій його імені для творчих поїздок єврейських художників. У 1962 вдова відкрила в Ізраїлі у місті Батям художній музей «Дім Рибака» (живопис і кераміка).

2

120 років від дня народження (м. *Новоархангельськ*) **Євгена**

1897-1968

Филимоновича Маланюка, поета, культуролога, історіософа. *Закінчив ЄЗРУ (1914)*, Київське військове училище (1916). Учасник визвольних змагань доби УНР. З 1921 – в еміграції (Польща, Чехословаччина, Німеччина, США). Закінчив Подебрадську Господарську Академію (1928). В юності займався репетиторством, викладав словесність у Варшавській православній семінарії, читав лекції в Українській Папській Малій семінарії. Автор 20 поетичних книг, есе та літературно-критичних праць. *У Новоархангельську споруджено пам'ятник, у Кіровограді названо вулицю, обласною радою та облдержадміністрацією засновано премію ім. Є. Ф. Маланюка. Рідний край називав Степовою Елладою.* Представлений в антології «Украина. Русская поэзия. XX век» (2007).

3

160 років від дня народження (м. *Єлисаветград*) **Олександра**

1857-1894

Андрійовича Достоевського, лікаря. *Батько Андрій Михайлович Достоевський (1825-1897) – молодший брат геніального російського письменника Федора Достоевського – працював у Єлисаветграді міським архітектором з 1849 по 1858. Одружився з уродженкою міста Домнікою Федорченко (1825-1887).* У 1881 Олександр закінчив Санкт-Петербурзьку медико-хірургічну академію. Стажувався у Німеччині (1885), де світ побачили статті «О строении передней доли гипофиза», «О строении ресничного тела и радужной оболочки у млекопитающих» та ін. Доктор медицини (1884), з 1888 – приват-доцент кафедри гістології та ембріології Військово-медичної академії у Петербурзі. Наукові праці друкувалися в «Русской медицине», «Враче» и «Военно-медицинском сборнике». У некролозі професора академії і голови товариства анатомії та антропології при ВМА Івана Шавловського зазначено: «...Обладая, кроме обыкновенного технического таланта, еще и необыкновенным трудолюбием, покойный оставил кафедре гистологии громадное собрание превосходных препаратов». Похований на Смоленському православному кладовищі у Санкт-Петербурзі поруч з могилами батька і брата Андрія Андрійовича.

5

95 років від дня народження (с. *Попельнасте Олександрійського району*) **Григорія Герасимовича Аврахова**, літературознавця, текстолога. Учасник ВВВ. У 1951 закінчив Криворізький педагогічний інститут. Кандидат педагогічних наук (1958). Працював у Черкаському (1956-1964) та Ніжинському (1965-1969) педінститутах: завідувач кафебри української літератури, декан філологічного факультету. У 1971-1973 – проректор Київського інституту культури. З 1992 викладав літературу в Київському інституті удосконалення учителів. За передачу до Чехословаччини фотокопії праці І. Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?» звільнений з посади із заборonoю викладати у вищих навчальних закладах та друкуватися; було відхилено вже рекомендовану до захисту докторську дисертацію про творчість Лесі Українки. Редактор і автор коментарів 2-томного видання «Леся Українка. Твори» (1970) та багатьох інших праць про геніальну українську письменницю. Представлений у багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

1922-2007

7

170 років від дня народження (м. Київ) **Олександра Олександровича Русова**, етнографа, фольклориста, громадського діяча, статистика. Закінчив історико-філологічний факультет Київського університету (1868). *Вчителював у Златопільській гімназії*; займався фольклором, етнографією та видавничою справою. Започаткував земську статистику в Україні, створив українську школу статистики. З 1882 – член Херсонського губернського статистичного комітету. У 1883 з дружиною Софією Русовою поселився в Єлисаветграді для проведення оціночно-статистичної роботи. Брав участь у гуртку Єлисаветградської Громади О. Михалеви́ча. Для літературно-мистецького та громадсько-політичного альманаху «Степ», єлисаветградських літераторів-громадівців підготував статтю «Обласні начала земської статистики» (1885). Автор «Описания Черниговской губернии» (у 2-х томах, 1898-1899) та інших. Зокрема самобутньої праці «Кобзарь Вересай, его музыка, песни и думы, исполняемые им». Спільно з М. Лисенком поставив оперу «Різдвяна ніч», де зіграв роль Вакули.

1847-1915

7

110 років від дня народження (с. *Стара Осота Олександрівського району*) **Никифора Тимофійовича Євтушенка**, військового льотчика. У 1937 закінчив Канівський сільгосподарський технікум, у 1940 – Мелітопольське військово-авіаційне училище. На фронтах ВВВ з липня 1941. Штурман ескадрильї 99-го гвардійського розвідувального авіаційного полку (15-а повітряна армія, 2-й Прибалтійський фронт), капітан. Здійснив 247 бойових вильотів на розвідку стратегічних об'єктів, аеродромів і скопчень військ ворога. Брав участь у повітряних боях. Підполковник запасу (1946). До 1957 служив у органах МВС у Ризі. Закінчив Всесоюзний лісотехнічний технікум. З 1958 (понад чверть століття) працював на Московському деревообробному комбінаті. Герой Радянського Союзу (1944).

1907-2002

9

125 років від дня народження (с. *Скалева нині Новоархангельського району*) **Івана Степановича Мазура**, лікаря-офтальмолога. Закінчив двокласне міністерське училище в Новоархангельську (1906), військово-фельдшерську школу у Києві (1910), Київський медичний інститут (1922). Працював військовим фельдшером у царській армії (1910-1917), лікарем очної клініки Київського медичного інституту, в лікувальних установах Червоного Хреста (1924-1930), завідувачим очним відділенням Тульчинської окружної лікарні (1931-1934), під час Другої світової війни – лікарем у військових шпиталях. З 1945 по 1973 працював завідувачим очним відділенням Тернопільської обласної лікарні. Заслужений лікар УРСР (1956). На лікування до Мазура, якого називали «тернопільським Філатовим», приїжджали хворі з усіх куточків України, а також із-за кордону. Серед них – відомий поет В. Сосюра, який присвятив лікарю Мазуру вірш «Чарівник»:

1892-1977

*Він відкриває людям душ віконця,
Тим, хто в житті іще не бачив сонця,
Чи в кого хворість відібрала зір...
Ножем хірурга, чарівним, чудесним,
Він людям поверта і сонце, й зорі, й весни...*

10

(1932) – **85 років** від дня народження (с. *Братолобівка Долинського району*) **Георгія Семеновича Бурейка**, журналіста. У 1957 закінчив *Кіровоградський державний педагогічний інститут ім. О.С. Пушкіна*, у 1983 – Академію суспільних наук у Москві. Працював заступником редактора газети «На соціалістичних ланах» (1957-58), кореспондентом Радіотелеграфного агентства України по Кривбасу (1961-1972), заступником редактора газети «Днепровская правда» (1972-76), головним редактором дніпропетровської газети «Зоря» (1976-2000). Голова правління Дніпропетровської організації Співки журналістів України (1977-1990). Нагороджений орденом «За заслуги» 3-го ступеня (1997). Заслужений журналіст України (1987).

10

(1932) – **85 років** від дня народження (с. *Гурівка Долинського району*) **Івана Васильовича Буяна**, економіста. У 1954 закінчив Львівський торгово-економічний інститут. З 1954 по 1962 викладав політекономію у *Кіровоградському кооперативному технікумі*. Від 1965 працює у Київському університеті, з 1970 до 1974 – в Інституті економіки АН УРСР. У 1976-1987 – завідувач кафедри політекономії Київського інституту харчової промисловості. Від 1987 – завідувач кафедри економічної теорії Тернопільської академії народного господарства. Доктор економічних наук (1978), професор (1979). Автор монографій і підручників: «Суспільно-економічні основи праці при соціалізмі» (1973), «Праця стає творчістю» (1987) та ін. Заслужений діяч науки і техніки України (2000).

11

(1967) – **50 років** від дня народження (м. *Мала Виска*) **Тетяни Володимирівни Андрушко**, поетеси, журналістки. Після закінчення *Маловисківської ЗШ № 3* навчалася у Новобузькому педагогічному училищі та на факультеті журналістики Київського університету ім. Т.Г.Шевченка. Працює відповідальними секретарем районної газети «Маловисківські вісті». Дипломант міжнародного поетичного конкурсу «Гранослов» (1997). *Переможець 1-го обласного літературного конкурсу імені Валерія Гончаренка* (2000). Автор збірок поезій: «На перехресті потаємних зим» (2001), «Провінційний блюз» (2002), «Вогнище спасіння» (2007) та ін. Член Національної Співки письменників України (2003). *Лауреат обласної літературної премії ім. Є.Ф. Маланюка* (2009).

12 85 років від дня народження (м. Київ) **Євгена Гавриловича**

1932-2003

Кібкала, оперного співака (баритона). *Дитинство пройшло у Знам'янці. Закінчив Знам'янську середню школу № 3; виступав у шкільному хорі, де у хлопця й виявили унікальний голос (як тоді думали – бас).* Вокальну освіту здобув у Московській консерваторії (1956). У 1956-1976 – соліст Великого театру СРСР, народний артист РРФСР (1970). У 1963 стажувався у міланському театрі «Ла Скала». Володів голосом м'якого і теплого тембру, відзначався драматичним талантом. Озвучував роль

Онегіна у фільмі-опері режисера Тихомирова. Виконував головні партії А. Болконського та О. Маресьєва в операх Прокоф'єва «Війна і мир» та «Повість про справжню людину». Багато працював у жанрі радянської пісні, де досяг величезної популярності; романси у його виконанні дотепер вважаються еталонними для співаків. Після втрати у 1976 голосу керував оперною трупкою Московського музичного театру ім. Станіславського і Немировича-Данченка. З 1979 по 2003 викладав у Московській консерваторії. Народний артист СРСР. Представлений у багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

12 (1947) – 70 років від дня народження (м. Лієпая, Латвія) **Людмили Іванівни Сараскіної**, літературознавця,

письменника. *У 1965 із золотою медаллю закінчила Кіровоградську СШ № 24, 1969 – з відзнакою філологічний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О. С. Пушкіна.* З 1969 по 1972 працювала на кафедрі російської літератури КДПІ. У 1973-1976 викладала у Московському педагогічному інституті. Кандидат філологічних наук (1976). З 1976 працює в Інституті

Художньої освіти Російської Академії Освіти (раніше Інститут художнього виховання АПН СРСР). З 1996 – провідний науковий співробітник. Член Спілки російських письменників (1992). Доктор філологічних наук (1993). Автор книг: «Бесы: роман-предупреждение» (1990), «Возлюбленная Достоевского Аполлинария Суслова: Биография в письмах, документах, материалах» (1994), «Граф Румянцев и его время» (2003), «Достоевский в созвучиях и притяжениях: от Пушкина до Солженицына» (2006), «Солженицын» (в серії ЖЗЛ, 2008) та ін. З 1986 по 2004 читала курс лекцій про творчість Ф. Достоевського в університетах США, Польщі, Данії, Японії. Член журі літературної премії Олександра Солженіцина (з 1997).

13

110 років від дня народження (с. Петроострів Новомиргородського району) Євгена Юхимовича Поповкіна, письменника. Жив і працював у Новомиргороді, з 1923 по 1928 – у Зінов'євському окружкомі комсомолу, друкувався у місцевих газетах. Закінчив Московський університет (1931). Очолював Кримську письменницьку організацію, був головним редактором журналу «Москва» (1958-1968). Саме у цьому часописі (1966, №12 і 1967, №1) вперше був надрукований знаменитий роман М. Булгакова «Майстер і Маргарита». Завдяки пере-

1907-1968

дусім цьому мужньому вчинку Поповкін назавжди залишиться в історії літератури. Автор книг: «Висока вода» (1940), дилогії «Сім'я Рубанюків» (1947-1951), роману «Таврида» та інших творів. Лауреат Державної премії СРСР (1952). Твори виходили у 3-х томах у Москві (1976-1977). На його честь названо вулицю у Сімферополі.

13

110 років від дня народження (с. Завадівка поблизу Єлисаветграда) Віктора Маркіяновича Савіна, живописця. У 1924-1927 навчався у Харківському художньому інституті у С. Проскурова та О. Кокеля, з 1927 по 1929 – у живописній студії при Центральному будинку мистецтв у Ленінграді у Ю. Чепцова та І. Бродського. Учасник республіканських, всесоюзних та зарубіжних виставок з 1932. Працював у галузі станкового живопису та книжкової графіки. Викладав в Українському поліграфічному інституті (Харків-Львів), доцент (1939). Картини: «Кармалюк» (1937), «Т.Г. Шевченко» (1939), «У рабство» (1947), та ін. Твори зберігаються у Львівському музеї українського мистецтва, Харківському художньому музеї та ін. *Декілька робіт зберігається у Кіровоградському меморіальному музеї М.А. Кропивницького.* Похований на Личаківському цвинтарі у Львові. Член Спілки художників СРСР. Заслужений діяч мистецтв УРСР (1964).

1907-1971

14

(1952) – **65 років** від дня народження (Львівщина) Наталії Павлівни Федоренко, художниці декоративно-прикладного мистецтва. Закінчила відділ художнього текстилю Львівського інституту прикладного та декоративного мистецтва (учителі М. Токар, І. Боднар). Працює у галузі монументально-декоративного текстилю у Кіровограді, дружина художника А.М. Дворського. Визнаний майстер батика. Учасниця багатьох обласних та республіканських виставок. *Персональні виставки влаштовувалися у*

Львові, *Кіровограді* та Києві. Член Національної Спілки художників України. Твори зберігаються у багатьох музеях України та приватних збірках України, Росії, Польщі, Великої Британії, Канади. Основні роботи: «Сонячна енергія» (1986), «Чумацьким шляхом» (1986), «Пробудження» (1988), «Над містом» (1986), «Відлуння часу» (серія «Епос богів», 1992) та ін. *Лауреат обласної премії ім. Я.В. Пауценка в галузі декоративно-ужиткового мистецтва* (2003). Заслужений художник України (2001).

14

40 років від дня народження (м. Новоукраїнка) **Володимира**

1977-2014

Гаїбовича Мамадалієва, героя АТО. *Навчався у Новоукраїнській загальноосвітній школі №6.* Закінчив Одеське училище сухопутних військ, потім навчався в академії. Служив у штабі 6-го армійського корпусу та оперативного командування Південь. На передовій перебував з перших днів російсько-української війни. У липні 2014 його підрозділу була поставлена задача відтягнути від Слов'янська ворожі танки. Підполковник Мама-

далієв вирішив викликати вогонь на себе. Разом з ним горі Кара-чун 4.07.2014 героїчно загинули 6 бійців. *Похований у рідному місті. У Новоукраїнці на честь героя названо вулицю. На фасаді ЗШ № 6 відкрили меморіальну дошку випускнику школи Володимиру Мамадалієву.* Нагороджений (посмертно) орденом Богдана Хмельницького III ступеня.

14

(1952) – 65 років від дня народження (м. Горлівка Донецької

області) **Валентини Іванівни Дрозової**, актриси. Закінчила Дніпропетровське театральне училище (1970). *У Кіровоградському обласному українському музично-драматичному театрі ім. М.Л. Кропивницького працювала з 1970 до 1989.* Кращі ролі: Аза («Лиха доля» М. Старицького), Галинка («Срібна павутина» О. Коломійця), Адела («Дім Бернарди Альби» Ф. Гарсія-Лорки), Титарівна (однойменна п'єса М. Кропивницького), Клава («Дикий ангел» О. Коломійця), Варка («Дума про Британку» Ю. Яновського) та ін. З 1990 працює у Херсонському театрі. Заслужена артистка УРСР (1979). Представлена в багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

14

80 років від дня народження (м. Новоград-Волинський Житомирської області) **Анатолія Ілліча Кохана**, лікаря, краєзнавця. У 1960 закінчив Харківський медичний інститут. З 1963 працював у Олександрії педіатром 3-ї міської лікарні, викладачем медичного училища (1970-1972), заступником головного лікаря дитячої лікарні (1972-1981). З 1981 – у Центральній районній лікарні районним педіатром, заступником головного лікаря з охорони материнства і дитинства, лікарем-методистом.

1937-2012

Кандидат медичних наук (1980). Дослідник історії Олександрійського району, автор багатьох статей краєзнавчої тематики, путівника «Александрія» (1986), книги-реквієма «Євреї Александрії» (2004), «Стара Александрія в листівках і фотографіях» (у співавтор. 2007). У Державному архіві Кіровоградської області сформовано особовий фонд А.І. Кохана. Лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В.М. Ястребова (2007). Почесний громадянин м. Олександрії (2010). У 2015 побачила світ книга «Анатолій Кохан. Лікар. Краєзнавець. Журналіст». В Олександрії засновано журналістську нагороду імені Анатолія Кохана за кращі публікації краєзнавчої тематики.

14

(1952) – **65 років** від дня народження (с. Свірневе Голованівського району) **Олександра Михайловича Довганя**, лікаря-кардіохірурга. У 1980 закінчив Київський медичний інститут. Відтоді займається серцево-судинною хірургією. Спеціалізується на дитячій кардіохірургії. Доктор медичних наук (2002). Провідний науковий співробітник Інституту серцево-судинної хірургії АМН України, професор. Провідний хірург відділення хірургічних методів лікування вроджених вад серця. Володіє технікою виконання найскладніших оперативних втручань.

Одним з перших в Україні почав займатися хірургічним лікуванням хворих з одношлуночковим серцем. Працював за кордоном. Член Європейської асоціації кардіоторакальних хірургів. Автор 92 наукових публікацій та 1 винаходу. Представлений у багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

15

140 років від дня народження (м. Санкт-Петербург) **Павла**

1877-1960

Павловича Гайдебурова, актора, режисера, театрального діяча. Батько був відомим літератором, видавцем популярного часопису «Неделя». Ще гімназистом брав уроки сценічної майстерності в чудового актора, друга А. Чехова – Павла Свободіна. У 1896 вступив на юридичний факультет Петербурзького університету, поєднуючи відвідування лекцій з виступами у напівпрофесійних спектаклях. Після виключення з університету за участь

у студентських демонстраціях присвячує себе театру. У 1899 вперше вийшов на професійну сцену. У 1901 *Гайдебуров зі своєю дружиною Н. Ф. Скарською (молодишою сестрою В. Ф. Комісаржевської) створив у Єлисаветграді власну драматичну трупу, першою постановкою якої стала п'єса «Дядя Ваня» А. Чехова. Трупа грала у Зимовому театрі Кузьмицького з 20.09.1901 по 24.02.1902. За час перебування в Єлисаветграді Гайдебуров зіграв у 87 спектаклях. 21.12.1901 у бенефіс актриси Н. Ф. Скарської відбулася прем'єра спектаклю «Ганнеле» за п'єсою Г. Гауптмана (друга в Росії після постановки у театрі Суворіна в Петербурзі). На знімку: Гайдебуров у Єлисаветграді (січень 1902).* У 1903 подружжя організувало Загальнодоступний театр при Ліговському Народному Домі, а в 1905 на його основі – Перший пересувний драматичний театр (проіснував до 1928). Загалом зіграв понад 500 ролей, здійснив близько 300 постановок. Автор спогадів *«На сцені в живих»* (окрема глава присвячена Єлисаветграду) у книзі *«Павел Павлович Гайдебуров Литературное наследие»* (1977). Лауреат Державної премії СРСР (1952). Народний артист РРФСР (1940).

15

(1952) – 65 років від дня народження (с. Кальниболота Новоархангельського району) **Валерія Павловича**

М'ятовича, журналіста, письменника, громадського діяча. Випускник Хмельівської середньої школи (1969). У 1975 закінчив юридичний факультет Одеського університету. Працював редактором районних газет (Любашівка Одеської області, Кіровоградський район Кіровоградської області), з 1986 по 1990 – завідувач відділу обласної газети «Кіровоградська правда». З листопада 1990

в. о., а з січня 1991 по серпень 2010 роки – головний редактор газети обласної державної адміністрації та обласної ради «Народне слово». Видавав додатки: історико-краєзнавчий «Єлисавет», для жінок «Наталі», інформаційно-розважальний та пізнавальний

тижневик «Чому?». Заснував щорічну премію ім. В.К. Винниченка газети «Народне слово» за кращі публікації державницького спрямування, за особистий внесок у розбудову Української держави. Організував друкарню газети «Народне слово», в якій видано десятки книг місцевих авторів. Обирався депутатом обласної ради (у 2006). У 2008 ініціював відкриття у приміщенні редакції першого на Кіровоградщині магазину «Українська книга» (проіснував до 2012). З 2006 – головний редактор Всеукраїнського часопису «Хобі», був засновником і видавцем газет «Наш бізнес», «Нова газета» та ін. У 2015 заснував газету «З перших уст». Автор сатирично-гумористичного роману «Номенклатурний Декамерон» (2016) про «останнього сталініста» та його амурні пригоди, написаного на місцевому матеріалі. Лауреат обласної журналістської премії (2009). Заслужений журналіст України (1997).

15

105 років від дня народження (с. Суботці Знам'янського району) **Трифона Івановича Грузина**, актора, педагога. Навчався у молдавській драматичній студії при Одеському інституті музично-драматичного мистецтва. У 1933-1941 грав у театрах Тирасполя, Житомира, Дніпропетровська. Під час ВВВ працював у фронтових бригадах. З 1943 – артист Молдавського музично-драматичного театру ім. О.С. Пушкіна. З 1958 по 1964 викладав у Кишинівському інституті мистецтв. Кращі ролі: Шмага («Без вини винні» О. Островського), Добчинський («Ревізор» М. Гоголя), Димов («Людина з рушницею» М. Погодіна), Поштар («Інтерв'ю в Буенос-Айресі» Г. Боровика) та ін. Знявся більш як у 30 художніх фільмах. Народний артист Молдавської РСР (1962).

1912-1987

16

150 років від дня народження (м. Одеса) **Єфросинії Пилипівни Зарницької** (справжнє прізвище **Азгуріді**) (1867-1936), актриси та співачки (сопрано). Закінчила музичну школу витончених мистецтв в Одесі (1886). З 1889 виступала в українських трупах М. Кропивницького та ін. *Неодноразово грала в Єлисаветграді. Газета «Єлисаветградський вестник» (17.01.1889) схвально відгукувалась про її дебют на театральній сцені, назвавши «зірочкою, яка незабаром спалахне яскравим промінням».* У 1919-1924 – актриса Петроградського українського драматичного театру ім. Т.Г. Шевченка, з 1927 по 1930 – Харківського українського червонозаводського театру.

1867-1936

16

(1942) – 75 років від дня народження (Черкащина) **Федора Пилиповича Топольного**, біолога, педагога. У 1970 закінчив Українську сільськогосподарську академію у Києві. Багато років працював завідувачем кафедри Кам'янець-Подільської агротехнічної академії. Доктор біологічних наук (1991). З 2002 – професор кафедри екології та охорони навколишнього середовища Кіровоградського державного технічного університету. Автор понад 100 наукових праць у галузі агрохімії, ґрунтознавства, екології рослин, геоботаніки, землеробства та рослинництва. У 2009 нагороджений Знаком МОН України «Петро Могила» за розвиток вищої освіти.

16

(1952) – 65 років від дня народження (м. Кіровоград) **Володимира Миколайовича Мощинського**, режисера, фотографа, журналіста, громадського діяча. Закінчив Кіровоградське музичне училище, захопився фото- та кіномистецтвом. Був режисером народної самодіяльної кіностудії «Обрій» з 1981. Лауреат трьох Всесоюзних фестивалів народної творчості за документальні фільми про визначних людей та визначні події на території нашого краю. Закінчив кінематографічний факультет Ленінградського державного інституту культури (1989). З 1986 працював на Кіровоградському обласному телебаченні, де створив низку художньо-публіцистичних фільмів історико-краєзнавчої тематики: «Голгофа Володимира Винниченка» (1994, за сценарієм В. Є. Панченка), «Місто над синім Інгулом» (2004), «Незгасимий вогонь Холодного Яру» (у співавторстві з М. В. Хомандюком), стрічки про С. Климовського, А. Тарковського та ін. Організував та очолював об'єднання поляків області ім. К. Шимановського, один з ініціаторів спорудження у Кіровограді костюлу на честь Святого Духу. Лауреат премії ім. В. К. Винниченка Українського фонду культури (1995). Лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В. М. Ястребова (2003).

17

150 років від дня народження (м. Кам'янець-Подільський)

1867-після 1931

Аркадія Олександровича Рибицького, військового діяча. У 1887 закінчив Єлисаветградське кавалерійське юнкерське училище. Учасник Першої світової та громадянської воєн. Полковник (1916). З 1918 – в армії УНР, потім – Української Держави: командир 13-го Стародубського кінного полку (1918), глава Чернігівської ремонтної комісії армії УНР (1919), глава Подольської ремонтної комісії армії УНР (1919). З 1920 – начальник Головного управління ремонту армії УНР. У 1923 повернувся в радянську Україну, в Єлисаветград. З 1923 по 1925 був викладачем та помічником начальника навчальної частини 5-ї кавалерійської школи ім. Будьонного у Зінов'євську. З 1925 – у відставці. Працював інструктором з конярства. 16.10.1930 заарештований у сфабрикованій ДПУ справі «Весна». Засуджений до 5 років заслання у Казахстан. Подальша доля невідома.

18

160 років від дня народження (м. Єлисаветград) Петра

1857-1927

Ізраїльовича Габе, журналіста, громадського діяча, землевласника, першого болгарського фермера. Рятуючись від переслідувань за революційну діяльність, у 1884 емігрував до Болгарії. В історію Болгарії увійшов передусім як людина, що створила перше і найбільше в країні (в області Добруджа) фермерське господарство американського зразка. Батько знаменитої поетеси, класика болгарської літератури Дори Габе (1886-1983).

20

310 років від дня народження Івана Федоровича Глебова,

1707-1774

військового діяча. На військову службу вступив у 1721. 4.01.1751 у званні генерал-майора займався поселенням сербів у верхів'ях річок Інгул та Інгулець, тобто стояв біля витоків утворення Нової Сербії; керував спорудженням у тих місцях земляного укріплення, названого фортецею Св. Єлисавети. Став її першим комендантом. У 1755 приймав турецького пашу Девлет-Алі-Сент-Агу, який прибув для оглядин новозбудованої фортеці. Влаштував йому такий гарний прийом, що турецький посол написав султанові заспокійливе донесення. За клопотанням Глебова у 1755 була збудована перша церква – в

ім'я Св. Трійці. 25.02.1755 отримав чин генерал-лейтенанта. З 1762 – Київський генерал-губернатор, якому підпорядковувалась Нова Сербія. У 1763 очолював комісію у справі зловживань І. Хорвата, яка працювала у фортеці Св. Єлисавети. Покровительствував Києво-Могилянській академії. У 1764 виділив державні кошти на будівництво нового приміщення бурси для КМА. У 1766 склав записку Катерині II, в якій обґрунтував необхідність збереження КМА як важливого центру освіти й науки. З 1766 – сенатор, генерал-аншеф. Нагороджений орденом Св. Андрія Первозванного. Похований у місті Стариця Тверської області в усипальні-мавзолеї, що нагадує каплицю, у білокам'яному саркофазі перед Успенським собором (на знімку).

20

115 років від дня народження (с. Дмитрівка Знам'янського району) **Якова Веніаміновича Дашевського**, інженера-металурга. Один із засновників вітчизняної промисловості ферросплавів. Керівник будівництва і перший директор Запорізького заводу ферросплавів (ЗЗФ). До війни працював головним інженером ЗЗФ. Під час ВВВ – на Новокузнецькому металургійному комбінаті, на який була евакуйована значна частина обладнання із Запоріжжя.

1902-1987

Після звільнення Запоріжжя у 1944 повернувся на завод директором, у 1950 за «ігнорування лінії партії» був знятий з посади і репресований. Покарання відбував на Кузнецькому заводі ферросплавів у Сибіру, до виходу на пенсію працював начальником металургійної лабораторії. Нагороджений орденами Леніна (1935), Трудового Червоного Прапора (1943), «Знак пошани» (1948). На прохідній Запорізького заводу ферросплавів встановлено меморіальну дошку. Син Веніамін Якович Дашевський за прикладом батька став відомим ученим-металургом: доктор технічних наук, професор Інституту металургії і матеріалознавства ім. Байкова РАН.

20

(1962) – 55 років від дня народження (м. Кіровоград) **Геннадія Вікторовича Гребньова** (псевдонім **Віктор Орлі**), французького художника українського походження (живопис, кераміка), галериста. У 1983 закінчив філологічний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О.С. Пушкіна. Друкувався у часописі місцевих літераторів «Вежа», зокрема автор есе «Дивоквіти Сергія Шаповалова» (1996) про творчість кіровоградського живописця, якого вважає своїм учителем. З 2004 живе і працює у Франції (м. Марсель), де втілює в життя авторсь-

кий проект «Під сонцем Прованса»: серії картин «Альпи», «Старий порт», «Квіти Прованса», «Марсель під снігом» та ін. Творчість Віктора Орлі вражає розмаїттям тематики і стильових планів: декоратив, натюрморт, пейзаж, романтичні, символічно-абстрактні сюжети. Роботи митця експонувалися на багатьох виставках (понад 30) у Франції, Україні, Росії. Зберігаються у приватних колекціях Франції, Італії, Голландії, України, Росії, Польщі. *Часто відвідує рідне місто. Декілька творів подарував обласному художньому музею та художньо-меморіальному музею О.О. Осмьоркіна.* З 2015 – власник картинної галереї «Салон де Прованс» у Марселі.

21

120 років від дня народження (м. Єлисаветград) **Віри Євгенівни Гар**, бібліотекаря. *Мати – сільська вчителька. Дівчину удочерив єлисаветградський земський лікар Євген Лук'янович Гар (1862-1913).*

1897-1942

Початкову освіту здобувала в Одесі та Єлисаветграді. У 1914 році закінчила Київське комерційне училище. У 1916 почала працювати в Головному комітеті Всеросійського земського союзу в Москві. В березні 1917 вступила в партію есерів. У 1918-1919 була секретарем Тульської губернської експедиції ЧК з продовольства, працювала інструктором Наркомпроду України. У 1920 вступила в РКП (б). У 1920-1921 – секретар Алтайського губпродкому. З 1921 по 1924 навчалась на економічному факультеті Петроградського університету. З 1925 по 1934 працювала в редакції «Красной газеты»: інструктор відділу фабрик і заводів, літературний співробітник, завідувач відділу. З 1934 по 1936 – голова об'єданого профкому. У 1936-1937 – завідувач редакції журналу «Костер». З 1937 по 1941 працювала у Ленінградській Публічній бібліотеці: бібліотекар 1-го розряду, помічник завідувача російського фонду, головний бібліотекар, завідувач журнального відділення, завідувач бібліотечних курсів Публічної бібліотеки та керівник всієї системи підвищення кваліфікації співробітників бібліотеки. Померла під час блокади.

24

100 років від дня народження (с. Гаївка Кіровоградського району) **Григорія Назаровича Доленка**, геолога.

1917-1990

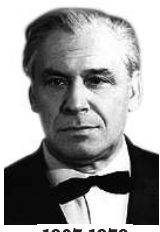
Закінчив Харківський університет (1940), працював у виробничих геологічних установах. З 1952 – співробітник Інституту геології і геохімії горючих копалин АН УРСР, з 1963 – директор цього інституту, очолював його 18 років. Член-кореспондент АН УРСР (з 1964). Основний напрям наукової роботи – геологія нафти і газу. Сформулював одне з найважливіших положень нафтової геології – про

генетичний зв'язок між процесами геотектонічного розвитку нафтогазових провінцій, мінерального синтезу нафтових вуглеводів у мантиї Землі, міграції їх до поверхні земної кори глибинними тектонічними розломами і формування нафтових і газових родовищ в осадній товщі. Автор монографії «Геологія нафти і газу Криму». Лауреат Державної премії СРСР (1971) та премії АН СРСР ім. В. І. Вернадського (1977).

24 (1947) – 70 років від дня народження (м. Кіровоград) **Валерія Михайловича Кальченка**, державного і громадського діяча. *Навчався у Кіровоградській СШ № 7. Закінчив будівельний технікум у Кіровограді (1967) та Одеський інженерно-будівельний інститут (1976). З 1970 до 1990 працював у будівельних організаціях області та півночі Росії. У 1986-1990 – головний інженер об'єднання «Кіровоградагробуд». З 1994 по 1996 – заступник голови Кіровоградського облвиконкому та заступник голови обласної ради.* Був першим керівником Міністерства з надзвичайних ситуацій України (з 1996), створеного на основі штабу цивільної оборони та Мінчорнобиля. *Очолював Кіровоградську обласну державну адміністрацію, був міським головою м. Кіровограда.* Народний депутат України декількох скликань (з 2007). Нагороджений медаллю Міжнародної організації цивільної оборони (1999), орденом «За заслуги» III-го (серпень 1998), II-го (жовтень 1999) та I-го ступенів (грудень 2011), але від останнього відмовився.

25 110 років від дня народження (м. Знам'янка) **Леоніда Опанасовича Писаренка**, театрального художника. *В юні роки працював помічником слюсаря, а перші мистецькі кроки були пов'язані з малюванням плакатів для клубів.* У 1931-1936 навчався у Харківському художньому інституті у професорів О. В. Хвостенка-Хвостова і Б. В. Косарева. Оформляв вистави у Харківському театрі юного глядача. Учасник ВВВ. Гвардії майор бронетанкових військ, брав участь у звільненні Прибалтики, Манчжурії і Кореї, його військовий шлях закінчився у Порт-Артурі (Китай). З 1947 по 1967 – головний художник Республіканського театру юного глядача, працював також у Київському театрі ім. Лесі Українки, у Київському театрі опери і балету ім. Т. Г. Шевченка та Київському українському драматичному театрі ім. І. Франка. Його художні і сценографічні роботи зберігаються у фондах Музею театрального, музичного та кіномистецтва України, Музеї-архіві Алберті в м. Едмонтоні (Канада). Заслужений художник УРСР (1977).

1907-1979

25 115 років від дня народження (с. *Хащувате Гайворонського району*) **Олексія Івановича Повстенка**, мистецтвознавця, архітектора. Навчався у Волинському індустріальному політехнікумі, закінчив аспірантуру при НДІ промислового будівництва в Харкові. Викладав у Харківському інженерно-будівельному інституті. За його проектами побудовано багато закладів освіти і культури в 10 містах України. У 1935 запрошений у Наркомат освіти України; завідував кабінетом архітектури, відділом підвищення кваліфікації архітекторів при творчій спілці, був директором Софіївського архітектурно-історичного музею. Його називають «Рятівником Св. Софії», оскільки він врятував її від знищення радянськими підривниками у 1941. Видав низку праць: «Будівельна справа» (1931), «Проекти шкіл» (1932), «Архітектурні роботи Т.Г. Шевченка» (1939), «Словник архітектурних термінів» та ін. Після Другої світової війни – в еміграції, діяч української діаспори: професор, академік Української Вільної Академії в США. Працював в архітектурному відділі Капітолію у Вашингтоні. Виконав проект добудови Капітолію, зокрема центральної ротонди першого поверху, виставкових стендів Бібліотеки Конгресу США та ін. У Парижі в 1956 спроектував храм св. Симона, співавтор проекту собору Пресвятої Трійці у Вінніпезі. У США видав книгу «Золотоверхий Київ», монографію про собор Св. Софії та ін. *У 2006 в с. Хащуватому на приміщенні сільського будинку культури відкрито меморіально дошку на честь земляка.*

1902-1973

26 90 років від дня народження (сmt *Голованівськ*) **Семена Ілліча Аптекаря**, морського інженера. В 1951 закінчив Одеський інститут інженерів морського транспорту. Отримав направлення на суднобудівний завод ім. К. Маркса м. Астрахані, де працював 10 років. З 1962 по 1970 – головний інженер суднобудівельно-судноремонтного заводу імені III Інтернаціоналу, з 1970 (понад 30 років!) – директор цього підприємства. Згодом – голова Ради директорів ВАТ «Суднобудівельно-судноремонтний завод імені III Інтернаціоналу». Лауреат премії Ради Міністрів СРСР. Заслужений працівник транспорту РРФСР. Заслужений працівник пароплавства. Почесний громадянин м. Астрахані (1993). Занесений у Книгу Пам'яті міста Астрахань (2007).

1927-2007

26

(1947) – 70 років від дня народження (м. Кіровоград) **Семена Леонідовича Равського**, художника. *Навчався у Кіровоградській середній школі № 6. У 1968 закінчив Краснодарське художнє училище. Працює в галузі художнього проектування і станкового живопису (переважно в техніці акварелі). Улюблені жанри – пейзаж і натюрморт. Більше 30 років працював художником у Комбінаті монументально-декоративного мистецтва. Автор ескізних проектів та експозицій багатьох музеїв: оформлення Музею*

мистецтв ім. Б. та В. Ханенків (1998), Київського музею О. Пушкіна (1999), Музею культурної спадщини (2000) та ін. Член Національної спілки художників України (1999). Працює головним художником Музею історії міста Києва. Лауреат першої та третьої премій Міжнародного благодійного фонду «Україна 3000» за художній проект та оформлення історико – меморіального музею М. Грушевського та музею мистецтв ім. Богдана і Варвари Ханенків. Роботи зберігаються в колекціях багатьох музеїв України, а також у приватних зібраннях України, Росії, Німеччини, США, Франції та інших країн. У вересні 2010 в Кіровоградському обласному художньому музеї влаштована персональна виставка. Автор ескізного проекту оновленої експозиції Кіровоградського обласного краєзнавчого музею, відкритої у 2014.

28

200 років від дня народження (м. Лубни на Полтавщині)

1817-1875

Олександра Степановича Афанасьєва-Чужбинського (справжнє прізвище **Афанасьєв**), поета, етнографа, публіциста, приятеля Т.Г. Шевченка. Враження від етнографічної експедиції Російського географічного товариства у 1856 лягли в основу книг «Быт малороссийского крестьянства» (1858) та «Поездка в Южную Россию» (1861), в яких знайшло відображення *й життя людей Єлисаветградського повіту. Під час перебування в*

Єлисаветграді навесні 1856 відвідав Успенський собор та Покровську церкву на Ковалівці. Свої враження від елисаветградських храмів виклав у «Подорожной записке» (надрукована у газеті «Єлисавет», № 4, 1992).

ДЕЩО З МИНУЛОГО СЕЛА СЕДНІВКИ: ДО ПИТАННЯ ПРО «НАШУ» Й «НЕ НАШУ» ІСТОРІЮ

*Герой війни 1812 року
Єгор Агте*

Є в Устинівському районі мальовниче (в Україні інших і немає) село Седнівка. На місцевих сайтах в Інтернеті про цей населений пункт можна дізнатися лише те, що розташований він на берегах річки Інгул, за 7 км на захід від районного центру Устинівка та за 28 км від залізничної станції Казанка в Миколаївській області. Заснована Седнівка в середині XVIII століття. Поблизу села знайдено посуд епохи пізньої бронзи, розкопано скіфський курган IV ст. до н. ери.

217 мешканців села брали участь у Другій світовій війні, 130 з них загинули. На їхню честь споруджено «пам'ятник Слави». Населення Седнівки у 2001 році – 686 чоловік.

От і вся інформація про її минуле, запозичена з «Історії міст і сіл УРСР. Кіровоградська область», виданої у далекому 1972 році. Звісно, у радянські часи майже все, що відбувалося до Жовтневої революції 1917 року (за винятком хіба що класової боротьби та народних повстань), вважалося передісторією. Але ж нині, коли розпався Радянський Союз, коли уже чверть століття існує незалежна Українська держава, коли з'явився Інтернет, – таке ставлення, таку байдужість до власної історії пояснити важко. Ми що, народ – неісторичний чи позаісторичний, а значить недержавний? Але ж такого бути не може, фахівці стверджують – таких народів не існує взагалі! Інша справа – повага до історії. Отут у нас дійсно проблеми великі!

Не встигли ми, як слід було б, дослідити та осмислити власну історію часів перебування у складі Російської імперії, що заборонялося комуністичною ідеологією, як здобули Незалежність, вчинили дві революції (Помаранчеву та Гідності), зазнали агресії з боку Росії, а вже від нас вимагають творити винятково національну історію. Ще років 20 тому один редактор докоряв мені: «Що ви все пишете про євреїв, росіян, поляків? Необхідно прославляти українських діячів!». Я доводив, що їхня національна приналежність мене цікавить поскільки-постільки, головне – вони наші земляки, тут вони народилися та формувалися як особистості. Найвидатніший, на моє глибоке переконання, український історик сьогодення Наталія Яковенко (наша землячка) вважає: все, що відбувалося на території

України, всі видатні особистості, які є її уродженцями (незалежно від національності) належать передусім історії України. Мої аргументи з посиланням на авторитет Яковенко не переконали опонента аніскільки. Минув час, і я з жахом спостерігаю, що таке ставлення до історії сьогодні стає нормою.

Історія села Седнівки щодо цього є показовою. Навіть особливо в неї не заглиблюючись, а лише оприлюднивши знайдене в Інтернеті, скажу – вона напрочуд цікава. Біда в тім, що відшукати в ній українську складову надзвичайно важко. Єдине, на що я спромігся, натрапив на знамениту гайдамацьку пісню «Не славная Чута», яку записав і оприлюднив наприкінці XIX століття наш відомий історик, етнограф і фольклорист Володимир Ястребов, зазначивши «песня эта записана в местечке Седневке Елисаветградского уезда со слов столетнего старика, Ефима Корниенка (он же Середа). Чута – лес в Александрийском уезде, служивший притоном гайдамакам, наравне с Черным лесом». Сталося це у 1886 році, коли Володимир Миколайович проводив у Седнівці археологічні розкопки, знайшовши стародавню глиняну чашу.

А далі буду розповідати про таке, що, боюсь, Седнівку можуть і перейменувати шалені ревнителі національної історії. До 1917 року вона, виявляється, мала статус містечка. А тому, крім православної Свято-Іллінської церкви, для місцевих євреїв була заснована синагога. Тут також розташовувалася земська поштова станція.

Навіть назву селу дав не якийсь козарлюга, а Омелян Іванович Седньов. В «Историческом очерке г. Елисаветграда» Пашутіна читаємо: «Первым Елисаветградским уездным предводителем дворянства был коллежский советник Седнев Емельян Иванович (1794)». Із життєпису полковника Християна Андрійовича Агте дізнаємося: «Женат он был на Вере Емельяновне Седнёвой, имевшей имение Седнёво на берегу реки Ингул в Херсонской губернии. Там в 1815 году у семьи Агте и родится сын Николай, которому суждено будет сыграть весьма важную роль в истории России, а потом окажется почти полностью забытым».

Вся подальша історія Седнівки пов'язана зі славетною дворянською родиною з дивним, важким для вимови, прізвищем Агте, яке зародилося понад 500 років тому в Німеччині. Згідно з сімейною легендою, цей рід походить від селянина Мартіна Сигізмунда, прізвище якого... загубилося. Він помер у молодому віці, залишивши після себе дружину Агату з малолітнім сином Гансом. Хлопчика односельці почали називати Агатиним сином – Агате. Прізвисько з часом трансформувалося в прізвище Агте (менш поширені варіанти Акте, Ахте, Ахт).

Історію свого роду дослідив та оприлюднив наш сучасник Володимир Сергійович Агте, директор Центру сервісу медичного обслуговування Башкирського державного медичного університету. Він, зокрема, доводить, що у XVIII столітті Йоганн Андреас Агте переселився з Німеччини в місто Аренсбург, що в Естляндії, започаткувавши російську гілку роду. Тут він став Андрієм Андрійовичем і дослужився до чину, що дав право на отримання потомственного дворянства. Мав він, у що важко повірити, аж 17 дітей! Взагалі, рід Агте відзначався неабиякою плодовитістю.

Три сини Єгор, Карл і Християн присвятили себе військовій службі. Видатним воєначальником, героєм Вітчизняної війни 1812 року став Єгор Андрійович Агте (1777-1826). З 1796 до 1812 року він служив у Малоросійському гренадерському полку. За хоробрість, виявлену у Бородинській битві, отримав чин полковника. Був призначений командиром, а згодом і шефом Санкт-Петербурзького гренадерського полку, з яким відзначився у «битві народів» під Лейпцигом (винагородою став чин генерал-майора), брав участь у взятті Парижа. Відзначений орденами Св. Георгія IV кл., Св. Володимира III і IV ст., Св. Анни II ст. з діамантами, золотою шпагою з написом «За хоробрість», пруським орденом «За заслуги» та ін. Двічі був поранений. Портрет Єгора Агте, виконаний англійським художником Джорджем Доу, представлений у знаменитій Військовій галереї Зимового палацу серед 332 зображень російських генералів, героїв Вітчизняної війни 1812 року.

Та для нас найцікавіше те, що дружиною Єгора Андрійовича Агте була княжна Марія Данилівна Кудашева, сестра ад'ютанта й зятя М.І. Кутузова Миколи Даниловича Кудашева, що загинув у 1813 році під Лейпцигом. Тут варто нагадати, що первісна назва нашої Малої Виски – Кудашево, а отже Агте напевне бував у маєтку дружини. Помер Єгор Андрійович у м. Кременчук, а от де похований – достеменно невідомо. Також жодних відомостей про його нащадків відшукати не вдалося. Можливо, шлюб був бездітний?

Зате брати та їхнє потомство постаралися на славу. Загалом, у «Родословной книге Херсонской губернии» лише по Єлисаветградському та Олександрійському повітах я нарахував понад 30 представників дворянського роду Агте.

Карл Андрійович Агте служив у Єлисаветградському гусарському полку, також брав участь у війнах з Наполеоном, отримав поранення і вийшов у відставку в чині підполковника. У 1805 році, ще будучи майором, одружився з Парасковією Матвіївною Чеботаєвою, дочкою полковника Матвія Васильовича Чеботаєва. Вінчання відбулося у Покровській церкві с. Бандурівки Олександрійського

повіту. Того ж року в подружжя народилася донька Олімпіада, яку хрестили в тій же церкві. Згодом у них з'явилися сини Андрій та Аркадій. У свою чергу, Андрій Карлович Агте (1808-?) у шлюбі з Юлією Іванівною Золотницькою мав сина Миколая і дочку Віру. А от його брат поручик Аркадій Карлович Агте (1810-1883) від двох дружин мав 7 дітей (3 синів і 4 дочок).

Нарешті, старший з трьох братів Християн Андрійович Агте (1770-1845), згаданий на початку розповіді, який власне й зацікавив мене історією села Седнівки, що могло б називатися й Агтівкою чи Ахтівкою. Як і молодший брат Єгор Агте, Християн з 1789 року служив у Малоросійському гренадерському полку. Оскільки поповнювався полк рекрутами з Київської та Чернігівської губерній, то служили в ньому у переважній більшості малороси (так тоді називали українців). Більше того, з 1809 по 1813 рік Християн Андрійович був командиром Малоросійського гренадерського полку в чині полковника. Брав участь у війнах з Наполеоном, був нагороджений орденами Св. Георгія IV класу, Св. Володимира IV ступеня та золотою шпагою з написом «За храбрость». У шлюбі з Вірою Омелянівною Седневою (1792-1860) полковник Агте мав четверо дітей: трьох синів – Миколу (1815-1867), Георгія (1817-1861), Івана (1822-1861) та дочку Ольгу, яка вийшла заміж за предводителя дворянства Бобринецького повіту Костянтина Олександровича Роццахівського (1815-1862), згодом визначного земського діяча Єлисаветградського повіту, власника села Олександрівки (Роццахівки).

Та найвідомішим представником цієї родини слід визнати Миколу Християновича Агте (1815-1867), що увійшов в історію як видатний військовий топограф, дослідник Забайкалля і Приамур'я, завдяки якому Російська імперія значно розширила свою територію на Далекому Сході. У 1837 році він закінчив Імператорську Миколаївську військову Академію. З 1849 по 1852 рік у чині підполковника Агте очолював надсекретну експедицію Генерального штабу, яка мала визначити кордони з Китаєм (її результати були розсекречені лише у 1893 році).

Офіційно вона називалася «Забайкальською» – район обстеження пролягав від Байкалу до Охотського моря (включно з Шантарськими островами) і від Амуру до Верхоянського хребта. Однак головна увага зосереджувалась на Амурському краї та Північному Сахаліні. «Забайкальська» експедиція Агте тривала три з половиною роки. Довжина робочих маршрутів її учасників склала понад 20 тис. км (половина земного екватора!), обстежена територія площію більше 3 млн. км². Складено детальні й точні географічні карти, відкрито поклади корисних копалин, у тому числі золота й срібла, зібрано великий матеріал про клімат, флору та фауну краю.

Дещо з минулого села Седнівки...

Агте визначив, що східна частина Приамур'я від річки Буреї і до моря не належить Цинській імперії. А відтак у власність Російської імперії перейшли землі нижнього Приамур'я та Примор'я (Уссурійський край), що й було закріплено російсько-китайськими договорами 1858 та 1860 років.

Микола Християнович вийшов у відставку 1 січня 1859 року за станом здоров'я. 44-річний генерал-майор повертається до батьків у рідну Седнівку. Судячи з усього, сім'ї він так і не створив, а через 8 років помер. Похований Микола Агте разом з батьками, братами, їхніми дружинами та племінниками на території Свято-Іллінської церкви. Скільки загалом представників цієї родини знайшли, як вони гадали, вічний спокій у родинному некрополі (у склепі чи усипальні) наразі невідомо.

Однак тривав «вічний спочинок» недовго – до революції 1917 року. І сьогодні від дворянського гнізда Агте, які понад 100 років народжувалися і помирали в Седнівці, не залишилося ні сліду, ні спомину.

Про те, як відбувалося нищення історії та культури, зосереджених у дворянських садибах, розповідає в оповіданні «Так воно показує» письменник Володимир Антоненко-Давидович. Один ліберальний пан, який перебував у добрих взаєминах з селянами, всіляко допомагаючи їм, сподівався, що його маєток вони чіпати не будуть. Однак вони з'явилися, щоб спочатку пограбувати, а потім спалити маєток, пояснюючи, що інакше ніяк не можуть. Мовляв, у сусідніх селах своїх панів навіть повбивали. Йому ж з дружиною вони дозволяють виїхати, взявши з собою стільки добра, скільки влізе у фаєтон. На благання господаря не палити хоча б будинок, в якому можна розмістити школу, лікарню чи якусь іншу установу, селяни відповідають, що і раді були б, але ніяк не можна. Вони ж не гірші від сусідів, які вже спалили садиби своїх панів.

Така ж доля спіткала й Свято-Іллінську церкву в Седнівці та усипальню Агте. На сайті місцевої загальноосвітньої школи знайшов таку інформацію: «З 1939 року колгоспники місцевого господарства «Комунар» розпочали будівництво двоповерхового шкільного приміщення. Будівельним матеріалом була цегла із розібраного приміщення церкви часів Козаччини. До початку Великої Вітчизняної війни стіни було зведено, але не зроблено перекриття між поверхами». Як наслідок, ні церкви, ні школи!

Та все ж, попри безглуздий трагізм прощання з минулим, який спіткав село майже 100 років тому, побувати у Седнівці кортить. Принаймні річка Інгул та навколишні краєвиди, якими милувалися Агте, мали б зберегтися.

• БЕРЕЗЕНЬ •

1 (1937) – 80 років від дня народження (м. Олександрія) Євгенії

Вікторівни Бузанової, фізика. У 1959 закінчила Київський університет ім. Т.Г. Шевченка, де й працює. У 1988-2002 – головний науковий співробітник, керівник наукових проектів лабораторії фізики та техніки напівпровідників. З 2002 – консультант науково-навчального центру «Фізичне та хімічне матеріалознавство» Київського університету та НАНУ. Доктор фізико-математичних наук (1988), професор. Наукові розробки стосуються

молекулярної електроніки та біоелектроніки. Розвинула новий напрям – електронні та оптичні явища в наноструктурованих гетеропереходах, пов'язані з нанорозмірними ефектами, що сприяло створенню нових швидкодіючих комп'ютерних систем для космічної та атомної галузей. Наукові праці друкувалися у Росії (Москва), США (Бостон), Англії (Лондон). Представлена в багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

3 (1947) – 70 років від дня народження (м. Кіровоград) Олексія

Йосиповича Кацмана, спортсмена (футболіста). Амплуа – нападник. *Футболом почав займатися у кіровоградській ДЮСШ №2 (перший тренер – В.П. Резнік). У Кіровоградській «Зірці» грав у 1965-1966 та 1971-1976: 219 матчів, 44 голи. Двічі у 1973 та 1975 у складі «Зірки» ставав володарем Кубка України. Майстер спорту СРСР.* Крім «Зірки», виступав за команди «Чорноморець» Одеса, СКА Одеса, «Суднобудівник» Миколаїв та

«Динамо» Хмельницький. У 1989 та 1990 був головним тренером «Зірки». Арбітр республіканської категорії. Включений до другої символічної збірної «Зірки», складеної вболівальниками з нагоди 80-річчя кіровоградського клубу.

3 140 років від дня народження (м. Златопіль) Міллі Віткоп

1877-1955

(справжнє прізвище **Емілія Вітковська**), політичної і громадської діячки (анархо-синдикалістки та феміністки, яка стояла біля витоків гендерного руху). У 1894 емігрувала в Англію. Зблизилась там з групою єврейських анархістів, великий вплив справив на неї теоретик анархізму Петро Кропоткін. У 1895 познайомилась з видатним діячем анархо-синдикалістського руху, публіцистом Рудольфом Рокером (1873-1958),

стала його цивільною дружиною. З 1898 випускала разом з чоловіком на мові ідіш анархістську газету «Арбайтер Фрайнд» («Друг робітника») та журнал «Жерміналь» (з 1900), вела анти-воєнну пропаганду під час Першої світової війни. Подружжя часто відвідували відомі анархісти: Кропоткін, Махно, Малатеста, Дуррути, Салвочей та ін. Коли у 1898 пара прибула в США, то їх не пустили в країну через категоричну відмову юридично оформити свій шлюб. Репліка Моллі на захист позашлюбного кохання стала крилатою, вона буквально облетіла світ: «Кохання завжди вільне. Коли воно втрачає свободу, то стає проституцією». У 1918 подружжя переїздить у Берлін, де займається створенням анархо-синдикалістської профспілки. У 1920 засновує в столиці Німеччини Спілку жінок. Вважає, що жінка зазнає подвійної експлуатації – як від капіталістичної системи, так і від чоловіків. Тому жінки мають активно боротися за свої соціальні і статеві права, а їхня домашня робота (передусім народження, догляд і виховання дітей) повинна бути прирівняна до найманої праці, так само цінуватися та оплачуватися. У цій боротьбі з чоловіками за рівноправні стосунки в сім'ї жінки-домогосподарки, вважає вона, можуть використовувати навіть бойкот. У 1933, після підпаду рейхстагу, подружжя емігрує до Америки. Під час Другої світової війни Віткоп займала чітку антифашистську позицію, відмовившись від притаманного їй пацифізму. Симпатизувала сіоністському руху, проте скептично ставилася до того, що створення національної держави може вирішити «єврейське питання». Підтримала ідею подвійного громадянства, розроблену Мартіном Бубером. Її син Фермін Рокер (1907-2004) став знаменитим художником-реалістом. Його картини зберігаються у Бібліотеці Конгресу США, у багатьох музеях та приватних збірках (зокрема у лідера «Роллінг Стоунз» Міка Джагера). У 1948 Фермін Рокер намалював портрет матері (на знімку).

10

130 років від дня народження (м. Єлисаветград) **Дарини Фе-**

1887-1963

дорівни Захарової, оперної співачки (меццо-сопрано), педагога. *Народилась у селянській родині, хрещена у Володимирській церкві. Випускниця Єлисаветградської громадської жіночої гімназії (1905). 4.06.1906 в актовому залі гімназії дала сольний концерт. Місцева преса відзначила: «Вона володіє голосом меццо-сопрано, котрий має тенденцію до переходу в драматичне контральто. Тембр м'який, гнуч-*

кий і оксамитовий... Юній артистці можна пророкувати популярність». Закінчила у 1910 Петербурзьку консерваторію.

Працювала у Петрограді (солістка Маріїнського театру у 1910-1918), Москві, Одесі, Парижі, Баку, Ташкенті. Співала з геніальним Ф. Шаляпіним. Солістка Київського і Харківського оперних театрів (1919-1933). У 1912 записала дві грамплатівки. Кращі партії: Настя («Тарас Бульба» М. Лисенка), Любов («Мазепа» П. Чайковського), Марфа («Хованщина» М. Мусоргського), Ерда («Зігфрід» Р. Вагнера) та ін. Викладач Горьківського музичного училища (1928-1952).

10 175 років від дня народження (с. Гриньки на Полтавщині)

1842-1912

Миколи Віталійовича Лисенка, композитора, фундатора української класичної музики, педагога. *Перші 6 років жив у Крилові, де батько служив у Кірасирському полку разом з поетом А. Фетом, який навчав малюка російській абетці. Хлопчика у полку називали «карандашиком», бо він просив у всіх офіцерів олівці, якими навчався писати літери й малювати.*

Музичну освіту здобув у Лейпцизькій консерваторії (1867-1869). У 1874-1876 навчався у Петербурзькій консерваторії у М. Римського-Корсакова. У 1904 заснував у Києві Музично-драматичну школу. *Неодноразово гостював у брата Андрія у Знам'янці та навколишніх селах. У 1890 влаштував великий концерт в Єлисаветграді. В 1892 у с. Орлова Балка прослухав юного музиканта К. Шимановського, напророкував йому велике майбутнє; працював над оркестровкою опери «Тарас Бульба».* Автор 11 опер: «Різдвяна ніч» (1884), «Наталка Полтавка» (1889), «Тарас Бульба» (1890), «Енеїда» (1911), «Коза-дереза» (1888), «Пан Коцький» (1891) та ін.

10 (1947) – 70 років від дня народження (с. Перегонівка Голованівського району)

Володимира Павловича Мостового, журналіста. У 1972 закінчив факультет журналістики Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка. З 1970 по 1975 працював завідувачем відділу журналу «Радянська школа». У 1976-1977 – ст. кореспондент газети «Вечірній Київ». З 1978 по 1990 – завідувач відділу газети «Прапор комунізму». У 1990-1994 – заступник головного редактора, головний редактор газети «Хрещатик».

З 1994 по 2011 – головний редактор і співзасновник популярного всеукраїнського тижневика «Дзеркало тижня». З 2001 – голова Комісії з журналістської етики. У 2002 на Міжна-

родному фестивалі журналістики «Віра. Надія. Любов» присвоєнню звання «Керівник мас-медіа року». У 2003 отримав другу премію німецького медіафонду «Шпаркассе Лейпциг» «За свободу і майбутнє засобів масової інформації». Лауреат Національної премії за захист свободи слова імені Ігоря Лубченка (2012). Заслужений журналіст України.

12

(1957) – 60 років від дня народження (м. Новоукраїнка) **Василя Миколайовича Серватюка**, військового діяча. Закінчив Вище військове прикордонне училище ім. К. Є. Ворошилова (1978) та Військову академію ім. Фрунзе (1987). Учасник бойових дій на території Республіки Афганістан (1987-1989), нагороджений орденом «Червоної Зірки». З 1994 по 2000 – заступник начальника кафедри, начальник кафедри тактики, оперативного мистецтва Прикордонних військ Національної академії Прикордонних військ України, м. Хмельницький. У 2011-2014 – завідувач кафедри аеромобільних військ та сил спеціальних операцій Національного університету оборони України. Доктор військових наук, професор, автор понад 120 наукових статей, підручників, навчальних посібників. Учасник бойових дій антитерористичної операції на сході України. З 2014 – перший заступник Голови Державної прикордонної служби України. Генерал-лейтенант.

12

110 років від дня народження (м. Єлисаветград) **Олександра Яковича Жиденка**, військового діяча. У 1926 вступив до Української кавалерійської школи імені С.М. Будьонного у Зінов'євську (до 1918 – Єлисаветградське кавалерійське училище), де був курсантом та помічником командира взводу. Служив у прикордонних військах у Закавказзі. У 1941 закінчив три курси Військової академії ім. М.В. Фрунзе. Учасник Другої світової війни з серпня 1941. Як начальник Джебратського прикордонного загону брав участь у поході в Іран. У 1942 призначений командиром 194-го Червонопрапорного Ташкентського стрілецького полку Середньо-Азіатської стрілецької дивізії у складі Окремої армії НКВС. Брав участь у Курській битві. Згодом командував 222-ю стрілецькою Смоленсько-Бранденбурзькою Червонопрапорною ордена Суворова дивізією, з якою штурмував Берлін. Генерал-майор. Після війни закінчив Вищу військову академію ім. К.Є. Ворошилова, викладав у ній

1907-1982

на кафедрах оперативного мистецтва і тактики військових з'єднань з 1948 по 1958. Нагороджений орденами Леніна, чотирма орденами Червоного Прапора, орденами Суворова III і II ст., двома орденами Червоної Зірки та ін.

13

165 років від дня народження (с.Тимофіївка Єлисаветградського повіту, нині Миколаївка Кіровоградського району) *Надії Карлівни Тарковської* (похована на Хуторі Надія), громадської діячки, першої дружини *І. К. Карпенка-Карого*. Батько Карл Матвійович Тарковський – відставний штабс-ротмістр Новоархангельського уланського полку. Мати Марія Каетанівна Кардасевич – дочка поміщика, колишнього штабс-ротмістра принца Альберта полку. *Освіту отримала в Єлисаветграді.*

1852-1882

Познайомилась з *Іваном Карповичем Тобілевичем* у 1868, він запросив її грати у своєму аматорському театральному гуртку. У 1869 вийшла за нього заміж всупереч незгоді батьків. У 1870 після смерті батьків її молодший брат *Олександр Тарковський* (батько поета *Арсенія Тарковського* і відповідно діда кінорежисера *Арсенія Тарковського*) перейшов жити у її сім'ю. До неї у спадок перейшли землі, на яких пізніше (1871) з'явиться перший будинок (його побудував батько чоловіка *Карпо Адамович Тобілевич*), згодом хутір, названий на її честь *Надією*. У 1872 народила дочку *Галю*, у 1874 – сина *Назара*, у 1876 – сина *Юрія*, у 1879 – дочку *Ірину* (*Орису*). Продовжувала виступати у благодійних виставах *Єлисаветградського аматорського гуртка*. Брала участь у першій постановці знаменитих «Вечорниць» *П. І Ніщинського* (1875). У 1880 році разом з чоловіком та іншими *єлисаветградськими прогресивними діячами* підписала листа російському вченому *Пипіну* на захист української мови. У 1881 поїхала на лиман під Одесу лікувати дочку *Галю*, але застудилася і померла від туберкульозу легенів. **20.10.2007** у заповіднику-музеї *І. Тобілевича* (*Карпенка-Карого*) *Хутір Надія*, на центральній алеї, відкрито стелу, присвячену *Надії Карлівні Тарковській* (скульптор *В. В. Френчко*).

- 13 110 років** від дня народження (м. *Єлисаветград*) **Петра Наумовича Ойфи**, поета. Перші вірші опубліковані у 1924 в журналах «Звезда» і «Ленинград». Автор збірок віршів: «Сейсмограф» (1931), «Спичечный коробок» (1931), «Пионерская почта» (1931). Вірші воєнних років зібрані у книзі «Память сердца» (1956). У 1962 опублікував збірник «Время любви», у 1967 – збірник «Служба песни». Остання книга «Балады переднего края» побачила світ у 1985. Перекладав на російську мову твори українських письменників І. Ле, Марка Вороного, М. Пригари. Представлений в антології «Украина. Русская поэзия. XX век» (2007).

1907-1985

- 13 80 років** від дня народження (м. *Кіровоград*) **Анатолія Васильовича Отяна**, письменника-мемуариста. За фахом – інженер-будівельник. Захоплювався парашутним спортом, майстер спорту СРСР, був членом збірної команди УРСР, абсолютним чемпіоном України (1962). У 1993 емігрував. Жив у Франкфурті-на Майні (Німеччина), де відбувся як письменник. Автор популярних творів мемуарного жанру: «Служба в потешных войсках XX века», «Все, что есть, испытанием на свете», «Военное детство одного мальчика»; роману «Божья кара», детективної повісті «Редкая монета», збірки оповідань «Галопом по Европам» та ін.

1937-2012

- 14 115 років** від дня народження (м. *Єлисаветград*) **Давида Григоровича Бушмича**, лікаря. Один з провідних офтальмологів СРСР, учень знаменитого В.П. Філатова. У 1925 закінчив Одеський медичний інститут, працював на кафедрі очних хвороб під керівництвом професора Філатова до 1929. У 1929-1935 – завідувач офтальмологічного відділення міської лікарні міста Слов'янськ Донецької області. Під час війни – хірург військового шпиталю, врятував зір тисячам поранених воїнів. З 1939 по 1941 та з 1946 по 1976 – керівник відділу пересадки рогівки в Інституті очних хвороб і тканинної терапії ім. академіка В.П.Філатова у Одесі. Доктор медичних наук (1958), професор (1961). Працював над проблемами вторинної глаукоми при більмах, удосконалив діагностику й лікування хворих у до-й післяопераційний період. З 1991 жив у США. Представлений у багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

1902-1995

14 (1952) – **65 років** від дня народження (сmt *Онупрїївка*) **Ігоря Купріяновича Машинського**, художника. За-

кінчив Московський текстильний інститут (1975). Педагоги з фаху – О. Дубінчик, Г. Манізер, В. Мухін. Працює в галузі декоративно-прикладного мистецтва (текстиль). Основні твори: гобелени – «Протистояння» (1990), «Весна», батики – «Засніжена вершина» (1996), «Море», «Захід сонця» (2001). Член Національної спілки художників України (1990).

15 **30 років** від дня народження (сmt *Новгородка*) **Олександра Леонідовича Агапова**, героя АТО. *Закінчив у Новгородці середню школу та професійно-технічне училище.* У вересні 2005 був призваний на строкову службу до Збройних сил України. Після демобілізації повернувся до рідного міста. В серпні 2014 під час мобілізації у зв'язку з російським вторгненням був направлений до 17-ї окремої танкової бригади на посаду механіка водія танка 4-ї танкової роти 2-го танкового батальйону 17-ї окремої танкової бригади. 7.09.2014 загинув поблизу міста Маріуполь Донецької області під час виконання бойового завдання в зоні проведення АТО. *Похований у рідній Новгородці.* Нагороджений орденом «За мужність» III ст. (посмертно).

1987-2014

Нагороджений орденом «За мужність» III ст. (посмертно).

15 **165 років** від дня народження (с. Флоровське Новгородської губернії) **Василя Антоновича Флоровського**, священика. Закінчив Новгородську духовну семінарію (1873) та Московську Духовну Академію (1877). З 1882 – *ректор Єлисаветградського духовного училища. Батько Антоніна, Георгія і Клавдії Флоровських. Влаштував при училищі церкву, служив у ній, спорудив нову будівлю для училища (1894). Законоучитель ЄЗРУ (1886-1894) та чоловічої гімназії (1890-1894), священик церкви Різдва Пресвятої Богородиці при ній.* З 1894 жив у Одесі. Ректор Одеської духовної семінарії, редактор «Херсонских Епархиальных Ведомостей» та голова Свято-Андріївського братства Херсонської єпархії (1909). З 1905 по 1920 – настоятель Одеського Кафедрального Преображенського собору. У 1914 нагороджений Золотим Хрестом з прикрасами. З 1924 служив священиком храму Св. Олександра Невського у Софії, отримав від болгарського уряду Хрест IV ступеня «За громадські заслуги».

1852-1928

З 1894 жив у Одесі. Ректор Одеської духовної семінарії, редактор «Херсонских Епархиальных Ведомостей» та голова Свято-Андріївського братства Херсонської єпархії (1909). З 1905 по 1920 – настоятель Одеського Кафедрального Преображенського собору. У 1914 нагороджений Золотим Хрестом з прикрасами. З 1924 служив священиком храму Св. Олександра Невського у Софії, отримав від болгарського уряду Хрест IV ступеня «За громадські заслуги».

15

110 років від дня народження (с. Дмитрівка Знам'янського району) **Володимира Фадейовича Матусевича**,

1907-1981

ветеринарного лікаря, видатного фахівця у галузі зоогігієни. У 1921 закінчив семирічну школу в с. Глинськ Новогеоргіївського району, в 1924 году – сільськогосподарську профшколу в с. Шамівка Знам'янського району, в 1929 – Харківський сільськогосподарський інститут. Доктор ветеринарних наук (1954), професор. З 1935 по 1946 перебував на офіцерських посадах (підполковник) у Червоній Армії: був помічником начальника навчального відділення та викладачем Московської військово-ветеринарної академії, начальником військової кафедри Львівського ветеринарного інституту. Учасник Другої світової війни. З 1946 по 1975 завідував кафедрами зоогігієни і мікробіології та основ ветеринарії в сільськогосподарських та ветеринарних інститутах Ташкента, Дніпропетровська, Вітебська, Цілинограда та ін. З 1965 по 1981 – організатор і перший завідувач кафедри зоогігієни та мікробіології ветеринарного факультету Акмолінського аграрного університету в Казахстані. Автор 180 наукових праць, навчальних посібників та брошур. Світове визнання отримав розроблений ним штамм «М-22» для боротьби із силікозом сільськогосподарських тварин.

15

(1937) – 80 років від дня народження (с. Сазонівка Кіровоградського району) **Юрія Семеновича Архангельського**, економіста. У 1959 закінчив Харківський інженерно-економічний інститут. З 1959 до 1962 працював інженером у Запоріжжі. З 1962 – на науковій роботі: науковий співробітник Інституту економіки АН УРСР (1962-1967), завідувач сектору Українського філіалу НДІ планування і нормативів (1967-1974), завідувач лабораторії Інституту кібернетики (1975-1989), завідувач сектору обчислювального центру Держплану. Доктор економічних наук (1986), фахівець у галузі математичного моделювання економіки. У 1994-1996 – завідувач відділу Центру розвитку й реконструкції. З 1997 – головний науковий співробітник Академії державного управління при Президентові України. Автор декількох монографій (у співавторстві): «Моделирование народного хозяйства» (1972), «Межотраслевой баланс» (1988) та ін. Представлений у багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

- 15** (1947) – 70 років від дня народження (с. Дмитрівка Знам'янського району) **Любові Іванівни Скоромної**, концертно-камерної співачки (сопрано). *Закінчила Кіровоградське музичне училище та Київську консерваторію (1977). З 1981 – солістка Київської філармонії. Лауреат республіканського конкурсу камерних вокалістів (1983). Заслужена артистка України (1994).*

- 16** (1947) – 70 років від дня народження (м. Ленінакан, Вірменія) **Анатолія Андрійовича Пунгіна**, художника. У 1968 закінчив Одеське художнє училище (майстерня В.Г.Путейка). У 1971-1994 – *художник-оформлювач у Кіровограді*. Учасник виставок з 1972. Основні твори: гобелен «Осінь» (1978), серія вітражів «Пори року» (1979-1980), вітражі для обласного краєзнавчого музею (1988-1989), серія вітражів «Козацька слава» (1990-1991). Автор картин: «В Україні» (1972), «Де це я?» (1975), «Хазяїн» (1977), «Мамина помічниця» (1978), «Горішки» (1987) та ін. Член Національної Спілки художників України (1994). Твори зберігаються в обласному художньому музеї, інших музеях України, приватних збірках. *Лауреат обласної премії в галузі декоративно-ужиткового мистецтва ім. Я.В. Пауценка (2008).*

- 17** (1962) – 55 років від дня народження (сmt Добровеличківка) **Миколи Петровича Тупчієнка**, історика-археолога, геральдиста, поета. У 1987 закінчив історичний факультет Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка. З 1987 по 1996 працював у Кіровоградському обласному краєзнавчому музеї. З 1996 викладає у Кіровоградському національному технічному університеті, старший викладач. Кандидат історичних наук. Автор виставок: «Курганні культури Кіровоградщини», «Скіфи Кіровоградщини», «Кіровоградщина – скіфський край» та ін. Є автором близько 100 наукових праць. Член Українського Геральдичного Товариства. Підготував CD – диск «Погляд у минуле: нариси археології Кіровоградщини». Автор збірок віршів: «Непомітне джерело» (2013), «Дзеркала» (2014), «За дверима» (2016). *Лауреат обласної премії в галузі культури «Духовний скарб Кіровоградщини» (2014).*

17 170 років від дня народження (Полтавщина) **Федора Кіндратовича Вовка (Волкова)**, етнографа, археолога, антрополога. Навчався в університетах Одеси і Києва. У 1879 емігрував у Францію, де перебував до 1905. Під час перебування в Парижі жваво листувався з викладачем ЄЗРУ В.М. Ястребовим (в Науковому архіві Інституту археології НАН України збереглося 14 листів Ястребова до Волкова за 1894 рік, які містять цікаві етнографічні та фольклорні матеріали) та своїми давніми

1847-1918

приятелями-українофілами Є. Борисовим, О. Михалевичем та Шульгиним, що мешкали тоді в Єлисаветграді. У 1904 організував етнографічну експедицію по Галичині та Буковині, в якій брав участь єлисаветградець П.З. Рябков. У 1906 повертається в Росію, працює над українським розділом Етнографічного музею в Петербурзі. Друкував статті у газеті «Єлисаветградский вестник». У 1908 відвідав у Єлисаветграді свого давнього знайомого часів еміграції П.З. Рябкова, якого залучив до формування колекцій цього музею. Допоміг видати у Петербурзі працю Рябкова «Чумацтво» (1914). З 1917 – професор Петроградського університету. Головна праця – «Український народ в його минулому і сучасному» (1916), в якій доводиться, що українці за антропологічним типом відмінні від росіян. Учнем Ф.К. Вовка був уродженець нашого краю О.Г. Алешио, який перевіз в Україну архів і бібліотеку вчителя.

17 140 років від дня народження (м. Єлисаветград) **Олексія Пилиповича Матковського**, військового діяча.

1877-1920

На військовій службі – з 1894. У 1897 закінчив Михайлівське артилерійське училище, у 1903 – Імператорську Миколаївську військову академію Генерального штабу. З 1912 викладав у ній. З 1913 – ординарний професор. Полковник. Учасник Першої світової та Громадянської воєн. Брав участь у боях, командуючи низкою військових підрозділів, зокрема 2-м лейб-уланським Курляндським полком (1915-1917), був начальником штабу кавалерійських дивізії та корпусу. Генерал-майор (1917). Нагороджений Георгіївською зброєю (1915). З 1917 – знову ординарний професор військової академії. Евакуювався разом з академією з Петрограда до Єкатеринбурга. У 1918-1920 займав посади інспектора кавалерії Сибірської армії, командира 2-го Степового Сибірського Окремого корпусу, управляючого військовим міністерством Тимчасового Сибірського уряду, командував вій-

ськами Омського військового округу та Омського гарнізону в армії О.В.Колчака. Заарештований ЧК під час меншовицько-есерівського повстання в Іркутську 5.01.1920. Розстріляний. Реабілітований у 1995. Нагороджений Георгіївською зброєю (1915), орденами Св. Володимира 4-го і 3-го ст. та іншими. Автор наукових праць: «Разведывательная деятельность конницы и взгляды на нее в России, Германии и Франции» (1910), «Лекции по тактике конницы» (1911).

18

(1947) – **70 років** від дня народження (Приморський край) **Володимира Івановича Остроухова**, художника. Дитинство і юні роки провів на Кубані. Закінчив Краснодарське художнє училище (викладачі Л.М. Самокиш, А.А. Тахтаміш). **Понад 50 років (з 1965-го) живе в Кіровограді.** З 1972 – учасник республіканських та міжнародних виставок. Ілюстрував книги для московського видавництва «Пілігрим» («Міфи всесвіту», «Троянові діти» Н. Забіли, казки А. Афанасьєва). **Тривалий час працював у**

Кіровоградських художньо-виробничих майстернях Худфонду УРСР, виконував монументальні замовлення, займався станковим живописом. Сам себе зараховує до художників-експресіоністів. Автор картин: «Троянди пам'яті», «Гірке похмілля», «Настрій», «Стадо», «Сутінки», «Зимовий день» та ін Твори зберігаються в приватних колекціях і музеях України, Росії, Австрії, Румунії, Польщі, Кореї, Італії. **Персональні виставки влаштовувалися у приватній галереї «Єлисаветград» (2012, 2015). Лауреат обласної премії ім. О.О. Осмьоркіна.**

20

25 років від дня народження (м. Кіровоград) **Олексія Олександровича Волохова**, героя АТО. **Закінчив вище професійне училище в Кіровограді**, де опанував фах слюсара-ремонтника-електрозварника. Серйозно займався спортом (тхеквондо). **Військовослужбовець Кіровоградського гарнізону**, старший розвідник 3-го окремого полку спеціального призначення. Загинув 24.06.2014 під Слов'янськом в районі гори Карачун – перебував у збитому сепаратистами військовому гелікоптері Мі-8, котрий повертався з блокпоста із фахівцями. **Похований у Кіровограді на Далекосхідному кладовищі. На фасаді кіровоградської школи №13, в якій навчався герой, встановлено меморіальну дошку. На його честь у Кіровограді перейменували вулицю й провулок Дмитра Донського (віднині – Олексія Волохова).** Нагороджений орденом «За мужність» III ступеня (посмертно).

1992-2014

21 150 років від дня народження (Ананьївський повіт Херсонської губернії) **Петра Павловича Ганського**, живописця. *Навчався у Єлисаветградському земському реальному училищі (1880-1885), відвідував Вечірні рисувальні класи П.О. Крестноосцева.* Був вільнослухачем Петербурзької Академії мистецтв (1885-1889), потім удосконалювався у Парижі. Його називають першим російським імпресіоністом. На виставках Товариства південно-російських художників та АМ з 1890 експонувались його твори:

1867-1942

1893 – «За читанням»; 1895 – «Відплив»; 1897 – «Берег біля Ялти»; 1899 – «Курильщики»; 1902 – «Кав'ярня у Парижі»; 1903 – «Місячна ніч»; 1909 – «Купальщиці» та ін. В Одеському художньому музеї зберігаються картини «В очікуванні улову» (1892), «Бретань» (1900), «Гра в кеглі» (1908) та інші. Після 1919 – в еміграції (Франція), де у 1920 перейшов у католицтво, постригся у ченці.

23 25 років від дня народження (м. Кіровоград) **Ростислава Олександровича Черноморченка**, героя АТО. Був призваний на військову службу під час мобілізації. Молодший інспектор Державної прикордонної служби 1-ї категорії, інструктор кінологічного відділення відділу «Амвросіївка», молодший сержант. Загинув уночі 31.07.2014 біля с. Василівки Донецької області, коли терористи з мінометів та гранатометів обстріляли прикордонників. *Похований у рідному Кіровограді на Алеї слави Рівненського цвинтаря.* Нагороджений орденом «За мужність» III ст. (посмертно).

1992-2014

23 25 років від дня народження (с. Захарівка Світловодського району) **Сергія Миколайовича Бузейнікова**, героя АТО. У 2013 закінчив Національну академію сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного. лейтенант, командир 2-го механізованого взводу 1-ої механізованої роти Одеської гвардійської механізованої бригади. Загинув 25.01.2015 на блокпосту в районі Мар'їнка-Курахове Донецької області, коли під час огляду автомобіля стався вибух, здійснений терористом-смертником. *Похований у рідному селі.* Нагороджений орденом «За мужність» III ст. (посмертно).

1992-2015

24

(1937) – 80 років від дня народження (с. Панчеве Новомиргородського району) **Валентина Трохимовича Маткевича**, рослиннознавця, письменника, педагога.

У 1968 закінчив агрономічний факультет Білоцерківського сільськогосподарського інституту. З 1968 по 1970 працював агрономом у господарствах Кіровоградщини. З 1971 – ст. науковий співробітник лабораторії кормовиробництва Кіровоградської державної сільськогосподарської дослідної станції, з 1988 – її завідувач. Доктор

сільськогосподарських наук (1999). Професор кафедри загального землеробства Кіровоградського державного технічного університету. Член Республіканської координаційної ради з питань кормовиробництва. Автор понад 250 наукових праць, 7 підручників та навчальних посібників, однієї монографії. Видав 4 книги прози та збірку віршів.

25

120 років від дня народження **Костянтина Миколайовича Подушкіна**, військового діяча, художника-мініатюриста і літератора. Син генерал-майора. Навчався у Київському кадетському корпусі. У 1916 закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище. Учасник Першої світової та громадянської воєн. Служив у 18-му Гусарському Ніжинському полку. Після Лютневої революції 1917 відмовився присягати Тимчасовому уряду. Під час громадянської війни з червня 1918 служив у Дроздовському кінному дивізіоні Добровольчої армії, тричі був поранений. У Російській Армії воював до евакуації з Криму, ротмістр (1919). Галліполієць. Потім жив у Югославії. Закінчив вищі військово-наукові курси в Белграді. Служив у Російському корпусі в Сербії (1941-1945). Після 1945 – у США. Один із засновників Об'єднання колишніх юнкерів Єлисаветградського кавалерійського училища і його секретар (1959). Видавець історичного нариса, присвяченого ЄКУ (1965). Автор спогадів та віршів. Писав також аналітичні статті про кавалерію, її роль і місце в тодішніх арміях. В еміграції малював поштові листівки, тематика яких пов'язана з історією ЄКУ, великодніми та різдвяними святами. Всього за його малюнками випущено 55 листівок.

1897-1969

Дроздовському кінному дивізіоні Добровольчої армії, тричі був поранений. У Російській Армії воював до евакуації з Криму, ротмістр (1919). Галліполієць. Потім жив у Югославії. Закінчив вищі військово-наукові курси в Белграді. Служив у Російському корпусі в Сербії (1941-1945). Після 1945 – у США. Один із засновників Об'єднання колишніх юнкерів Єлисаветградського кавалерійського училища і його секретар (1959). Видавець історичного нариса, присвяченого ЄКУ (1965). Автор спогадів та віршів. Писав також аналітичні статті про кавалерію, її роль і місце в тодішніх арміях. В еміграції малював поштові листівки, тематика яких пов'язана з історією ЄКУ, великодніми та різдвяними святами. Всього за його малюнками випущено 55 листівок.

26

120 років від дня народження **Миколи Миколайовича Тобілевича**, військового і політичного діяча. *Син видатного актора та режисера Миколи Тобілевича (сценічний псевдонім Садовський). У 1917 закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище. Учасник Першої світової (останнє військове звання у Російській Імператорській Армії – прапорщик) та громадянської воєн. З 1918 служив в Армії Української Держави гетьмана Скоропадського. Підполковник Армії УНР (1921). Брав участь у Другому зимовому поході Армії УНР під орудою Юрія Тютюнника (листопад-грудень 1921). Після громадянської війни опинився в еміграції – спочатку в Польщі, потім у Чехословаччині. З 1925 по 1929 – засновник та провідний член Громадсько-політичної організації ЛУН (Легія Українських Націоналістів). З 1929 і до самої смерті – дійсний член Громадської організації ОУН у Празі.*

1897-1964

28

220 років від дня народження **Івана Андрійовича Фітінгофа**, військового діяча, барона. Службу почав 1815 юнкером Кавалергардського. За участь у штурмі Варшави у 1831 отримав чин полковника і у 1833 призначений командиром Новгородського кірасирського полку. З 1839 – генерал-майор, командир Кавалергардського полку. У 1842 зарахований у свиту Його Величності, командував 2-ю кірасирською дивізією з 1847. Генерал-лейтенант з 1848. З 1857 – командир зведеної кірасирської дивізії. Потім був помічником командуючого військами Одеського військового округу. Генерал від кавалерії (1861). *У ті роки часто бував у Єлисаветграді. Один з головних фундаторів німецької церкви-кірхи у нашому місті. На спорудження у Єлисаветграді кам'яного лютеранського храму, збудованого у 1854, пожертвував 6000 рублів.*

1797-1871

30

110 років від дня народження (м. Єлисаветград) **Олексія Лаврентійовича Липи**, ботаніка. *До 1917 навчався у Єлисаветградській гімназії, потім – у профтехшколі. Закінчив біологічний факультет Дніпропетровського університету. Працював завідувачем дендрології Ботанічного саду АН УРСР, завідувачем сектору озеленення міст і промислових комплексів Академії архітектури УРСР, викладав у київських вишах. Доктор біологічних наук*

1907-1991

(1952), професор (1952). Автор 80 монографій, 150 навчальних посібників та науково-популярних брошур. Створив свою школу ботаніків (20 кандидатів і 5 докторів наук). Розробив і впровадив у 1952 єдину українську термінологію з ботаніки та дендрології.

31

(1937) – 80 років від дня народження (с. Зелене Компаніївського району) **Георгія Петровича Шевченка**, письменника і журналіста. Закінчив Бобринецький сільськогосподарський технікум, у 1979 – Уманський сільськогосподарський інститут. Працював агрономом Шостаківської машинно-тракторної станції Кіровоградської області, кореспондентом газет «Серп і молот» Знам'янського і «Зоря комунізму» Кіровоградського району, редактором радіогазети «Голос хлібороба» Кіровоградського району, кореспондентом обласного радіо. З 1983 живе і працює у

Чернівцях: кореспондент газети «Радянська Буковина», ведучий програм телеканалу ТВА, редактор газет «Джерела Буковини», «Відродження». Автор 10 книг поезій, роману «Неприборканий вигнанець» (2007) та інших творів. Член НСПУ. Лауреат літературно-мистецької премії імені Сидора Воробкевича (2010).

ПЕРЕЙМЕНУВАННЯ ВУЛИЦЬ: ДЕКОМУНІЗАЦІЯ, ДЕРУСИФІКАЦІЯ, ГЕРОЇЗАЦІЯ

*Було якесь несамовите бажання
все назвати на новий кшалт.*

Олександр Семененко

*Не надо улицы переименовывать,
Постройте новые и назовите...*

Андрей Вознесенский

Зрозуміло, що догодити всім, ідеально перейменувавши вулиці Кіровограда згідно із законом про декомунізацію, топонімічній міській комісії при виконкомі Кіровоградської міської ради не вдалося. Інакше й бути не могло, оскільки це просто нездійсненно, адже декомунізація супроводжується ще й дерусифікацією (намаганням позбутись назв, пов'язаних з діячами російської науки і культури) та бажанням громадськості увічнити у назвах вулиць героїв АТО. Ускладнював роботу перейменовувачів і той факт, що невідомо, як буде називатися обласний центр, а це, погодьтесь, немаловажно.

Попри все, оцінку діяльності топонімічної комісії я б поставив задовільну. Насамперед за те, що Єлисаветград у назвах вулиць досить відчутний.

Адже це, передусім, імена його видатних уродженців та мешканців: українців, росіян, євреїв, поляків, сербів, молдован, греків, болгар та ін. Їх сотні й тому увічнити всіх у назвах вулиць міста просто неможливо – вулиць не вистачить. Повернувши місту ім'я Св. Єлисавети, ми тим самим остаточно й безпосередньо закріпили б ці славетні імені за містом, де вони з'явилися на світ, без посередників у вигляді Кіровограда, Кірово, Зінов'євська, Інгульська чи ще якогось Новограда.

Не може не тішити, що понад два десятки єлисаветградців увічнені у назвах вулиць обласного центру, а точніше на їх честь перейменовано існуючі: брати Роберт і Томас Ельворті; поети Арсеній Тарковський і Юрій Дараган; художники Іван Похитонов, Іван Олінський та Феодосій Козачинський; архітектори Андрій Достоевський і Яків Паученко; композитор Юлій Мейтус та арфістка Ксенія Ерделі; співак Йосип Петров; кінорежисер Петро Тодоровський; учені Ігор Тамм, Георгій Лангемак, Борис Завадовський, Микола Чеботарьов; театральний діяч Микола Садовський, благодійники Євген Чикаленко та Ганна Дмитрян; українофіли Шульгини, Микола Левитський, Микола Федоровський, Опа-

нас Михалевич, Павло Рябков, Василь Нікітін. А ще раніше у нас з'явилися вулиці письменників Володимира Винниченка та Євгена Маланюка, художників Олександра Осмьоркіна та Петра Покаржевського, міського голови Олександра Пашпутіна та деяких інших.

Проте маю деякі зауваження. Хоча й знаю, що вони враховані (а можливо навіть прочитані) не будуть, та все ж висловитися кортить. Замість Феодосія Козачинського слід було б передусім ушанувати фундатора художньої освіти в Єлисаветграді, академіка портретного живопису Петра Крестоносцева, який у 1880 році заснував «Вечірні рисувальні класи при земському реальному училищі», що насправді були єдиною в Російській імперії громадською школою мистецтв, яку неофіційно називали «Земським рисувальним училищем в Єлисаветграді». Феодосій Козачинський став гідним продовжувачем справи Крестоносцева.

Або чому увічнений лише один з братів Завадовських – Борис, адже Михайло йому аніскільки не поступається, а отже й вулицю слід було б назвати на честь обох учених-біологів. Хоча я виступаю проти родинних назв, на кшталт вулиці родини Шульгиних. Це мала б бути просто вулиця Володимира Шульгіна, який народився в Єлисаветграді й став одним з героїв Крутів. В його особі ми таким чином вшановуємо всю славетну родину Шульгиних. А от щодо Завадовських, то це може бути лише як виняток.

Та що дивує найбільше, так це чому топонімічна міська комісія знехтувала іменами всесвітньо відомих особистостей: героя Вітчизняної війни 1812 року Георгія Емануеля, однієї з ключових постатей Першої світової війни генерала Олександра Васильовича Самсонова, видатного польського композитора («другого після геніального Шопена») Кароля Шимановського; поета-пророка, мемуариста, одного з найдотепніших людей ХХ століття Дона-Амінадо (Амінада Шполянського); письменника (поляка за походженням) Юрія Олеші, чий твори – роман-казка «Три товстуні», роман «Заздрість» та мемуарно-щоденникова «Книга прощання» – перекладені на багато мов народів світу; філософів світового рівня Георгія Флоровського та Африкана Шпіра. Та, хоч як там воно буде з назвою міста, Єлисаветград принаймні залишиться у назвах вулиць.

Вулиці Болгарська, Бессарабська, провулок Грецький, провулок Білоруський... Питання виникає таке: ми що увічнюємо у назвах цих вулиць місця компактного проживання болгар, молдован, греків та білорусів? Напевне ж, ні. Болгари компактно проживають уже майже 250 років у Вільшанському районі, то логічно було б і вулицю на їх честь назвати Вільшанською. А ще краще, як на мене, на честь Петра Габе (1857-1927). Цей уродженець Єлисаветграда, по-

Перейменування вулиць

селившись у Болгарії в 1884 році, став видатним патріотом цієї країни, першим болгарським фермером, батьком класика болгарської літератури Дори Габе.

Створено доволі дивний прецедент*. В Кіровограді нині мешкає понад 30 національностей, то чому увічнюємо лише чотири? Інші ж можуть образитися. А де вулиці Новосербська, Єврейська, Польська, Грузинська, Азербайджанська, Німецька та ін.?

Приклад, гідний для наслідування, подала вірменська громада, погодившись, щоб у Кіровограді замість вулиці Вірменської з'явилася вулиця на честь героя АТО, вірменина Ігіта Гаспаряна.

Якщо хочемо пошанувати грузинський народ, то замість абстрактної вулиці Грузинської можна запропонувати вулицю на честь Коте Марджанішвілі (1872-1933), геніального театрального діяча (режисера, актора, педагога), фундатора грузинського національного театру. Адже свою сценічну діяльність на російській сцені він почав саме в Єлисаветграді. Як актор Коте Марджанішвілі дебютував у нашому театрі й сталося це у 1897 році. 25-річний актор русифікував своє грузинське прізвище: на афішах написали – Костянтин Марджанов. У 1928 році, повернувшись на батьківщину, він заснував у Кутаїсі драматичний театр (нині Тбіліський академічний театр ім. Коте Марджанішвілі), один з провідних театрів Грузії.

Вулиця Польська – це може бути вулиця на честь класика польської літератури ХХ століття Ярослава Івашкевича, який навчався в Єлисаветградській гімназії. Вулиця Білоруська – це уродженець Єлисаветграда Михайло Мусійович Драч (1900-1990), який став класиком білоруської літератури під іменем Ригір Кобець. А чому б не мати у місті й вулицю на честь геніального білоруського письменника Василя Бикова, який був похований і воскрес на території нашого краю взимку 1943 року, про що розповів у романі «Мертвим не болить»?

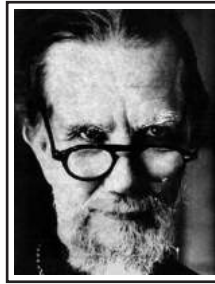
Або навіщо в місті вулиця чи провулок Грецький? Адже уродженець Єлисаветграда, знаменитий оперний співак Йосип Петров – грек за походженням!

Щодо увічнення пам'яті героїв АТО. Тут виникає проблема, коли мова заходить про вшанування полеглих воїнів Кіровоградського полку спецпризначення. Служили в ньому не лише уродженці Кіровоградщини, а й вихідці з інших регіонів України. Деякі з них, щоправда, поховані на нашому Рівненському кладовищі, проте більшість – на своїй батьківщині. То може, перш ніж перейменовувати на їх честь кіровоградські вулиці, порадитись із земляками

* Випадок або подія, що мали місце в минулому та можуть стати прикладом чи підставою для аналогічних дій у сьогоденні

Олександр Самсонов

Георгій Флоровський

Юрій Олеша

*Петро
Габе*

*Коте
Марджанішвілі*

*Георгій
Емануель*

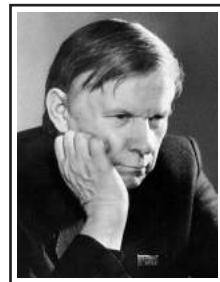
*Ярослав
Івашкевич*

Дон Амінадо

*Кароль
Шимановський*

Василь Биков

Переimenування вулиць

героя: хто і яким чином буде його увічнювати? Адже маємо керуватися почуттям міри та здоровим глуздом.

Приміром, нещодавно у Кіровограді з'явилася вулиця на честь спецпризначенця Євгена Подолянчука. Яким же було моє здивування, коли в Інтернеті виявив, що так само вчинили й черкащани. Що й не дивно – Євген народився на Черкащині, там він і похований.

І чи є сенс називати в Кіровограді вулиці на честь героїв АТО – уродженців Олександрії, адже олександрійці це зроблять неодмінно!

Слід було б, на моє глибоке переконання, залишити на пам'ять вулицю Кіровоградську, адже під цією назвою місто прожило 77 років. Серед переimenувань спіткнувся на провулку Павла Бута. З Вікіпедії дізнався, що Павло Бут (власне Павло́ Михно́вич, прізвисько Павлюк) (нар. ? - 1638) – гетьман Війська Запорозького Низового, керівник повстання 1637 року. Але ж на його честь уже названо вулицю у Світловодську, навіщо дублювати цю назву ще й у Кіровограді?

Впевнений, що назва провулка чи вулиці Конотопський або Конотопська здивує багатьох. З чим ця назва асоціюється передусім? Звісно ж з «Конотопською відьмою – знаменитою повістю Григорія Квітки-Основ'яненка. Лише одиниці здогадаються, що вулиця названа на честь знаменитої Конотопської битви 1659 року, в якій козацьке військо під проводом Івана Виговського вщент розгромило армію московитів. Очевидно, слід встановлювати на вулицях (хоч на одному будинку) дошки з інформацією, на честь кого чи якої події вони названі.

Або, приміром, наша Ульяновка побажала стати Благовіщенськом. Чудова назва, аби не одне «але». Невже громада не знає про існування міста Благовещенська на Далекому Сході в Російській Федерації? І чому вони відмовилися повернути первісну назву – Грушка? Питання!

Наш видатний земляк, уродженець Єлисаветграда Олександр Семененко у своїх мемуарах писав: «Нова влада 1920 року, звичайно, прагнула змінити життя. Але зробити це не так просто. Змінити назви вулиць легше. До того ж хотілося зробити перші роки своєї влади героїчними, легендарними...». Воістину, історія – це вічне повторення.

• КВІТЕНЬ •

1 **90 років** від дня народження (*хутір Нова Оситняжка Ставидлянської сільської ради Олександрівського району*) **Леоніда Йосиповича Шліфера**, організатора сільськогосподарського виробництва, видатного хлібороба. Учасник ВВВ з 1943, служив у військовій авіації. *Жив і працював у с. Надлак Новоархангельського району, понад 55 років очолював місцевий колгосп (у новітні часи – генеральний директор ТОВ «Добробут»).* Нагороджений обласною відзнакою «Чесць і слава Кіровоградщини» (2007). Двічі Герой Соціалістичної Праці (1965, 1988). За часів незалежності України відзначений орденом «За заслуги» 3-го і 2-го ст. та орденом «За мужність».

1927-2007

1 (1932) – **85 років** від дня народження (*м. Зінов'євськ*) **Леоніда Гершовича Кривицького**, художника і педагога. Після Великої Вітчизняної війни родина переїхала в Ленінград. У 1953 закінчив Таврійське художнє училище, а в 1959 – з відзнакою Ленінградську Академію Мистецтв (майстерня професора Й. О. Серебряного). У 1962 закінчив аспірантуру при Академії мистецтв. У 1970 году отримав срібну медаль Академії Мистецтв за кращу картину року з наступним стажуванням в Італії. Протягом 25 років викладав живопис на факультеті живопису і графіки в Санкт-Петербурзькому педагогічному університеті ім. О. Герцена. Підготував понад 60 молодих художників. Учасник Всеросійських і міжнародних виставок (більше 40). Створив близько 50 композицій великого формату історичної тематики; значну кількість картин присвятив Італії, її архітектурі та мистецтву, велику галерею портретів своїх друзів і сучасників. Твори зберігаються у багатьох російських та зарубіжних музеях, у приватних колекціях Москви, Санкт-Петербурга, Лондона, Парижа, Стокгольма, Тель-Авіва. Заслужений художник Росії (1970).

3

(1982) – 35 років від дня народження (м. Кіровоград) **Тетяни**

Сергіївни Яровенко, літературознавця. *Середню освіту здобула у гімназії № 9. У 2004 закінчила філологічний факультет КДПУ ім. В. К. Винниченка, десять років потому – аспірантуру цього ж вишу.* Переможець конкурсу молодих науковців Кіровоградщини (2012), того ж року – стипендіат облдержадміністрації за книгу «Володимир Винниченко: жінки у творчості й житті», двічі нагороджена почесними грамотами

облдержадміністрації (2015, 2016) за дослідження, збереження та популяризацію історико-культурної спадщини краю. Кандидат філологічних наук. *Співатор (разом з батьком С. О. Колісником) «Винниченківського циклу» літературно-краєзнавчого проекту «Стилет і стилос трьох степовиків». На сьогодні має близько 40 публікацій у фахових виданнях України та за кордоном, присвячених творчості В. Винниченка, Є. Маланюка, Яра Славутича, науковим практикам кіровоградських літературознавців Г. Клочека, Л. Куценка, В. Марка, О. Гольник та ін. Живе і працює у Харкові.*

3

(1937) – 80 років від дня народження (сmt Олександрівка)

Броніслава Петровича Куманського, журналіста, мистецтвознавця, літератора. У 1972 закінчив факультет теорії та історії мистецтва Ленінградського інституту живопису, скульптури і архітектури ім. І. Ю. Рєпіна. На журналістській роботі з 1969. *Власкор, завідуючий відділом обласної газети «Молодий комунар» (1969-1974), редактор кіровоградської районної газети «Зоря комунізму» (1974-1980), завідуючий*

відділом, відповідальний секретар обласної газети «Кіровоградська правда» (1980-1990), заступник головного редактора обласної газети «Народне слово» (з 1990). Автор книг: «Повертаючись до надрукованого» (2010), «Соло на валторні» (2012), «Думки вроздріб» (2012), «Десята муза Кіровоградщини» (2013), «Терра інкогніта» (2014), «Під зорею Степової Еллади» (2015) та ін. *Лауреат обласної премії в галузі журналістики (2006). Лауреат обласної премії в галузі образотворчого мистецтва ім. О. О. Осмьоркіна (2006).* Нагороджений Золотою медаллю української журналістики. Заслужений журналіст України (1988).

5

(1937) – 80 років від дня народження (с. Тишківка Добровеличківського району) **Олександра Олександровича Зазимка**, актора. У 1964 закінчив Харківський інститут мистецтв. Відтоді – актор Запорізького українського музично-драматичного театру імені М. Щорса. З 1966 служить у Полтавському українському музично-драматичному театрі імені М. Гоголя. Кращі ролі: Василь – «Циганка Аза» М. Старицького (1968), Петро – «Наталка Полтавка» І. Котляревського (1969), Гриць – «Ой, не ходи, Грицю...» М. Старицького (1970), Попандопуло – «Весілля в Малинівці» Л. Юхвіда (1975), Фірс – «Вишневий сад» А. Чехова (2005), Лейзер – «Тев'є-Тевель» Григорія Горіна (2009) та інші. Заслужений артист України (1974). Представлений у багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

8

(1932) – 85 років від дня народження (с. Круті Горби Таращанського району Київської області) **Віталія Лукича Омеляненка**, педагога. Закінчив Київський державний університет імені Тараса Шевченка. Кандидат педагогічних наук (1969). *З 1966 до 1981 працював у Кіровоградському державному педагогічному інституті ім. О.С. Пушкіна: доцент, завідувач кафедри педагогіки, декан педагогічного факультету, проректор із заочної освіти, проректор з навчальної роботи.* З 1981 по 2006 – у

Черкаському педагогічному інституті: завідувач кафедри педагогіки, професор (1991). В 2001 перейшов на посаду професора кафедри педагогіки вищої та загальноосвітньої школи. За 50 років педагогічної діяльності написав 102 наукові праці: 4 монографії, 15 навчальних посібників тощо. *У 2007 повернувся в Кіровоград: викладав у КДПУ імені Володимира Винниченка.* Почесний професор Черкаського національного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Автор книги споминів про себе й час «Засіви й ужинки на освітянській ниві життя» (2012). Заслужений діяч освіти і науки України.

9

35 років від дня народження (с. *Нерубайка Новоархангельського району*) **Миколи Миколайовича Томака**, героя АТО. З 1988 мешкав у с. *Торговиця Новоархангельського району*. У 2003 закінчив ПТУ №30 села Торговиця, водій. Після строкової служби в армії повернувся додому, працював механізатором, трактористом, водієм, верстатником, працівником з благоустрою. 19.03.2014 пішов добровольцем захищати Вітчизну. Молодший сержант. Заступник командира взводу 34-го батальйону територіальної оборони «Батьківщина». Начальник блокпосту. Загинув 21.11.2014 під час обстрілу блокпосту з РСЗВ «Град» у районі міста Горлівка біля Майорська внаслідок отримання вогнепального поранення. *Похований у с. Торговиця*. Нагороджений орденом «За мужність» III ступеня (посмертно).

1982-2014

12

120 років від дня народження (м. *Єлисаветград*) **Йосипа Ізраїльовича Побережського**, інженера. *Батько Ізраїль Йосипович Побережський був старостою Єлисаветградської синагоги «Бес-Гакснес»*. Учасник громадянської війни на Туркестанському фронті. З 1922 працював у Москві на заводі ім. М. В. Фрунзе, у Центральному інституті авіамашинобудування. У 1928 закінчив Військово-повітряну академію ім. Жуковського. З 1934 по 1938 – директор Пермського моторобудівного заводу. Забезпечив розробку та освоєння нових модифікацій авіаційних двигунів, у тому числі й американського ліцензійного мотора «Циклон», визнаного у 1936 кращим радянським двигуном на Всесоюзному конкурсі. Нагороджений орденом Леніна, двома орденами Червоної Зірки. Репресований і розстріляний. Реабілітований у 1955. Відомості про Побережського містяться у книгах: «Высокое небо» (1969), «Пермский моторостроительный завод» (1978).

1897-1938

13

145 років від дня народження (м. *Єлисаветград*) **Всеволода Олексійовича Всеволожського**, революційного діяча. *Походив із знаменитої дворянської родини: прадід Всеволожський Олексій Матвійович (1769-1813) – герой Вітчизняної війни 1812 року, генерал-майор, шеф Єлисаветградського гусарського полку. Дід Дмитро Олексійович Всеволожський (1798-1871) – генерал-майор, управляючий Кавказькими Мінеральними Водами. Помер і похований у родовому маєтку Ган-*

1872-1943

нинське Єлисаветградського повіту. У 1881 батьки переїхали до Києва. У 7 класі Київського реального училища (1894) організував марксистський гурток самоосвіти. Одночасно працював учителем та завідувачем робітничої недільної школи на Подолі. Був виключений з реального училища, випускний іспит склав екстерном. У 1894 вступив до Ризького політехнічного інституту. Восени 1896 як член соціал-демократичної групи був уперше заарештований на 2 місяці. У 1905 обраний членом В'ятської ради робітничих депутатів, брав участь в організації страйку залізничників. Входив до В'ятської організації соціал-демократів меншовиків, був кандидатом до Установчого Зібрання. Після захоплення білими Єкатеринбурга вступив улітку 1918 до складу антирадянського, (так званого Уральського) уряду на посаду товариша (заступника) управляючого фінансами. Після колчаковського перевороту потрапив у Владивосток, звідки виїхав у Японію, потім Китай і окружним шляхом дістався до Європи. Отримавши дозвіл на в'їзд до радянської Росії, на початку 1922 прибув у Москву. Працював у Наркомпроді, податковому управлінні Наркомфіну, був завідувачем Кавказького відділення державної карткової монополії та одночасно заступником управляючого крайовою конторою Держстраху. У 1926 перейшов на службу в Москву в Головне правління Держстраху. Був репресований. Помер у будинку ветеранів у Коломні.

13

(1947) – 70 років від дня народження (с. Злинка Маловисківського району) **Валентини Семенівни Пращур**, працівника культури. У 1967 закінчила Олександрійське культосвітнє училище, за фахом хормейстер; у 1987 – Ленінградську вищу профспілкову школу культури, організатор-методист культурноосвітньої роботи. У 1969-1976 – директор клубу заводу ім. В.К.Таратути у Кіровограді. З 1976 по 1991 – методист та завідувача музично-хоровим відділом Будинку художньої

самодіяльності обласної ради профспілок. З 1991 працює в обласному Центрі народної творчості. З 2004 – директор Центру. Автор кількох культурологічних проєктів: Всеукраїнського фестивалю-конкурсу вокально-хорового мистецтва «Калиновий спів (з 1992), який щорічно проходить у приміщенні Кіровоградської обласної філармонії у травні та ін. Нагороджена Почесною грамотою Верховної Ради України, орденами Св. рівноапостольної княгині Ольги та Св. Великомучениці Варвари. Депутат Кіровоградської обласної ради. Лауреат обласної премії у галузі культури «Духовний скарб Кіровоградщини» (2011). Заслужений працівник культури України (2006).

13

(1957) – **60 років** від дня народження (с. Доніно-Кам'янка Знам'янського району) **Олександра Івановича Косенка**, поета. У 1986 з відзнакою закінчив Кіровоградський інститут сільськогосподарського машинобудування (КІСМ) за фахом «Будівельні, шляхові машини та обладнання». У 2006 отримав диплом Кіровоградського інституту комерції за фахом «Приватне підприємництво». Був на викладацькій роботі. Працював на різних посадах у КІСМі та Кіровоградському облавтоучкомбінаті.

З 2005 – приватний підприємець: директор ПП «Кіровоградська школа водійської майстерності». Друкується з 1988 у місцевих періодичних виданнях та збірниках «Євшан», «Золоте поле» та ін. На вірші О. Косенка написано чимало ліричних пісень. Автор книг поезій «На сьомий день» (2010) та «Гартування води» (2012). Голова Кіровоградської обласної організації НСПУ (2015). Лауреат літературних премій «Сокіл степів» (2009), імені Євгена Маланюка (2010 рік, за книгу «На сьомий день»), імені Бориса Нечерди (2015).

15

(1937) – **80 років** від дня народження (с. Паромівка Володимир-Волинського району Житомирської області) **Олександра Нестеровича Бондаря**, режисера. Закінчив Київський театральний інститут (акторський факультет – 1964, режисерський – 1972). У Кіровоградському українському музично-драматичному театрі ім. М. Л. Кропивницького працював з 1974 по 1980. Здійснив постановку вистав: «Не просте, а золоте» Ю. Чаповецького (1975), «Гріх і покаєння» І. Карпенка-Карого (1977), «Ти-

тарівна» М. Кропивницького (1977), «Римська баня» С. Стратієва (1977), «Прощання в червні» О. Вампілова (1978), «Дикий Ангел» О. Коломійця (вперше в Україні, 1978), «Маєстро, туш!» М. Зарудного (1979), «Суєта» І. Карпенка-Карого (1979), «Ревізор» М. Гоголя (1979), «Шрами» Е. Шабана (1980). З 1980 по 1994 служив у Рівненському українському та Дніпродзержинському російському музично-драматичних театрах. Заслужений артист УРСР (1972). Представлений у багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

16 (1957) – **60 років** від дня народження (с. Інгуло-Кам'янка Новгородківського району) **Світлани Степанівни Присяжнюк, педагога**. У 1980 закінчила Кіровоградський педагогічний інститут ім. О. С. Пушкіна за спеціальністю українська мова та література. З 1984 – викладач української мови та літератури, з 1998 – заступник директора з виховної роботи Кіровоградського базового медичного коледжу ім. Є. І. Мухіна. Облала один з кращих в області кабінетів української літератури, на базі якого створено «Світлицю», де зібрані унікальні старовинні предмети побуту українського народу, зразки народного мистецтва. Кандидат педагогічних наук (2006). Захистила дисертацію «Психологізм дитячої прози В. Винниченка». Автор 12 наукових праць і двох підручників. Співатор трьох видань з історії розвитку медицини та медичної освіти краю. *Лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В. М. Ястребова*. Заслужений працівник народної освіти України (1998).

17 (1987) – **30 років** від дня народження (м. Кіровоград) **Павла Вікторовича Алдошина**, актора театру й кіно. Син народного артиста України **Віктора Алдошина**. В 2009 закінчив Київський Національний університет театру, кіно і телебачення ім. І. Карпенка-Карого (художній керівник народний артист України С. Мойсеев). Актор Київського академічного Молодого театру і нової приватної театральної майстерні «Ва-Банк». Театральні роботи: у Київському академічному Молодому театрі – А. Буєро Вальєхо «В палаючій п'їтмі» (Педро); у приватному театрі Infotain – П'єр Шено «Будьте здорові, мес'є» (Марешаль); у театральній майстерні «Ва-Банк» – Робін Хоудон «Шикарне весілля» (Том) та ін. Знявся в 10 серіалах.

17 **130 років** від дня народження (м. Єлисаветград) **Амшея Марковича Нюрєнберга**, живописця, графіка, мистецтвознавця. За сприяння мецената О. А. Беренса закінчив Одеське художнє училище, удосконалював майстерність у Парижі (1911-1913), приятелював з М. Шагалом, П. Пікассо, А. Модільяні, Х. Сутіном та ін., виставляв свої твори у Салоні. В юності його називали «російським Ван Гогом». В Єлисаветград повернувся у 1912, давав

1887-1979

приватні уроки малювання, один з ініціаторів влаштування Першої міської художньої виставки (1913). Після революції 1917 був першим комісаром мистецтв в Одесі, редактором першої радянської газети в Єлисаветграді «Красное село», художнім рецензентом газети «Правда», працював з В.В. Маяковським в «Окнах РОСТА». У 1927 за завданням А.В. Луначарського читав у Парижі лекції про радянське образотворче мистецтво. Наприкінці життя працював над мемуарами. Їх дуже скорочена версія під назвою «Воспоминания, встречи, размышления об искусстве» була видана в Москві (1969). Повний текст книги «Одесса – Париж – Москва. Воспоминания художника», підготовлений онукою Нюренберга Ольгою Тангян-Трифоновною, вийшов у видавництві «Мосты культуры». Нюренберг – прототип образів художників у низці творів Юрія Трифонова (повість «Інше життя», оповідання «Легше не стане», новела «Відвідини Марка Шагала» та ін.), який доводився йому зятем. *Кіровоградській картинній галереї подарував близько 200 творів*, у тому числі серію графічних портретів Маяковського, виконаних з натури у 20-ті роки ХХ століття. У 2009 Кіровоград відвідала онука Нюренберга Ольга Тангян, яка мешкає у Дюссельдорфі (Німеччина). В обласному художньому музеї презентувала створений нею електронний музей свого діда.

20 (1942) – **75 років** від дня народження (с. Новогригорівка Перша Долинського району) Людмили Тихонівни Пастухової, актриси. У 1963 закінчила Дніпропетровське театральне училище. До 1970 працювала у Хмельницькому музично-драматичному театрі. Потім стала диктором Хмельницького обласного комітету з радіомовлення і телебачення, нині – ведуча передач Хмельницької телерадіомовної компанії «Поділля-центр». Заслужена артистка України (1995).

22 **90 років** від дня народження (с. Хащувате Гайворонського району) Еммануїла Михайловича Ставчанського, педагога. У 1950-1952 навчався у Моршанському учительському інституті (Росія), учителював у с. Ракша Тамбовської області (1953). У 1953-1960 – директор Солгунівської СШ Гайворонського району. З лютого 1960 до вересня 1962 – учитель історії у Гайвороні. У 1962-1987 – завідувачий міжшкільними майстернями, міжшкільним навчально-виробничим комбінатом, міжшкільним центром трудового навчання і профорієнтації у

1927-1994

Гайвороні, визнаного одним з кращих в СРСР. Професійне навчання проводилося за 15 спеціальностями. Прибутки щороку складали 175-200 тис. рублів. Досвід роботи узагальнений у колективній монографії НДІ педагогіки України під керівництвом доктора педагогічних наук В.М.Мадзігона «Навчально-виховна робота у міжшкільному навчально-виробничому комбінаті» (К., 1985). Нагороджений Почесною Грамотою Президії Верховної Ради УРСР (1978), орденом Трудового Червоного Прапора (1978), почесними знаками «Відмінник народної освіти УРСР» та «Отличник просвещения СССР».

23

75 років від дня народження (Луганщина) **Валерія Васильовича Гончаренка**, поета. Закінчив філологічний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О.С.Пушкіна (1967). Працював у редакціях газет Кіровограда та Миколаєва. Фундатор і керівник міської літературної студії «Сівач». Автор п'яти поетичних книжок, 12 поем, роману-гротеску «Парад химер у Кіровограді», поеми-пародії «Кіровоградська Енеїда», оповідань, повісті і трьох п'єс. Обласною організацією НСПУ та ПВД «Мавік» у 2000 започатковано обласний літературний конкурс ім. В. Гончаренка для молодих авторів, з 2016 його ім'я носить одна з вулиць Кіровограда; встановлено меморіальну дошку на будинку, де він жив. У 2012 у Баку, де нині мешкає муза поета Ольга Хаменушко, світ побачили її щемливі спогади «Валерій Гончаренко – мій «сон снігів, мій тихий смуток». У 2016 у видавництві «Імекс ЛТД» вийшла книга вибраних поезій Валерія Гончаренка «Лиш світитися Україною...». Представлений у багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

1942-2000

27

(1947) – 70 років від дня народження (с. Восток Макарівського району в Башкирії) **Володимира Федоровича Кобзаря**, письменника, громадського діяча. З 1955 по 1966 мешкав, навчався і працював у смт Олександрівка на Кіровоградщині. У 1974 закінчив факультет журналістики Київського державного університету. У 1974-1981 – редактор у Сімферопольському видавництві «Таврія». З 1981 по 1997 працював у Кіровограді журналістом, завідувачем літературною частиною обласного музично-драматичного театру ім. М.Л.Кропивницького; очолював обласну організацію Співки письменників України (1991-1996). У часи горбачовської перебудови (1985-1989) активно працював у

Народному Русі України, редагував нелегальний рухівський часопис «Думка». З 1997 – помічник президента Національного університету «Києво-Могилянська академія». Голова правління кредитної спілки «Поміч» при «Могилянці», виконавчий директор Міжнародного благодійного фонду відродження Києво-Могилянської академії. Автор книг: «Провулок гвардійський» (1981), «На отчому порозі» (1988), «Сіль Чумацького шляху» (1989), «Як у раю» (2014) та ін. Упорядник книги «Небо Левка Мацієвича. Спогади. Листи. Фото» (2016). Член Національної спілки письменників України. Переможець III конкурсу «Корнійчуковська премія», що проходив в Одесі, за повість «Запах фіалки» (2016). Представлений у багатотомній Енциклопедії Сучасної України.

30

(1927) – 90 років від дня народження (м. Зінов'євськ) Генріха Іосиповича Фільварова, архітектора, громадського діяча. Учасник ВВВ. Закінчив Київський інститут цивільних інженерів, за фахом – інженер-архітектор. Кандидат архітектури (1983). Доктор архітектури (1990). Проектував будівлі в м. Кемерово, був головним архітектором проектів громадських та промислових будівель у Києві та інших містах України, Казахстану і Сибіру, працював заступником директора Київського науково-дослідного проектного інституту містобудування, керував розробкою Генеральної схеми розвитку міст на Кубі. З 1991 очолює Інститут урбаністики. Автор чотирьох монографій і близько 150 наукових публікацій. Професор факультету міського будівництва Київського національного університету будівництва і архітектури. Дійсний член Української Академії архітектури, почесний член Міжнародної Академії архітектури. Член Президії Єврейської Конфедерації України. Комітет збереження єврейської спадщини в Україні, яким він керує, підготував опис 450 будівель колишньої єврейської власності і створив великий банк даних.

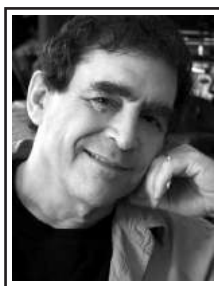
МАЛА ВИСКА – БЕЗ ВАЙСМАНІВ, ЄЛИСАВЕТГРАД – БЕЗ ЮРІЯ ОЛЕШІ, СВІТ – БЕЗ ЛЮДЕЙ

*Да здравствуют собаки!
Да здравствуют тигры, попугаи, тапиры,
бегемоты, медведи-гризли, да здравствует
птица-секретарь в атласных панталонах и
золотых очках!
Да здравствует все, что живет вообще, в
траве, в пещерах, среди камней!
Да здравствует мир без меня!*

Юрий Олеша

*Руины украинского города Припять,
покинутого людьми в 1986 году из-за
катастрофы в Чернобыле, могут стать
наглядным примером того, во что может
превратиться город спустя двадцать лет
после исчезновения человечества. Несмотря
на высокий уровень радиации на заброшенных
территориях увеличивается численность
популяций животных. Во многих домах и
зданиях проросли растения.*

Алан Вайсман

Алан Вайсман

Про те, що нащадкам уродженців Єлисаветградського повіту, які народилися в інших країнах світу, куди доля занесла батьків після трагічних подій 1917 року, не байдужа історія їхнього роду та Україна, що була їм батьківщиною, свідчить зокрема книга відомого американського письменника та журналіста, професора Арізонського університету Алана Вайсмана (народився 24 березня 1947 року в місті Міннеаполісі, штат Міннесота) під красномовною назвою «Відлуння у моїй крові. Пошук схованого сімейного минулого» (380 сторінок). Вона по-

бачила світ у 1999 році в США, звісно ж англійською мовою.

Алан Вайсман відвідав Україну в 1993 році з групою американських науковців з метою побувати у 30-кілометровій зоні ЧАЕС та відвідати безлюдне місто Прип'ять. Тоді ж і познайомився з українським журналістом Володимиром Тихим, який погодився супроводжувати Алана Вайсмана на батьківщину предків. Нею виявилось

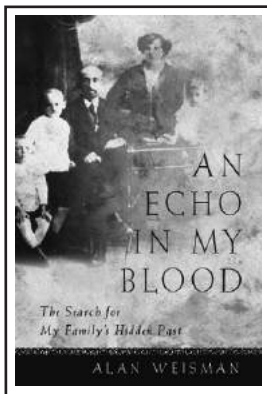
місто Мала Виска на Кіровоградщині. На превеликий жаль, жодних слідів перебування Вайсманів у Малій Висці виявити не вдалося: ні архівних документів, ні свідків. Нічим не допоміг американському гостю найавторитетніший маловисківський краєзнавець Григорій Миколайович Перебийніс. Ні підтвердити, ні спростувати спогади батька Симона Вайсмана (народився у Малій Висці в 1912 році) та його братів Германа і Герберта не вдалося.

Отже, згідно з сімейними переказами, дід Алана Авраам Вайсман до 1917 року був досить заможною людиною (мав власного млина та олійню). Батько Симон Вайсман, якому в 1919 році було лише 7 років, стверджував, що діда тоді розстріляли більшовики за те, що він капіталіст і допомагав царській армії. Його менший брат Герман щодо цієї трагедії (зі слів матері) розповідав дещо іншу історію: «Одного вечора мародери Денікіна прискакали і в Малу Виску. Вони підпалили село, мої дід і баба згоріли заживо, а батько з матір'ю та дітьми побігли в поле. Денікінці стріляли їм услід, батька поранили, він наказав матері тікати, а сам помер від втрати крові. І не було дня після цього, щоб мати не проклинала Денікіна».

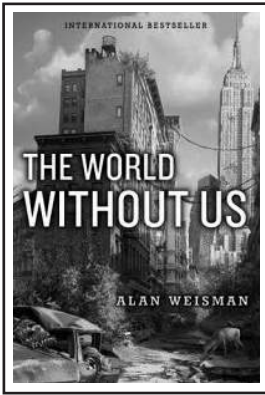
Бабуся Алана з дітьми спочатку втекла до Єлисаветграда, потім опинилася в Москві, де за допомогою родичів та хабарів одержала дозвіл на виїзд до Америки.

Журналіст Володимир Тихий, який першим в Україні познайомився з сімейною сагою маловисківських Вайсманів, відзначає: «Читач знайде у книзі багато цікавого – описи подій в Україні періоду громадянської війни, кампаній союзників в Італії під час Другої світової війни, практики американських юристів, сценки студентського життя в Америці періоду хіпі тощо». Отож з нетерпінням очікуємо появу книги Алана Вайсмана «Відлуння у моїй крові. Пошук схованого сімейного минулого» українською мовою.

Враження від побаченого в Чорнобильській зоні у 1993 році надихнули Алана Вайсмана на написання книги «Світ без нас», яку називають екологічним трилером. Збираючи матеріали до неї, автор побував на всіх континентах, відвідав 70 країн світу, зустрічався з сотнями фахівців. Книга побачила світ у 2007 році й відразу стала світовим бестселером. Посіла 6-е місце у списку бестселерів за версією найавторитетнішого американського видання газети «Нью-Йорк

Обкладинка книги Алана Вайсмана про свій рід

Обкладинка бестселера
Алана Вайсмана
«Світ без людей»

Таймс» та перше місце за версією газети «Сан-Франсиско Кронікл».

Книга Вайсмана «Світ без нас» перекладена та опублікована у Франції, Японії, Німеччині, Португалії, Іспанії, Італії, Росії та інших країнах. А перший епізод науково-популярного серіалу «Життя після людей» за книгою Алана Вайсмана на телеканалі History у 2008 році переглянули 5,4 млн. глядачів США.

В анотації до російськомовного видання читаємо: «Книга о том, что произойдет с естественной и искусственной средой, если люди вдруг исчезнут. Написанная в основном как мысленный эксперимент, она описывает, как будут разрушаться города и здания, как долго просуществуют созданные человеком вещи и как будут эволюционировать оставшиеся формы жизни».

Від себе додам, що завершення глобальної катастрофи після загибелі людства вражаюче змалював у зовсім коротенькому вірші Федір Тютчев:

*Когда пробьет последний час природы,
Состав частей разрушится земных:
Все зримое опять покроют воды,
И божий лик изобразится в них!*

Назва твору «Світ без нас» очевидно навіяна знаменитим висловом уродження Єлисаветграда Юрія Олеші «Да здравствует мир без меня!». Викликає, м'яко кажучи, подив те, що топонімічна комісія, яка займається перейменуванням вулиць нашого міста, знехтувала цим іменем (пропозиція назвати іменем Юрія Олеші вулицю Піонерську підтримки не знайшла). А тим часом мова йде про всесвітньо відомого письменника (поляка за походженням), чиї твори – роман-казка «Три товстуні», роман «Заздрість» та мемуарно-щоденникова «Книга прощання» – перекладені на багато мов народів світу. І взагалі Юрій Олеша посідає унікальне місце в історії російської літератури ХХ століття. Не випадково, історик та літературознавець Сергій Беля-

Юрій Олеша

ков свій нарис про письменника так і назвав «Европеец в русской литературе: нерусский писатель Юрий Олеша». Ось його несподіваний, але аргументований висновок: «Но не метафорами поражают дневники Олеша, не изяществом стиля и даже не рассказами о Маяковском. Поражает в них другое: неприязнь, нет – ненависть к России».

Дивовижно, але в 1957 році наш інший земляк Арсеній Тарковський пише вірш, в якому є такі рядки:

*Я прощаюсь со всем, чем когда-то я был
И что я презирал, ненавидел, любил.
Начинается новая жизнь для меня,
И прощаюсь я с кожей вчерашнего дня.
Больше я от себя не желаю вестей
И прощаюсь с собою до мозга костей,
И уже, наконец, над собою стою,
Отделяю постыльную душу мою,
В пустоте оставляю себя самого,
Равнодушно смотрю на себя – на него.
Здравствуй, здравствуй, моя ледяная броня,
Здравствуй, хлеб без меня и вино без меня,
Сновидения ночи и бабочки дня,
Здравствуй, всё без меня и вы все без
меня!..*

Генерал-майор Піня Шмудевич Вайцман

Про кого я б не писав, завжди звертаю увагу на його однофамільників чи родичів, якщо такі трапляються. От і в цьому випадку мене заінтригувала людина, яку звали Піня Шмудевич Вайцман (1907-1946). Що ім'я, що по батькові, що прізвище, як кажуть, три в одному – гримуча квінтесенція єврейства. Народився він, що правда, не в Малій Висці, а в сусідній Добровеличківці. На що б, здавалося, в СРСР могла розраховувати людина з таким іменем: ну хіба що на те, аби стати (і це у кращому випадку) бухгалтером, лікарем, учителем чи інженером. Та інколи антисемітизм, що мав місце в Країні Рад, виявляв неймовірну поблажливість до деяких євреїв. Ви не повірите, але Піня Шмудевич Вайцман зробив блискучу кар'єру в... Червоній Армії. Він – генерал-майор, учасник Другої світової війни, нагороджений орденом Леніна, двома орденами Червоного Прапора, орденом Богдана Хмельницького 2-го ступеня, двома орденами Червоної Зірки, багатьма медалями. Та й похований наш земляк на

*Пам'ятник
Піні Вайзману на
Новодівичому кладовищі*

найпрестижнішому цвинтарі Радянського Союзу – Новодівичому кладовищі у Москві.

Любов до техніки у Піні Вайзмана зародилася в дитинстві. Після закінчення неповної середньої школи у рідній Добровеличківці до 1928 року, коли був призваний в лави Червоної Армії, працював шофером. В армії навчався на бронетанкових курсах, служив у бронетанкових частинах. Але чомусь спочатку в 1935 році Піня Вайзман закінчив військове училище прикордонних військ і навіть деякий час служив начальником прикордонної застави. Потім повернувся до улюбленої техніки, був призначений командиром танкової роти, потім танкового батальйону.

А під час ВОВ Піня Шмулевич займає високі посади: начальник автомобільного управління Карельського фронту (1942-1943), начальник автомобільного управління 1-го Білоруського фронту (1943-1945). У 38 років стає генерал-майором технічних військ. Після перемоги Вайзман призначається начальником автомобільного управління Групи радянських військ у Німеччині. Невдовзі після цього, на злеті кар'єри, 14 квітня 1946 року, не досягши й 40-річного віку, Піня Шмулевич Вайзман помирає в Берліні.

Ілюстрації до книги Алана Вайсмана «Світ без нас»

• ТРАВЕНЬ •

1 110 років від дня народження (м. *Новогеоргіївськ, Світловодськ*) **Тамари Микитівни Капканець**, художниці. З 1939 по 1941 навчалася у Харківському художньому інституті (майстерня М. Дерегуса). У 1946 закінчила Київський художній інститут. Жила і працювала у Ворошиловграді (Луганську). З 1948 по 1985 викладала у Ворошиловградському художньому училищі. Працювала у галузі станкового живопису (натюрморти, тематичні картини, пейзажі) та графіки в реалістичному та імпресіоністичному стилях. Учасниця виставок з 1952. Персональна виставка відбулася у 1985. Основні твори: «Літо» (1960), триптих «Жіноча доля (Катерина)» (1964), «Ранок» (1966), «Чекають перевозу» (1967) та ін. Твори зберігаються у Луганському художньому музеї. У 1986 у Ворошиловграді був виданий каталог творів художниці. Член Спілки художників України (1956). Представлена в багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

1917-1987

1 (1942) – 75 років від дня народження (с. *Пустельникове Олександрійського району*) **Євдокії Василівни Колесник**, співачки (лірико-драматичне сопрано). У 1968 закінчила Київську консерваторію, відтоді солістка Національної опери України (до 2003). Яс-крава представниця української вокальної школи. Кращі партії – Катерина Ізмайлова в однойменній опері Д. Шостаковича, Оксана («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського) та ін. У 1978 виступала в Берлінській «Коміше опер» у спектаклі «Іфігенія в Тавриді» Глюка. Лауреат Всесоюзного конкурсу вокалістів ім. М.І. Глінки (1968), 4-го Міжнародного конкурсу ім. П.І. Чайковського (1970), Міжнародного конкурсу молодих оперних співаків у Софії (1973) та ін. З 1986 – викладач Київської консерваторії (Національної музичної академії України), професор кафедри сольного співу (2011). Гастролі у США, Канаді, Німеччині, Франції, Іспанії, Польщі, Румунії, Болгарії. Має записи на радіо, грамплатівках. Переможниця Національного рейтингу успішних жінок України «Королева успіху – 2009». Лауреат Державної премії УРСР ім. Т.Г. Шевченка (1976). Народна артистка УРСР (1978). Представлена в багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

2

(1957) – 60 років від дня народження (с. Любимівка Софіївського району на Дніпропетровщині) **Федора Олександровича Шепеля**, історика, краєзнавця, журналіста. У 1979 закінчив історичний факультет Дніпропетровського університету (учень відомого історика Ю. Мицика). Вчителював на селі. З 1982 по 1984 викладав на історичному факультеті КДП ім. О.С. Пушкіна, був заступником редактора журналу «Поріг», кореспондентом обласної газети «Народне слово». Член редколегії літературного часопису «Вежа». Багато зробив для реабілітації жертв політичних репресій в Україні. Автор численних нарисів та розвідок, написаних на основі розсекречених архівів ВЧК-КДБ СРСР, а також десятків публікацій історико-краєзнавчої тематики. Автор-упорядник довідника «Україна 1917-1992» (1992). Один із авторів книг: «Український Голокост 1932-1933» (НУ КМА), «Реабілітовані історією. Кіровоградська область», «Час «чорного ворона» та ін. У 2014 у видавництві «Імекс-ЛТД» світ побачила книга «Ніхто не хотів помирати, або репресований Єлисавет-Зінов'євськ-Кірове-Кіровоград». Упорядник збірки поезій Валерія Гончаренка «Лиш світитися Україною...» (2015). Почесний краєзнавець Кіровоградщини (2008). Лауреат обласної премії імені В.К. Винниченка газети «Народне слово» (1995). Лауреат обласної краєзнавчої премії імені В.М. Ястребова (1994).

4

130 років від дня народження (Санкт-Петербург) **Ігоря Северяніна** (справжнє прізвище Лотарьов Ігор Васильович), поета. Навчався у Череповецькому реальному училищі. Найпопулярніший російський поет початку XX століття, якого оголосили у 1918 «королем поетів». Започаткував читання віршів перед масовою аудиторією, так звані «поезоконцерти». Один із поезоконцертів разом із Ф. Сологубом провів у Єлисаветграді 5.02.1914. Про свої враження від міста та його красунь розповів у автобіографічному віршованому романі «Колокола собора чувств» (1925): Давно красавицями славен Елисаветы Первой град...

1887-1941

5

100 років від дня народження (с. *Костянтинівка Новоукраїнського району*) **Георгія Олександровича Алексеева**, військового діяча. Працював у радгоспі на батьківщині, на Макіївському металургійному заводі. Навчався в аероклубі, у 1938 закінчив Ворошиловградську військову авіаційну школу пілотів. З перших днів ВВВ брав участь у бойових діях, командир ланки 50-ї бомбардувальної авіаційної дивізії, старший лейтенант.

1917-1943

Воював на Північному Кавказі і Кубані. Здійснив 110 бойових вильотів. В одному з боїв його ланка знищила майже 70 літаків, три зенітні батареї, багато живої сили ворога. Загинув у бою над Армавірром. Герой Радянського Союзу (1942).

6

125 років від дня народження (м. *Єлисаветград*) **Ігоря Володимировича Нежного**, театрального діяча. *Випускник Єлисаветградського земського реального училища. Перші кроки на сцені зробив у драматичному гурткові при клубі для робітників заводу Ельворті, яким керував С. Марцинковський.*

1892-1968

Закінчив Одеську театральну школу. У 1910-1919 – актор у театрах Одеси, Кам'янця-Подільського та ін. У роки громадянської війни – організатор перших фронтових агітбригад. Був директором московських театрів Революції, Сатири, Оперети, Мюзік-холу. У 1940-1952 – заступник директора МХАТу, директор-розпорядник Театру кіноактора та Центрального театру ляльок. В.І. Немирович-Данченко називав його «талантищем». Корифеї МХАТу нагородили почесним знаком «Чайка». Автор книги спогадів «Былое перед глазами. Театральные воспоминания» (М. 1963).

7

(1957) – 60 років від дня народження (м. *Кіровоград*) **Леоніда Вікторовича Бабенка**, мистецтвознавця і педагога.

У 1984 закінчив художньо-графічний факультет Одеського державного педагогічного інституту ім. К.Д. Ушинського. Кандидат педагогічних наук (1990), *професор (2001) кафедри хореографічних дисциплін, образотворчого мистецтва та дизайну мистецького факультету КДПУ імені В.К. Винниченка. З 2003 по 2013 – декан мистецького факультету КДПУ. Лауреат обласної премії у галузі образотворчого мистецтва імені Олександра Осмьоркіна (2012) за створення підручника «Українське образотворче мистецтво». Заслужений працівник освіти України (2013).*

7 (1947) – 70 років від дня народження (м. *Кіровоград*) **Наталії Михайлівни Фомичової**, художника-реставратора позолоти. У 1965 закінчила Перше Ленінградське педагогічне училище ім. М. О. Некрасова, три роки була вчителем початкових класів. З 1969 по 1995 працювала в СНПО «Реставратор» (спочатку ученицею позолотника, ставши справжнім майстром), а потім Головним спеціалістом ТОВ «Гелікон». Закінчила Вечірні рисувальні класи при Інституті ім. І. Ю. Рєпіна. На сьогодні є виконавцем і керівником позолотних робіт при відтворенні та реставрації інтер'єрів і предметів декоративно-прикладного мистецтва. Брала участь у реставрації корпусу №1 Московського Кремля, Андріївського та Олександрівського залів Великого Кремлівського палацу, палаців Павловська, Гатчини, Оранієнбаума і Царського Села; відновлювала позолоту Великого залу, Янтарної кімнати та інших об'єктів. Роботи експонувались на міжнародних галузевих виставках у Берліні, Роттердамі, Амстердамі, Турку, Дрездені, Лейпцигу. Заслужений працівник культури РФ (1995).

9 160 років від дня народження (м. *Златопіль*) **Олександра Йосиповича Бродського**, юриста, мецената. *Кузен Льва і Лазаря Бродських*. У 1883 закінчив юридичний факультет Київського Університету Св. Володимира. З 1907 – почесний попечитель єврейської лікарні, скарбник Товариства боротьби із заразними хворобами, член Комітету ремісничо-судівської каси ім. С. Бродського, член Ради хоральної синагоги. Директор-розпорядник Південно-російського АТ пивоварних заводів «Юрапиво». Один із засновників готелю «Континенталь» (нині навчальний корпус Національної музичної академії).

1857-1923

9 (1937) – 80 років від дня народження (с. *Бобринка Витязівського району, нині Бобринецького*) **Вілена Федосійовича Венгера**, лікаря, ортопеда-травматолога. У 1961 закінчив Одеський медичний інститут. Від 1969 працює в Одеському медичному університеті: з 1988 – завідувач кафедри травматології та ортопедії. Доктор медичних наук (1987), професор (1999). Досліджує проблеми діагностики та лікування захворювань хребта, колінного та кульшового суглобів. Керівник Одеського травматологічного центру. Представлений у багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

9

150 років від дня народження (м. Прилуки на Чернігівщині)

1867-1962

Надії Львівни Тираспольської, актриси, драматурга, мемуаристки. Батько був власником фотографічного ательє. *У 1874 сім'я переїздить до Єлисаветграда, де дівчина навчається в гімназії, виступає на гімназичних вечорах з читанням віршів, бере участь в аматорських спектаклях.* У 1892 закінчила Музично-драматичне училище Московського філармонічного товариства. З 1895 по 1902 – актриса Малого театру. Потім (до 1956; з невеликими перервами) працювала в Александринському театрі. Загалом сцені віддала 65 років життя. Особливо прославилася виконанням ролей у п'єсах О. М. Островського. Її називали «окрасою російських театрів». Кращі ролі: Джульєтта («Ромео і Джульєтта» Шекспіра), Юдіфь («Уріель Акоста» Гуцкова), Маргарита Готье («Дама з камеліями» Дюма-сина), Єлена Карміна («Одруження Белугіна»), Варвара («Гроза»), Раневська («Вишневий сад»), Мурзавецька («Вовки і вівці»), мисіс Хігінс («Пігмаліон» Шоу) та ін. Автор п'єси «Среди живых» (1905); театральних мемуарів: «Из прошлого русской сцены» (1950), «Жизнь актрисы» (1962). Заслужений діяч мистецтв РРФСР (1931).

10

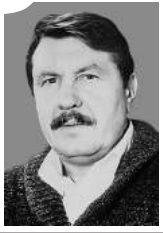
170 років від дня народження (Німеччина) **Густава Вільгельмовича Нейгауза**, педагога-музиканта, батька

1847-1937

Генріха Нейгауза. Закінчив консерваторію у Кельні (1870). Працював домашнім учителем музики у сім'ї княгині Шихматової у маєтку «Мануйлівка» поблизу Кременчука. *Переїздить до Єлисаветграда і одружується з О. М. Блуменфельд. У 1898 за сприяння Ф. М. Блуменфельда і О. К. Глазунова відкриває в місті музичну школу, яка стала визначним осередком музичної культури на півдні України. Серед вихованців: Кароль Шимановський, Юлій Мейтус, Зінаїда Єремєєва (дружина Генріха Нейгауза, потім Бориса Пастернака) та ін. У 1906 видав брошуру «Натуральная нотная система», підготував збірник романсів. У 2007 в Москві побачила світ книга «Нейгаузы: Густав, Генрих, Станислав».*

10

(1947) – 70 років від дня народження (м. Кіровоград) **Анатолія**

Григоровича Бортника, актора. Закінчив театральну студію при Київському державному театрі оперети (1967). Працював у музично-драматичних театрах Чернівців, Вінниці, Рівного. З 2002 – в *Кіровоградському обласному українському музично-драматичному театрі ім. М.Л. Кропивницького*. Ролі: Скорик («Сватання на Гончарівці» Г. Квітки-Основ'яненка), Мартин Боруля (одном. п'єса І. Карпенка-Карого), Вибірний («Наталка

Полтавка» І. Котляревського), Ротмістр («Дами і гусари» А. Фредро), Марцелл («Гамлет» В. Шекспіра), Кармелло («До ваших послуг, удовиці!» Д. Маротта, Б. Рандоне), Карась («Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського), Карлос («Остання жінка Дон Жуана» Л. Жуховицького), Кат («Тіль» Г. Горіна), Савка Щербина («Як наші діди парубкували» В. Канівця). Заслужений артист України (1996). Представлений у багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

11

150 років від дня народження (м. Єлисаветград) **Костян**

1867-1946

тина Ерастовича Добровольського, ученого-гігієніста. У 1886 вступив до Петербурзького гірничого Корпусу, 1889-го перевівся на фізикоматематичний, а у 1891 – на медичний факультет Московського університету, де став учнем відомого ученого-гігієніста Ф. Ерісмана. У 1896-1900 працював у клініках Санкт-Петербурга та земським лікарем у Катеринославській губернії. Після стажування у гігієнічній лабораторії Бер-

лінського університету (1903) захистив докторську дисертацію (1904). Багато років викладав у Київському медичному інституті. Автор 41 наукової праці. Під час ВВВ працював у Київській фельдшерсько-акушерській школі (1941-1942). У віці 79 років був призначений завідуючим кафедрою шкільної гігієни Київського медичного інституту. Більшість наукових праць присвячена питанням гігієни водопостачання. Зокрема першим запропонував виявляти кількість кишкових паличок для оцінки рівня забруднення води.

12

135 років від дня народження (с. Квітки на Черкащині) **Кирила Григоровича Стеценка**, композитора, громадського діяча, педагога. З 1892 навчався у Софіївській духовній школі та художній школі М. Мурашка у Києві. З 1899 бере участь у фольклорних експедиціях М.В. Лисенка, якого вважав першим учителем і головним наставником. За своє життя створив не менше 30 хороших колективів. У 1917 очолив музичний відділ міністерства освіти Української Народної Республіки. У 1919 разом із О. Кошицем організував славнозвісну

1882-1922

Республіканську хорову капелу, яка об'їздила з концертами всю Америку і Європу. Ініціатор створення оркестру народних інструментів України, Національного симфонічного оркестру, Національної книгозбірні, Першої та Другої мандрівних капел. З Другою капелою у 1920 здійснив тур Україною від Києва до Одеси. *Наприкінці липня на початку серпня 1920 побував з капелою у Єлисаветграді, Новомиргороді, Златополі, Листопадовому. Як один з фундаторів УАПЦ та її священник, обвінчав у Грецькій церкві Єлисаветграда своїх капелян.*

12

40 років від дня народження (с. Мартинівка Новоархангельського району) **Миколи Григоровича Довгого**, героя АТО. Закінчив Уманське ПТУ (токаря) та курси водіїв. Працював на одному з київських заводів водієм, згодом з родиною переїхав до Києва. У вересні 2014-го мобілізований. Солдат 25-го окремого мотопіхотного батальйону «Київська Русь», служив водієм автобуса. Загинув 29.04.2015 від вибухової травми внаслідок військових дій в зоні антитерористичної операції на сході України поблизу с. Спартак Ясинуватського району Донецької області. *Похований у рідному селі.* Нагороджений орденом «За мужність» III ступеня (посмертно).

1977-2015

13

225 років від дня народження **Івана Петровича Оффенберга**, військового діяча, барона. На військову службу вступив у 1807 юнкером у Псковський драгунський полк. Учасник Вітчизняної війни 1812. Зробив блискучу військову кар'єру, попри те, що, як відзначають мемуаристи, російську мову знав погано. Став генералом від кавалерії (1851), членом Військової Ради Росії, інспектором кавалерії. *У 1849 Оффенберг був призначений командиром 2-го резервного кавалерійського кор-*

1792-1870

пусу. Часто у ці роки відвідував Єлисаветград. Будучи лютеранином за віросповіданням, відстоював необхідність спорудження в місті кірхи, яку збудували у 1854. Зарекомендував себе видатним адміністратором, військовим педагогом, теоретиком і практиком військової справи, зразковим кавалерійським начальником. Надзвичайно турбуючись про комплектування кавалерії підготовленими для служби в ній офіцерами, заснував у 1858 в Єлисаветграді офіцерську кавалерійську школу; підготував детальну «Инструкцию для ведения занятий в кавалерии» и «Наставление для резервных эскадронов». У 1859 виступив ініціатором заснування в Єлисаветграді Благородного зібрання. Автор книги «Генерал от кавалерии барон И.П. Оффенберг и наша армейская кавалерия под его начальством с 1856 по 1862 год. Из воспоминаний старого кавалериста» (1891).

14

105 років від дня народження (м. Олександрія) Алли Аполонівни Цівчинської, письменниці, педагога, мемуаристки. Її дід Панас Бачинський проучителював у шахтарському містечку 50 років. Дядько Михайло Бачинський був українським істориком. В Олександрії закінчила середню школу. Навчалася в Одеському інституті профосвіти (1930-1933) та Київському університеті. Там познайомилася з Миколою Зеровим, з яким листувалася до його арешту. Деякий час учителювала у рідних краях. Під час другої світової війни була вивезена до Німеччини як остарбайтер. З 1950 жила в Австралії, з 1959 – в США. Працювала у дитячих притулках і шпиталях. У 1962 видала власним коштом повість-спогад про незабутнього Миколу Зерова «Незабутнє, немеркнуче...». Відомий шевченкознавець Павло Зайцев порівнював мемуари Цівчинської про Зерова зі сповіддю Варвари Репніної про Тараса Шевченка. Авторка повістей: «Сніжинки в хуртовині», «Край дороги», «Зоя – життя».

1912-1997

14

(1947) – 70 років від дня народження (Черкащина) Миколи Івановича Кравченка, діяча культури. Закінчив Челябінський інститут культури. З квітня 1984 – директор Кіровоградської обласної філармонії. Стояв біля витоків створення славнозвісного колективу «Зоряни». Ініціатор музичних проєктів: «Травневі музичні зустрічі», «Вечори духовної музики», «Різдвяні передзвони» та ін.; культурно-мистецької програми «Наші зем-

ляки – майстри мистецтв» та ін. Піклується про Кіровоградську дитячу філармонію, що понад 20 років проводить роботу з естетичного виховання молоді. Лауреат обласної премії в галузі культури «Духовний скарб Кіровоградщини» (2010). Нагороджений орденом «За заслуги» 3-го ст. Заслужений працівник культури України (1993).

16

115 років від дня народження (м. Конотоп Сумської області)

1902-1967

Григорія Володимировича Воловика, режисера. У 1923 закінчив Київський музично-драматичний інститут ім. М. В. Лисенка. *У середині 20-х років ХХ століття заснував у Зінов'євську робітничо-селянський театр ім. Т. Шевченка*, який у 1933 відряджається Наркомпросом УРСР для обслуговування трудящих новоутвореної Чернігівської області. Один із засновників українських музично-драматичних театрів у Чернігові (1926-1941) та Ужгороді (1948-1953). *У 1945-1948 працював головним режисером Кіровоградського обласного музично-драматичного театру ім. М. Л. Кропивницького*. Кращі вистави: «Без вини винні» О. Островського (1946), «В степах України» О. Корнійчука (1946), «Загибель ескадри» О. Корнійчука (1947), «Севільський циркульник» О. Бомарше (1947), «Дві сім'ї» М. Кропивницького (1948) та ін. Заслужений артист УРСР (1946). Представлений в багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

16

85 років від дня народження (м. Біла Церква Київської області)

1932-2010

Світлани Андріївни Мартинової, актриси. Батько починав сценічну діяльність у Леся Курбаса під псевдонімом «Андрійко». *У 1947 батьки переїхали у Кіровоград*. Закінчила Київський театральний інститут ім. І. Карпенка-Карого (1954). *У 1954 вийшла заміж за Івана Казнадія*, який учився у тому ж інституті на режисерському факультеті, а згодом став одним з провідних театральних режисерів України. *Ця театральна пара пронесла свою велику любов до українського театру через все життя*. У Кіровоградському театрі ім. М. Л. Кропивницького вони працювали у 1958-1962 та 1968-2003. Протягом своєї майже 50-річної театральної кар'єри зіграла понад 80 ролей у різних театральних та телевізійних постановках. Заслужена артистка УРСР (1973).

16 80 років від дня народження **Анатолія Івановича Кравченка**, спортсмена, футболіста, тренера. На

1937-1994

пам'ятнику на могилі напис: *«Легенда Кіровоградського футболу»*. Грав за Кіровоградську «Зірку» з 1958 по 1970: 366 матчів, 43 голи. Виступав також за команду вищої ліги харківський «Авангард» (1962). Після завершення футбольної кар'єри плідно працював дитячим тренером. Щороку у Кіровограді влаштовуються футбольні турніри для дитячих команд пам'яті А.

Кравченка. Включений до першої символічної збірної ФК «Зірка», складеної вболівальниками з нагоди 80-річчя клубу.

17 105 років від дня народження (м. Париж) **Євгенії Олександрівни Таратути**, письменниці, літературознавця.

1912-2005

Батько – відомий революціонер-анархіст, уродженець м. Новомиргорода **О.Г. Таратута**. У 1932 закінчила Редакційно-видавничий інститут. Працювала у журналі «Смена». У 1937 репресована. До 1954 перебувала у таборах та на засланні. Після звільнення по 1970 – науковий співробітник Інституту світової літератури ім. М. Горького. У 1955 налагодила зв'язки із забутою усіма письменницею

Е. Л. Войнич, внаслідок чого з'явилися книги «Етель Лилиан Войнич. Судьба писателя и судьба книги» (1960), «По следам «Овода» (1962) та ін. Дослідник життя і творчості С.М. Степняка-Кравчинського. Ініціатор створення у с. Новий Стародуб Петрівського району музею видатного народовольця і письменника, відкритого у липні 1976. Двоюрідна сестра відомого театрального діяча, уродженця Єлисаветграда **І.В. Нежного**.

17 (1937) – 80 років від дня народження (м. Бобринець) **Вадима Лук'яновича Тікуша**, математика. У 1955 закінчив середню школу, захоплювався спортом. Навчався у Київському державному університеті ім. Т.Г. Шевченка. Майстер спорту СРСР з легкої атлетики. Працював інженером, навчався в аспірантурі при НДІ проблем матеріалознавства АН УРСР. Доктор фізико-математичних наук (1990), професор НДІ проблем матеріалознавства АН УРСР. У 2003 на будівлі Бобринецької СШ №2 встановлено меморіальну дошку.

19

(1942) – 75 років від дня народження (с. Кассан Кашкадар'їнської області в Узбекистані) **Юрія Михайловича Камінського**, поета. Закінчив *Кіровоградський державний педагогічний інститут ім. О. С. Пушкіна* (1969). Був на журналістській роботі у газеті «*Кіровоградська правда*». З 1967 – кореспондент-організатор Бюро пропаганди художньої літератури СПУ. До виїзду в Ізраїль (1995) редагував у Кіровограді газету «Без таємниць». Автор поетичних збірок: «Пора ледохода» (1976), «Ранний світ» (1979), «Неторопливая звезда» (1984), «Речь» (1987), «Минутная стоянка» (1990), «Песок» (1994), «Мгновенья света и свирели» (2001), «В тени мерцающей свечи» (2007), «Вкус полыни» (2012); книги нарисів «Земля на ладонях друзей» (1986), книги прози «Самое время» (1989). Представлений в антології «Украина. Русская поэзия. XX ст.» (2007), «Енциклопедії Сучасної України». Представлений в багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

19

(1952) – 65 років від дня народження (*хутір Котенникове, нині у складі с. Білозерне Новгородківського району*) **Валерія Сергійовича Рибалкіна**, ученого-арабіста, поліглота (знає 27 мов). У 1969 із золотою медаллю закінчив середню школу №2 м. Ульяновка на Кіровоградщині. Навчався у Київському інституті іноземних мов, Московському Військовому інституті іноземних мов, з відзнакою закінчив факультет сходознавства Ленінградського університету. Працював перекладачем у Йємені (1979-1981), Єгипті (1990-1991) та інших арабських країнах. Завідувач Відділу класичного Сходу Інституту Сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України, з 1991 по 1996 – заступник директора інституту з наукової роботи. У 1996-1999 був на дипломатичній роботі: радник із політичних питань Посольства України в ОАЕ. Доктор філологічних наук (2000), професор (2005). Переклав українською мовою арабські казки «Тисяча і одна ніч», працює над перекладом Корану. Автор близько двохсот наукових праць з історії арабських літературних вчень та проблем арабістики. Мешкав у Києві та селі Кошаро-Олександрівці Ульяновського району. Відповідальний секретар літературно-мистецького і громадсько-політичного часопису «Ятрань» (видається у смт Голованівську з 2002). З 2012 – завідувач кафедри сходознавства Львівського національного університету ім. Івана Франка.

20 (1947) – **70 років** від дня народження (с. Попівка Маловисківського району) **Нелі Федорівни Фірсової**, художника-кераміста. У 1974 закінчила живописне відділення Одеського художнього училища. Творчу діяльність розпочала у 1977. Учасниця багатьох всеукраїнських та зарубіжних виставок, було влаштовано декілька персональних вернісажів. Основні твори: «Господарочка» (2002), «Ваза» (2003), «Осінь» (2004), «Кицька» (2003) та ін. *Керамістами стала вся родина Фірсових: чоловік Микола Іванович Фірсов, сини Олександр та Сергій.*

Про династію Фірсових у 1991 році знято документальний фільм, який демонструвався на українському та всесоюзному телебаченні. Член Національної Спілки художників України. *Лауреат обласної премії в галузі декоративно-ужиткового мистецтва ім. Я. В. Пауценка (2007).* Заслужений художник України (2014).

21 (1942) – **75 років** від дня народження (с. Суровікіно Сталінградської області) **Тетяни Йосипівни Корнієць**, актриси і режисера. У 1968 закінчила акторський факультет Київського державного інституту театрального мистецтва ім. І. Карпенка-Карого, згодом – режисерський факультет. *Акторський дебют відбувся у 1969 на сцені Кіровоградського обласного музично-драматичного театру ім. М. Л. Кропивницького в ролі Наталки у спектаклі за п'єсою О. Коломійця «Горлиця».* З 1970 по 1982 – *режисер Народного театру Палацу культури ім. Жовтня заводу «Червона Зірка», поставила 11 спектаклів.* Колектив театру був нагороджений Почесною Грамотою Президії Верховної Ради УРСР, двічі ставав лауреатом Всесоюзних фестивалів народної творчості. *Одну з найуспішніших постановок за п'єсою Ф. Г. Лорки «Дім Бернарди Альби» здійснила у 1972 на сцені театру ім. М. Л. Кропивницького.* У 1988 в Народному театрі музичної комедії Палацу культури ім. Калініна заводу «Гідросила» поставила оперету І. Кальмана «Фіалка Монмартру». Автор книги споминів «Что было, то было» (2016).

22

(1952) – **65 років** від дня народження **Миколи Івановича Барабулі**, діяча культури, актора, режисера, поета. У 1971 закінчив Дніпропетровське театральне училище. Навчався в Ленінградській вищій профспілковій школі культури. *По закінченні був директором студентського клубу КДП ім. О. С. Пушкіна, грав у студентському театрі «Резонанс». Був ведучим програм у обласній філармонії. Упродовж багатьох років очолював відділ культури Кіровоградського міськвиконкому.*

Головний Дід Мороз області, автор сценаріїв усіх міських свят. Після виходу на пенсію працює художнім керівником Будинку культури «Авіатор», створив дитячу драматичну студію «Натхнення». Член обласного літературного об'єднання «Степ». Автор збірника віршів «Упало сонце на долоні» (2012).

23

90 років від дня народження (м. Зінов'євськ) **Ізяслава Михайловича Стависького**, кінорежисера-документаліста. У 1953 закінчив Київський педагогічний інститут ім. М. Горького. 1959 – режисерські курси ВДКУ. З 1959 працював на Київській кіностудії науково-популярних фільмів. Поставив картини: «Людина і хліб» (1967), «Думи про хліб» (1972), «Економіка – головна політика» (1975), «Чи відповідає своїй посаді» (1979) та ін. Заслужений діяч мистецтв УРСР (1983).

1927-1994

23

90 років від дня народження (м. Зінов'євськ) **Віктора Михайловича Третякова**, спортсмена, футболіста, тренера. *Грав за кіровоградські команди «Трактор», «Торпедо» та «Зірка» (1948-1962), був їхнім капітаном. Вигравав Кубок України (1953), Кубок Центральної ради «Торпедо» (у фіналі перемогли московське «Торпедо» 1:0). Один з кращих дитячих тренерів України. Серед його вихованців заслужені майстри спорту В. Поркуян, В. Веремєєв, М. Михайлов та багато інших відомих футболістів.*

1927-2010

Щороку у Кіровограді влаштовується футбольний турнір для дитячо-юнацьких команд на призи імені В. Третякова. Включений до першої символічної збірної ФК «Зірка», складеної вболівальниками з нагоди 80-річчя клубу. Заслужений тренер УРСР.

23 90 років від дня народження (с. *Листопадове Новомиргородського району, там же й похований*) **Якова Петровича Калашника**, живописця, педагога. У 1951 закінчив Одеське художнє училищі (1946-51), у 1959 – Латвійську Академію мистецтв у Ризі (1952-59) (викладачі Л. Скулме та В. Калнинь). У 1961-1963 викладав у Дніпропетровському художньому училищі, виховав відомих українських митців ХХ століття Ф. Гуменюка, В. Макарова, М. Наєждіна та інших. Учасник всесоюзних виставок з 1959. Член Спілки художників України (1967). Створював тематичні картини, портрети, пейзажі та натюрморти. У творчості поєднано національні українські традиції з досягненнями світового мистецтва. *Картини «Українська кераміка» (1962), «У блакитному краї», численні етюди та ескізи зберігаються в Кіровоградському обласному художньому музеї.* Представлений в багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

1927-1967

24 25 років від дня народження (м. *Кіровоград*) **Максима Ігоровича Кривенка**, героя АТО. Солдат. Старший розвідник 3-го окремого полку спеціального призначення. Зник безвісти 29.08.2014 під час виконання бойового завдання в районі с. Червоносільське Амвросіївського району Донецької області. В січні 2015 був упізнаний за експертизою ДНК. 5.02.2015 року похований на Алеї Слави Рівненського кладовища Кіровограда. Нагороджений орденом «За мужність» III ступеня (посмертно).

1992-2014

25 100 років від дня народження (с. *Бузникувате Вільшанського району*) **Леоніда Марковича Балицького**, військового діяча. Гвардії старший лейтенант, танкіст. Відзначився у боях за визволення Києва. В районі Святошино його танк знищив три протитанкові гармати, дві автомашини, три міномети і близько 150 фашистів. Перемогу зустрів у Празі 9 травня 1945. Після війни закінчив Одеський сільськогосподарський інститут, працював директором радгоспу в Одеській області. Герой Радянського Союзу (1944).

1917-1990

28 110 років від дня народження (м. Єлисаветград) Карла Ілліча

1907-1978

Еліасберга, диригента. *Навчався у Музичній студії ім. Отакара Шевчика в Єлисаветграді у скрипаля Й.А. Гольденберга. У 1929 закінчив Ленінградську консерваторію по класу скрипки. Диригентське мистецтво вивчав самостійно. У 1928-1931 – диригент Ленінградського театру оперети. З 1937 по 1950 – головний диригент Великого симфонічного оркестру Ленінградського радіокомітету. Відомий передовсім як диригент – виконавець Сьомої симфонії Д. Шостаковича у блокадному Ленінграді (9.08.1942). Заслужений діяч мистецтв РРФСР (1944).*

28 (1967) – 50 років від дня народження (м. Ізмаїл Одеської області) Сергія Деліверовича Коричева, авіатора і барда. Навчався у музичній школі по класу фортепіано. У 1988 закінчив Кіровоградське вище

льотне училище (штурман). З 1988 по 2000 працював у різних авіакомпаніях. Грає на 6-струнній гітарі та фортепіано. Пише пісні на власні вірші. Лауреат і член журі багатьох фестивалів авторської пісні. Жив у Іркутську, Казані, нині – у Москві. Написав теплі спогади про перебування у Кіровограді, які розмістив на своєму сайті в Інтернеті: *«О Кировограде можно было бы рассказывать очень долго и много: этот украинский городок крепко врезался мне в память. Пожалуй, это было самое счастливое время моей жизни, несмотря на казарму, тупизм военных и на удивление плохую кормёжку...»*

29 110 років від дня народження (с. Орлова Балка, тепер с. Петрове Знам'янського району) Олександра

1907-1981

Петровича Осадчого, військового діяча (льотчика). У 1931 закінчив Борисоглебську військово-авіаційну школу льотчиків. Служив у Київському військовому окрузі командиром ескадрильї. З січня по жовтень 1937 воював у Іспанії, збив 5 ворожих літаків. З 1939 – полковник. Учасник ВВВ (1941-1945). Воював на 1-му Українському фронті. Бойовий шлях проліг від Дону до Берліна. Командир 11-ї гвардійської винищувальної дивізії, генерал-майор авіації. Герой Радянського Союзу (1945).

29

145 років

1872-1916

від дня народження (м. Кам'янець-Подільський) **Антоніа Людвіговича Смідовича**, земського лікаря і громадського діяча. Двоюрідний брат відомого російського письменника В.В. Вересаєва (Смідовича). У 1898 закінчив медичний факультет Київського університету. До 1906 працював земським дільничним лікарем в Одеському повіті та санітарним лікарем у Богучарському повіті Воронезької губернії. *В Олександрійському повітовому земстві служив з 1906 по 1908: санітарний лікар м. Олександрії. Укладач щорічних оглядів «Земская медицина и заболеваемость населения Александрийского уезда Херсонской губернии» (1906, 1907, 1908; видавались окремими брошурами в олександрійській друкарні Ф.Х. Райхельсона).* З 1908 по 1916 роках працював завідувачем санітарного бюро Катеринославського губернського земства. Редагував журнал «Врачебно-санитарная хроника Екатеринославского губернского земства». Автор низки праць з питань санітарії. Учасник боротьби з епідемією холери на Катеринославщині, від якої й помер. Видатний український вчений-гігієніст О. Н. Марзєєв згадує: *«Это был талантливый санитарный врач, отличный организатор, видный общественный деятель, человек высокой культуры. Все мы, санитарные врачи, без колебаний признавали его авторитет. Работать под его руководством было легко и интересно».*

ЗАСТУПНИК МІНІСТРА СМАКОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ СРСР ІВАН СИВОЛАП І «КНИГА О ВКУСНОЙ И ЗДОРОВОЙ ПИЩЕ»

В 1950-е годы его имя знали в каждом советском доме, поскольку под его руководством была написана библия советских хозяек – «Книга о вкусной и здоровой пище».

Евгений Жирнов

Сегодня «Книгу о вкусной и здоровой пище» рассматривают как интереснейшее культурологическое явление советской цивилизации.

А. Генис, П. Вайль.

Іван Сиволап

З 1946 по 1949 рік у Радянському Союзі дійсно існувало міністерство з такою, здавалося б, легковажною, але напрочуд симпатичною назвою – міністерство смакової промисловості (російською мовою – министерство вкусовой промышленности), в якому заступником міністра працював наш земляк Іван Кузьмович Сиволап (1909-1968).

Народився він у селі Петрівка Олександрійського повіту, яке у радянські часи приєднали до села Верблюжки (нині Новгородківського району). Батько, як зазначено у біографії, був не просто бідняком, а наймитом. Так писалося у життєписах переважної більшості радянських партійних і державних діячів, майже всі вони підкреслювали своє робітничо-селянське походження. Та хоч би як там було насправді, Іван Сиволап уже в 16 років – агітатор райкому ЛКСМУ у рідному селі. У 1929 році він закінчив кооперативну профспілкову школу в Олександрії і вступив до Київського технологічного інституту харчової промисловості. Очевидно, молодий інженер-економіст виявив неабиякі здібності до наукової діяльності, оскільки в 1932 році був запрошений на посаду старшого наукового співробітника Всесоюзного науково-дослідного інституту спиртової промисловості, потім був призначений заступником завідувача економічного відділу ВНДІ, а в 1940 році 30-річний Сиволап уже начальник планово-економічного відділу Наркомату харчової промисловості СРСР. З 1941 по 1946 Іван Кузьмович – заступник наркома (міністра) харчової промисловості СРСР. У 1946 році став кандидатом економічних наук, заступником міністра сма-

кової промисловості СРСР, потім займав посади першого заступника міністра м'ясомолочної промисловості, першого заступника міністра харчової промисловості. Нарешті, вершина кар'єри: з 1951 по 1953 рік Іван Сиволап – міністр харчової промисловості СРСР. Потім відбулася чергова реорганізація міністерств, які покликані були нагодувати, одягнути та взути радянських людей. З цією метою у 1953 році створюється об'єднане міністерство легкої і харчової промисловості, яке очолив Олексій Косигін, а наш земляк став його першим заступником.

Нагрудний значок
Міністерства смакової
промисловості СРСР

У 1957 році, коли Сиволап очолював відділ харчової промисловості Держплану СРСР, його за «допущенные злоупотребления служебным положением в личных, корыстных целях» виключили з КПРС і звільнили з посади. Для посадовця такого рангу – це справжня трагедія. Пережите потрясіння напевне вкоротило йому віку. Іван Кузьмович опиняється на посаді, з якої починав своє сходження на партійно-господарський Олімп – завідувача відділу економіки ВНДІ спиртової промисловості. І хоча в квітні 1959 року Сиволапа відновили в лавах КПРС, лише в 1965 році він повернувся на посаду начальника відділу харчової промисловості Держплану СРСР. А через три роки Іван Кузьмович помер, навіть не досягши пенсійного віку (в 59 років).

Тривалий час я ніяк не міг відшукати жодних подробиць про те, за що Сиволапа спочатку турнули з партії, а потім простили, аж поки не натрапив в Інтернеті на статтю оглядача газети «Коммерсантъ» Євгена Жирнова «Усадьбный марш» від 21 травня 2007 року.

Наш земляк, виявляється, опинився у самісінькому епіцентрі дачного скандалу, що спалахнув у вищих ешелонах радянської партійно-господарської еліти після того, як у 1957 році їх позбавили службових дач, і вони почали зводити приватні. Журналіст відшукав покайняного листа Івана Кузьмовича в ЦК КПРС:

«Я обратился с просьбой и получил разрешение Зам. Председателя Совета Министров СССР т. Мацкевича о выделении мне земельного участка для строительства дачи размером 0,25 га вместо 0,12, как это установлено решением Правительства. Считаю, что я не должен был обращаться к т. Мацкевичу с подобной просьбой.

Желая построить дачу и имея сбережения, я обратился к Зам. Ми-

нистра строительства СССР т. Хрулеву, который дал указание строительной организации этого Министерства (п/я 2510 Главспецстроя) заключить со мной договор. Заключая договор с указанной хозяйственной строительной организацией, у меня не могло возникнуть сомнения в законности этого. При этом я целиком полагался на т. Хрулева и руководителей строительной организации, которые хорошо знают законы в этом вопросе. Однако теперь мне стало ясно, что я допустил ошибку, обращаясь с подобной просьбой к т. Хрулеву, который не должен был этой организации поручать строительство дачи.

Мною построена 4-комнатная дача жилой площадью 62 кв. метра по типовому проекту и оплачена по представленным мне строительной организацией счетам в общей сумме 143 тыс. рублей... Признаю неправильным покупку кирпича и леса по нарядам Мосгорплана и Химкинского райисполкома по государственной оптовой цене. Это произошло потому, что на заводе, где я покупал кирпич, и в лесничестве, где я купил лес, других цен нет...

Признаю себя виновным в том, что не запретил членам моей семьи покупку в розничных магазинах строительных материалов с нарушением порядка торговли ими»...

І хоча дачна лихоманка у середовищі радянських вельмож набула в ті роки масового характеру, але «цапом відбувайлом» зробили одного Івана Сиволапа. Це сталося лише тому, вважає автор статті, що «помогавший ему в строительстве дачи генерал армии Андрей Хрулев, руководивший во время войны тылом Красной армии, был старым недругом Хрущева. И тот воспользовался случаем, чтобы отомстить. К тому же руководящим работникам следовало дать сигнал о том, что в Президиуме ЦК не одобряют частного дачного строительства. Надо было успокоить и трудящихся, которые писали о возведении чиновничьих дач».

Та головне, чим мене зацікавила ця особистість, полягає в іншому. Аби не було в біографії Сиволапа «Книги о здоровой и вкусной пищи», навряд чи заслуговував би він нашої уваги. У 1952 році Іван Кузьмович, що був тоді заступником міністра смакової промисловості СРСР, очолив редакційну колегію, яка й підготувала до друку легендарну куховарську книгу Країни Рад (наклад 500 тисяч примірників). Саме це видання називають канонічним. Загальний тираж «Книги о здоровой и вкусной пищи» з 1952 по 1999 рік склав близько 8 мільйонів при-

мірників. Книга являла собою розкішно виданий фоліант (400 с.) на крейдяному папері, у твердій коричневій обкладинці із золотим тисненням, з великою кількістю фотознімків святкових столів і повсякденних страв з рецептами.

У передмові зазначено: «Главная задача «Книги о вкусной и здоровой пище» состоит в том, чтобы помочь домашней хозяйке, при наименьшей затрате труда и времени, приготовить для семьи вкусную и здоровую пищу, используя для этого разнообразный и богатый ассортимент пищевых продуктов и полуфабрикатов, вырабатываемых промышленностью продовольственных товаров. В книге рассказано об основах рационального питания, изложены необходимые краткие сведения о пищевых товарах и приведены рецепты различных блюд, составленные опытными кулинарами. Книга рассмотрена и одобрена Институтом питания Академии медицинских наук Союза ССР».

Неймовірній популярності книги не став на перешкоді навіть той прикрий факт, про який згадує відомий поет-емігрант, уродженець Києва Наум Сагаловський: «Как сталинская Конституция, которая провозглашала несуществующие права, «Книга о вкусной и здоровой пище» даёт картины такого изобилия и таких продуктов, которых мы, простые советские люди, в те времена не то что не ели – мы их и не видели».

А взагалі історія видання куховарських книг у Російській імперії та СРСР напрощуд цікава. Приміром, з 1861 по 1917 рік книга Олени Молоховець «Подарок молодым хозяйкам, или средство к уменьшению расходов в домашнем хозяйстве» видавалася 29 разів! Однак після 1917 року її визнали шкідливою, оскільки призначалася вона для багатих людей. Певно, саме ця обставина надихнула Арсенія Тарковського на вірш «Елена Молоховец», просякнутий непритаманною поету ненавистю до авторки книги, навіть жорстокістю у її змалюванні. Ось найменш шокуючі рядки:

*...Кому ты с институтскими ужимками
Советуешь стерляжьими отжимками
Парадный отпрозрачивает бульон,
Чтоб золотым он стал, как миллион,
Отжимки слугам скормливать, чтоб ведали,
Чем нынче наниматели обедали?..*

У селі Верблюжці народився також Петро Леонтійович Погребняк (1928-1980), який був міністром сільського господарства Української РСР (1971-1976), першим заступником Голови Ради Міністрів УРСР, членом Політбюро ЦК КПУ, депутатом Верховної

Іван Сиволап і «Книга о вкусной и здоровой пище»

Ради УРСР та СРСР декількох скликань. У 1982 його рідне село Верблюжку з метою вшанування пам'яті земляка перейменували на село...Погребнякове. Однак уже через три роки скаменулися і повернули селу його первісну та унікальну для України назву – Верблюжка.

А могли ж запросто перейменувати і на Сиволапове чи Сиволапівку. І добре, що цього не сталося, хоча за «Книгу о вкусной и здоровой пище» Іван Кузьмович заслуговує принаймні на вдячну згадку, та й похований він не деінде, а на Новодівичому кладовищі у Москві. Певно, на заваді перейменування став отой неприємний епізод з біографії Сиволапа – виключення, хоча й тимчасове, з лав КПРС.

Ілюстрація з «Книги о вкусной и здоровой пище» (1952)

• ЧЕРВЕНЬ •

1 110 років від дня народження (м. Єлисаветград) **Олександра**

1907-1943

Михайловича Золотарьова, етнолога. *Батько Михайло Осипович Золотарьов – інженер, мати Генрієтта Яківна (у дівочстві Гаркаві) була родичкою Ю.Тинянова та І.Еренбурга.* У 1921 Золотарьови переїхали у Москву, де хлопець закінчив школу і у 1926 вступив на технологічний факультет Інституту народного господарства імені Плеханова. Захопившись історією найдавніших безписьменних культур, на 4-му курсі полишає навчання в інституті. У 1930 вступає в аспірантуру Державної академії матеріальної культури в Ленінграді, надавши на конкурс монографію «Происхождение экзогамии», яка заслужила високу оцінку й невдовзі була опублікована у фаховому журналі. Брав участь у Волзькій палеолітичній (1930) та Амурській етнографічній (1931) експедиціях. У 1934, 1936 та 1940 був керівником етнографо-археологічних експедицій на Амур і Ханті-Мансійський національний округ. Паралельно викладав у вузах Москви і Ленінграда. Читав лекції з етнографії народів світу та СРСР, вів спецкурси і семінари з етнографії Австралії, Океанії, Східної та Південно-Східної Азії, а також Америки. Кандидат історичних наук (1937). Автор понад 30 наукових праць. Встиг підготувати докторську дисертацію, але захистити її перешкодила війна. Добровольцем пішов на фронт, потрапив у полон, звідки йому вдалося втекти. Встиг написати спогади про своє 35-денне перебування у пеклі. Однак був звинувачений «в измене Родине» і у вересні 1942 засуджений на 10 років таборів, де й загинув. Головна праця – монографія «Родовой строй и первобытная мифология» була видана через багато років після смерті Золотарьова (1964) і визнана класичною.

1 (1952) – 65 років від дня народження (Ошська область Киргизської РСР) **Равіля Мінгаязовича Агліуліна**, гірничого інженера. З 16 років почав працювати у геологорозвідувальній партії на Памірі. У Таджикистані закінчив Середньоазійський політехнікум за спеціальністю «Підземна розробка рудних і нерудних родовищ», згодом – Київський національний університет будівництва і архітектури. З 1985 живе і працює в Україні: *начальник підземної дільниці шахти Інгульського рудоуправління*

Східного гірничозбагачувального комбінату у Кіровограді. Потім начальник будівництва Новокостянтинівської шахти,

Червень

а після її консервації – технічний директор ЗАТ «Кіровоградграніт». З 1999 – голова правління ЗАТ «Капустянський граніт». З 2010 – директор Інгульської шахти ДП «СхідГЗК». 2.02.2017 Інгульській шахті виповниться 50 років. ДП «СхідГЗК» входить в десятку найбільших світових виробників урану. На шахті працює близько півтори тисячі робітників. Нагороджений орденом «За заслуги» 3-го ст., почесним знаком «Шахтарська Слава» 3-го, 2-го ст. і 1-го ст., Почесною грамотою Кабінету міністрів України та ін. Лауреат міжнародної премії «Лідер національної економіки – 2007». Депутат Кіровоградської обласної ради 6-го скликання (з 2010). Заслужений шахтар України (2016).

2

80 років від дня народження (с. Созонівка Кіровоградського району) **Василя Макаровича Остапенка**, театрального художника. У 1963 закінчив Одеське театральне художньо-технічне училище. З 1963 по 1970 працював художником П'ятигорської крайової та Кіровоградської обласної студій телебачення. З 1970 – головний художник Кіровоградського обласного театру ляльок. Здійснив постановку більше 100 вистав у театрах України і Росії (Чернівці, Хмельницький, Ростов на Дону).

1937-2012

Учасник виставок театального мистецтва у Києві, Москві, Празі, Ташкенті, Тбілісі. Твори придбані Українським музеєм театального мистецтва, Центральним музеєм УНІМА, Національним музеєм Чехії та ін. Член Міжнародної організації діячів театру ляльок УНІМа (1984). *Лауреат обласної премії у галузі образотворчого мистецтва ім. О.О. Осмьоркіна (2010). Заслужений працівник культури УРСР (1980).*

3

120 років від дня народження (м. Єлисаветград) **Григорія Йосиповича Аптекмана**, інженера-механіка. Син купця. У 1915 закінчив Єлисаветградську приватну гімназію Крижановського, у 1923 – механічний факультет Харківського технологічного інституту. Працював інженером на Харківському паровозобудівному заводі. Займався освоєнням виробництва «Зульцерів», одночасно – асистент, аспірант Науково-дослідницької кафедри гідромеханіки та авіації при ХТІ (з 1927). Керував практичними заняттями з теплотехніки. Доцент Харківського політехнічного інституту. В квітні 1930, після реорганізації ХПІ, розподілений у Харківський машинобудівний інститут. Інженер кон-

1897-1938

структорського бюро дизельного відділу ХПЗ (1930). Брав участь під керівництвом К.Ф. Челпана в створенні швидкохідного безкомпресорного дизель-мотора В-2 для танка Т-34. З 1934 – начальник конструкторського бюро Українського науково-дослідницького авіадизельного інституту. Під його керівництвом у 1935 створений авіаційний варіант дизеля БД-2А. В 1937 заарештований за звинуваченням «во вредительстве и срыве правительственного задания по производству авиационных дизель-моторов». Розстріляний у 1938. Реабілітований.

7

105 років від дня народження **Бориса Володимировича**

1887-1965

Гомзина, військового діяча та письменника (поета, прозаїка, драматурга). Греко-католик за віросповіданням. *У 1905 закінчив Єлисаветградську класичну гімназію.* Навчався у Новоросійському університеті в Одесі, проте залишив його і *в 1908 закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище у ранзі корнета.* Воював у роки Першої світової війни. З 1915 – штабс-ротмістр. У 1917-1920 був чільним діячем українського національно-

визвольного руху. З січня 1919 – начальник оперативної частини штабу Правобережного фронту Дієвої армії УНР. Підполковник. З 1923 жив на еміграції у Львові, згодом перебрався до Чехо-Словаччини. Був керівником Союзу Гетьманців-Державників у Чехо-Словаччині. Навчався на історико-філологічному відділі Українського педагогічного інституту ім. Драгоманова (Прага). Працював асистентом кафедри історії української літератури, потім редактором журналу «Студент». У 1938 переїхав до Берліна, очолив українську громаду в Німеччині та редагував журнал «Нація в поході». Під час Другої світової війни жив у Німеччині, очолював військовий штаб при П. Скоропадському. Автор поетичної збірки «Трой-зілля» (1928), поеми «Екклезіаст», збірки новел «Прокляті часи», драми «Кров кличе» (1933), поеми «Лови» та інших творів.

7

25 років від дня народження (*м. Гайворон*) **Ярослава Володимировича**

1992-2014

Шимчика, героя АТО. Старший солдат ЗСУ. Радист 1-го батальйону 3-го окремого полку спеціального призначення. Загинув 29.07.2014 під час виконання бойового завдання: в складі розвідгрупи з рятування пілотів збитого літака поблизу міста Сніжне, яка була атакована терористами із засідки. Похований у Гайвороні. Нагороджений орденом «За мужність III ступеня» (посмертно).

9

120 років від дня народження (м. Полтава) **Юрія Васильовича Кондратюка** (справжнє прізвище **Шаргей Олександр Гнатович**), вченого-винахідника,

1897-1942

один з піонерів ракетної техніки й теорії космічних польотів. У 1916 закінчив Полтавську гімназію, навчався у Петроградському політехнічному інституті. Під час громадянської війни заробляв на життя приватними уроками. *У 1921-1925 жив у родичів у Малій Висці на Єлисаветградщині, де й став Юрієм Кондратюком. Працював помічником машиніста, машиністом, електротехнологом на місцевому цукровому заводі. У Малій Висці працював над книгою «Завоювання міжпланетних просторів» (надрукована у 1929). Ідеї Кондратюка використали американці при підготовці польоту на Місяць космічного корабля «Аполлон» (1969). У Малій Висці його ім'ям названо вулицю, встановлено меморіальну дошку на одному з фасадів цукрового заводу. Представлений в багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).*

9

25 років від дня народження (м. Кіровоград) **Вадима Едуардовича Височина**, героя АТО. Після закінчення

1992-2015

школи працював на приватному підприємстві. У лютому 2015 був мобілізований до лав Збройних Сил України. Служив старшим стрільцем мотопіхотного взводу. Загинув 20.05.2015 неподалік села Кам'янка Донецької області під час мінометного обстрілу проросійськими терористами. *Похований у Кіровограді, на Ново-Лелеківському кладовищі. На честь Вадима Височина в Кіровограді перейменовано вулицю Індустріальну. Нагороджений орденом «За мужність» III ступеня (посмертно), а також почесними відзнаками міської ради «За заслуги» II ст. та обласної ради «За відвагу».*

12

110 років від дня народження (м. Єлисаветград) **Арсенія Олександровича Тарковського**, поета, прозаїка,

1907-1989

перекладача. Син О.К. Тарковського. *На все життя запам'ятав поезоконцерт І. Северяніна та Ф. Сологуба в Єлисаветграді (1914), часто бував на Хуторі Надія (Надія Карлівна Тарковська – перша дружина І. Карпенка-Карого – доводилась йому рідною тіткою). Навчався у приватній гімназії М. Крижановського в Єлисаветграді з 1916. У 1922-1924 – учень Єлисаветградської профтех-*

школи №1, яка розміщувалась у приміщенні колишнього ЄЗРУ. Навчався на Вищих літературних курсах у Москві (1925-1929). Друкуватися почав 1926. Автор поетичних збірок: «Перед снігом» (1962), «Гонець» (1969), «Вірші» (1974), «Чарівні гори» (1978), «Зимовий день» (1980). Перекладав з багатьох мов світу. Посмертне зібрання творів виходило у 4 томах. Багато поетичних творів нав'яли спогади про Єлисаветград та його мешканців. У Кіровоградському колегіумі (приміщення гімназії Крижановського) відкрито музей родини Тарковських, його іменем названо вулицю в рідному місті. Лауреат Державної премії СРСР. Батько всесвітньо відомого кінорежисера Андрія Тарковського (1932-1986). Представлений в антології «Украина. Русская поэзия. XX век» (2007).

13

(1952) – 65 років від дня народження (м. Кіровоград) **Бориса Олексійовича Плішевського**, військового діяча.

У 1970 закінчив Військову артилерійську академію, у 1979 – Військову академію Генерального штабу. Почав військову кар'єру на посаді командира взводу (1959). Був командиром дивізії (1974), потім командуючим Ракетними військами та артилерією Приволзького (1979) та Середньоазіатського військових округів (1982). З 1988 – начальник Військової артилерійської академії. Зро-

бив суттєвий внесок у розробку концепції бойового застосування Ракетних військ і артилерії при обороні морського узбережжя. Автор 30 наукових праць. Кандидат військових наук (1992), професор (1993). Член-кореспондент Академії військових наук (1995).

13

(1967) – 50 років від дня народження (с. Медвин Київської області) **Ігоря Борисовича Вишниченка**, ху-

дожника. Дитинство та юність провів у смт Молодіжне Долинського району. У 1984-1985 навчався в Кіровоградській студії при Будинку народної творчості як художник-оформлювач (викладач І. Перкас). У 2000 з відзнакою закінчив Харківське державне художнє училище за спеціальністю живопис. Пише в реалістичній манері. Улюблені жанри – пейзаж і натюрморт. Учасник обласних, всеукраїнських та міжнародних виставок і пленерів: «Калнишева рада» (м. Ромни Сумської області, 2008), «Мальовничка Тростянетчина» (м. Тростянець Сумської області, 2008), «Будетлянин Давид Бурлюк» (м. Лебедин Сумської області, 2008), «Палітра вражень» (Москва, 2013) та ін. Живе в смт Новгородці Кіровоградської області. Для Новгородківського НВК створив настінне панно за мотивами шедевр у Лесі Українки «Лісова пісня».

15

30 років від дня народження (с. Подорожнє Світловодського району) **Михайла Вікторовича Плюща**, героя АТО. Солдат 79-ї окремої аеромобільної бригади. Загинув 11.07.2014 під час обстрілу з установки «Град» блокпоста сил АТО поблизу с. Зеленопілля Луганської області, помер від ран у шпиталі. *Похований у рідному селі.* Нагороджений орденом «За мужність» III ступеня (по-смертно).

1987-2014**15**

35 років від дня народження (смт Смолине Маловисківського району) **Олександра Івановича Пашка**, героя АТО. Після закінчення школи у 1999 вступив на навчання до Маловисківського професійно-технічного училища №16, після закінчення якого був призваний до лав Української армії. Після демобілізації у 2002 прийшов на Смолінську шахту, працював прохідником та кріпильником підземних дільниць. Був прекрасним спортсменом, зіркою смолінського футболу – капітаном команди «Шахтар». Відзначався як *кращий спортсмен року Східного гірничо-збагачувального комбінату.* Воював у складі 24-ї механізованої бригади. Загинув 9.08.2015 від кулі снайпера поблизу населеного пункту Кримське на Луганщині. *Похований у Смолиному.* Нагороджений орденом «За мужність» III ступеня (по-смертно).

1982-2015**16**

130 років від дня народження (м. Єлисаветград) **Джона Венгера** (справжнє прізвище **Венгеровський Яків**), американського художника (сценограф, живописець, графік). *Малювати почав з трьох років. Навчався у Єлисаветградській гімназії, де викладачі звернули увагу на його хист до малювання і порадили батькам 13-річного гімназиста звернутися в Імператорську Академію мистецтв з клопотанням дозволити хлопцеві навчатися в Одеському художньому закладі. З 1900 по 1903 Яків навчався у цьому художньому закладі.* До Америки виїхав у 1903 до свого дядька, власника крамниці у штаті Нью-Джерсі. Заробляв на життя моделюванням жіночого одягу та ювелірних виробів. Вступив до Нью-Йоркської академії дизайну. Його надзвичайно глибоке, новаторське розуміння спів-

1887-1976

відношення кольору і світла сприяло тому, що Венгер став знаменитим передусім як театральний художник, зробивши революцію в художньому оформленні спектаклів. Його називали «майстром-колористом», «творцем графічної симфонії». Венгер був художнім керівником низки провідних бродвейських театрів. Багато працював у Метрополітен-Опера, Бостонській опері та інших театрах. Отримав світове визнання і як живописець (писав тематичні композиції, портрети, пейзажі, натюрморти, мініатюри та акварелі), в яких найбільш повно відбилось його художнє бачення. Впродовж життя художника було влаштовано 25(!) персональних виставок у США, Канаді та багатьох країнах Європи. Венгер – серед 6 найвидатніших американських художників, на честь яких була випущена серія марок з їхніми картинами. Понад 30 років уродженець Єлисаветграда віддав педагогічній діяльності, будучи заслуженим професором кафедри живопису університету Нью-Мехіко. Твори Венгера представлені в експозиціях кращих музеїв: Музей міста Нью-Йорка, Метрополітен-музей, Бруклінський музей, Музей сучасного мистецтва, Смітсонівський інститут, музеї Ізраїлю та інших країн. В пам'ять про Венгера Національне товариство художників акварелістів США заснувало премію його імені. Дослідники його творчості відзначають, що його мистецтво існує поза часом, воно спрямоване у майбутнє і так само буде хвилювати прийдешні покоління.

17

(1952) – 65 років від дня народження (с. Йосипівка Ульяновського району) Володимира Вікторовича Савранчука, агронома. Закінчив Уманський сільськогосподарський інститут. З 1983 по 1993 працював директором радгоспу «Росія» Маловисківського району. З 1998 – генеральний директор Кіровоградської державної сільськогосподарської дослідної станції, керівник Центру наукового забезпечення АПК області. У 2005 установі надано статус Кіровоградського інституту Агропромислового виробництва УААН: 13 лабораторій, 46 наукових співробітників. Кіровоградські селекціонери вивели зокрема 44 сорти сої. Кандидат сільськогосподарських наук (2004). Заслужений працівник сільського господарства України (2003).

20

100 років від дня народження (с. Нова Слобода Брянської області) **Антоніни Федорівни Худякової**, військового діяча, краєзнавця Закінчила Бежицький машинобудівний технікум, Херсонську авіаційну школу (1940), курси вдосконалення командного складу (1942). Працювала льотчиком-інструктором в Орловському аероклубі. З травня 1942 – заступник командира ескадрильї авіаполку нічних бомбардувальників. Здійснила 926 бойових вильотів, провела у повітрі 3189 годин, скинула на ворога 116 тонн бомб. Герой Радянського Союзу (1946). *Після війни жила в Олександрії, працювала директором міського народного краєзнавчого музею, якому у 2003 присвоєно її ім'я.* Почесний громадянин міст Олександрії і Карачева на Брянщині.

1917-1998**20**

80 років від дня народження (с. Новомиколаївка Запорізької обл.) **Нінелі Михайлівни Бокій**, історика, археолога, педагога. Закінчила історичний факультет Київського університету. З 1976 – *завідувач відділу археології Кіровоградського обласного краєзнавчого музею. Після захисту дисертації працювала в КДПУ ім. О.С. Пушкіна.* Кандидат історичних наук, доцент. *Археологічні дослідження проводила майже у всіх районах області.* Видала низку наукових та науково-популярних праць з історії та археології краю, зокрема збірку «Центральна Україна за доби класичного середньовіччя: студії з історії XIV століття». *Лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В.М. Ястребова (1999). У 2011 в КДПУ ім. В.К. Винниченка відкрито археологічний музей імені Н.М. Бокій. У 2016 у Світловодську вулицю Гайдара перейменовано на вулицю Нінель Бокій.* Представлена в багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

1937-2008**20**

(1947) – 70 років від дня народження (с.мт Салькове Гайворонського району) **Юрія Васильовича Аркуші**, фізика. У 1974 закінчив Харківський університет, за фахом – радіофізик. Працював на кафедрі напівпровідникової та вакуумної електроніки радіофізичного факультету. Доктор фізико-математичних наук (1998), професор кафедри фізичної та біомедичної електроніки радіофізичного факультету Харківського Національного університету ім. В.Н. Каразіна. Автор 126 наукових праць, 4 наукових посібників. Представлений у багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

21 (1957) – **60 років** від дня народження (с. *Чемерніль Гайворонського району*) **Валерія Івановича Гринчака**,

військового діяча. З відзнакою закінчив Київське вище загальновійськове командне училище. Служив у Далекосхідному військовому окрузі і Центральній групі військ. У 1983 направлений в складі обмеженого контингенту радянських військ до Афганістану. В одному з боїв продемонстрував виняткові мужність і героїзм. Дістав тяжкі поранення, внаслідок чого залишився без обох ніг.

Після лікування знайшов у собі сили продовжити військову службу. У відставку вийшов у 1992 у званні полковника. Герой Радянського Союзу (1984).

24 (1947) – **70 років** від дня народження (м. *Кіровоград*) **Миколи Олексійовича Штейнберга**, фахівця з

атомної енергетики. У 1971 закінчив Московський енергетичний інститут за спеціальністю «атомні електростанції». З 1971 по 1983 працював на Чорнобильській АЕС старшим інженером і начальником цеху. У 1983-1986 – на Балаківській АЕС заступником головного інженера. З травня 1986 по листопад 1987 (під час аварії) – головний інженер ЧАЕС. З квітня 1987 – заступник голови Держатоменергонагляду СРСР. У серпні 1991 призначений головою Державного комітету України з ядерної і радіаційної безпеки. У 2002-2006 працював заступником Міністра палива та енергетики України. Нині – голова Ради з реакторної безпеки при Голові Державного комітету України з ядерного регулювання. У співавторстві з Г. Копчинським написав книгу «Чернобыль. Как это было. Предупреждение» (2011).

24 (1957) – **60 років** від дня народження (м. Свердловськ у Росії) **Сергія Миколайовича Неділька**, авіатора, педагога.

З 1959 живе в Кіровограді, навчався у СШ №14. У 1974-1976 – у Кіровоградському льотно-штурманському училищі, два роки працював авіадиспетчером. У 1982 закінчив командний факультет Ленінградської Академії цивільної авіації, у 1985 – аспірантуру. Кандидат технічних наук. З 1987 працює у Кіровоградському вищому льотному училищі цивільної авіації, спочатку завідувачем кафедри, а з 1994 – проректором. У 2004-2005 – заступник голови обласної державної адміністрації. У 2009 обраний ректором КДЛА України. Почесний громадянин м. Кіровограда.

26

80 років від дня народження (с. Лозуватка Новоукраїнського району) **Валерія Олексійовича Юр'єва**, поета, драматурга, літературного критика. *Навчався у КДШ ім. О. С. Пушкіна. Працював методистом з фольклору та етнографії в Кіровоградському обласному Будинку народної творчості, кореспондентом молодіжної газети «Молодий комунар».* Багато і плідно працював над рукописами перших збірок, пробував свої сили в драматургії. У 1972 переїхав до Миколаєва, де працював у редакції обласної газети «Південна правда». Автор збірок: «Монологи землі» (1965), «Доля» (1967), «Орбіта дня» (1974), «Силует матері» (1981), «Спрага» (1984); п'єси «Залізна троянда» (1972), повістей «Отой Вітька Паливода!» (1975), «Золота неділя» (1983) та інших творів. Павло Тичина у відгуку на першу книгу Валерія Юр'єва «Монологи землі» відзначав чистий ліричний голос молодого поета, його непідробність, щирість, володіння поетичною формою.

1937-1980

27

(1927) – 90 років від дня народження (м. Мала Виска) **Ігоря Дмитровича Кирпатовського**, лікаря. У 1951 закінчив 1-й Московський медичний інститут ім. І. М. Сеченова. Доктор медичних наук (1961), професор (1964). З 1963 працює в Російському університеті Дружби народів (РУДН) завідувачем кафедри оперативної хірургії і топографічної анатомії. Фахівець у галузі клінічної та експериментальної трансплантології, андрології, експериментальної хірургії. Першим увів у навчальний процес клінічну андрологію. Автор 10 монографій, 11 авторських свідоцтв на винаходи. Член-кореспондент РАМН (1991), академік РМТА. Заслужений діяч науки РФ (1997). Почесний професор РУДН.

27

70 років від дня народження (м. Новоукраїнка) **Валерія Васильовича Васькова**, хореографа і художника. У 1968 закінчив Вижицьке училище прикладного мистецтва. З 1970 по 1973 працював у сувенірному цеху Вижицького деревообробного комбінату. З 1973 по 1998 незмінний керівник одного з кращих в Україні творчих колективів – народного самодіяльного ансамблю «Смеречина» м. Вижиця Чернівецької області. Побував з колективом у багатьох країнах світу, нагороди на міжнародних конкурсах у Франції, Німеччині, Бельгії, Чехії, Сербії, Польщі,

1947-2014

Румунії. З 1999 і до самої смерті у 2014 жив і працював як художник-живописець у столиці Португалії м. Лісабоні, де мав свій художній салон. Персональні виставки (понад 30) влаштовувалися у різних містах Португалії та інших країнах Європи, в США та Канаді. Представлений у «Золотій книзі сучасних художників Португалії». Почесний громадянин м. Вижниця. Заслужений працівник культури УРСР (1979).

28

(1937) – **80 років** від дня народження (с. *Станкувате Вільшанського району*) **Олександра Федоровича Кердіваренка**, журналіста. У 1966 закінчив КДП ім. О. С. Пушкіна, у 1979 – Вищу партійну школу при ЦК КПУ. Працював у партійних органах та районній пресі. З 1985 по 1991 – *головний редактор обласної газети «Кіровоградська правда»*. Потім (до 2003) – *завідувач відділу цієї газети*. З 1985 по 1992 очолював обласну організацію *Спілки журналістів України*. Пише гумор і сатиру, ліричні вірші, детективні твори, публіцистику. Автор книг: «Йдучи в незвідані краї» (2008), «Дні білих камінців» (2006), «...А жито половіло...» (2007), «Відпочинок з бараном» (2006), «Візит до Президента» (2005), «Село – мій ревний біль» (2007), «Дірка в космоплані» (2010). «Самі собі в своїй господі» (2011). Член Національної спілки письменників України (2008) *Лауреат обласної літературної премії ім. Є. Ф. Маланюка (2009)*. Заслужений журналіст України (1998). Представлений у багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

29

1887-1948

130 років від дня народження (с. *Никонорівка, тепер у межах Кіровограда*) **Павла Максимовича Журавленка**, оперного співака (бас). *Закінчив Єлисаветградське трикласне народне училище. Початкову вокальну освіту здобув у місцевого педагога І. Я. Долинського. Працював писарем в Єлисаветградському окружному суді. Допомогає торувати юнакові шлях у велике мистецтво єлисаветградський нотаріус Антон Федорович Якубовський*. З 1906 жив і навчався вокалу у Москві. Дебютував на оперній сцені в м. Казані (1911). У 1912-1916 – соліст Петербурзького театру музичної драми, з 1918 – Малого оперного та Петроградського театру опери та балету. З 1918 по 1920 співав разом з Ф. Шаляпіним. Протягом сценічного життя виконав понад 100 ролей. Автор спогадів «Записки артиста» (журнал «За советское

искусство», №5, 7, 10, 14, 17 за 1945 та №4 за 1946). Племінник – відомий історик опери Максим Мальков, автор книги «Мастера советской оперной сцены. Очерки». Народний артист РРФСР (1938). Представлений у багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

29

(1937) – 80 років від дня народження (м. Кіровоград) **Юхима Олександровича Сприкута**, футболіста, тренера.

Легенда кіровоградського футболу. За фахом – перукар, через що й отримав у вболівальників прізвисько «Фима-парикмахер». Футбольний самородок. У команді майстрів Кіровоградська «Зірка» дебютував у 24 роки. У товариському матчі з київським «Динамо» (1961) забив два голи знаменитому воротареві Олегу Макарову. У 1962-1963 грав за команди «Авангард» Жовті Води та «Шахтар» Олександрія. За Кіровоградську «Зірку» виступав 4 сезони – 1964, 1965, 1966, 1970: 125 матчів, 33 голи. Грав також за команди «Дніпро» Кременчук та «Кривбас» Кривий Ріг. Закінчив факультет фізвиховання КДПІ ім. О.С. Пушкіна. У 1971-1974 – граючий тренер аматорської команди «Колос» Новомиргород та «Локомотив» Знам'янка. Працював адміністратором «Зірки», тренував юнацькі команди. Нині живе в Ізраїлі.

ІВАН ПОХИТОНОВ – ФУНДАТОР ЄЛИСАВЕТГРАДСЬКОГО ХУДОЖНЬОГО МУЗЕЮ

Яка трагедія, коли суспільство (наслідком цілого ряду цілком «раціональних» причин) втрачає здібність відчувати і цінити видатність видатної людини... Це, може, найстрашніший гріх, бо гріх проти св. Духа. Наш – нас всіх – найголовніший гріх, за який так тяжко карає нас наша історія.

Євген Маланюк

Іван Похитонов
із сестрою Анастасією.
Фото поч.1870-х

Нарешті в Кропивницькому (замість вулиці Радянської) з'явилася вулиця Івана Похитонова (1850-1923), названа на честь чи не найвідомішого в світі українського художника, нашого земляка Івана Павловича Похитонова (1850-1923). Кажу, нарешті, оскільки у своїх публікаціях закликав це зробити неодноразово. А тут ще й додаткові й дуже вагомні аргументи на користь увічнення пам'яті видатного майстра живопису в колишньому Єлисаветграді нещодавно з'явилися. Втім, перш ніж розповісти про них, стисло нагадаю про деякі єлисаветградські сторінки біографії Похитонова.

Народився Іван Павлович у селі Мотроно-Андріївці (Похитоновому), якого вже немає (у радянські часи воно було приєднане до села Новопавлівка, що у Новоукраїнському районі). Початкову освіту з 1861 по 1867 рік здобуває у Єлисаветграді в приватному пансіоні (на правах прогімназії) Гумберта – кращому на той час навчальному закладі міста. Захоплюється малюванням, копіює гравюри, вивчає техніку старих майстрів, особливо іконописців.

У 1869 році за участь у революційному гуртку С.Г. Нечаєва Похитонов був виключений з першого курсу Петровсько-Розумівської землеробської і лісової академії у Москві та висланий під нагляд поліції у маєток батька Мотронівку (Похитонове). Тут, на батьківщині, Похитонов створює перші самостійні живописні мініатюри: «В степу весною. Мотронівка», «Портрет Килі», «Портрет батька П.Д. Похитонова» та ін.

Багато років тому, читаючи життєпис Івана Похитонова, я дізнався про те, що остаточне бажання стати художником у нього вирило після відвідин V-ї виставки Товариства пересувних художніх виставок (ТПХВ) 1876 року. Донедавна всі дослідники творчості на-

шого земляка писали, що це сталося в Одесі. Та оскільки згадана виставка після Одеси відразу завітала до нашого Єлисаветграда й експонувалася у приміщенні Дворянського зібрання з 24 жовтня до 1 листопада 1876 року, то я висловив припущення, що знайомство 26-річного Похитонova з творами художників-передвижників могло відбутися у нашому місті. Як стало нещодавно відомо, я мав рацію.

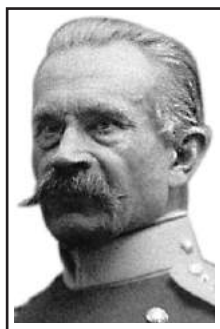
У 2010 році до 165-річчя від дня народження митця журнал «Третьяковская галерея» підготував спеціальний випуск часопису «И. П. Похитонов. Чародей-художник», для якого доктор мистецтвознавства Елеонора Пастон уклала уточнену «Хроніку життя и творчества Ивана Похитонova».

Про період життя художника з 1872 по 1876 рік вона пише: «По возвращении на родину некоторое время служит контролером касс в Одесском Государственном банке. Оставляет службу в связи с болезнью отца и необходимостью помогать ему в управлении имением. Посещает в Елисаветграде 5-ю выставку, проводимую Товариществом передвижных художественных выставок. Выставка производит на него большое впечатление и пробуждает желание заниматься живописью профессионально. Знакомится с художником А. П. Размарицыным. В конце года уезжает в Италию, останавливается в Милане и Риме».

Знайомлячись у Єлисаветграді з творами художників-передвижників, Іван Похитонов не міг не відвідати сестру Юлію, яка буквально через місяць (5 січня 1877 року) народила сина Олександра. Її чоловік Леонід Олександрович фон Фессінг (1847-1920) був вельми колоритною особистістю – спочатку військовим, а потім...театральним діячем.

Після закінчення Олександрівського військового училища в Москві Фессінг служив у 10-му уланському Одеському полку, а потім тривалий час жив у Єлисаветграді, викладав у знаменитому Єлисаветградському кавалерійському училищі.

Одружився з Юлією Павлівною Похитоновою, рідною сестрою Івана Похитонova. Вийшов у відставку в чині полковника. Захоплювався театральним мистецтвом. З 1898 року й до самої смерті (понад 20 років) Леонід Фессінг – перший інспектор славного Московського художнього театру (МХТ), заснованого Костянтином Станіславським та Володимиром Немировичем-Данченком. Сучасники згадують: «Он нес эту должность с исключительным чувством ответственности. Полный достоинства

Леонід Фессінг

маленький плотный полковник с пульверизатором в руках, усердно освежающий хвойным экстрактом помещение перед репетицией, – герой множества актерских баек. Это был необычайно чуткий и добрый человек». Син подружжя Олександр Леонідович фон Фессінг став відомим російським та українським актором, режисером і педагогом під псевдонімом Загаров (1877-1944). Величезний вплив на його формування як людини і митця справив дядько Іван Похитонов.

Ставши відомим художником і живучи то у Франції, то в Бельгії, він регулярно відвідував рідні краї – і не тільки Похитонове. Приміром, влітку 1915 Іван Павлович гостював у маєтку свого приятеля Угриновича у селі Нікольському (поблизу с. Піщаний Брід Добровеличківського району), де написав низку пейзажних мініатюр.

Після успіху 1-ї Єлисаветградської художньої виставки 1913 року місцеве благодійне Товариство поширення грамотності й ремесел, що її організувало, вирішило відкрити в місті художній музей. Особливо надихнула оргкомітет письмова обіцянка Івана Похитонova подарувати музею від 5-ти до 10-ти своїх творів, а також малюнок Ісаака Левітана, картину Миколи Кузнецова та кілька офортів. Та найголовніше – Іван Павлович мав намір заповісти всю колекцію своїх картин Єлисаветградському художньому музею, яка мала бути передана туди після його смерті. А ще Похитонов пообіцяв клопотатися про те, щоб музею надали свої картини й інші художники, його приятелі

Олександр Загаров

Більше того, Іван Павлович дав згоду увійти до художньої секції (оргкомітету) Товариства поширення грамотності й ремесел. Крім нього, членами художньої секції стали керівник Вечірніх рисувальних класів при Єлисаветградському земському реальному училищі Феодосій Козачинський, його колишні учні Ісидор Золотаревський, Амшей Нюренберг, їхній приятель Семен Данишевський (всі троє щойно повернулися з Парижа, де удосконалювали своє мистецтво), Олександр Осмьоркін та інші.

Достеменно відомо, що 22 жовтня 1914 року до Єлисаветградського художнього музею Санкт-Петербурзька академія мистецтв передала 14 картин: «Слобода Мерефа» Сергія Васильківського (друга Похитонova), «Вулиця в Стамбулі» Миколи Касаткіна, «Перед купанням» Самійла Дудіна (вихованця Вечірніх рисувальних класів при Єлисаветградському земському реальному училищі) та інших. Крім того, як один із засновників та член правління благодійного

Іван Похитонов – фундатор

«Товариства художників ім. А.І. Куїнджі» (створеного у 1909 році на кошти, заповідані Куїнджі), Самійло Дудін домігся передачі до Єлисаветградського музею трьох картин свого геніального вчителя Архипа Івановича Куїнджі: «Кавказ», «Берег моря» та «Лісова поляна».

Отримані картини були тимчасово розміщені в ремісничо-грамотному училищі.

Отож, якби не Перша світова війна та більшовицька революція, то Єлисаветград ще у 1914 році мав би свій художній музей. Як склалась доля подарованих місту картин, здогадатися неважко. Щоправда, відомо, що у картинній галереї, яка існувала при Кіровоградському краєзнавчому музеї до 1941 року, крім копій, було 30 оригінальних полотен. Їхній перелік, на превеликий жаль, досі не знайдено.

Хочеться сподіватися, що вулиця на честь Івана Похитонова – це лише початок з увічнення пам'яті художника-земляка. Його ім'я, як свого фундатора, має носити обласний художній музей. Має бути споруджений пам'ятник Похитонову в Єлисаветграді, започатковані міжнародні «Похитонівські пленери». Мрію про те, що нащадки Похитонова виконають його обіцянку чи заповіт і подарують хоча б одну картину Івана Павловича в художній музей його імені на батьківщині «чарівника живопису».

Кіровоградський обласний художній музей

- 1 115 років** від дня народження (м. *Єлисаветград*) **Евеліни Юхимівни Зайденшнур**, літературознавця, текстолога, бібліографа. Навчалась на фізико-математичному факультеті МДУ ім. М.В. Ломоносова (закінчила 3 курси). З 1924 – науковий співробітник Музею Л.М. Толстого у Москві, де пропрацювала 60 років. Кандидат філологічних наук (1945). Автор праць: «Дни и годы П.И. Чайковского. Летопись жизни и творчества» (1940), «Библиография произведений Л.Н. Толстого» (1955), «Описание рукописей и статей Л.Н. Толстого» (1961), «Толстой – редактор» (1965), «Война и мир» Л.Н. Толстого. Создание великой книги» (1966) та ін. Редактор Повного зібрання творів Л.М. Толстого у 90 томах (1924-1985).

1902-1985

- 3 90 років** від дня народження (м. *Бобринець*) **Миколи Кузьмовича Смоленчука**, письменника, літературознавця. Підлітком зазнав страхіть фашистських концтраційних («остарбайтер»), а згодом і радянських фільтраційних таборів після повернення на батьківщину. У 1954 *закінчив філологічний факультет Кіровоградського педінституту. Працював учителем, директором школи, викладачем Луцького та Кіровоградського педінститутів. У 1963 за рекомендацією Максима Рильського вступив до Спілки письменників України, тривалий часу був єдиним її членом у Кіровограді.* Зазнав переслідувань «за націоналізм». На півтора десятиліття був вилучений з активного громадського та літературного життя. Кандидат філологічних наук, доцент. Автор романів: «Сиве покоління» (1965), «Ой літав орел» (1969), «Білі бланкети» (1985); повістей «Степи полинові» (1961), «Степівчани» (1963), «Родня» (1968); близько сотні статей, нарисів та розвідок, присвячених театру корифеїв та його діячам. Дослідник життя і творчості Смоленчука кіровоградський літературознавець О.О. Бабенко –упорядник 3-х книг про письменника: «Із степів полинових: фольклорні записи М. Смоленчука», «Із сивого покоління: Микола Смоленчук – людина, письменник, учений», «Скарби золотого поля. Вибрані краєзнавчі розвідки, есе та статті». У 2016 році вулицю Пролетарську в Кіровограді перейменовано на вулицю Миколи Смоленчука.

1927-1993

3

(1947) – 70 років від дня народження **Валентини Григорівни Риндак**, педагога. *Випускниця Павлівської середньої школи 1964, учениця В. О. Сухомлинського. Закінчила Кіровоградський державний педагогічний інститут ім. О. С. Пушкіна (1972).* Живе і працює в Оренбурзі (Росія). Доктор педагогічних наук, професор, директор Інституту педагогіки і менеджменту Оренбурзького державного педагогічного університету, голова Уральської асоціації В. О. Сухомлинського. Підготувала п'ятьох докторів і 33 кандидатів педагогічних наук. У 2000 Кембріджський університет назвав її «Людиною року», у 2001 визнана «Ученим року» Оренбурзької області. Автор понад 120 наукових праць та книг: «Школа в условиях обновления» (М., 1993), «Уроки Сухомлинского» (М., 1998), «Личность, творчество, развитие» (2001), «Краткий педагогический словарь» (Оренбург, 2001). Написала збірку віршів українською мовою, видану в Оренбурзі (2002). Ініціатор проведення науково-практичної конференції «В. О. Сухомлинський і сучасна школа Уралу і Сибіру» (2003), в якій взяла участь 52 регіони Росії. Академік Академії творчої педагогіки.

4

(1962) – 55 років від дня народження (м. Броди Львівської області) **Ігоря Миколайовича Демчука**, фотожурналіста і фотохудожника. У 1984 закінчив факультет журналістики Львівського державного університету імені Івана Франка. У 1984-1995 – фотокореспондент ТАРС-РАТАУ, Укрінформу в Кіровоградській області. *З 1995 – фотокор, спеціальний кореспондент обласної газети «Народне слово». Лауреат премії імені Володимира Винниченка газети «Народне слово».* Член Національної спілки фотохудожників України. У 2010 нагороджений Золотою медаллю української журналістики. Учасник багатьох обласних і всеукраїнських виставок фотохудожників. Влаштувалися персональні виставки: «Зупинись і замилуйся» (2011), «Великі малі люди» (2014), «Вулиця Дворцова – минуле і сучасне» (2014), «Вулиця Велика Перспективна – від фортеці Святої Єлизавети до Янгола-охоронця міста» та ін. *Лауреат обласної журналістської премії (2005).*

4

(1962) – 55 років від дня народження (сmt Олександрівка) **Ірини Василівни Русул**, танцівниці, хореографа і педагога. У 1983 з відзнакою закінчила КДПІ ім. О.С.Пушкіна. З 1977 по 1988 була солісткою заслуженого ансамблю танцю України «Ятрань». У 1982 на базі середньої школи № 10 (селище Нове) створила танцювальний гурток «В гостях у казки», який через 5 років отримав звання «зразковий». У 1988 Кіровоградський ліварний завод збудував для колективу двоповерхове приміщення з трьома просторими залами та необхідними допоміжними кімнатами. У 1997 колектив отримав статус школи естетичного виховання «В гостях у казки». За 30 років існування народний дитячий театр танцю перемагав на міжнародних конкурсах і фестивалях у Росії, Білорусії, Грузії, Латвії, Болгарії, Польщі, Македонії, Італії, Чехії, Німеччині, Франції. У 1992, 1995, 1997, 2002 Ірина Русул організувала і провела в Кіровограді міжнародні фольклорні фестивалі «Діти планети – посланці миру», в яких взяло участь понад 1000 дітей з 9 країн світу. Заслужений працівник культури України (1999). З 1985 працює в колективі разом з чоловіком Миколою Русолом, також заслуженим працівником культури України.

4

(1967) – 50 років від дня народження (Хмельницька область) **Олега Миколайовича Бойка**, спортсмена, тренера. До 1988 займався волейболом, грав за команди «Труд» (Ашхабад), СКА (Київ), «Локомотив» (Київ) та ін. Кандидат у майстри спорту СРСР (1982). Під час навчання у Київському інституті цивільної авіації захопився бейсболом, грав за збірну КІЩА у 1-му і 2-му чемпіонатах України. На тренерській роботі з 1990. З 1991 живе і працює у Кіровограді, тренер ДЮСШ з бейсболу, тренер команди «Горн». З 1997 – тренер національної збірної України. Кіровоградська команда під його керівництвом – багаторазовий чемпіон та володар кубка України. Заслужений тренер України (2000).

5 125 років від дня народження (м. Олександрія) **Ноя Самуїловича Морозовського**, лікаря-фтизіатра. *Навчався в Олександрійській гімназії. У 1911-1913 був членом просвітницького гуртка, створеного Д. Чижевським; керував його літературною секцією, одружився з його сестрою.* Навчався у Пе-

1892-1953

тербурзькому психо-неврологічному інституті, у 1919 перевівся на 5-й курс медичного факультету Київського університету. З 1920 по 1925 завідував у Наркоматі охорони здоров'я підвідділом загальної та спеціальної медичної допомоги, очолював секцію боротьби з туберкульозом. З 1925 – завідувач відділу соціальної патології і профілактики Харківського туберкульозного інституту. Під його керівництвом створювалась цілісна науково-обґрунтована система протитуберкульозної служби України, яка вважалась кращою в СРСР. З 1932 – професор, з 1939 до 1946 – директор Київського туберкульозного інституту. З 1944 по 1949 – головний фтизіатр Міністерства охорони здоров'я УРСР. Автор 110 наукових праць, підготував 10 кандидатів медичних наук.

5 80 років від дня народження **Василя Ксенофонтівича Ковпака**, легендарного кіровоградського фотографа. Був сиротою, виховувався у дитячому будинку, де й захопився фотографією. *Упродовж багатьох десятиліть працював фотокореспондентом обласних газет «Кіровоградська правда» і «Молодий комунар», ілюструючи найбільш значимі для області події 2-ї половини ХХ століття. Стояв біля витоків створення Спілки фотохудожників України, тривалий час очолював її обласну організацію (1994-2005).* Організатор та учасник багатьох всеукраїнських та обласних виставок. *Започаткував у Кіровограді випуск газети «Фотохудожник України» (вийшло декілька номерів). У селі Богданівці Знам'янського району створив самодіяльний молодіжний театр ляльок «Горицвіт», керував ним на громадських засадах. Після смерті фотохудожника залишився архів (сотні тисяч зніmkів та негативів!) – унікальний фотолітопис Кіровоградщини за півстоліття, який необхідно дослідити та оцифрувати.*

1937-2005

України, тривалий час очолював її обласну організацію (1994-2005). Організатор та учасник багатьох всеукраїнських та обласних виставок. *Започаткував у Кіровограді випуск газети «Фотохудожник України» (вийшло декілька номерів). У селі Богданівці Знам'янського району створив самодіяльний молодіжний театр ляльок «Горицвіт», керував ним на громадських засадах. Після смерті фотохудожника залишився архів (сотні тисяч зніmkів та негативів!) – унікальний фотолітопис Кіровоградщини за півстоліття, який необхідно дослідити та оцифрувати.*

7

100 років від дня народження (с. *Ленінка*, нині *Степове Устинівського району*) **Олексія Юхимовича Мазуренка**, військового діяча. Навчався в Устинівській школі. З 1932 по 1938 працював на шахті у Ростовській області (м. Шахти). У 1940 закінчив Єйську школу морських льотчиків. Воював у штурмовій авіації Чорноморського та Балтійського флотів. Здійснив 315 бойових вильотів, особисто потопив 8 і в складі групи 22 ворожих кораблі. Полк під його командуванням знищив у водах Балтійського моря 100 бойових кораблів і транспортних суден. Двічі (23.10.1942 і 5.11.1944) удостоєний звання Героя Радянського Союзу. Після війни закінчив Військово-морську академію імені Маршала Радянського Союзу А. А. Гречка (1952). Командував авіаційним з'єднанням, працював у центральному апараті ВМФ та на керівних посадах у вузах ВМФ. У селищі Устинівці встановлено бронзовий бюст.

1917-2004

7

(1937) – 80 років від дня народження (м. Токмак Запорізької області) **Владислава Васильовича Журавського**, журналіста, краєзнавця, поета. *Закінчив середню школу №10 в Олександрії, факультет української філології КДПУ ім. О. С. Пушкіна (1962) та відділення журналістики ВПШ при ЦК КПУ.* Вчителював на Дніпропетровщині і Кіровоградщині. З 1972 по 1999 – редактор Світловодської міськрайонної газети «Наддніпрянська правда», тобто впродовж 27 років – найтриваліший стаж роботи на такій посаді в історії преси області. Автор поетичних книг: «На добридень», «Собор», «Берег любові»; краєзнавчих розвідок: «Іванівка (Янів)», «Світловодськ: місто і люди», «Скарби Чорного лісу» (2003), «Степ і ліс» (2004) та ін. *Лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В.М. Ястрєбова (2005).*

8

175 років від дня народження (с. *Бенардосівка Єлисаветградського повіту, тепер с. Мостове Миколаївської області*) **Миколи Миколайовича Бенардоса**, ученого-винахідника, фізика. *Дитинство пройшло у маєтку батьків у Новоукраїнці. Початкову освіту отримав домашню. Улюбленими заняттями були слюсарна й ковальська справи. Багато часу хлопець проводив у майстернях батька, створених для обслуговування потреб садиби.* Навчався у Київському універси-

1842-1905

теті та в Петровській землеробській і лісовій академії у Москві. У 1881 винайшов спосіб з'єднання і роз'єднання металів дією електричного струму (електрогефест). Вважається творцем дугового електрозварювання металів (1882), конструктором електричного акумулятора, розробив один з перших проектів будівництва гідроелектростанції. У 1902 керував роботами з електрифікації Єлисаветграда. 100-річчя з нагоди винаходу електрозварювання відзначалося за рішенням ЮНЕСКО у всьому світі. У м. Фастові на Київщині встановлено пам'ятник.

8

125 років від дня народження (с. Текелівка, нині Василівка Долинського району) **Прокопа Андрійовича Гірка**, вченого-агронома, ґрунтознавця. У 1923 закінчив Харківський університет і Харківський сільськогосподарський інститут. Викладав у Київському агроінженерному (1928-1932) та Київському агроекономічному (1932-1935) інститутах. Доктор сільськогосподарських наук. З 1936 – професор Київського сільськогосподарського інституту (з 1944 – Української сільськогосподарської академії). Працював над проблемами підвищення родючості ґрунтів та урожайності різних сільськогосподарських культур. Зокрема розробляв проблеми підвищення родючості ґрунту та врожайності тютюну і махорки. Автор більше 40 наукових праць. Представлений у багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

1892-1973

10

(1937) – 80 років від дня народження (с. Ново-Олександрівка Кіровоградської обл.) **Григорія Михайловича Артеменка**, актора, режисера. Закінчив акторський (1964) та режисерський (1981) факультети Київського інституту театального мистецтва. З 1964 працює у Житомирському обласному українському музично-драматичному театрі ім. І. Кочерги. Був художнім керівником театру. Ролі: Котовський («На світанку» О. Сандлера), Васков («А зорі тут тихі» за Б. Васильєвим), Голохвастов («За двома зайцями» М. Старицького), Король Лір (одном. п'єса В. Шекспіра) та ін. Вистави: «Українські водевілі» А. Велісовського, М. Кропивницького, М. Старицького (1981), «Солодка ягода» Є. Птичкіна (1981), «Ділок» О. Толстого (1983), «Маленький сажотрус» Б. Бріттена (1985), «Сватання на Гончарівці» (1988) та ін. Заслужений артист УРСР (1979). Народний артист України (2007). Представлений у багатотомній Енциклопедії Сучасної України.

11 (1942) – 75 років від дня народження (Оренбурзька область)

Федора Йосиповича Златопольського, інженера-механіка, педагога. У 1966 з відзнакою закінчив Кіровоградський філіал Харківського політехнічного інституту. Кандидат технічних наук (1989). Заступник декана загальнотехнічного факультету КІСМУ (1970-1980). З 1996 – начальник виробничо-комерційного відділу, завідувач кафедри теорії механізмів і деталей машин КІСМУ. З 1999 – завідувач об'єднаної ка-

федри деталей машин та прикладної механіки, професор. Автор понад 130 наукових та науково-методичних праць, навчального посібника, 26 винаходів. Заслужений працівник освіти України (2003).

12 115 років від дня народження Івана Михайловича Шепетова, військового діяча. У 1924 закінчив Єлисаветградську кавалерійську школу ім. С.М. Будьонного, одружився на місцевій жительці. На початку ВВВ командував 96-ю гірсько-стрілецькою дивізією, яка відзначилася у боях під Голованівськом. 9.11.1941 йому було присвоєно звання Героя Радянського Союзу. Генерал, нагороджений орденом «Червоного Прапора».

1902-1943

26.05.1942 після контузії потрапив у полон, перебував у концтаборі неподалік Нюрнберга. За спробу втечі та непокору був розстріляний. Його Золоту Зірку Героя Радянського Союзу абвер використав під час проведення надсекретної операції «Цепелін», метою якої було фізичне знищення Й. Сталіна восени 1944. У 1967 І. Шепетов (посмертно) обраний почесним громадянином м. Дніпродзержинська. У 2008 на будівлі ЄКУ в Кіровограді встановлено меморіальну дошку.

12 85 років від дня народження (м. Кіровоград) Григорія Романовича Носова, інженера, педагога. У 1960 закінчив Дніпропетровський гірничий інститут, фахівець у галузі автоматичних процесів. Доктор технічних наук (1972), професор (1973). З 1969 по 1979 – ректор Кіровоградського інституту сільськогосподарського машинобудування. Засновник вітчизняної наукової школи з автоматичного контролю технологічних процесів сільськогосподарського виробництва. Голова Координаційної Ради Придніпровського наукового центру АН України,

1932-1997

Липень

голова Кіровоградського обласного відділення інженерної Академії України. Підготував 5 докторів та 27 кандидатів наук. Академік інженерної Академії України (1992) та Міжнародної інженерної академії (1994). Автор понад 200 наукових праць, 10 монографій та навчальних посібників, 30 винаходів. Заслужений діяч науки і техніки України (1992).

17

(1967) – **50 років** від дня народження (с. *Свердлове Бобринецького району*) **Павла Миколайовича Любченка**,

правознавця. У 1994 закінчив Українську державну юридичну академію (нині – Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»). З 1997 працює в «Альма-матер». Доктор юридичних наук (2008), професор кафедри державного будівництва Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» (з 2010). З 2000 працює

в НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування Національної академії правових наук України, завідувач відділу правових проблем організації і функціонування органів місцевого самоврядування. Опублікував близько 120 наукових робіт. Серед них монографії: «Компетенція суб'єктів місцевого самоврядування» (2001), «Місьцеве самоврядування в Україні в умовах становлення правової держави» (у співавтор., 2004), «Конституційно-правові основи розвитку місцевого самоврядування як інституту громадянського суспільства» (2006), «Проблеми функціонування місцевих рад та їх виконавчих органів» (у співавтор., 2009), підручник «Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні» (у співавтор., 2005). Лауреат премії імені Ярослава Мудрого (2007).

18

100 років від дня народження (м. *Златопіль*) **Рахії Конра-**

1917-1999

дівни Ізаксон, кіномонтажера. З 1939 по 1991 працювала монтажером кіностудії «Ленфільм». Працювала над фільмами: «Степан Кольчугін» (1957), «Вулиця повна несподіванок» (1957), «Повість про молодожонів» (1959), «Пікова дама» (1960), «Жайворонок» (1964), «Три товстуні» (1966), «Сьомий супутник» (1967), «Віриня» (1968), «Любов Ярова» (1970), «Гравець» (1972), «Зламана підкова» (1973), «Весілля Кречинського» (1974), «Єдина...» (1975), «...Та інші офіційні особи» (1976), «Суворе чоловіче життя» (1977), «Літня поїздка до моря» (1978), «Вперше заміж» (1979), «Рафферти» (1980), «Щасливі дні» (1991) та багато інших.

20

115 років від дня народження (м. Єлисаветград) **Марка Арієвича Тарловського**, поета і перекладача. *Батько працював в одній з єлисаветградських друкарень. Двоюридний брат відомого поета-сатирика, також уродженця Єлисаветграда Арга (Абрама Гольденберга). Вірші почав писати з 8 років. Закінчив філологічний факультет Московського університету (1924). Перша книга поезій «Иронический сад» (1928), що була позначена*

1902-1952

впливом акмеїзму, принесла визнання у літературних колах. У 1930 другу книгу віршів «Почтовый голубь» не пропустила цензура, і автор змушений був їхати у Фергану на перевиховання. Там вийшов цикл віршів «про соціалістичне будівництво в Туркестані» – більша частина книги «Бумеранг» (1931). Третя книга «Рождение родины» (1935) стала останньою. Визнаний одним з найблисучіших віртуозів російської поезії ХХ ст. Один з героїв балади Г. Шенгелі «Замок Альманах». Перекладав з європейських мов та мов народів СРСР. Фігурує у спогадах С. Ліпкіна як один з переможців конкурсу на кращий переклад киргизького епосу «Манас». Перекладав також акина Джамбула, класиків давньоримської літератури. В умовах радянської дійсності не зміг реалізувати сповна свій могутній творчий потенціал. Портрет Тарловського виконав відомий фотомайстер М.С. Наппельбаум. У 2009 в Москві вийшла книга Тарловського «Молчаливый полет. Стихотворения. Поэма.»

21

(1957) – 60 років від дня народження (м. Полтава) **Павла Володимировича Душина**, психолога. *У 1978 закінчив КДПІ ім. О.С. Пушкіна за спеціальністю «англійська мова», працював у ньому до 2005. Навчався в аспірантурі при НДІ психології АПН України. Доктор психологічних наук (2003), професор (2005). З 2003 по 2005 – завідувач кафедри психології КДПУ ім. В.К. Виниценка, організував один з перших в Україні факультативів з підготовки практичних психологів (1991). Неодноразово стажувався і викладав в університетах США. Має понад 100 наукових праць з питань психотерапії та психології. Автор монографій: «Личностные изменения как процесс: теория и практика» (2005), «О психологии человека в переходный период (Как выжить, когда все рушится)» (2007), «Экологичная помощь личности в переходный период: экофасилитация» (2013) та ін. З 2005 – завідувач кафедри загальної і практичної психології Університету ме-*

неджменту освіти НАПНУ. Автор екофасилітативного підходу до надання психологічної допомоги, в основу якого покладена оригінальна теорія особистісного змінювання. Засновник і президент Всеукраїнської Асоціації Екологічної Допомоги.

21 (1957) – 60 років від дня народження (м. Кіровоград) **Миколи**

Миколайовича Цуканова, галериста, колекціонера, мецената. Закінчив лісотехнічний інститут. *У перші роки незалежності України – голова міського народного контролю. З 2002 по 2010 – депутат Кіровоградської міської ради. У 2006-2010 – секретар міської ради. Упорядкував та видав власним коштом книгу спогадів учасників ВВВ «Пам'ятай минуле в ім'я майбутнього» (2007). У березні 2011 відкрив у місті першу приватну мистецьку галерею «Єлисаветград», в якій представив значну частину своєї колекції творів живопису та графіки.* Крім постійно діючої експозиції, в галереї регулярно влаштовуються різноманітні виставки – за перші 5 років існування галереї їх було 70. Водночас у галереї відбуваються «Битви поетів», творчі вечори, презентації мистецьких проєктів, започатковано проведення пленерів (перші два відбулися у Світловодську та Розумівці) тощо. До першого ювілею закладу у 2016 видано книгу «Провінційна галерея» (300 примірників), у якій зібрано спогади, публікації в ЗМІ, неопубліковані фотознімки. Почесний член Національної спілки художників України (2015). Лауреат обласної премії в галузі образотворчого мистецтва ім. О.О. Осмьоркіна (2016).

22 (1947) – 70 років від дня народження (Миколаївська область)

Анатолія Івановича Кривульченка, фізико-географа, ґрунтознавця, педагога. У 1970 закінчив Одеський університет ім. І.І. Мечникова. Вчителював, працював гідрогеологом. З 1985 викладає в КДПУ ім. В.К. Винниченка. Відновив діяльність природничо-географічного факультету й заснував кафедру географії та геоecології. У 2003 очолив її. Доктор географічних наук (2003), професор (2004). Автор понад 160 наукових праць. Ініціатор, організатор та один з авторів першого географічного атласу Кіровоградської області. Підготував фундаментальні наукові праці щодо геохімії ландшафтів Причорномор'я та Приазов'я (2005), водних об'єктів Кіровоградської області (2011), ландшафтів Кінбурнського півострова (2016). Лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В.М. Ястребова. Представлений у багатотомній Енциклопедії Сучасної України.

23

(1947) – 70 років від дня народження (м. Воркута) **Анатолія Петровича Юрченка**, журналіста, письменника.

У 1970 закінчив Пермське вище командно-інженерне училище. З 1970 по 1984 служив у Радянській Армії, підполковник. Після демобілізації закінчив відділення журналістики Кіровоградського університету марксизму-ленізму. З 1994 працював у кіровоградському тижневику «Україна-Центр». Дебютував як поет в 1964 у воркутинській газеті «Заполяр'є», як письменник-гуморист – у 1974 в удмуртській газеті «Вперед». Автор книг гумористичної прози: «Тени комнаты смеха» (Дніпропетровськ, 1989), «...И все, что хотите. Юмор, сатира» (Кіровоград, 1996), «Лекарство от... Сатира. Юмор» (Кіровоград, 1998). Лауреат обласної премії в галузі журналістики (2008). Очолює обласну організацію Конгресу літераторів України.

24

(1952) – 65 років від дня народження (с. Осикувате Бобринецького району) **Анатолія Олексійовича Косяченка**, актора.

У 1972 закінчив Дніпропетровське театральне училище. З 1972 по 2003 працював у Кіровоградському музично-драматичному театрі ім. М.Л. Кропивницького. З 2003 – у Кіровоградському обласному театрі ляльок. Ролі: Дончук («У неділю рано зілля копала» О. Кобилянської), Хома («Назар Стодоля» Т. Шевченка), Ларивон («97» М. Куліша), Прокіп («Сватання на Гончарівці» Г. Квітки-Основ'яненка), Хлестаков («Ревізор» М. Гоголя) та ін. Заслужений артист УРСР (1982). Представлений у багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

25

25 років від дня народження (с. Єлизаветградка Олександрівського району) **Олександра Олексійовича Шаповала**, героя АТО. Був кадровим офіцером.

1992-2015

Після закінчення школи вступив до Київського військового ліцею імені Івана Богуна. Вищу військову освіту здобув у Академії сухопутних військ (факультет сухопутних військ і розвідки) у 2014. Старший лейтенант, командир взводу 74-го окремого розвідувального батальйону, тримав оборону Донецького аеропорту. Загинув 5.08.2015, разом з двома побратимами підірвавшись на міні. Капітан (посмертно). Похований у смт Єлизаветградці. Нагороджений орденом Богдана Хмельницького III ступеня» (посмертно).

25 90 років від дня народження (с. *Обознівка Кіровоградського району*) **Бориса Михайловича Вінтенка**, живописця.

1927-2002

У 1948 закінчив Одеське художнє училище ім. М. Грекова (вчителі Є. Буковецький, Т. Фраєрман, М. Павлюк). У 1948-1951 вів гурток образотворчого мистецтва у Кіровоградському Палаці піонерів. Серед вихованців відомий український живописець В.П. Луцкевич. З 1969 – учасник багатьох всесоюзних та республіканських виставок. Член Спілки художників України (1973). Персональні виставки влаштовувалися у Кіровограді (1967, 1974, 1992, 1998). Пейзажні композиції характеризуються багатоплановістю та просторовістю, техніка виконання близька до пуантилізму. Автор картин: «Г. Сковорода» (1972), «Сніги затримують» (1975), «Тепле літо» (1976), «Рідні простори» (1979), «Український вечір» (1984), «Флора» (1985), «Рідний край» (1988), «Веселка» (1990), «Моя Україна» (1992), «Над Інгулом» (1994), «На Вкраїні милій» (2001) та ін. Твори зберігаються у Кіровоградському обласному художньому музеї, у багатьох приватних збірках. У 1992 видано каталог виставки творів. У 2009 на будинку, в якому жив художник, встановлено меморіальну дошку. Заслужений художник України (1993). Представлений у багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

26 (1937) – 80 років від дня народження (с. *Митрофанівка Новгородківського району*) **Георгія Трохимовича Продайводи**, геофізика.

У 1966 закінчив геологічний факультет Київського державного університету імені Тараса Шевченка. Відтоді працює в ньому. Доктор фізико-математичних наук (1991), професор (1993). Розробив концепцію геофізичної освіти в Україні. Фундатор наукової школи сейсмоакустики у Київському університеті. Науковий керівник науково-дослідної лабораторії «Теоретичної і прикладної геофізики». Автор понад 270 наукових праць, 24 патентів. Підготував перші національні підручники «Основи сейсмоакустики» (2001) та «Сейсморозвідка» (2004). Академік Вищої Школи України. Дійсний член Нью-Йоркської АН США. Заслужений діяч науки і техніки України (2009).

28 160 років від дня народження **Миколи Олександровича Родкевича**, військового діяча. Син *єлисаветградського поліцмейстера та громадського діяча Олександра Івановича Родкевича* (помер у 1888, похований на території *Петропавлівського цвинтаря*). У 1876 закінчив Костянтинівське військове училище, у 1887 – Миколаївську академію Генерального штабу. З 1876 до 1887 служив у Оренбурзькому козацькому полку. З 1887 по 1906 – в Єлисаветградському кавалерійському училищі: молодший офіцер ЄКУ (1887), ротмістр (1889), командир ескадрону юнкерів ЄКУ (1890), підполковник (1894), виконуючий обов'язки інспектора класів (1899), інспектор класів ЄКУ (1906), Полковник (1900). З 1906 по 1917 – директор Одеського кадетського корпусу. Генерал-майор (1907). Генерал-лейтенант (1913). З 1919 – директор Київського кадетського корпусу. Залишився в Радянській Росії, мешкав у Одесі. В 1931 заарештований у справі «Весна» (разом із сином, полковником Миколою Родкевичем). Винним себе не визнав. Помер у засланні, в Алма-Аті. Нагороджений орденами: Св. Станіслава 2-го ст. (1895), Св. Анни 2-го ст. (1904), Св. Володимира 3-го ст. (1909), Св. Станіслава 1-го ст. (1914).

1857-1931

28 (1962) – 55 років від дня народження (м. Жданов, Маріуполь) **Сергія Анатолійовича Тігішева**, музиканта. У 1986 закінчив Донецький державний музично-педагогічний інститут за спеціальністю – духові інструменти (кларнет), концертний виконавець, соліст оркестру, викладач. *Понад 20 років – соліст-інструменталіст театру музики, пісні і танцю «Зоряни» Кіровоградської обласної філармонії*. Дипломант Всесоюзного джаз-фестивалю у Москві (1982), лауреат відкритого Всеукраїнського фестивалю-конкурсу єврейської музики «Шолом, Україно» в Луцьку (1997), володар Гран-прі Всеукраїнського фестивалю родинної творчості «Мелодія двох сердець» у Києві (2000). З 2006 – *головний диригент Академічного театру музики, пісні і танцю «Зоряни»*. Заслужений артист України (2009).

ВОЛОДИМИР ТАРНОВСЬКИЙ: ТРАГІЧНА ДОЛЯ «БАТЬКА РАДЯНСЬКОГО ЧЕРВІНЦЯ»

*И подлинно, как жар, Червонец заиграл:
Да только стало*

*В нем весу мало,
И цену прежнюю Червонец потерял*

Иван Крылов. 1830 г.

Червонец СССР. Кому он нужен?

А было время, – с ним, хоть в ресторан!

В нём пива уместилось сорок кружек,

Обед недельный, плюс к нему сто грамм.

Пред баксом был Червонец Гуливером,

Ильич, напыщась, даже покраснел...

Сергей Медведев.

*Володимир
Тарновський*

Наше покоління – останнє, яке пам'ятає радянський червінець. Так неофіційно до розпаду СРСР називали рожеву банкноту із зображенням Леніна номіналом 10 рублів. І хоча сучасна українська 10-гривнева купюра з Іваном Мазепою замість Леніна нагадує за кольором радянську, червінцем її ніхто не називає. Щоправда, справжнього золотого червінця із зображенням «селянина-сіяча» на лицьовій стороні монети тримати в руках не доводилося, зате його «молодшого брата» срібного полтинника з «молотобійцем» (9 грам чистого срібла) на

аверсі мали ледве не всі хлопчики, які грали монетами у «пристінок» або «стукалку».

А тим часом червінець – це перша й остання в радянській історії конвертована валюта, яка існувала в часи НЕПу (1921-1927), і до її появи безпосередньо причетний наш земляк Володимир Васильович Тарновський.

...Тарнавські, Тарновські, Тернавські – поширені польські та українські прізвища, та й видатних особистостей серед них – напрочуд багато. Такі незначні відмінності між цими прізвищами (через одну голосну літеру), певно, виникли внаслідок помилок при реєстрації обрядів хрещення у метричних книгах та інших записках.

Певно, первісно це прізвище мало форму Тарнавський, оскільки походить від польської назви чагарника «tarn» – тарн (українською мовою – «терен»), у Польщі є навіть місто Тарнув, що виникло у 12 столітті. А потім внаслідок помилок при записках

з'явилися його інші варіанти. Прикметно, що й місто Тернопіль, засноване гетьманом Яном Тарновським, спочатку називалося Тарнопіль.

Пов'язані ці родини передусім з Полтавщиною, Київщиною та Чернігівщиною.

Приміром, чернігівські Тарновські прославились своїм маєтком Качанівка (з 1981 року – Національний історико-культурний заповідник), один із власників якого українофіл Григорій Тарновський (1788-1853) був приятелем Тараса Шевченка, знавцем і збирачем українських старожитностей, меценатом мистецтва.

Коли і за яких обставин одного із Тарновських занесло у наші краї, ще належить з'ясувати. Один із його нащадків, що мешкає в США, на форумі в Інтернеті зокрема розповідає: «С 1833 года Тарновские владели имением Юлкановкой, которая лежала в 1-2 км на юго-востоке от Диковки в Александрийском уезде. Юлкановка была в Бандуровской волосте и Тарновские были прихожанами Покровской церкви в Бандуровке. Во время гражданской войны Юлкановка была разорена и мои предки уехали из России». Інший американський Тарновський, який цікавиться своїм родоводом, повідомляє: «...Филипп Иванович Тарновский – первый владелец имения (Юлкановка) Тарновских в Александрийском уезде – был женат на Людмиле Яковлевной Нечае, дочери подполковника».

Документальне підтвердження того, що Тарновські дійсно мешкали в Олександрійському повіті, знаходимо у довіднику «Список землевладельцев Александрийского уезда на 1896 год», складеного земським статистиком Миколою Борисовим. Ось цей запис: «767. Тарнавская Варвара, жена подполковника, Юлкановка, Бандуровская волость: 314 десятин, 1200 сажень земли». Саме так і надруковано – Варвара Тарнавська.

Як свідчить довідник «Кіровоградська область. Адміністративно-територіальний устрій» (1985), села Юлканівки в Олександрійському районі давно немає. Натомість дізнаємося, що воно було приєднане у радянські часи до села Диківки Знам'янського району.

Так ось у цій Юлканівці й народилася людина, яку називають «батьком радянського

червінця», рятівником більшовицької влади від економічного та політичного краху в перші роки її існування. Це – Володимир Васильович Тарновський (1872-1954). Про його батька пишуть: «Граф Тарновский Василий Васильевич, дворянин, полковник в отставке, в 1899 году скончался)». Отже, коли складався список землевласників Олександрійського повіту на 1896 рік, він був живий, але власницею Юлканівки була Варвара Тарновська, яка, щоправда, фігурує як Тарнавська і значиться як дружина підполковника, – певно його дружина і мати нашого героя.

У цьому ж довіднику землевласників Олександрійського повіту наявна ще одна людина з таким самим прізвищем – це дворянин Володимир Вікторович Тарнавський, який з підпоручиком Чижевським Миколою Костянтиновичем і поручиком Чижевським Іваном Костянтиновичем володів селом Аннівкою та хуторами Антонівкою і Василівкою у Новопраській волості. Щодо братів Чижевських, то зрозуміло, що мова йде про батька і дядька видатного славіста та філософа, уродженця Олександрії Дмитра Івановича Чижевського, а от ким доводиться Володимир Вікторович Тарновський Варварі та Василю Тарновським – батькам нашого героя – загадка.

Спочатку Володимир Тарновський, за прикладом батька, вирішив присвятити себе військовій справі. З цією метою закінчив кадетський корпус і юнкерське училище, служив у привілейованій військовій частині – Лейб-гвардії 3-му стрілецькому полку. Однак несподівано для всіх через три роки у чині поручика вийшов у відставку. Тарновський і надалі буде дивувати всіх радикальними вчинками, що круто змінюватимуть його долю.

Не маючи фахової освіти, без зв'язків та знайомств, він у 1896 році почав свою приголомшливу кар'єру у банківській галузі із найскромніших посад у закладах Державного банку. Проте його надзвичайні здібності та хист до фінансової діяльності були напрочуд швидко помічені й належно оцінені. Уже в 1902 році Тарновського запрошують на посаду управляючого міським відділенням Московського Міжнародного торгового банку. А в 1908 році йому доручають організувати й очолити Самарський купецький банк. З 1912 року Володимир Тарновський – уже директор і голова правління Сибірського торгового банку в Петербурзі, одного з найбільших акціонерних банків Росії, з щорічним окладом 100 тисяч рублів. Не дивно, що на початок Першої світової війни Володимир Васильович стає мільйонером з особистим капіталом близько 3 млн. рублів, чоловіком і батьком симпатичної родини (дружина Олександра Василівна Тарновська та дочка Ольга).

І що ж він утнув, замість того, щоб насолоджуватися життям,

маючи все необхідне для цього? Один з найуспішніших російських банкірів 42-річний Тарновський у 1914 році добровільно йде на фронт. Воює у складі свого Лейб-гвардійського 3-го стрілецького полку на Західному фронті, потрапивши у самісіньке пекло. Після боїв під Перемишлем від полку, чисельність якого сягала 4 тисяч, вціліло лише 250 осіб. Поручик Тарновський вижив, але через 8 місяців серйозно захворів і був евакуйований у тил.

Після Жовтневого перевороту з родиною виїхав до Фінляндії.

Більшовикам Володимир Васильович на початку зовсім не симпатизував, однак, коли до нього у серпні 1917 року за фінансовою допомогою звернувся генерал Корнілов, що вчинив заколот проти радянської влади, Тарновський йому відмовив. Натомість сам одним з перших відгукнувся на заклик радянської влади до російської інтелігенції повернутися на службу батьківщині. Так він зробив останній карколомний вчинок у своєму житті, який виявився фатальним.

Володимир Васильович, судячи з усього, щиро й беззастережно повірив у НЕП (нову економічну політику), курс на яку навесні 1921 року проголосив X з'їзд РКП (б), якою передбачалося використання ринку і різних форм власності, залучення іноземного капіталу у формі концесій, проведення грошової реформи тощо. Хоча ще на з'їзді 1919 року в програмі партії було записано: «РКП (б) будет стремиться к возможно более быстрому проведению самых радикальных мер, подготавливающих уничтожение денег...».

Більшовики замість грошей мали намір створити нову одиницю виміру людської праці «тред» (утворено від словосполучення «трудова единица»). 1 тред мав дорівнювати цінності продукту

праці робітника I тарифного розряду при виконанні ним 100% норми виробітку. Чи не нагадує вам цей «трєд» сумнозвісний «трудодень» – форму оплати праці селян у колгоспах, яка існувала в СРСР з 1930 по 1966 рік?

Справа зі знищення грошей зайшла настільки далеко, що «червоні» горе-економісти за непотрібністю навіть ліквідували Держбанк РРФСР. Країна Рад стрімко наближалася до економічного краху – так би неминуче й сталося, якби не реставрація, хоча й тимчасова, ринкової економіки. Володимир Тарновський, якого повернули до практичної банківської роботи, взяв найактивнішу участь у проведенні економічної реформи. Зрештою, ідеї Тарновського перемогли більшовицьку утопію про ліквідацію грошей: у 1922 році законодавчі акти Радянської держави передбачали втілення всіх запропонованих ним заходів, викладених у статті «Вопросы денежного обращения и Госбанк».

Було відновлено роботу Держбанку. Наприкінці 1922 року, щоб стабілізувати валюту, був запроваджений радянський червінець (більшовикам сподобалась назва купюр), що мав великий попит на валютних біржах світу. У ті часи червінець ледь не став міжнародною валютою, його можна було придбати чи обміняти у всіх країнах світу. Вага червінця становила 7,74 г. чистого золота. До кінця 1926 року він вільно обмінювався на золото на валютних ринках як внутрішньому, так і зовнішніх. Та надовго більшовикам розуму не вистачило: у 1926 році вони заборонили вивіз червінців за кордон, через два роки – ввіз. Тоді ж почалися чистки держапарату. Тарнавському пригадали все: дворянське походження, офіцерський чин у царській армії, мільйони, які вони у нього відібрали, і навіть – червінець!

10 жовтня 1929 року Володимира Васильовича «вичистили за першою категорією» з державної служби у Наркомфіні СРСР. Разом з ним, як повідомлялося у пресі, була вичищена «солидная группа буржуазных экономистов, которые были нужны в период восстановления финансового хозяйства, но с которыми теперь нам не по пути». Чорною невдячністю відплатили своєму рятівникові комуністичні правителі, вчинивши з ним згідно із знаменитим крилатим висловом – «мавр зробив свою справу, мавр може йти», хоча роль Тарновського в успішності НЕПу, який врятував радянську владу, була визначальною.

Адже «вичищення за першою категорією» – найстрашніше покарання, по суті смертний вирок, лише розтягнутий у часі. Воно означало заборону на роботу у будь-яких державних, кооперативних та громадських організаціях, позбавлення пенсії, вихідної до-

помогти та допомогти через безробіття. Щоправда, пізніше деяким з «вичищених», які виправилися, було дозволено повернутися на службу, але не Тарновському.

Взагалі після «вичищення» біографія Тарновського виглядає вкрай заплутаною та суперечливою. Одні дослідники пишуть: «...В Наркомфине Тарновский больше не работал и о дальнейшей его жизни сведений нет. Можно с большой долей уверенности говорить, что его постигла участь «врага народа», так как все творцы денежной реформы 1922-1924 гг. были репрессированы».

Інші біографи «батька радянського червінця» розповідають, що після смерті першої дружини Олександри Василівни та молодшої доньки Ніни (так дорого, залишившись без будь-яких засобів до існування, Тарновський заплатив за своє «вичищення»), він одружився вдруге з Матильдою Андріївною Щуко, рідною сестрою видатного радянського архітектора, улюбленця Сталіна Володимира Щуко (1878-1939), заступництво якого деякий час (до смерті останнього) рятувало Тарновського від репресій.

Хоча й їхній висновок про долю Володимира Васильовича після «вичищення» такий самий: «...Каких-либо достоверных сведений о его жизни в 1935-50-х годах не сохранилось. Известно лишь, что В.В. Тарновский скончался у себя дома 19 марта 1954 года. Урна с его прахом была похоронена дочерью Ольгой Владимировной на Ваганьковском кладбище в Москве (участок 38) в могилу младшей дочери В.В. Тарновского Нины Тарновской и его первой жены Александры Васильевны Тарновской».

На багато років це ім'я було забуто. Добрим словом, як видатний економіст-фінансист, Тарновський був згаданий у Росії та Україні лише у новітні часи після розпаду СРСР. А от чи пошкодував він сам, повіривши більшовикам, можна лише гадати.

Постає й незручне запитання: а як нам взагалі ставитися до українців за походженням (а біографи Тарновського підкреслюють, що він належав до старовинного козацького роду), які були великими патріотами Росії і самовіддано їй служили? Замовчувати, робити вигляд, що такого не було, чи все-таки не відмовлятися від них, акцентуючи увагу на тому, що без українців Російська імперія, а згодом і Радянський Союз навряд чи відбулися б?

• СЕРПЕНЬ •

- 1 90 років** від дня народження (м. *Зінов'євськ*) **Юрія Олександровича Коршка**, актора. В 1945 *закінчив студію при Кіровоградському драматичному театрі й служив у ньому актором до 1959*. В 1959-1966 – актор Сталінського обласного театру. З 1966 по 2002 – актор Казанського академічного Великого драматичного театру ім. В.І. Качалова. Зіграв у ньому майже 150 ролей у спектаклях за п'єсами: «Баня» Маяковського, «Біг» Булгакова, «Бал злодіїв» Ануя, «Осіньна історія» Ніколаї, «Божественна комедія» Штока, «Пані міністерша» Нушича, «Одруження» Гоголя та ін. Заслужений артист Татарської АРСР (1972). Народний артист Татарської АРСР (1987).

1927-2010

- 1 85 років** від дня народження (м. *Мала Виска*) **Жанни Павлівни Соколовської**, мовознавця. *Мати працювала вчителькою Маловисківської СШ №3, батько – редактором районної газети. У 1940 родина переїхала у Кіровоград*. Дружина відомого мовознавця, доктора філологічних наук М.О. Рудякова. У 1955 закінчила Одеський університет. Працювала в Ірані, Польщі, Угорщині, Болгарії; викладала у Кіровоградському державному педагогічному інституті ім. О.С. Пушкіна (1972-1984), Івано-Франківському (1985-1996) і Таврійському університетах (з 1996 по 2002). Доктор філологічних наук (1982), професор (1984). Автор понад 100 наукових праць, 13 монографій з лексичної семантики. У 2002 в Ялті відбулась Міжнародна наукова конференція, присвячена 70-річчю Ж.П. Соколовської. Сини Павло і Олександр Рудякови успадкували від батьків захоплення мовою і літературою, обидва доктори філологічних наук, професори.

1932-2012

- 4 115 років** від дня народження (м. *Єлисаветград*) **Віри Олександрівни Самсонової**, міжнародного громадського діяча, керівника й співробітника благодійних організацій. *Дочка начальника Єлисаветградського кавалерійського училища генерала О.В. Самсонова. Навчалась в Єлисаветградській гімназії*. З 1924 – в еміграції, жила в Болгарії, закінчила факультет політичної економії університету в Софії. Потім переїхала в Париж, працювала на відповідальних посадах у французьких фірмах та видавництвах. Під час Другої світової війни – перекладач

1902-1989

у штабі Американській армії у Франції, знала 5 іноземних мов. З 1956 працювала в Толстовському фонді, була його представником в Австрії, Бельгії, Франції, Італії та інших країнах Європи. Сприяла відкриттю притулків для людей похилого віку в європейських країнах. Брала участь у засіданнях ООН і Міжнародної організації допомоги біженцям у Женеві. З 1978 жила в США, була членом правління Толстовського фонду в Нью-Йорку, приятелювала з дочкою письменника Олександром Львівною Толстою. Похована у Парижі на кладовищі Сент-Женев'єв-де-Буа.

4

(1947) – 70 років від дня народження (с. *Вільхове Ульяновського району*) **Володимира Петровича Яремчука**, педагога, фольклориста, етнографа, хормейстера, поета і композитора. В 1970 закінчив природничий факультет Уманського педагогічного інституту за спеціальністю хімія і біологія, *вчителював в Ульяновських школах №1 та №2*. Керував різноманітними самодіяльними вокальними колективами: сімейним, жіночим тріо, фольклорними колективами дорослих та дітей.

Зокрема, дитячий колектив «Чорнобровці» в 1993 став лауреатом Всеукраїнського зі статусом міжнародного фестивалю дитячих фольклорних колективів у м.Вінниця, отримав звання зразкового. У 90-х роках створив авторську програму з українознавства та два посібники для учнів. Автор понад 300 віршів, двох поем. На вірші написано понад 20 пісень, зокрема відомими композиторами Пашкевичем «Моя ти, земле» та Збарацьким «Вишнева віхола». Має пісні і на власні мелодії. З 2005 – член обласного літературного об'єднання «Степ». Друкувався в місцевій періодиці та регіональному часописі «Ятрань». Був одним з організаторів вокального квартету «Вольниця» в Долинському районі. Нині в м.Києві керує Козацьким фольклорним гуртом при Всеукраїнській громадській організації «Звичаєва громада українських козаків». Автор книги ліричної поезії «На вишневім березі» (2015).

5

(1952) – 65 років від дня народження (м. *Кіровоград*) **Раїса Андріївна Валькевич**, концертно-камерної співачки, педагога. *Випускниця СШ № 18. В 1973 закінчила Кіровоградське музичне училище*, у 1980 – Одеську консерваторію ім. А.В. Нежданової. З 1980 – викладач кафедри хорового диригування та методики музичного виховання Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, професор (2003). Автор багатьох науково-методичних праць, зокрема нав-

Серпень

чально-методичного посібника «Сценічна культура у педагогічному просторі» (2005); репертуарно-хрестоматійних видань та збірник «Сто українських народних пісень для дітей шкільного віку» (1993), «Перлини та перлиночки» (1995); репертуарно-методичної збірки «Співає Раїса Валькевич» (1993). Має фондові записи концертних програм на радіо й телебаченні України. **З 1982 – солістка Кіровоградської обласної філармонії.** У репертуарі твори світової та вітчизняної класики, романси, народні пісні. Лауреат IV Міжнародного конкурсу молодих виконавців (Люблін, 1988). Гастролювала із сольними програмами містами України, Росії та Західної Європи. Співпрацювала з відомими симфонічними оркестрами, а з 1995 – з Національним оркестром народних інструментів під керівництвом народного артиста України В. Гуцала. Народна артистка України (2002). Представлена в багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

5

(1957) – 60 років від дня народження (с. Інгуло-Кам'янка Новгородківського району) Катерини Георгіївни Горчар (Ковальчук), поетеса, журналістка. Закінчила філологічний факультет КДПІ ім. О.С. Пушкіна. Працює в газетах області, з 1994 – власний кореспондент «Кіровоградської правди», нині – всеукраїнської газети «Сільські вісті». Автор збірок поезій: «Пелюстка світу» (1989), «Листи до любові» (1994), «Неприручений птах» (2001), «Мій серпень» (2003), «День, якого не було» та ін. Член Національної спілки письменників України (1997). **Лауреат обласної літературної премії ім. Є. Ф. Маланюка (2007).**

8

1922-2002

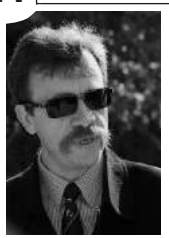
95 років від дня народження (м. Єлисаветград) Георгія Сергійовича Золотаренка, зоолога, ентомолога, лепідоптеролога. У 1951 закінчив біологічний факультет ґрунтознавства Томського державного університету. Відтоді (майже півстоліття) працював у Біологічному інституті Західно-Сибірського філіалу Академії наук СРСР (нині Інститут систематики та екології тварин Сибірського відділення Російської Академії Наук). Головний науковий співробітник Сибірського зоологічного музею Інституту систематики та екології тварин Сибірського відділення Російської Академії Наук. Доктор біологічних наук (1974). Автор близько 100 наукових праць (більше 20 книг).

8

(1962) – 55 років від дня народження (м. Олександрія) **Сергія**

Георгійовича Сипливого, актора. Закінчив Київський державний інститут ім. І.К. Карпенка-Карого. З 1987 – провідний актор Київського академічного драматичного театру на Подолі, зайнятий у 13 постановках. На телебаченні працював з 1996 по 2000. Ведучий авторських програм «Привет, Завтра», «Звездное меню», «Сторінки життя» на ТРК «Київ» та «Музыкальный подъезд» на телеканалі «Інтер». Викладає у Національному університеті театру, кіно і телебачення ім. І.К. Карпенка-Карого. З 1998 по 2009 знявся у 30 кінофільмах та серіалах: «Богдан-Зіновій Хмельницький» (реж. М. Мащенко, 2006, роль Ксьондза); «Дев'ять життів Нестора Махна» (реж. М. Каптан, 2006, роль Шомпера); «Райські птахи» (реж. Р.Балаян, 2008) та ін.

11

(1957) – 60 років від дня народження (м. Миколаїв) **Володи-**

миро Олександровича Могилюка, поета, гумориста, перекладача. За фахом – лікар. Закінчив лікувальний факультет Одеського медичного інституту ім. М. Пирогова. З 1980 працює у медичних установах Кіровоградщини, завідувач терапевтичного відділення. Починав як пародист, автор збірок літературних пародій: «Відблиски Дикого Поля» (1996), «Органіка душі» (1997), «Танцюють – всі!» (2000), «Парад на майдані» (2001).

Лірична поезія представлена у збірниках: «Сіроокого світу світлини» (1998), «Пісок часу» (2000), «Вітри бетонних оаз» (2000), «Свято врожаю» (2006). Видав книгу байок «Моральний кодекс» (2002). Переклади: «Плескіт голубиних крил» (з Арсенія Тарковського, 2004), «Родом з України. 10 поетів епохи російської срібної доби» (2012). Упорядник серії поетичних збірок кіровоградських авторів: антологій «Євшан» (поезія, 2000), «П'ять колесо» (гумор, 2002), альманаху «Золоте поле» (2009). Член Національної Спілки письменників України (2001). Представлений у багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

12 90 років від дня народження (м. Зінов'євськ) Ізяслава Онисимовича Клігмана, художника. *Батько – карайм, був художником; помер, коли синові було 6 років. Закінчив семирічну школу в Кіровограді у 1940, вступив на скульптурне відділення Одеського художнього училища (майстерня професора Л. Мучника). Учасник Другої світової війни. Має бойові нагороди. Після війни до з 1945 по 1951 працював художником Будинку культури м. Бобринця. Потім повернувся в Одесу, працював художником-оформлювачем. У 1955 заочно закінчив Одеський інститут іноземних мов (англійська мова). З 1952 працював у галузі книжкової та прикладної графіки. У 1993 в Одесі влаштована персональна виставка під назвою «Мотиви старої Одеси». З 1993 жив і працював у США, брав участь у 20 виставках, 9 творів придбані Нью-Йоркським музеєм. У 1998 в Нью-Джерсі експонувалася виставка «Ізяслав Клігман. Із Росії з експресіонізмом». Твори митця представлені в музеях і приватних збірках багатьох країн: Росії, України, Франції, Італії, Англії, Німеччини, Ізраїля, Канади та США. Мистецтвознавець Маргарита Шкляревська відзначає: «Живопись Климана говорит с нами языком, полным метафор и иносказаний, сдобренным тонким юмором (одесским юмором)... Река истории, бурное ее течение, водовороты и мели – это, пожалуй, главная, хоть и не декларируемая тема Климана, причем у художника – свое видение истории XX столетия... Полотна не просто иллюстрируют, они пытаются языком живописи объяснить, высветить, расшифровать парадоксальные проблемы той страшной эпохи».*

1927-2006

13 (1937) – 80 років від дня народження (м. Кіровоград) Віталія Єфремовича Кривенка, архітектора, художника, геральдиста. У 1968 закінчив Івановське художнє училище в Росії, у 1975 – Київський інженерно-будівельний інститут. Трудову діяльність розпочав у 1959 художником-оздоблювачем. З 1977 по 1987 та з 1991 по 1996 – головний архітектор м. Кіровограда. Автор 50 проектів споруд соціально-культурної сфери та пам'ятників: міські музеї М.А. Кропивницькому та О.О. Осмьоркіна; пам'ятники Б. Хмельницькому, Роберту і Томасу Ельворті, Ангелу Хранителю, міському голові Єлисаветграда О. Пашутіну, В. Винниченку та ін. Розробив проект рекон-

струкції будівлі головноштамту – пам'ятки архітектури XIX ст. Ініціатор системного відродження і розвитку геральдичної справи в області, засновник та голова (з 1996) обласного відділення Українського геральдичного товариства. Автор відзнаки до звання почесного громадянина м. Кіровограда; медалі лауреата обласних премій імені В. Ястребова, Є. Маланюка, Я. Пауценка та ін. Один з авторів альбома-каталога «Символіка Кіровоградщини» (2002). Лауреат обласної премії ім. Я.В. Пауценка в галузі архітектури та геральдики (2004). Почесний громадянин м. Кіровограда. Заслужений архітектор України (2009). Представлений у багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

13

(1957) – 60 років від дня народження (с. Вербове Голованівського району) Петра Іларіоновича Розвозчика, поета і педагога. У 1980 закінчив філологічний факультет Київського державного університету ім. Тараса Шевченка. З 1980 по 1999 учителював у школах м. Біла Церква. У 1997 став переможцем Всеукраїнського конкурсу «Вчитель року». У 1999–2003 працював завідуючим кабінетом української мови та літератури Київського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів.

З 2003 – методист, а з 2004 – начальник відділу довузівської підготовки Білоцерківського інституту економіки та управління Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна». Автор збірок поезії «Коні волі» (1996), «На долонях подорожника» (1998), «Земля Світовида» (2004). Член Національної Спілки письменників України (1998). Заслужений вчитель України (1997).

13

(1947) – 70 років від дня народження (с. Станкувате Вільшанського району) Степана Петровича Величка, науковця, фахівця в галузі методики викладання фізики. У 1970 закінчив Одеський державний педагогічний інститут імені К.Д. Ушинського. З 1973 працює в Кіровоградському державному педагогічному інституті ім. О.С. Пушкіна. Кандидат педагогічних наук (1980). Основні напрямки наукових досліджень пов'язані з розробкою сучасних проблем дидактики фізики в серед-

ніх та вищих навчальних закладах, проблемами створення засобів навчання відповідно до сучасних наукових досягнень, а також з поліпшенням підготовки вчителів фізики відповідно до вимог диференційованого вивчення фізики. Розробив ефективну систему

Серпень

навчальних дослідів для ознайомлення школярів і студентів з основами спектро- екології, голографії та квантової фізики, створив оригінальні нові комплекти навчального обладнання. Доктор педагогічних наук (1998), *професор кафедри фізики та методики її викладання КДПУ ім. В.К. Винниченка, керівник Наукового центру розробки засобів навчання*. Розробив і запровадив у навчальний процес серію спецкурсів. Ініціатор та організатор проведення Всеукраїнської науково-практичної конференції «Методичні особливості викладання фізики на сучасному етапі» (1994, 1996-1998, 2000, 2002) й Всеукраїнських студентських конференцій «Фізика. Математика. Нові технології і навчання» (1999), «Засоби реалізації сучасних технологій навчання» (2001). Автор понад 520 науково-методичних публікацій: 5 монографій, 3 авторських свідоцтв, більше 50 посібників. Під його керівництвом захищено 18 кандидатських дисертацій.

13

(1972) – **45 років** від дня народження (с. *Ставидла Олександрівського району*) **Юрія Анатолійовича Батурина**, актора. У 1992 закінчив Дніпропетровське театральне училище, у 1996 – Російську академію театального мистецтва (курс М.А. Захарова). Працював у театрі Ленінського комсомолу в Москві. На декілька років полишив мистецтво. Працював барменом, потім адміністратором в елітному ресторані, водієм-механіком, займався виданням журналів. У кіно й театр повернувся, коли виповнилося 33 роки. Знявся в майже 50 фільмах та серіалах: «Золотая тецца» (2006), «Обратный отсчет» (2006), «Слушая тишину» (2007), «Морозов» (2007), «Кружева» (2008), «Сила притяжения» (2008), «Знахарь» (2008), «Еще один шанс» (2008), «Обручальное кольцо» (2008-2009), «Люди Шпака» (2009), «Судебная колонка» (2009), «Ефросинья» (2010), «Вербное воскресение» (2010).

14

(1937) – **80 років** від дня народження (с. *Павлиш Онуфріївського району*) **Володимира Олександровича Базилевського**, поета, прозаїка, публіциста, літературознавця. У 1962 закінчив філологічний факультет Одеського університету. *Понад 20 років жив і працював у Кіровограді: був кореспондентом газети «Кіровоградська правда», керував літературною студією «Сівач». На смерть В.О. Сухомлинського відгукнувся віршем-реквієм «У Павлиші зараз осінь...»* Перша поетична збірка «Ятрань» вийшла у 1968. Автор книг поезії: «Поклик про-

стору» (1977), «Допоки музика звучить» (1982), «Чуття землі небесне» (1983), «Труди і дні» (1984), «Вибране» (1987), «Колодязь» (1988), «Вертеп» (1992), «Вокзальна площа» (1995), «Украдене небо» (1999), «Віварій» (2004), «Читання попелу» (2007), «Шляхами вітру» (2011) та ін. Автор книг критичної прози «І зав'язь дум, і вільний лет пера» (1990), «Лук Одиссеїв» (2005). В історіософській праці «Холодний душ історії» (2008), яка викликала бурхливу дискусію, розвиває гостро-критичні погляди на українську історію П. Куліша та Є. Маланюка. Лауреат літературної премії ім. П.Г. Тичини (1990). Лауреат Державної премії України імені Тараса Шевченка (1996). Лауреат Міжнародної літературної премії ім. Пантелеймона Куліша (2012). *На перейменування міста відгукнувся віршем «Падіння Кіровограда» (2016).* Представлений у багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

14

115 років від дня народження (м. Єлисаветград) **Юрія Івановича Яновського**, класика української літератури ХХ століття: прозаїка, драматурга, кіносценариста. *Закінчив Єлисаветградське земське реальне училище.* Навчався у Київському політехнічному інституті (1922-1924). Працював на Одеській кіностудії. Друкуватися почав у 1924. Був військовим кореспондентом, кореспондентом «Правди України» на Нюрнберзькому процесі. Твори виходили у п'яти томах (1983). *У с. Нечаївці Компаніївського району відкрито літературно-меморіальний музей Ю.І. Яновського (1972). У Кіровограді – меморіальну дошку на будинку, де він жив.*

1902-1954

14

(1937) – 80 років від дня народження (с. Новомиколаївка Новоукраїнського району) **Віталія Григоровича Скляренка**, мовознавця-славіста. У 1959 закінчив філологічний факультет Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова. Доктор філологічних наук (1983), професор (1992), академік-секретар Відділення літератури, мови і мовознавства НАН України. З 1996 – директор Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України. Головний редактор журналу «Мовознавство». Лауреат премії ім. О.О. Потебні НАН України. Академік Національної академії наук України (2003), заслужений діяч науки і техніки

Серпень

України. Автор монографій: «Темні місця» в «Слові о полку Ігоревім», «Русь і варяги», «Праслов'янська акцентологія» (1998), «Історія українського наголосу. Іменник» (2007) та ін. Співатор і співредактор семитомного «Етимологічного словника української мови» – унікального лексикографічного видання, до якого написав понад 2500 статей.

15 (1932) – **85 років** від дня народження **Володимира Семеновича Работнікова**, кардіохірурга, одного з основоположників коронарної хірургії. *Дитинство минуло в Кіровограді в родині лікарів: мати – хірург, працювала у міській лікарні; батько – військовий лікар, інфекціоніст (загинув на фронті в 1941). Середню освіту здобув у одній з кіровоградських шкіл. У 1955 закінчив Одеський медичний інститут імені М.І. Пирогова. З 1957 працював у хірургічному відділенні Кіровоградської міської*

лікарні поруч з досвідченими та добре відомими в регіоні хірургами Бердичевським і Буяковим. Саме в Кіровограді зробив свою першу операцію на серці, врятувавши життя півторарічній дитині. Про це розповів у своїй першій науковій публікації в журналі «Вестник хирургии им. И.И. Грекова». Згодом жив і працював у Москві. Доктор медичних наук, професор. Керував відділенням коронарної хірургії Інституту серцево-судинної хірургії імені О.М. Бакулева. Удосконалив і запровадив у практику метод арторонарного шунтування. Потім працював у Науковому центрі серцево-судинної хірургії РАМН, учений секретар Центру. Лауреат премії імені академіка В.І. Бураковського «за видаючіся досягнення в області хирургического лечения ишемической болезни сердца» (2000). Лауреат Державної премії СРСР.

15 (1942) – **75 років** від дня народження (с. Володимирівка Новоархангельського району) **Володимира Костянтиновича Буряка**, педагога, фізика, дидактика. У 1967 закінчив фізико-математичний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О.С. Пушкіна. У Криворізькому державному педагогічному університеті працював з 1975, ректор – з 2000. Доктор педагогічних наук (1987), професор (1988). Іноземний член Російської академії освіти, дійсний член МСАО ім. Я.А. Коменського.

Створив наукову школу з дидактики. Автор 150 наукових праць, у тому числі 10 книг (монографій, методичних посібників),

які видані у Києві, Москві, Тбілісі. Найголовніші: «Самостійна робота учнів» (1984), «Уроки в старших класах» (1990), «Ергономічні основи навчального процесу у вищій школі» (1998). Заслужений діяч науки і техніки України (2009). Представлений у багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

- 16** (1962) – **55 років** від дня народження (с. Суходільське Долинського району) **Наталії Олексіївни Колісниченко**, спортсменки (хокей на траві). Закінчила Криворізьке медичне училище і Харківський електротехнічний технікум. Займатися хокеєм на траві почала в 1977 в команді «Рудана» Кривий Ріг, потім виступала за команду Харківського авіаційного інституту. Сповна реалізувала свій талант у провідній команді вищої ліги СРСР «Колосі» (м. Бориспіль Київської обл.). Чемпіонка СРСР, володар кубка СРСР (1984), учасниця двох фіналів Кубка європейських чемпіонів (1984,1986). Заслужений майстер спорту СРСР.

- 17** **110 років** від дня народження (м. Єлисаветград) **Олександра Михайловича Флейшмана**, інженера, театрального діяча. З 1938 по 1941 навчався в Московській військовій Академії хімічного захисту, був заарештований за доносом, відбував покарання у таборі примусової праці. У 1943 попросився на фронт, воював у складі штрафної роти, після поранення – у звичайних військах. Нагороджений медаллю «За бойові заслуги». У 1945 вступив до Московського інституту м'ясо-молочної промисловості, по закінченні працював у Підмосков'ї. У 1954 повернувся до рідного міста, працював головним інженером Кіровоградського молокозаводу. Захоплювався театральним мистецтвом. Наприкінці 60-х років ХХ століття ініціював створення на базі БК заводу «Гідросила» самодіяльного театру музичної комедії. Театр з часом набув великої популярності, став базаторазовим лауреатом республіканських і весоюзних фестивалів самодіяльного мистецтва, удостоєний звання народного. Разом із диригентом Сергієм Чумаченком здійснив постановку 10 оперет.

1917-1979

- 17** 100 років від дня народження (Сумщина) **Семена Адольфовича Трегуба**, критика, літературознавця. *Дитинство і юність пройшли в Єлисаветграді. Тут закінчив школу, дебютував як поет на сторінках газети «Красный путь».* Закінчив Московський інститут журналістики. Автор книг: «О Николае Островском» (1938), «Маяковский – газетчик» (1939), «Владимир Маяковский» (1940), «Фронтовые записи» (1941), «Счастье Корчагина» (у співавт., 1944), «Живой Корчагин» (1966), «Жизнь и творчество Николая Островского» (1968) та ін.

1907-1975

- 18** (1947) – 70 років від дня народження (Вінничина) **Костянтина Леонідовича Чурпія**, лікаря. У 1972 закінчив Івано-Франківський медичний інститут. *Працював головним лікарем Перегонівської дільничної лікарні в Голованівському районі (1973-1977). З 1977 по 1981 – головний лікар Хмельівської районної лікарні, а з 1981 – Маловисківської центральної районної лікарні.* Кандидат медичних наук. Автор понад 40 наукових праць з хірургії та організації охорони здоров'я, 2 винаходів. Провів понад 6 тисяч операцій. Нагороджений медаллю «20 років незалежності України» (2011). Депутат обласної ради кількох скликань. Заслужений лікар України (1992).

- 19** (1937) – 80 років від дня народження **В'ячеслава Олексійовича Ломачинського**, технолога. *Закінчив середню школу в с. Хащуватому Гайворонського району.* Вищу освіту здобув у Одеському технологічному інституті харчової і холодильної промисловості за фахом «машини і апарати харчових виробництв». 9 років працював інженером-механіком та головним інженером на Мелітопольському консервному заводі. З 1969 по 1975 – в апараті Головного управління консервної, овочесушильної і харчоконцентратної промисловості Мінхарчпрорму УРСР. З 1975 – директор Всесоюзного (з 1992 – Всеросійського) НДІ консервної і овочесушильної промисловості. Доктор технічних наук. Автор понад 200 наукових праць, 200 винаходів. Член-кореспондент Російської академії природничих наук. Заслужений працівник харчової промисловості Російської Федерації (1997).

20

(1947) – 70 років від дня народження (с.Водяне Павлоградського району Дніпропетровської обл.) **Миколи Ілліча Садового**, фізика-методиста, педагога, громадського діяча. У 1970 закінчив *фізико-математичний факультет КДП імені О.С. Пушкіна*. До 1971 працював учителем фізики Павлівської СШ Онуфріївського району. До 1982 – у кіровоградських школах. З 1982 на викладацькій роботі в КДП ім. О.С. Пушкіна. Кандидат педагогічних наук (1986), доктор педагогічних наук (2002). З 1986

по 1988 – декан фізико-математичного факультету. У 2011-2015 – проректор з наукової роботи. З 2003 – *професор кафедри фізики та методики її викладання КДПУ імені Володимира Винниченка*. З 2012 – *керівник лабораторії дидактики фізики Інституту педагогіки НАПН України КДПУ імені Володимира Винниченка*. Автор понад 500 науково-методичних публікацій (монографій, підручників для ВНЗ, посібників, статей тощо). Керівник наукової школи, за результатами діяльності якої захищено 7 кандидатських дисертацій. У 2010 Українською конфедерацією журналістів України включений до «Золотого фонду нації». Автор навчально-методичного посібника «*Місія І.Є. Тамма*» (2012). Ініціатор спорудження в Кіровограді пам'ятника лауреату Нобелівської премії І.Є. Тамму, відкритого в 2012. Народний депутат України IV, V скликань (2005-2007). Нагороджений Почесною грамотою Верховної Ради України (2005), нагрудним знаком «А.С.Макаренко (1990), нагрудним знаком «Петро Могила» (2006), нагрудним знаком «За наукові досягнення» (2007), медаллю Академії педагогічних наук України «Ушинський К.Д.» (2015), орденом «За заслуги» 2-го ст. (2006) та ін.

23

115 років від дня народження (м. Новоград-Волинський) **Бориса Яковича Варшавського**, вченого-агронома. Учасник ВВВ. У 1928 закінчив Харківський сільськогосподарський інститут. Працював у радянських і партійних органах. З 1949 – у Всесоюзному науково-дослідному інституті цукрових буряків: заступник директора з наукової роботи (1949-1952, 1954-1963), виконувач обов'язків директора (1952-1954), провідний науковий спеціаліст (1963-1987). Доктор сільськогосподарських наук (1967). Працював над удосконаленням механізації вирощування буряків. Заслужений діяч науки і техніки УРСР (1977). Представлений у багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

1902-1996

23

(1957) – **60 років** від дня народження (с. Роздолля Компаніївського району) **Олексія Анатолійовича Кононенка**, письменника. У 1978 закінчив філологічний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О.С. Пушкіна. З 1978 по 1989 – на комсомольській роботі у Компаніївському районі, Кіровограді та Києві. Працював завідувачем відділу культури популярного всеукраїнського тижневика «Дзеркало тижня» (1994-1999).

З 2010 – директор департаменту видавничої справи і преси Держкомтелерадіо України. Член Національної Спілки письменників України (1999). Пише українською та російською мовами. Автор близько 30 книг для дітей загальним накладом понад 800 тисяч примірників. Автор текстів багатьох популярних пісень (зокрема «Доне моя, донечко» на музику М. Свидюка). Дипломант Міжнародного поетичного конкурсу ім. О.С. Пушкіна (1997). Лауреат Всеукраїнських пісенних фестивалів. Сценарист та режисер Всеукраїнських дитячих фестивалів. Автор різдвяних спектаклів для дітей у Національному театрі ім. І. Франка (1994-1998). Вірші включено до поетичної антології «Київ. Русская поэзия XX век» (2003). Твори друкувалися в Росії, Білорусії, Грузії, Хорватії, Канаді. Лауреат Всеукраїнської літературної премії імені Івана Огієнка (2003, разом з братами Сергієм і Віктором та сином Максимом – «за мистецький проект для дітей «Слов'янський світ»). Представлений в антології «Україна. Русская поэзия. XX век» (2007). Нагороджений орденом «За заслуги» 3-го ст. (2012). Заслужений діяч мистецтв України (2004).

24

105 років від дня народження (м. Макіївка Донецької області)

1912-1982

Георгія Гнатовича Семенова (1912-1982), актора. Навчався у Ленінградському технікумі сценічних мистецтв. З 1929 працював у театрах Артемівська, Києва, Павлодара, Миколаєва, Хмельницького, Кіровограда. У 1940-1952 і з 1959 і до кінця життя – у Кіровоградському музично-драматичному театрі ім. М.А. Кропивницького. Серед ролей – Микола Задорожний («Украдене щастя» Франка), Мартин Боруля (одноименна п'єса Карпенка-Карого), Микита («Дай серцю волю, заведе в неволю» Кропивницького), Галушка («В степах України» Корнійчука), Тарас Бульба (за одноименим твором М. Гоголя), Расплюев («Весілля Кречинського» Сухово-Кобиліна), Лір («Король Лір» Шекспіра) та ін. Знявся у фільмах: «Солдатки», «Сон», «Два дні у грудні», «Народжені бурєю». Народний артист УРСР (1973).

24 (1937) – 80 років від дня народження (м. Херсон) **В'ячеслава Васильовича Попова**, скульптора, медальєра. У 1957 закінчив скульптурний факультет Дніпропетровського художнього училища. *Мешкає у Світловодську*. Учасник багатьох виставок. Твори зберігаються в Ермітажі, Музеї Т.Г. Шевченка в Києві, Музеї О.С. Пушкіна в Москві, історико-культурному заповіднику «Чигирин», Шевченківському заповіднику (Канів), Історичному музеї (Москва), Музеї медалі (Лейден, Голландія), Музеї монетного двору (Париж) та ін. Член Federation internationale de la medalle Paris (FIDEM). Учасник XXVI конгресу FIDEM у Гаазі (Голландія, 1998) та XXVII конгресу FIDEM у Веймарі (Німеччина, 2000). В 2009 у Москві та Кіровограді відбулися персональні виставки майстра «Образ і кредо», на яких експонувалося 180 його медалей. У Москві було видано каталог творів (автор-упорядник Віктор Петраков). *Нагороджений почесним знаком Світловодської міської ради «За заслуги перед Світловодськом». Лауреат обласної премії в галузі образотворчого мистецтва імені О.О. Осмьоркіна (2013).*

25 (1937) – 80 років від дня народження (м. Кіровоград) **Світлани Олександрівни Ліхачової**, архітектора. У 1962 закінчила Новосибірський інженерно-будівельний інститут ім. В.В. Куйбишева, нині Новосибірський державний архітектурно-будівельний інститут, спеціальність «архітектура» *З 1970 працює архітектором Кіровоградської філії ДАП «Укрміськбудпроект».* Член Національної спілки архітекторів України. *Лауреат обласної премії імені Якова Пауценка «за розробку архітектурного проекту готелю «Європа» по вул. К.Маркса (Велика Перспективна), 13/16 у м. Кіровограді».*

27 90 років від дня народження (с. Митрофанівка Новгородківського району) **Павла Івановича Сумарокова**, поета. Закінчив філологічний факультет Дніпропетровського університету (1962). *Працював учителем у навчальних закладах Кіровоградщини і Дніпропетровщини.* З 1985 – керівник Оріхівської літературної студії «Ластівка» (Запорізька область). Учасник колективних збірок «Великий лут» (Запоріжжя, 1992), «Веселий курінь» (Запоріжжя, 1993); упорядник і редактор літературного альманаху поетів Оріхівщини «Передзвін».

1927-2010

27

(1937) – **80 років** від дня народження (с. Ново-Олексіївка Олександрійського району) **Анатолія Карповича Бондаренка**, співака, культпрацівника. У 1957 закінчив Олександрійський культосвітній технікум, згодом навчався на диригентсько-хоровому відділенні Кіровоградського музичного училища. Після його закінчення працював художнім керівником Будинку культури ім. Калініна: співав у опереті, естрадній бригаді та хоровому колективі. З 1967 – співак заслуженого ансамблю танцю

«Ятрань», з яким гастролював у багатьох країнах світу: Чехословаччина, Болгарія, Польща, Югославія, Греція, Італія, Іспанія, Німеччина, Англія, США, Канада. З 1980 – директор БК ім. Калініна. Заслужений працівник культури УРСР (1990).

27

(1947) – **70 років** від дня народження (Кіровоградщина) **Надії Марківни Гаєвської**, мовознавця. Закінчила філологічний факультет Київського державного університету, працювала вчителем. У 1981 захистила кандидатську дисертацію з історії української літератури. Працювала старшим викладачем у Кіровоградському державному педагогічному інституті ім. О. С. Пушкіна. З 1982 – доцент, а з 1997 – професор кафедри історії української літератури Київського національного

університету імені Тараса Шевченка. Доктор філологічних наук. Автор понад 350 наукових та науково-методичних праць, серед яких: монографія «Андрій Малишко і російська література» (1985), посібник для вишу «Андрій Малишко. Семінарії» (1991), посібник для школи «Вивчення творчості П. Грабовського в школі» (1989), посібник для вишу «Павло Грабовський. Нарис життя і творчості» (1994) та багатьох інших. Упорядник та автор наукових коментарів творів А. Малишка, В. Сосюри, серії БУД, зб. «Українські загадки» та ін. Протягом багатьох років була членом Вченої ради філологічного факультету Київського університету імені Тараса Шевченка, заступником декана філологічного факультету, відповідальним секретарем фахової ради з гуманітарних наук МО України, заступником головного редактора «Вісника філології». Заслужений працівник освіти України (2004). Представлена в багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

30 110 років від дня народження (м. Єлисаветград) Олександра Львовича Плюща, журналіста і письменника.

1907-1993

Навчався в Інституті дитячого комуністичного руху (Москва). Працював у дитячих організаціях Середньої Азії, Москви. Під час 2-ї світової війни редагував фронтову газету «За Родину» 311-ї стрілецької дивізії, в якій опублікував текст пісні «Синенький скромний платочек» (№101 від 8 червня 1942 року), висміяний і забракований колегами за легковажність. Війну закінчив у званні майора, нагороджений медаллю «За бойові заслуги» (1944), орденами Червоної Зірки та Вітчизняної війни II ст. (1945). У 1946 повернувся на роботу в «Комсомольскую правду» на посаду відповідального секретаря газети, у 1954 був призначений заступником головного редактора «Комсомолки», потім працював у «Известиях». У 1960 став першим головним редактором найпопулярнішого радянського тижневика газети «Неделя» (ілюстрований пізнавально-розважальний додаток для сімейного читання до газети «Известия»). Придумав знамениту рубрику «Колонка редактора». Автор книг: «Хорошее настроение» (1960), «Будем искать алмазы» (1968), «Жизнь как жизнь» (1977), «Это пехота: фронтовые очерки» (1982) та ін.

30 (1957) – 60 років від дня народження (с. Калабарок Новогеорґійського району) Івана Івановича Мусяєнка, правознавця.

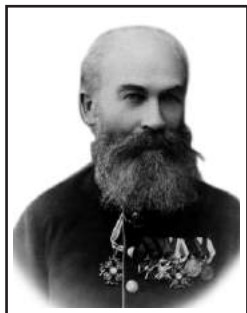

У 1978 закінчив Сумське вище артилерійське командне училище, у 1982 – Вищі курси військової контррозвідки Комітету державної безпеки СРСР, у 1987 – спеціальні курси керівного та оперативного складу КДБ СРСР зі знанням східної мови, у 1993 – Міжгалузевий інститут підвищення кваліфікації при Харківському інженерно-економічному інституті за спеціальністю «Менеджмент і маркетинг» та у 2003 – Національну юридичну академію України ім. Ярослава Мудрого. Полковник, кандидат військових наук (2000), доцент (2004). Перший заступник директора Інституту підготовки юридичних кадрів для СБУ у складі Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого. З 2009 – директор Інституту підготовки юридичних кадрів для СБУ. Заслужений юрист України (2008). Генерал-майор (2010). Нагороджений більш ніж 20 урядовими та відомчими нагородами, зокрема орденом «Червоної зірки», заохочувальними відзнаками Служби безпеки України «Почесна зірка», «Почесна відзнака», «Хрест доблесті» I-го і II-го ступенів, медаллю «За мужність та відвагу», іменною зброєю, а також нагородами Демократичної Республіки Афганістан.

НЕПРИНЦЕВИ: ЗА МАРШРУТОМ ЄЛИСАВЕТГРАД-ТБІЛІСІ

*Без Грузії – платан я без коріння,
Без України – ясен я без крони...*

Рауль Чілачава

*Микола Непринцев,
фото*

Навіть у такій, здавалося б, специфічній, але надзвичайно важливій галузі військової науки, як топографія (займається укладанням географічних та оперативно-тактичних карт для ведення оборонних чи наступальних дій війська), маємо видатних військових топографів, пов'язаних з нашим краєм. Передусім, це Микола Ізотович Непринцев (1847-1931).

Судячи з прізвища Непринцев та доволі екзотичного імені Ізот, цей рід належав до купецького стану і походив із середовища старообрядців, яким дозволено було селитися поблизу фортеці Св. Єлисавети відразу після її заснування у 1754 році. У доступних на сьогодні джерелах про землевласників Єлисаветградського та Олександрійського повіту це прізвище згадується лише раз: мова йде про Олександру Непринцеву – дружину титулярного радника, яка у 1896 році володіла хутором Демешко у Покровській волості Олександрійського повіту.

А прославив цей рід передусім уродженець Єлисаветграда військовий топограф Микола Ізотович Непринцев та особливо його нащадки: син та обидва онуки. Після закінчення військово-топографічного училища в Санкт-Петербурзі Микола Ізотович з 1865 року служив у військово-топографічному відділі Кавказького військового округу. Як відзначає у нарисі про Непринцевих Тамаз Герсамія (видатний грузинський архітектор, історик містобудування, фахівець з реставрації та реконструкції столиці Грузії), саме в Тбілісі за свої військові заслуги уродженець Єлисаветграда Микола Ізотович Непринцев отримав дворянство.

*Микола Непринцев
«Гірський пейзаж»*

А вони були неабиякі. Приміром, у 1872-1873 роках Непринцев у складі Мангишлакського загону брав участь у Великому Хівінському поході, отримав чин генерал-майора, був нагороджений орденом Святого Георгія та медаллю «За Хивинский поход». У 1874 році Микола Ізотович опублікував наукову працю «Топографическое описание путей, пройденных Мангышлакским отрядом при движении в Хиве и обратно в 1873 г.», за яку був обраний членом Імператорського Російського Географічного Товариства.

Прикметно, що у цій військовій операції найбезпосереднішу участь взяв ще один уродженець Єлисаветграда Микола Іванович Гродеков (1843-1913). У чині підполковника він був начальником штабу Мангишлакського загону полковника Ломакіна, який і завоював Хівінське ханство для Російської імперії. Гродеков зробив блискучу військову та адміністративну кар'єру: генерал від інфантерії, Приамурський і Туркестанський генерал-губернатор, член Державної Ради Російської імперії. А ще він був талановитим військовим письменником. Одна з кращих книг Гродекова, що побачила світ у 1883 році, так і називається «Хивинский поход 1873 года. Действия кавказских отрядов».

У 1874 році Микола Ізотович був переведений у Тифліс (так до 1936 року офіційно називалася столиця Грузії), де був призначений начальником топографічного управління Північно-Кавказької залізниці. У 1876 році Непринцев одружився з уродженкою Тбілісі, домогосподаркою Анною Смирноюю, заснувавши в Грузії династію видатних творчих особистостей. У 1875 році за заслуги перед Росією імператор Олександр II особисто вручив Непринцеву кишеньковий золотий годинник. Упродовж військової служби Микола Ізотович був нагороджений орденами: Св. Станіслава 3-го і 4-го ст. (1874, 1887), Св. Анни 3-го і 2-го ст. (1874, 1891), Св. Володимира 4-го ст. (1894). Після 1917 року Непринцев продовжив службу у Військово-топографічному відділі Республіки Грузія, а після втрати нею незалежності був зарахований у Корпус військових топографів Червоної Армії укладачем карт топографо-картографічної частини Окремої Кавказької армії. У 1923 році був звільнений зі служби. Репресії Миколу Ізотовича не зачепили, а до великого терору він просто не дожив.

Нещодавно праправнучка Непринцева Людмила (прізвище, на превеликий жаль, не вказано) в Інтернеті на форумі, йому присвяченому, розмістила декілька фотознімків та дві живописні картини (автопортрет і пейзаж) пращура. Виявляється, Микола Ізотович захоплювався живописом і був непоганим художником-любителем.

То чи варто після цього дивуватися, що його син Михайло Ми-

колайович Непринцев (1877-1962) став одним з найвідоміших грузинських архітекторів першої половини ХХ століття? Закінчивши у 1902 році Інститут цивільних інженерів, він повернувся в Грузію, де за його проектами упродовж творчої діяльності, що тривала понад півстоліття, зведено приблизно 150 будівель і споруд: житлові будинки, адміністративні будівлі, вокзали, мости, клуби, школи, лікарні, театри, навіть цілі міста. Непринцев – автор планування та забудови міста металургів Руставі у 1948 році, де за його проектом споруджений красень Палац культури металургів. Про своє творче кредо Непринцев писав: «Работая постоянно в столице Грузии, г. Тбилиси, я естественно в своих проектах иду по пути освоения богатого архитектурного наследия грузинского народа и стараюсь добиться национальной, а иногда специфически тбилисской выразительности, применяя переработанные в духе современности мотивы грузинской архитектуры прошлого, в основном на базе классического наследия, как грузинской, так и архитектуры Греции и Рима». Михайло Непринцев – заслужений діяч науки і техніки Грузинської РСР, нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора.

Його старший син Микола Михайлович Непринцев (1903-1984) також став талановитим зодчим, автором проектів багатьох будинків і споруд у Тбілісі. Справжнім шедевром архітектури є будівля стаціонарного цирку на площі Героїв у столиці Грузії (1940), визнаного одним з кращих у світі. Надзвичайно вдало Непринцев використав рельєф місцевості: цирк розташований на пагорбі висотою 40 метрів, утвореному в зв'язку з прокладанням нової вулиці, з чудово скомпонованим підйомом. Архітектура цирку виконана у неокласичному стилі на основі творчого застосування закономірностей ордерної системи. Микола Непринцев – заслужений архітектор Грузинської РСР (1967).

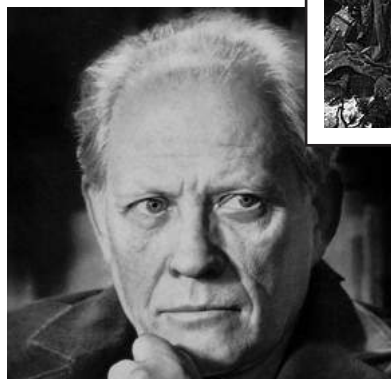
Та найзнаменитішим з династії Непринцевих судилося стати його молодшому брату Юрію Михайловичу Непринцеву (1909-1996). У 1938 році уродженець Тбілісі закінчив Академію мистецтв у Ленінграді. Він – народний художник СРСР (1965), дійсний член Академії мистецтв СРСР (1970), лауреат Державної премії СРСР 1952 року за картину «Відпочинок після бою» (розмір 192х300 см), яку визнано шедевром радянського образотворчого мистецтва. Над картиною Юрій Непринцев працював три роки (1949-1951). Вона народилася внаслідок особистих вражень від пережитого під час війни (художник добровольцем пішов на фронт, служив у винищувальному батальйоні, брав участь в обороні Ленінграда), а надихнув Непринцева на її створення герой поеми Олександра Твардовського

*Архітектор
Михайло Непринцев*

*Палац металургів у
місті Руставі*

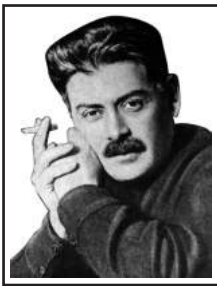
*Художник
Юрій Непринцев*

*«Відпочинок після бою.
Василь Тьоркін»*

«Василь Тьоркін». Тому картину часто так і називають «Відпочинок після бою. Василь Тьоркін». Мільйонами репродукцій на поштових листівках і марках вона розійшлась по всьому світу, потрапила до шкільних підручників. А проте її доля склалася досить незвично. У 1953 році оригінал картини був подарований... керівникові КНР Мао Цзедуну. Натомість Юрію Непринцеву замовили виконати дві копії з неї: одну для Георгіївського залу Великого Кремлівського палацу, а другу – для Державної Третьяковської галереї.

Очевидно, це був час, коли лідери комуністичних партій полюбляли обмінюватися такими розкішними та витонченими подарунками. Приміром, у 1947 році польські комуністи подарували Йосипу Сталіну всесвітньо відому картину Войцеха Коссака «Кривава неділя у Петербурзі. 9 січня 1905 року» (розмір 400х800 см). Однак не врахували того, що священник Григорій Гапон, який організував цю мирну маніфестацію трудящих до Зимового Палацу і представлений у центрі композиції в героїзованому вигляді, радянськими істориками був зарахований у провокатори, в агенти царської охоранки. А відтак шедевр польського митця, як кажуть росіяни, «пришелся не ко двору». До 1962 року картина зберігалася у фондах Третьяковської галереї, а потім її передали до Кіровоградської картинної галереї, і нині вона є окрасою експозиції обласного художнього музею.

Коте Марджанов

А взагалі в багату історію україно-грузинських взаємин наш край вписав не одну яскраву сторінку. Чи знаєте ви, приміром, про те, що геніальний грузинський театральний діяч (режисер, актор, педагог), фундатор грузинського національного театру Коте Марджанішвілі (1872-1933) починав свою сценічну діяльність на російській сцені саме в Єлисаветграді? Як актор він дебютував у нашому театрі й сталося це у 1897 році. 25-річний актор русифікував своє грузинське прізвище: відтепер на афішах писали – актор Костянтин Марджанов. Надія Дмитрівна Живокіні згадувала: «Когда мы приехали в Елисаветград, там стояла уже настоящая зима. Мы остановились в гостинице и, приведя себя в порядок, тотчас же отправились к распределителю товарищества К. К. Витарскому, который произвел на нас весьма благоприятное впечатление... Константин Александрович был занят каждый день в пьесах, а кроме того, мы с ним очень часто выступали в водевилях, так что к концу сезона у нас составилась большой водевильный репертуар. Из больших ролей Константин Александрович хорошо

исполнил роль Кассио в «Отелло» и характерную роль Крамера в пьесе Зудермана «Гибель Содомы».

Надалі Марджанов, уже як режисер, успішно працював у багатьох російських театрах. Вершиною ж його діяльності стала постановка в 1919 році в Києві на сцені колишнього театру Соловцова легендарного спектаклю «Фуенте Овехуна» за п'єсою Лопе де Вега. У 1922 році Марджанов з дружиною повернувся на батьківщину. У 1928 році заснував у Кутаїсі драматичний театр (нині Тбіліський академічний театр ім. Коте Марджанішвілі), один з провідних театрів Грузії.

Світське прізвище видатного церковного діяча Грузії Кіріона Георгій Ієронімович Садзегелов (1854-1918). Він закінчив Тифліську духовну семінарію (1876) та Київську духовну академію зі ступенем кандидата богослов'я (1880). Працював помічником інспектора Одеської духовної семінарії (до 1883 року). Викладав у Кутаїському та Тифліському духовних училищах (1890-1896). 1896 року прийняв чернецтво з іменем Кіріон. У 1893 році рукопокладений в єпископи. А згадати його привід є. Адже з 3 травня 1903-го по 23 квітня 1904 року він був єпископом Новомиргородським, першим вікарієм Херсонської губернії. Після Лютневої революції 1917 року єпископ Кіріон повернувся на батьківщину, відновив автокефалію Грузинської Православної Церкви, був обраний Католикосом-Патріархом. Він – автор багатьох праць про історичну долю Грузинської церкви та її святинь.

*Католикос-Патріарх
Грузії Кіріон*

*Пам'ятник Давиду
Гурамішвілі*

Нарешті не можна не згадати у контексті взаємин з Грузією нашого земляка (народився в с. Інгуло-Кам'янка Новгородківського району), чудового скульптора і поета Андрія Васильовича Німенка (1925-2006). Він – автор пам'ятника видатному грузинському поету Давиду Гурамішвілі (1705-1792) у Миргороді на Полтавщині, де він прожив останні 30 років і де був похований. У творчому доробку Німенка-скульптора також портрет геніального Шота Руставелі. За ці твори Андрій Німенко у 1969 році був удостоєний звання «Заслужений діяч мистецтв Грузинської РСР».

• ВЕРЕСЕНЬ •

1 (1937) – 80 років від дня народження (Чернігівщина) **Олександра Петровича Березана**, організатора фізичної культури і спорту. *Дитинство минуло в с. Вершино-Кам'янці Новгородківського району. Захоплювався футболом і легкою атлетикою. У 1963 закінчив факультет фізичного виховання КДПІ ім. О.С. Пушкіна. Був головою комітету по фізкультурі і спорту при Кіровоградському міськвиконкомі (1972-1974), першим директором ДЮСШ обласного комітету по фізкультурі і спорту при облвиконкомі. Протягом багатьох років (з 1978 по 1997) працював начальником Кіровоградського обласного управління фізичної культури і спорту. Сприяв створенню народного музею «Спортивна слава Кіровоградщини», відкриттю пам'ятного знака воїнам-спортсменам Кіровоградщини, що загинули в роки ВВВ, зведенню бейсбольного стадіону в Кіровограді і т.д. Суддя всесоюзної категорії з легкої атлетики, обслуговував Олімпійські ігри 1980 у Москві. У співавторстві з С.М. Янчуковим видав книгу «До спортивних вершин. Нариси з історії фізичної культури і спорту Кіровоградщини» (2015). Заслужений працівник фізичної культури і спорту України (1993).*

3 155 років від дня народження (с. Миколаївка поблизу Єлисаветграда) **Олександра Карловича Тарковського**, громадського діяча, літератора, мемуариста. З 1872 після смерті від холери обох батьків виховувався у родині І.К. Тобілевича (Карпенка-Карого), одруженого на його сестрі Надії Карлівні Тарковській. Закінчив ЄЗРУ, брав участь в організації та постановці перших спектаклів української трупи. Навчався у Харківському університеті до арешту 1884 за участь у Єлисаветградському народовольчому гуртку. П'ять років перебував у сибірському засланні, де заприятелював з майбутнім президентом Польщі Ю. Пілсудським. З 1897 по 1920 служив у Єлисаветградському міському громадському банку, був попечителем комерційного училища. Один із засновників Єлисаветградської Громадської бібліотеки (1897). Писав прозу, вірші, нариси, перекладав твори зарубіжної літератури. Знав багато мов: французьку, німецьку, англійську, італійську та ін. На прохання В.І. Леніна написав спогади про «Народну волю», автор «Очерков революційного движенья 80-х годов в Єлисаветградѣ».

1862-1924

3

(1957) – **60 років** від дня народження (м. Харцизьк Донецької області) **Олександра Миколайовича Македонського**, художника. *В дитинстві та юності мешкав з матір'ю у її родичів у Бобринці та Кіровограді, навчався у школі-інтернаті. Вступив на загальнотехнічний факультет Кіровоградського інституту сільськогосподарського машинобудування. Після служби в армії навчався на вечірньому відділенні інституту та в студії образотворчого мистецтва при Будинку народної творчості в Кіровограді у педагога Ісаака Михайловича Перкаса, якого вважає своїм головним учителем. Працював художником-оформлювачем на заводі «Червона Зірка». Згодом брав уроки у викладачів Київського художньо-промислового технікуму. Перша персональна виставка митця відбулася в Києві у 2003. Учасник понад двох десятків республіканських виставок. Улюблений жанр – портрет. Кращі картини: «Генерал сміттєвих баків», «Людина без даху» та ін. Твори зберігаються у приватних колекціях багатьох країн Європи, США та Австралії. Член Національної спілки художників України (2012).*

6

120 років від дня народження (с. Рівне Новоукраїнського району) **Івана Кіндратовича Микитенка**, письменника. *Працював у Єлисаветграді, с. Нечаївці Компаніївського району. Закінчив Херсонське військово-фельдшерське училище (1915) та Харківський медичний інститут (1927). Один з організаторів літературно-мистецького життя Одеси, керівник філії «Гарту». З переїздом до Харкова очолив ВУСПП, з 1934 – секретар правління СПУ. У 1937 – репресований і розстріляний. Зібрання творів виходило у шести томах (1965). У с. Рівному Новоукраїнського району створено музей І.К. Микитенка (1967), споруджено пам'ятник.*

1897-1937

7

(1947) – **70 років** від дня народження (м. Харків) **Юрія Олександровича Жеребцова**, актора і режисера. Син відомого культурного діяча **О.М. Жеребцова**, який у 60-ті роки очолював обласне управління культури. З п'яти років живе у Кіровограді. Тут закінчив школу, музичне училище, КДП ім. О.С. Пушкіна. У 1978 закінчив Харківський державний інститут культури (режисерський факультет). Служіння Мельпомені розпочав у 22 роки на сцені театру ім. М. Кропивницького.

Згодом працював в обласному театрі ляльок, Кіровоградській обласній філармонії, в газеті «Україна-Центр», на телебаченні. Наприкінці 80-х років ХХ ст. організував і очолив молодіжний експериментальний театр «Етап». З 1999 – знову на сцені Кіровоградського академічного обласного українського музично-драматичного театру ім. М.А. Кропивницького. Зіграв понад 60 ролей. У 2002 започаткував монотеатр «Слово». З 2011 виступає з моноспектаклями в обласному художньому музеї. Автор і ведучий програми «Мистецька майстерня» на обласному телебаченні. Знявся в серіалі «Синдром дракона». *Нагороджений відзнакою «За заслуги» 1-го ст. Кіровоградської міської ради (2012). Заслужений артист України (2012).*

9

185 років від дня народження (Вінничина) **Петра Івановича Ніщинського** (псевдонім **Петро Байда**), композитора, поета-перекладача. Закінчив філологічний та богословський факультети Афіньського університету (1856). Викладав у гімназіях грецьку та російську мови, керував хорами, писав музику. *З 1870 часто приїздив у Єлисаветград до М. Кропивницького та І. Карпенка-Карого.* Найвидатніший твір – музична картина «Вечорниці» – написаний на власний текст як вставна сцена до драми Т. Шевченка «Назар Стодоля».

1832-1896

Вперше виконаний у приміщенні Єлисаветградського Громадського Зібрання (1875) місцевим аматорським гуртком за участю автора та його родини. В Єлисаветграді під час репетицій познайомилися і невдовзі поборалися дочка композитора Муза Ніщинська та син місцевого священика Петро Левицький. Їхні сини Вадим і Олександр Левицькі стали відомими акторами і співаками. Племінницями Левицького були видатні співачки Л. Балановська і М. Коваленко. Жило подружжя Левицьких у с. Кам'яні Потoki Олександрійського району, де зять Ніщинського служив священиком.

9

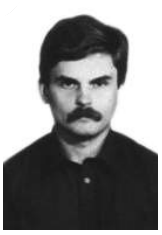
(1957) – 60 років від дня народження (с. Кривуші Кремен-

чуцького району Полтавської області) **Лариси Іванівни Голіусової**, музиканта, педагога. У 1981 закінчила Київську державну консерваторію за спеціальністю: баян, концертний виконавець, педагог. З 1984 працює у Кіровоградському музичному училищі (КМУ): викладач, заступник директора з навчальної роботи (з 1998), директор (з 2004). У 1995 започаткувала проведення у Кіровограді Всеукраїнського фестивалю-конкурсу виконавців на народних інструментах «Провесін», є художнім керівником і диригентом симфонічного оркестру КМУ, одним з організаторів традиційного щорічного піаністичного форуму «Нейгаузівські музичні зустрічі». Заслужений діяч мистецтв України (2009).

9

(1962) – 55 років від дня народження (Полтавщина) **Віктора**

Анатолійовича Ши́ла, поета. У 1984 закінчив Кіровоградський інститут сільськогосподарського машинобудування, аспірантуру. За фахом – інженер-механік, автор 10 винаходів. Працював на інженерних посадах, був науковим співробітником, членом громадського об'єднання молоді «Атма». Вірші та прозу друкував у журналах «Горизонт» (Кишинів), «Смена» (Москва), альманасі «Ларець» Міжнародного фонду слов'янської писемності (Москва) та ін. Автор збірок поезій «Розуміння історії» (1990), «Практика: 1962-1991 (1991); публіцистичної книги (у співавт. з П. Чорним) «Бодай-цикута» (2006) та ін. Голова обласного відділення Асоціації українських письменників.

10

35 років від дня народження (с. Павлиш Онуфріївського

району) **Сергія Олександровича Пономаренка**, героя АТО. Молодший сержант 24-го окремого мотопіхотного батальйону. Загинув 2.08.2015 поблизу с. Зайцево Артемівського району Донецької області. Похований у рідному селі. Нагороджений орденом «За мужність» III ступеня (посмертно).

1982-2015

11 75 років від дня народження (с. *Аджамка Кіровоградського району*) **Степана Петровича Козки**, церковного

1942-2016

діяча (архієпископа Київського і всієї України Руської православної старообрядницької церкви Саватія). *Дитинство минуло у селах Привілля та Бережинка Кіровоградського району. Після школи навчався на дворічних курсах художників-оформлювачів у Кіровограді. У 1965 закінчив Вижницьке художнє училище декоративно-прикладного мистецтва, працював дизайнером на Чернігівському камвольно-суконному комбінаті.*

У 1972 повернувся на Кіровоградщину, працював художником-оформлювачем у Бережинці. Самостійно вивчив Святе Письмо, основи богослов'я, статут церковної служби. У 1987 висвячений в ієреї. Обслуговував старообрядницькі парафії сіл Клинци, Зибкове, Микільське та Золотарівка Кіровоградської області. З 1993 – єпископ Київської єпархії і всієї України. В 2010 у Чернівецькому обласному художньому музеї експонувалась фотовиставка владики під назвою «Ностальгія за прекрасним».

13 100 років від дня народження (сmt *Компаніївка*) **Миколи Семеновича Алфьорова**, архітектора. Закінчив

1917-1982

архітектурний факультет Харківського інституту інженерів комунального господарства (1940). Серед споруд (усі у Свердловську) – житлові та адміністративні будинки, ансамбль історико-революційного скверу (1968-1974), проекти і реконструкції великих промислових підприємств (70-і роки). Автор праць з історії та теорії промислової архітектури. У 1951-1982 викладав у Свердловському архітектурному інституті (з 1964 – професор, з 1972 – ректор). Член-кореспондент Академії мистецтв СРСР (1978). Народний архітектор СРСР (1978). На будівлі Уральської архітектурно-художньої академії встановлено меморіальну дошку.

13 (1937) – 80 років від дня народження (с. *Межирічка Голованівського району*) **Олександра Сергійовича Гащука**, художника-монументаліста, живописця і графіка. У 1963 закінчив Одеське художнє училище, у 1971 – Львівський державний інститут прикладного та декоративного мистецтва. Педагоги з фаху – Ю. Лащук, В. Манастирський, Б. Горбалюк. Учасник виставок з 1964. Персональні влаштовувалися у Києві (2000, 2003-2004). З 1979 по 1991 працював на Київському комбінаті мо-

нументально-декоративного мистецтва. Автор вітражів, мозаїк, розписів, керамічних виробів та живописних полотен: «Дорога на Вінниччину» (1976), «Натюрморт» (1987), «Коляда іде» (1989), «Ранок в Україні» (1991), «Вечірні дзвони. Лавра» (1994), «Останні промені» (1999), «Серпень на Поділлі» (2003) та ін. Член Національної спілки художників України (1990). Представлений у багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

13

(1977) – **40 років** від дня народження (с. *Кіровка Маловисківського району*) **Алли Анатоліївни Мальчик**, спортсменки (легкоатлетки), параолімпійця. Закінчила факультет фізвиховання КДПУ ім. В. К. Винниченка. Інваспортом займається з 2000. Бронзовий призер Параолімпійський ігор в Афінах зі штовхання ядра (2004). У 2006 на чемпіонаті світу в Нідерландах виборола золоту медаль зі штовхання ядра та срібну – з метання диску. Чемпіон Параолімпійський ігор у Пекіні (2008) з метання диску та бронзовий призер – зі штовхання ядра. Заслужений майстер спорту України.

13

(1947) – **70 років** від дня народження (с. *Рівне Новоукраїнського району*) **Анатолія Володимировича Донченка**, фахівця в галузі машинобудування. У 1970 закінчив Дніпропетровський інститут інженерів залізничного транспорту. Відтоді працює у Кременчуцькому філіалі Всесоюзного НДІ вагонобудування, з 2000 – директор Українського НДІ вагонобудування. Кандидат технічних наук (1990). Науковий керівник Державної науково-технічної програми, у межах якої вперше в Україні створено пасажирські вагони, дизель- і електропоїзди, трамваї, електровози. Член-кореспондент Транспортної академії України. Лауреат Державної премії України у галузі науки і техніки (2005). Представлений у багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

13

(1942) – **75 років** від дня народження (с. *Павлівка Світловодського району*) **Віктора Федоровича Коваленка**, фізика. Закінчив технікум залізничного транспорту, в 1970 – Харківський державний університет. З 1974 – *начальник групи лабораторій Світловодського заводу чистих металів, у 1981-1990 – начальник лабораторії фізики напівпровідників*. Автор багатьох наукових праць та винаходів. Доктор фізико-математичних наук (1986). Від 1990 – професор кафедри фізики та біомедичної електроніки Херсонського технічного університету. Лауреат Державної премії УРСР у галузі науки і техніки (1988). Представлений у багатотомній Енциклопедії Сучасної України.

14

(1947) – **70 років** від дня народження (*Кіровоградщина*) **Валентина Павловича Лимаренка**, громадського діяча. Має вищу технічну освіту, за фахом – інженер-механік. 12 років працював головним інженером Алматинського інституту енергетики та зв'язку. Від 1991 є активістом Українського культурного Центру м. Алмати, а від березня 2006 – головою цієї української громади. У 2006 його обрано членом Асамблеї народу Казахстану. Був делегатом IV Всесвітнього Форуму Українців. Нині – заступник Голови Асоціації «Українці Казахстану». Нагороджений почесними грамотами і медалями Республіки Казахстан.

14

95 років від дня народження (м. *Новомиргород*) **Миколи Васильовича Понеділка**, письменника. Навчався в Одеському університеті (1939-1941). З 1943 – в еміграції. Був актором в українських театрах В. Блавацького й Й. Гірняка. Працював в українському та німецькому відділах книгарні у Нью-Йорку (1955-1976). Дебютував оповіданням «Червона хустина» у 1947. Автор книг гумору та сатири на емігрантську і радянську дійсність: «Вітаміни» (1957), «Соборний борщ» (1960), «Смішні слюзинки» (1966); збірок спогадів-оповідань з життя українського села «Говорить лише поле» (1962), «Зорепад» (1969); п'єс з емігрантського життя «Знедолені», «Лейтенант Фляєв»; переклав п'єси Ж. Ануя «Антигона» і «Медея», твори Д. Прістлі та ін. Написав п'єсу «А ми тую червону калину...» (1957), гумористичну

1922-1976

повідь «Рятуйте мою душу» (1973), збірку гумористичних творів «Диво в решеті» (1977). Майстерно виконував свої твори на зібраннях українських громад США та Канади. Був один із засновників «Слова» – Об'єднання Українських Письменників та членів Українського Літературно-Мистецького Клубу в Нью-Йорку.

15

(1942) – 75 років від дня народження (с. *Чемерпіль Гайворонського району*) **Миколи Микитовича Сараяна**, журналіста і поета (сатира і гумор). Закінчив Київське медичне училище і факультет журналістики Київського університету ім. Т.Г. Шевченка. Тривалий час працював у районній газеті Калинівського району Вінницької області. Автор 8 книг сатири і гумору (байок і гуморесок): «Тимчасова секретарка» (2002), «Чемерпільська відьма» (2004), «Лише для вас», «Жертва акули» та ін. Член Національної спілки письменників України. Лауреат премії імені Степана Руданського.

20

160 років від дня народження (поблизу *Новомиргорода*) **Івана Степановича Дудченка (Ковбасенка)**, лікаря-мікробіолога, епідеміолога. Випускник *Златопільської чоловічої гімназії*. Закінчив медичний факультет Київського університету (1885). Працював в Україні, на Далекому Сході, у Забайкаллі. Розробляв проблему профілактики чуми, питання санітарної статистики тощо. Організував перші бактеріологічні лабораторії на Далекому Сході. *Його ім'ям названо одну з вулиць Новомиргорода.*

1857-1917

20

(1937) – 80 років від дня народження (сmt *Новгородка*) **Миколи Андрійовича Бершадського**, художника. У 1961 закінчив Одеське художнє училище ім. Грекова. Учасник виставок з 1970. Живе і працює в м. Миргород на Полтавщині. Улюблені жанри – пейзаж і натюрморт. Головні твори: «Грибники» (1981), «Літо», «Три осики» (2001), «Стихія» (2003), «Тихий куток» (2003), «Бедуїни», «Лісовий ручай», «Зима в селі», «Дари української природи» (2002), «Галки у зимовому лісі» (2008), «Осінній натюрморт» (2009) та ін.

20**120 років** від дня народження (с. *Олександрівка Долинського району*) **Миколи Івановича Пирогова**, державного та профспілкового діяча. Закінчив Долинську двокласну залізничну школу, Одеське міське шестикласне училище та Херсонську військово-фельдшерську школу. Під час Першої світової війни (1914-1917) служив фельдшером у санітарному вагоні 24-ї дивізії. В 1919 екстерном здав екзамени за 6 класів гімназії і вступив на службу в профспілку медичних працівників. У 1920 навчався в Центральній партійній школі при ЦК КП(б)У в Харкові.**1897-1935**

З 1920 по 1931 перебував на різних посадах у Медсанпраці: член Президії та завідувач оргвідділу ВУК Медсанпраці, секретар Харківського окружного філіалу Медсанпраці. З 1931 по 1935 – директор Харківського фармацевтичного інституту, який під його керівництвом перетворився в один з кращих ВНЗ України. В 1932 у ХФІ була створена нова кафедра – мікробіології.

20**(1962) – 55 років** від дня народження (с. *Лозувата Ульяновського, нині Благовіщенського району*) **Галини Іванівни Кузьменко**, економіста. У 1987 закінчила Харківський інженерно-економічний інститут, у 2007 – Кіровоградський національний технічний університет (магістр з обліку та аудиту). У 1980-1987 працювала економістом на заводі сільськогосподарських машин «Червона зірка».

З 1994 по 1996 – директор приватного аудиторського підприємства «Леда» З 1996 по 2012 – перший заступник генерального директора МААК «УРГА». Кандидат економічних наук (2012), з 2015 – доцент кафедри аудиту та оподаткування Кіровоградського національного технічного університету. Нагороджена орденом княгині Ольги III ступеня, двічі Золотим знаком Українського союзу промисловців і підприємців (2003, 2011), відзнакою «За заслуги» II-го (2005) та I-го ст. (2008) виконавчого комітету Кіровоградської міської ради та багатьма іншими. У 2016 присвоєно звання почесного доктора наук Батумського університету навігації. Почесний працівник авіаційного транспорту України. Заслужений економіст України.

21 120 років від дня народження (м. Єлисаветград) **Якова Йосиповича Камінського**, лікаря. З 1905 по 1915 навчався в Єлисаветградській громадській гімназії. У 1915 вступив на медичний факультет Одеського університету. У 1919 служив лікарем в артилерійському дивізіоні Червоної Армії. У 1921 отримав диплом лікаря, початок наукової діяльності. У 1931 їздив до Туреччини. У 1937 заарештований, вирок – 8 років виправно-трудових таборів. Працював за фахом: лікар ОЛП – 7, керівник туберкульозної служби Ухти, головний лікар табірної лікарні. У 1943 оголошено про дострокове звільнення, однак був залишений у ГУЛАГі до 1956 до повної реабілітації. У 1961 повернувся в Одесу, працював завідувачем рентгенофлюорографічного відділення Одеського обласного тубдиспансеру, займався науковою та педагогічною діяльністю. Перший організатор і керівник кафедри фізичного виховання та лікувальної фізкультури Одеського державного медичного інституту ім. М.І. Пирогова. Кандидат медичних наук, доцент. Учений секретар Одеського обласного наукового товариства рентгенологів та радіологів, з 1988 – його почесний голова. Склав перший посібник для студентів з рентенодіагностики. Запропонував методику поліпозиційної діагностичної флюорографії, яка отримала назву «методики Камінського». *Рідне місто востаннє відвідав у 1981 – був запрошений відкрити Всеукраїнський з'їзд рентгенологів у Кіровограді.* Автор мемуарів «Минувшее проходит предо мною...: Избранное из личного архива» (Одесса, 1995). Заслужений лікар Комі АРСР.

1897-1996

22 135 років від дня народження (м. Єлисаветград) **Андрія Володимировича Журавського**, зоолога, ботаніка, етнографа. Був підкинутий немовлям до Єлисаветградського притулку. Виховувався у родині військового інженера В.І. Журавського у Петербурзі. У 1901 закінчив Петербурзький університет. Протягом 1903-1909 був начальником 17 експедицій з вивчення геології, флори, фауни та етнографії Печорського краю. У 1905 нагороджений Російським Географічним Товариством великою золотою медаллю ім. М. Пржевальського. Організатор і перший завідувач Усть-Ціленської зоологічної станції. Дійсний член імператорських Географічного і Етнографічного товариств. У 1909 за етнографічне дослідження від Російської Академії Наук отримав найвищу наго-

1882-1914

роду – медаль «Лучший ученый – собиратель России». Був секретарем комісії із встановлення принципів наукового розподілу Росії на географічно-ботанічні райони. У 1911 відкрив першу у Примор'ї Печорську сільськогосподарську станцію. Автор близько 500 наукових і публіцистичних праць. Загинув від руки найманого вбивці. Ім'я Журавського носить Державна сільськогосподарська дослідна станція КОМІ АР Російської Федерації. Він – один з героїв книги Л. Смоленцева «Печорские дали». У *Державному архіві Кіровоградської області сформовано його особовий фонд*. У 1964 в Республіці Комі відкрито Усть-Цілемський історико-меморіальний музей А.В. Журавського.

22

(1937) – **80 років** від дня народження (м. Краснокутськ Харківської області) **Світлани Леонідівни Скалько**,

педагога, профспілкового діяча. *Дочка Героя Соціалістичної Праці Ігнат'євої Антоніни Гнатівни*. Закінчила Уманський сільськогосподарський інститут (1959) і Черкаський педагогічний інститут (1965). *З 1962 по 1968 працювала методистом обласного інституту удосконалення вчителів, інспектором обласної станції юннатів*. З 1969 і дотепер – голова

обласної організації профспілки працівників освіти і науки. *Започаткувала проведення щорічних зльотів молодих вчителів Кіровоградщини і науково-практичних конференцій «Тиждень молодого вчителя» (з 1968), які влаштовуються під час березневих канікул. При обласній організації працює творча група з соціальних досліджень і прогнозування ситуації у трудових колективах (з 1988).* Нагороджена медаллю А.С. Макаренка (1987), нагрудним знаком «Профспілкова відзнака» (1998) та ін. Лауреат обласної педагогічної премії ім. В.О. Сухомлинського. Заслужений працівник освіти України (2009).

25

95 років від дня народження (с. Ганно-Леонтовичеве Устинівського району) **Бориса Петровича Кирдана**,

1922-2006

фольклориста і літературознавця. Це офіційна (за документами) дата народження ученого, хоча насправді він народився 1.02.1920. *Батьки – вчителі. У 1940 закінчив СШ №7 у м. Долинській. Учасник ВВВ від першого до останнього дня (1941-1945), нагороджений бойовими орденами і медалями. У 1951 з відзнакою закінчив філологічний факультет МДУ ім. М.В. Ломоносова. З 1953 по 1983 працював*

науковим співробітником сектору фольклору Інституті світової літератури АН СРСР Про його шляхетність та порядність ходили легенди. В Інституті жартували: «Кирдан нам Богом дан». Доктор філологічних наук (1967). З 1979 по 2004 – професор кафедри російської літератури Московського державного педагогічного інституту. Його вважають всесвітньо відомим дослідником українського епосу, який створив першу фундаментальну історію українських дум. Автор монографій: «Український народний епос» (1965), «Народні співці-музиканти України» (1980), «Кобзарі» (1980); уклав ґрунтовну антологію «Українські народні думи» (1972). Написав документально-мемуарну книгу «Нам дороги эти позабыть нельзя» (готується до друку).

25

85 років від дня народження (с. Акмечетське Доманівського району Миколаївської області) **Володимира Павловича Гвоздецького**, журналіста. *Одна з найкolorитніших постатей в історії кiровоградської журналістики, якій віддав понад 50 років.* У 1956 закінчив факультет журналістики Київського університету імені Т.Г. Шевченка і почав працювати в «Кіровоградській правді» (понад 35 років), тривалий час був заступником головного редактора. Захоплювався краєзнавством. Активно і плідно працював у робочій групі з підготовки тому «Кіровоградська область. Історія міст і сіл УРСР» (1972). Та коли на початку 90-х років група молодих ініціативних журналістів вирішила створити нову незалежну газету, він – уже в передпенсійному віці – охоче підтримав їх і теж вніс свою лепту в становлення «Народного слова». Перший лауреат обласної комсомольської премії імені Юрія Яновського. Автор тексту до путівника «Кіровоград» (1964, видавництво «Мистецтво», Київ).

1932-2008

25

65 років від дня народження (с. Нижні Станівці Кіцманського району Чернівецької області) **Миколи Тодоровича Шевчука**, лікаря-хірурга. У 1976 закінчив Чернівецький медичний інститут. З 1982 жив і працював на Кіровоградщині: хірург Світловодської центральної районної лікарні, головний лікар Компаніївської ЦРЛ. З 1987 і до кінця життя працював у Кіровоградській обласній лікарні, понад 10 років – головним лікарем. Провів більше тисячі планових і термінових операцій.

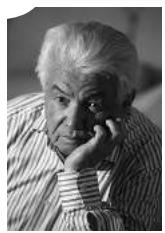

1952-2012

Депутат Кіровоградської обласної ради декількох скликань. Заслужений лікар України.

26

(1932) – **85 років** від дня народження (м. Сталінабад Таджицької РСР) **Володимира Миколайовича Войновича**, російського письменника, поета і драматурга, художника. Батько Микола Павлович Войнович (1905-1987) – частково сербського походження, працював журналістом, редактором газет, був репресований. *Мати Розалія Колманівна Гойхман (1908-1978) народилася у єврейському містечку Хащевате (нині Гайворонського району), працювала вчителькою математики.* Після звільнення батька родина переїхала у Запоріжжя. Вищої освіти не здобув. Навчався півтора року в Московському педагогічному інституті (1957-1959). Брав участь в освоєнні цілини в Казахстані. У 1960 влаштувався редактором на радіо, автор текстів до 40 пісень (найвідоміша «Песня космонавтов», «14 минут до старта», 1960). Член Спілки письменників СРСР (1962). Найзнаменитіший прозаїчний твір – сатиричний роман «Жизнь и необычайные приключения солдата Ивана Чонкина» в СРСР був заборонений. Вся книга вперше була опублікована у 1975 в Парижі. Брав активну участь у правозахисній діяльності, за що переслідувався. У 1974 Войновича виключили із Спілки письменників СРСР, натомість прийняли у члени ПЕН-клубу у Франції. У 1980 змушений був емігрувати із СРСР, позбавлений радянського громадянства. З 1980 по 1992 жив у ФРН, потім у США. Співробітничав з радіо «Свобода». Займається живописом, перша персональна виставка була влаштована у 1996. Основні твори: трилогія про солдата Івана Чонкіна: «Жизнь и необычайные приключения солдата Ивана Чонкина» (1969-1975), «Претендент на престол» (1979), «Перемещённое лицо» (2007); сатиричний роман «Москва 2042» (1986), сатиричні повісті «Шапка» (1987) і «Монументальная пропаганда» (2000), «Автопортрет. Роман моей жизни» (2010) та ін. За творами Войновича знято 6 художніх фільмів. Лауреат Державної премії Російської Федерації (2000).

27

(1947) – **70 років** від дня народження (м. Кіровоград) **Людмили Володимирівни Шубіної**, підприємця, благодійника, громадського діяча. У 1970 *закінчила з відзнакою Кіровоградський інститут сільськогосподарського машинобудування.* Трудовий шлях починала інженером-конструктором на заводі. З 2001 – генеральний директор ТОВ «Друк-маш-Центр». Підприємство спеціалізується на виготовленні засобів реабілітації та пересування

для інвалідів. Є віце-президентом Всеукраїнської Асоціації виробників засобів реабілітації для інвалідів. Голова обласної ради підприємців. Створила при підприємстві унікальний оздоровчо-реабілітаційний центр для людей з особливими потребами «Драйв». Нагороджена орденом княгині Ольги 2-го ст.

27

110 років від дня народження (м. Знам'янка) **Сергія Сидоровича Владимірова**, живописця і графіка. У

1907-1981

1941 закінчив Інститут живопису, скульптури і архітектури Всеросійської АМ в Ленінграді (майстерня Б.В. Йогансона). Учасник 2-ї світової війни, мав бойові нагороди. Учасник виставок з 1940. Персональні виставки влаштовувалися у 1945 та 1987 (Сімферополь). З 1946 по 1980 працював на Кримському художньо-виробничому комбінаті, одночасно викладав у Сімферопольському художньому училищі (1948-1951). Працював переважно у жанрі пейзажу: «Кримський краєвид» (1954), «Севастополь» (1956, зберігається у Сімферопольському художньому музеї), «Порт на Дніпрі» (1964) та ін. Член Спілки художників України з 1946, очолював її з 1948. Представлений у багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

29

30 років від дня народження (с. Великі Трояни Ульяновського району) **Вадима Миколайовича Харті**, героя АТО. *Сержант 17-го батальйону територіальної оборони «Кіровоград» 57-ї окремої мотопіхотної бригади.* Загинув 10.02.2015 на блокпосту в районі м. Горлівка, коли на бійців було здійснено напад. Вадим знищив командира ворожої диверсійно-розвідувальної групи, але сам загинув у тому бою. Нагороджений орденом «За мужність» III ступеня (посмертно).

1987-2015

30

130 років від дня народження (м. Олександрія) **Михайла Опанасовича Бачинського**, історика. У 1906 закінчив гімназію в Єлисаветграді й вступив на історико-філологічний факультет Київського університету Св. Володимира. Через рік, як політично неблагонадійного, його було виключено з університету. 1909 знову вступив до університету, який закінчив 1912 з дипломом першого ступеня. Дипломну роботу захистив з теми «Колонізація Но-

1887-1937

воросійського краю в XVIII ст.». З 1917 по 1925 викладав історію та українську мову в різних освітніх закладах Олександрії (гімназія, вчительська семінарія, соціально-економічна школа, педагогічний технікум, учительські курси). З 1925 до 1937 жив і працював у Одесі, де розпочав активну наукову роботу під керівництвом М. Слабченка. Був викладачем семінару з латинської мови ОІНО. У квітні 1927 став аспірантом Одеської секції Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури ОІНОі. В обліковій картці аспіранта записано: «вийде з нього блискучий вузівський викладач і цікавий науковий дослідник». З відкриттям 1926 ОНТ, що діяло як одеська філія ВУАН, став його активним членом. Наприкінці 1920-х М. Слабченко залучив його до підготовки до друку Запорізького Архіву. У 1931 заарештований співробітниками НКВС за звинуваченнями в справі «Українського національного центру». Через деякий час був звільнений, але звинувачення в «націоналізмі» зіграло в подальшому фатальну роль в його долі. У 1937 знову заарештований і засуджений до розстрілу. Реабілітований у 1958. У 2016 замість вулиці Ленінського Комсомолу в Олександрії з'явилася вулиця Михайла Бачинського.

30

(1952) – 65 років від дня народження (м. Кіровоград) Віктора Івановича Литвиненка, правоохоронця. У 1978 закінчив КДПІ ім. О.С. Пушкіна, у 1984 – Одеський державний університет ім. І.І.Мечникова, у 1989 – Академію МВС СРСР. В органах внутрішніх справ – з 1974. У 1974-1994 працював у Кіровограді. З 1989 – начальник відділу карного розшуку УВС Кіровоградського облвиконкому. У 1991-1994 – начальник управління карного розшуку УВС Кіровоградської області. З лютого 1994 – заступник начальника Оперативно-технічного управління МВС України. З 1995 по 2000 – перший заступник начальника Головного управління про боротьби з організованою злочинністю. З жовтня 2000 – начальник ГУ Державної служби боротьби з економічною злочинністю МВС України. Генерал-лейтенант міліції. З 2012 – директор Інституту права імені князя Володимира Великого. Кандидат юридичних наук. Заслужений юрист України.

ФАННІ ЗБОРОВСЬКА ТА ЇЇ НАЩАДКИ

(120 років від дня народження)

*Что осталось России? Осталась бескрайняя ширь,
Заповеданный страх, нелюбовь к беспокойным соседям,
Примелькавшихся лозунгов окаменевший стихирь,
Чей-то Юго-Восток, куда мы едва ли поедем...*

Александр Долин

*Розовый палисандр, бархатная розетка –
Фанни и Александр, бабка моя и дедка.
Время обнажено, варево так клубится,
Что не исключено – сможешь, сможешь влюбиться...*

Из песни Вероники Долиной
«Фанни и Александр»

Фанні Зборовська

Якщо спробувати визначити, в якій галузі уродженці нашого краю прославилися найбільше, то, за моїми спостереженнями, – це військова справа та медицина. Такої кількості не просто видатних лікарів, а справжніх світил медицини навряд чи ще якийсь інший регіон подарував світові та може позмагатися з нашим. Можна знайти цьому й пояснення, адже саме в Єлисаветграді була заснована знаменита медико-хірургічна школа, яка проіснувала 10 років (1787-1797) і була першим вищим навчальним медичним закладом України (медичний факультет у Харківському університеті відкрили 1805 року).

Дослідники історії вітчизняної медицини стверджують, що за час свого існування ЄМХШ випустила 255 лікарів та їхніх помічників, а це означає – кожен восьмий лікар другої половини XVIII століття Російської імперії навчався медицині в Єлисаветграді. Тож глибоко символічно, справедливо й закономірно, що у нашому місті через 220 років після ЄМХШ може найближчим часом з'явитися філія Донецького національного медичного університету, де навчатимуться близько 500 майбутніх лікарів. Може з'явитися, але ж чи з'явиться? Згадаймо зовсім свіжу історію з невдалою спробою відкрити в Кіровограді військовий лицей, який мав відродити славні військові традиції нашого міста, уособлені в історії знаменитого Єлисаветградського кавалерійського училища. Чудова ідея, яка однак не була втілена в життя. *

* Стаття була написана рік тому, й сумніви автора зрозумілі. Та на щастя 1 вересня 2016 року факультет Донецького медичного університету таки запрацював у нашому місті. (Ред.)

З усіх втрат, що зазнав Єлисаветград, а потім і Кіровоград у новітні часи (після розпаду СРСР) найбільше дивує втрата пивзаводу Зельцера та кондитерської фабрики Вінерова (так вони називалися до 1917 року). Адже це підприємства, чия продукція цінувалася як в дореволюційній Росії, так і в Радянському Союзі, й, взагалі, яка користується попитом за будь-яких політичних криз і катаклізмів. Втім, не будемо у черговий раз ятрити душу. Поговоримо про вічне, про те, що втратити неможливо, – про видатних уродженців нашого краю. От де вона наша слава, слава Єлисаветграда!

Нещодавно в Інтернеті натрапив на інформацію про жінку, якій судилося відіграти визначну роль в історії радянської медицини. Це Фанні Ісааківна Зборовська (1897-1973), яка народилася у нашій Новоукраїнці, як зазначено у Вікіпедії, в родині мельника. Щоправда, жодної інформації про Ісаака Зборовського та його млин у Новоукраїнці відшукати не вдалося. Натомість давно відомо, що Новоукраїнка передусім славилася на всю Європу паровим млином Варшавського. Це був справжній архітектурний красень – цегляна п'ятиповерхова будівля на березі річки Чорний Ташлик була побудована в 1894 році. То, можливо, Ісаак Зборовський і не мав власного млина, а лише працював на підприємстві Варшавського? Автори статті в журналі «Вопросы современной медицины», присвяченої 115-річчю від дня народження Фанні Зборовській, не такі категоричні, як Вікіпедія: «Отец был служащим на мельнице, мать – домохозяйкой». Все-таки, погодьтесь, «був мельником» і «був службовцем на млинарні» – не одне й те саме.

Приємно, що Новоукраїнський комбінат хлібопродуктів – один з кращих в Україні – не забув про свої витоки та предтечу і веде свій родовід від млина Варшавського. Історична спадкоємність та традиції – велика й надихаюча сила!

Статки батька не дозволили Фанні Зборовській легко й швидко здобути середню, а потім і спеціальну освіту. До того ж у родині підросла ще одна донька Іда (1905 року народження), якій судилося відіграти в майбутньому фатальну роль у долі старшої сестри. Спочатку Фанні екстерном склала екзамени за 4 класи чоловічої гімназії і в 1913 році почала працювати помічником аптекаря у Новоукраїнці. У 1916 році Фанні успішно склала іспити на помічника провізора в Новоросійському університеті в Одесі, де й закінчила 7-й клас гімназії. Під час громадянської війни працювала медсестрою та провізором військово-санітарної служби, а в 1921 році побувала навіть фронтовою медсестрою під Кронштадтом, коли там спалахнув антибільшовицький заколот.

З 1921 по 1926 рік Фанні Ісааківна навчалася на медичному фа-

культеті 1-го Московського державного університеті. Рік стажувалася у Державному науковому інституті охорони материнства і дитинства (ОХМАДИТ), після чого була направлена в Рязань на посаду завідуючої відділом охорони материнства і дитинства міськздраву. Згодом очолила в Рязані спочатку міськздрав, а потім і облздрав. У 1930 році Зборовська повернулася в Москву, навчалася в аспірантурі Інституту соціальної гігієни та організації охорони здоров'я. Кар'єра розвивалася стрімко. У 1932 році Фанні Ісааківна призначається директором Державного наукового інституту охорони материнства і дитинства, а після його розділення у 1940 році стає першим директором НДІ педіатрії Наркомздраву РРФСР (з 1945 року – АМН СРСР). З 1936 року Фанні Зборовська – кандидат медичних наук. У 1943 опублікувала «Справочник для детского врача города», а згодом світ побачив її підручник «Организация лечебно-профилактической помощи детям». Крім того, наша землячка була відповідальним редактором журналу «Вопросы материнства и младенчества» (1936-1941), заступником відповідального редактора журналу «Медицинская сестра», членом редколегії журналу «Педиатрия».

Керувала НДІ педіатрії АМН СРСР Зборовська до 1948 року – до «справи лікарів» та розв'язаної Сталіним компанії боротьби з космополітизмом. Втім, її лише позбавили керівної посади, що в ті часи і не вважалося серйозним покаранням. З 1951 по 1966 рік Фанні Ісааківна до виходу на пенсію працювала старшим науковим співробітником Центрального інституту санітарної освіти Мінздраву СРСР.

Натомість сімейне життя Зборовської склалося доволі драматично. У 1920-і роки Фанні Ісааківна вийшла заміж за лікаря Олександра Осиповича Доліна (1897-1969), який став відомим невропатологом та нейрофізіологом, доктором медичних наук (1952), професором МДУ ім. М. В. Ломоносова (з 1954). У 1923 році у подружжя народилася донька Людмила, а невдовзі після цього шлюб розпався. У ролі його руйнівниці виступила молодша сестра Фанні Іда Зборовська (1905-1975), в яку закохався Олександр Долін. Про розлучницю лише сказано, що вона, як і чоловік, була нейрофізіологом і працювала в науковій лабораторії Доліна.

До речі, схожу сімейну катастрофу свого часу пережив наш знаменитий художник Іван Павлович Похитонов. Він був одружений з Матильдою Вульферт, мав від неї трьох доньок Віру, Ніну та Зою, а потім його «біс поплутав», і Похитонов одружився з її молодшою сестрою Євгенією Вульферт, у цьому шлюбі народився син Борис. Та оскільки перша дружина дозволу на розлучення не дала, син

Фанні Зборовська та її нащадки

вважався незаконнонародженим і носив прізвище матері – Борис Вульферт. Отже, крім популярного та відомого з найдавніших часів вислову «Брат мій – ворог мій» (все почалося з Каїна та Авеля) існує й такий, можливо, менш поширений, як «Сестра моя – ворогиня моя».

*Онука Зборовської
Олександр Долін*

І мала Фанні Ісааківна двох онуків – Олександра та Вероніку, які стали видатними творчими особистостями. Олександр Аркадійович Долін (1949 року народження) – учений-сходознавець (японіст), поет, літературознавець, культуролог, перекладач. Понад чверть століття (з 1992 року) живе в Японії, професор порівняльної культурології та літературознавства Токійського університету іноземних мов, професор Міжнародного університету Акіта. Автор 12 монографій, 25 книг перекладів японської поезії. Лауреат премії Всеяпонської асоціації перекладачів «За видатний внесок у культуру» (1995). Книга Олександра Доліна «Кемпо – традиція воїнських мистецтв» стала бестселером, розійшлась тиражем близько мільйона примірників.

Вероніка Аркадіївна Доліна (1956 року народження) – поетеса, бард, автор-виконавець понад 500 пісень. Її співану поезію у супроводі шестиструнної гітари високо цінував Булат Окуджава. Про Вероніку Доліну пишуть: «Из всех поющих женщин с гитарой именно она осталась единственной непревзойдённой».

*Онука Зборовської
Вероніка Доліна*

Ось як вона згадує своїх бабусю й дідуса: «Мы жили в квартире моей бабушки Фанни Исааковны Зборовской... на Сретенке до моего поступления в школу, а потом поменялись квартирами с моим дедом, который к тому времени уже давно не был мужем моей бабушки, а в двадцатые романтические годы женился на ее младшей сестре... Александр Осипович Долин был очень видной фигурой. Выходец из бессарабского местечка, ученик аптекаря, мальчиком пришел в отряд к Котовскому, стал пулеметчиком, затем первым комиссаром Одесского артиллерийского училища. А уж потом уехал учиться медицине. Выучился – и стал известнейшим ученым, нейропатологом, автором учебника. Работал

с академиком Павловым, был одним из тех, кто присутствовал при историческом уходе Павлова из жизни. Дед был среди основателей Сухумского обезьяньего питомника. Настоящие «собаки Павлова» выживали и умирали на его руках. Впрочем, дед очень любил собак, и надо всем моим детством витали легенды о его овчарке Ирме. Всю блокаду Ленинграда он работал главным врачом госпиталя...».

Фанні Зборовській та Олександр Долому внучка присвятила пісню «Фанні та Олександр». Так називається, до речі, й знаменита кінострічка, сімейна сага геніального шведського режисера Інгмара Бергмана. Що це? Випадковий збіг чи натяк на те, що сімейна драма, яка спіткала діда й бабу, також могла б сюжетом для кінофільму?

Факультет Донецького медичного університету в м. Кропивницький

1

160 років від дня народження (с. *Обознівка на Кіровоградщині*) **Андрія Конощенка** (справжнє прізвище

1857-1932

Грабенко Андрій Михайлович), громадського діяча, фольклориста-музикознавця, художника-аматора. *Закінчив ЄЗРУ (1876), відвідував Єлисаветградський гурток «Громади» (1878-1885). Один з авторів Єлисаветградського літературного альманаху «Степ» (1886), представлений у ньому віршем-пісню «В невеселую годину...» Учителював у земській школі рідного села (1880-*

1882). Навчався у Петербурзькому гірничому інституті. Згодом працював діловодом і секретарем у Херсонській земській управі, а після смерті Є. Борисова редагував «Сборник Херсонского земства». У 1905 – Херсонський міський голова, делегат Всеросійського земського з'їзду в Москві. Був одним із засновників, а згодом і головою херсонської «Громади». За свої революційні переконання переслідувався владою як політично неблагонадійний, не раз звільнявся з роботи. За часів УНР (1919) був головою Херсонської губерніяльної управи, з 1922 – активний парафіянин Олександрівського храму УАПЦ у Херсоні. Художник-аматор, любив малювати краєвиди, один з організаторів виставок Херсонського товариства любителів образотворчого мистецтва. У 1927 обраний членом Етнографічної комісії АН УРСР. *Зібрав та записав на Єлисаветградщині, Київщині та Полтавщині майже 1000 народних пісень. Упорядник збірок «Українські пісні» (1900) та «Українські пісні з нотами» (1907-1909). Під час репресій його викликали на допити по сфабрикованій справі СВУ (1929), виселили у господарську будівлю поруч із домом. Заповів поховати себе на міському цвинтарі при дорозі напроти вирощеного ним чудового саду. Євген Чикаленко у своїх спогадах відзначає: «...Дуже симпатичний і талановитий хлопець: він мав колосальну пам'ять, був добрим математиком, добре малював і був таким музикальним, що самотужки вивчився грати на багатьох інструментах». Представлений в багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).*

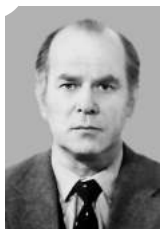
1

(1962) – 55 років від дня народження (м. Новоукраїнка) **Сергія Івановича Коваленка**, фармацевта. У 1985 закінчив фармацевтичний факультет Запорізького медичного інституту. З 1985 до 1988 працював завідувачем Новоукраїнської центральної районної аптеки №65. З 1988 викладає у Запорізькому медичному інституті. Доктор фармацевтичних наук (2000), професор кафедри фармацевтичної хімії Запорізького державного медичного університету (з 2004). Автор понад 300 наукових і навчально-методичних праць, 17 авторських свідоцтв, 9 патентів. Підготував 5 кандидатів наук.

2

(1927) – 90 років від дня народження (с. Трояни Добровеличківського району) **Юрія Іллєча Кундієва**, лікаря, ученого у галузі медицини праці та промислової токсикології. *Рано втратив батька Іллю Гнатовича Кундієва, якого було репресовано у 1936 і розстріляно як «ворога народу» в 1938.* У 1944 склав іспити до МВТУ ім. М. Баумана, проте через стан здоров'я був змушений припинити навчання. У 1951 закінчив санітарно-гігієнічний факультет Київського медичного інституту, працював у Київському НДІ гігієни праці та профзахворювань (з 1964 – директор Інституту медицини праці АМН України). Доктор медичних наук (1967), професор (1969). Автор 524 наукових праць, серед них 28 монографій, посібників та підручників. Почесний член Чехословацького медичного товариства ім. Я. Пуркіне (1966) та інших міжнародних наукових установ. Академік Національної академії наук України (1979) та Академії медичних наук України (1993), заслужений діяч науки України (1977), двічі лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (1997, 2002). Віце-президент Академії медичних наук України, радник Президії НАН України. Відзначений Почесним знаком ЮНІСЕФ за особистий видатний внесок та особисту відданість справі захисту прав дитини в Україні. Представлений у багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

3

125 років від дня народження (м. Яффа в Палестині) **Йосипа Самсоновича Константиновського**, художника (скульптор-аніمالіст, живописець) та письменника. У Франції його називали **Жозефом Констаном**, як письменник мав псевдонім Мішель Матвеев. Через два роки після народження сина батьки повернулися в Одесу. Після першої російської революції 1905 сімейство переїздить до Єлисаветграда. У 1914 Йосип вступає в Одеське художнє училище, де заприятелював з іншим єлисаветградцем – художником Амисеем Нюрнбергом (1887-1979). Батько і брат загинули в Єлисаветграді під час григор'євського погрому у травні 1919. Після цього він з дружиною емігрує в Палестину. З 1923 жив і працював у Парижі, мав ательє на Монпарнасі, зробив собі ім'я як скульптор-аніمالіст. Почав заради заробітку писати твори французькою мовою. Перша книга «Люди п'ятого года» про події революції 1905 надрукована у 1928. Найвідоміший роман «Загнанные» (1933) перекладений на 7 європейських мов, у ньому змальований кривавий єврейський погром в Єлисаветграді та долі єврейських емігрантів з Росії в різних країнах, зокрема поневірвання у Румунії. Німецькою мовою роман опублікований у 2010. У 1936 за збірник оповідань «Странная семья» отримав літературну премію, згодом вийшли спогади «Вчера и давно» про дитячі роки в Єлисаветграді та Одесі 1914. У 1947 побачила світ книга «Город художников», яка детально змальовує сумне життя маленької колонії російських художників у Парижі, а в 1959 – роман про дитинство «Далеко, давно». Жоден твір російською мовою не перекладався. У 1964 мер ізраїльського міста Рамат-Ган виділив Жозефу Констану безплатну майстерню, і він періодично жив то у Парижі, то в Ізраїлі. Після смерті ательє в Рамат-Гані претворили в музей Жозефа Констана. У журналі «Лехаим» (2010) опублікована стаття Олега Юрьєва «Равномерная поступь несчастья, или роман с сигуранцей. Мишель Матвеев о жизни в страшном сне».

1892-1969

3

(1937) – 80 років від дня народження (сmt Новгородка) **Антоніни Іванівни Постельняк**, педагога. Закінчила філологічний факультет КДП ім. О. С. Пушкіна. Працювала учителем, заступником директора у школах Новгородківського району. З 1963 – завуч знаменитої Новгородківської СШ № 2 («школи Козуля»). З 1970 працювала методистом, завідуючою кабінетом школознавства обласного інституту удосконалення вчителів. Пропагандист педагогічних ідей В. О. Сухомлинського. Автор

низки методичних рекомендацій щодо вивчення та впровадження його спадщини: «Золоті розсипи педагогічних ідей В. О. Сухомлинського» (1989), «Школа ім. В. О. Сухомлинського», «Невичерпне джерело», «Виховання громадянина, патріота», «Створити свій педагогічний почерк», «До серця дитини через захоплення» та ін. Підготувала ґрунтовні навчально-методичні посібники: «Азбука управління. Новопризначеному директору про управління школою» (1998), «Педагогічна рада: технологія підготовки і проведення» (2003) та ін. *Лауреат обласної педагогічної премії ім. В. О. Сухомлинського (2002).*

3

110 років від дня народження (м. Єлисаветград) **Мойсея Абрамовича Бланка**, графіка і живописця. На-

1907-1983

вчався у Харківському художньому інституті (1925-1931) у С. М. Прохорова, М. А. Шаронова. Учасник виставок з 1927. Член Спільки художників України з 1948. Жив у Харкові, працював у галузі станкової графіки та живопису. Серед його робіт: «Дах» (ліногравюра, 1927), «У Донбасі» (автолітографія, 1949), пейзажі України (офорт, 1950-ті рр.), «На Уралі» (кольорова автолітографія, 1955), серія «Харківський тракторний» (офорт, 1957), «Натюрморт з куманцем» (гуаш, 1960). «Бахчисарай» (акв., 1963), «Наташа» (монотипія, 1976) та ін. Один з провідних харківських акварелістів. Персональні виставки влаштовувалися у 1963, 1969, 1976-77, 1982, 1997. Представлений у багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

6

135 років від дня народження (с. Тимошівка на Черкащині)

1882-1937

Кароля Шимановського, польського композитора, піаніста, педагога. У 1900 закінчив Єлисаветградське земське реальне училище, початкову музичну освіту здобув у школі Густава Нейгауза (1901-1905). Брав участь в організації музичного життя Єлисаветграда (1917-1919). У березні 1919 разом із Г. Нейгаузом, Б. Гайсинським та В. Дешевовим створив симфонічний оркестр, влаштовував концерти, здійснював постановку

оперних спектаклів У Єлисаветграді написав оперу «Король Рогер» (лібрето Я. Івашкевича), роман «Ереб» та інші літературні й музичні твори. З 1920 жив у Польщі. Був ректором Варшавської консерваторії (1927-1932) та Академії музики (1930-1932). Автор багатьох творів, визнаних класикою. Музика К.Шимановського звучить у знаменитому фільмі А. Вайди «Баришні із Вілько» (за новелою Я. Івашкевича (1979). У 1991 в Кіровограді створено міський музей музичної культури ім. К. Шимановського. З 2003 щорічно до дня народження композитора об'єднанням поляків Кіровоградщини «Полонія» влаштовується Музичний фестиваль імені Кароля Шимановського. Проведені міжнародні наукові конференції «Кароль Шимановський і Україна», «Кароль Шимановський та його мала батьківщина». У 1905 художниця Дора Пржишховська написала портрет Кароля Шимановського, який у 2912 родина Нейгаузів передала до нашого міста.

7

(1937) – 80 років від дня народження (с. Новосілка Голованівського району)

Володимира Даниловича Покрови, лікаря, організатора охорони здоров'я. Випускник Сухоташилицької середньої школи Вільшанського району. У 1957 закінчив Первомайське медичне училище, у 1966 – Одеський медичний інститут за спеціальністю «Лікувальна справа». З 1971 по 1982 працював головним лікарем Новоукраїнського району. У 1982-1990 – головний лікар Кіровоградського обласного лікувально-санаторного управління.

З 1990 – організатор і головний лікар обласного кардіологічного диспансеру. У 2001 нагороджений Академією медичних наук України медаллю академіка М.Д. Стражеско «За заслуги в охороні здоров'я». Має державні нагороди: орден «Знак пошани» (1976), медаль «За працю і звитягу» (2001) та ін. Заслужений лікар України (1985).

7

145 років від дня народження (х. Довгоруківка Херсонської губернії) **Михайла Миколайовича Ярошевського**, військового діяча. У 1895 закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище за 2-м розрядом, вийшов корнетом до 20-го драгунського Ольвіопольського полку. У 1900 перевівся до Окремого корпусу прикордонної сторожі. Служив у 26-й Карській бригаді. Останнє звання у російській армії – підполковник. В українській армії з 1918. Влітку 1920 був направлений до штабу 6-ї запасної

1872-1922

бригади Армії УНР. У 1921 – начальник штабу Окремого корпусу кордонної охорони УНР. Станом на 01.02.1922 – начальник відділу штабу Окремої бригади кордонної охорони УНР. Подальша доля невідома.

9

(1947) – 70 років від дня народження (м. Гайворон) **Сергія Михайловича Борисова**, музейного і театрального діяча.

В 1974 закінчив філологічний факультет Тульського державного педагогічного інституту ім. Л.М. Толстого. В останній рік навчання був запрошений на роботу в музей-садибу Л.М. Толстого «Ясная Поляна». Автор альбомів, книг і статей про життя і творчість Л.М. Толстого та музею-садиби «Ясная Поляна». В 1978 – один з творців ювілейної експозиції Літературного музею до 150-річчя Льва Толстого. Того ж року у видавництві «Советская Россия» за його авторства побачив світ альбом «Ясная Поляна». З 1981 – директор Тульського академічного театру драми ім. М. Горького, одного з кращих російських театрів. Організував у театрі акторський курс Ярославського театрального інституту. З 1997 – незмінний голова Тульського відділення Співки театральних діячів (ВТО) РФ. З 2015 – депутат Тульської обласної думи. Лауреат премії «За большой вклад в культурное и нравственное возрождение Тулы» (1993). Нагороджений медаллю ордена «За заслуги перед Отечеством» II ст. (2003). Заслужений працівник культури РФ (1995). Почесний громадянин м. Тули (2008).

10 165 років від дня народження (м. Єлисаветград) Євгенії Андріївни Достоевської, дочки Андрія Достоевського (міського архітектора Єлисаветграда у 1849-1858), племінниці Федора Достоевського. Була дружиною Михайла Олександровича Рикачова (1840-1919), одного з найвидатніших російських метеорологів, академіка. Протягом 17 років (з 1896 по 1913) – директора Головної фізичної (нині Геофізичної) обсерваторії АН Росії, академіка. Євгенія закінчила курси стенографії і допомагала чоловікові у його роботі. Свого геніального дядька вперше побачила 12-річною дівчинкою. Пізніше письменник «по-справжньому» познайомився з нею і її чоловіком після весілля (1875). Вони декілька разів зустрічались, Євгенія була на похороні, про що детально писала батькам. Зберігся один її лист до дяді та 11 листів до його дружини А.Г. Достоевської. Дочка Олександра Михайлівна Рикачова (1874-1971) – онука Андрія Михайловича Достоевського – вийшла заміж за Сергія Васильовича Леніна, представника родини, яка «подарувала» вождеві світового пролетаріату своє прізвище. Ці факти оприлюднені у сенсаційній книзі дослідника Михайла Штейна «Ульяновы и Ленин. Тайны родословной и псевдонима» (Санкт-Петербург, 1997).

1852-1919

11 180 років від дня народження Петра Олександровича Крестоносцева, художника і педагога. Академік портретного живопису Санкт-Петербурзької Академії мистецтв. Прибув до Єлисаветграда на запрошення директора ЄЗРУ М.Р.Завадського восени 1879, викладав у ремісничо-грамотному училищі, чоловічій гімназії (1880-1883), реальному училищі. У 1880 заснував при ЄЗРУ «Вечерние Рисовальные Классы для вольноприходящих» – першу в Росії громадську школу мистецтв (пріснувала до 1918). Керував нею до 1893. Навчання для всіх бажаючих незалежно від віку, статі і станової належності було безплатним. Утримувалися ВРК на кошти Єлисаветградського земства (1,5 тисячі рублів щорічно). За зразок взяв «Рисовальную школу для вольноприходящих», що належала Імператорському Товариству заохочення мистецтв. Крайці випускники ВРК вступали до АМ та інших навчальних закладів. Завдяки дружбі Крестоносцева з художниками-передвижниками, ТПХВ регулярно влаштовувало виставки в Єлисаветграді (з 1876 по 1913 експонувалось 18 виставок). 1 жовтня 1884 було організовано Єлисавет-

1837-1907

градське товариство шанувальників витончених мистецтв, половина його прибутків йшла ремісничо-грамотному училищу, інша – «найбіднішим учням АМ, які вступили до неї із ВРК при ЄЗРУ». У 1884 оздоблював церкву Св. Василя Парійського при Єлисаветградському духовному училищі (виготювив іконостас, написав ікони). У Єлисаветграді виконав: портрети подружжя Купченків (ОХМ), смотрителя Єлисаветградського духовного училища В. Флоровського (Крестоносцев був ктиторм ЄДХ), І.М. Кошиця, імператриці Марії Федорівни, пані Коган в образі Юдіфи та ін. (місцезнаходження цих творів невідоме).

13

(1967) – 50 років від дня народження (м. Кіровоград) Володимира Володимировича Харченка-Куликовського, кінорежисера, сценариста, продюсера. У 1992 закінчив акторський факультет Воронежського державного інституту мистецтв. З 1998 навчався на Вищих Курсах режисерів і сценаристів. У 2001 за власним сценарієм зняв короткометражний фільм «Хоровод». До 2005 знімав документальні стрічки для телебачення, найбільш відома з них - «Зоя Космодемьянская. Правда о подвиге» демонструвалася на каналі «Россия» (2005). У 2006 працював режисером-постановником на серіалі «Обреченная стать звездой», зняв повнометражний телевізійний фільм «Рассмешить Бога» для каналу «Россия» (2006). У 2007 на студії «Дебют» поставив 8-серійний фільм «Путешествие». У 2010 зняв фільм «Фальшивомонетчики. Гении и злодеи». Продюсер серіалу «Принцесса цирка» (2008). Нині – креативний продюсер компанії ТелеРоман.

15

(1952) – 65 років від дня народження (с. Бірки Олександрівського району) Анатолія Івановича Гая, письменника. Закінчив факультет журналістики Київського університету (1974). Працював кореспондентом газет «Радянська Житомирщина» та «Київська правда». Автор 14 прозових книг для дітей і дорослих, у тому числі збірок повістей та оповідань: «Зажинки» (1979), «Хамаль – місяць весняний» (1984), «Сім струн райдути» (1985), «Тиша над полігоном» (1986), «Чорна рота» (1995), «Блаженна Марія» (2002) та ін. Член Національної спілки письменників України (1986). Лауреат літературної премії ім. І.С. Нечуя-Левицького. Заслужений працівник культури України. Представлений у багатотомній Енциклопедії Сучасної України.

15

(1967) – 50 років від дня народження (м. Київ) **Євгена Васильовича Курмана**, театрального режисера і педагога. Закінчив театральний факультет (1994) і аспірантуру (1997) Київського інституту театрального мистецтва імені І.К. Карпенка-Карого. Працював у Київському академічному театрі драми та комедії на лівому березі Дніпра, Київському театрі юного глядача на Липках, Київському академічному Молодому театрі та ін. У 1999 при Київському палаці дітей та юнацтва організував театральну школу «INCUNABULA», у якій 1999-2007 працював художнім керівником і режисером. З 2007 по 2012 – режисер-постановник Донецького національного академічного музично-драматичного театру. Лауреат премії «Київська пектораль». Лауреат всеукраїнського фестивалю «Прем'єри сезону». У 2010 отримав Гран-Прі міжнародного фестивалю моновистав за спектакль «Гоголь з Google». З вересня 2012 – головний режисер Кіровоградського академічного музично-драматичного театру імені М.Л. Кропивницького. Тут у 2016 здійснив постановку спектаклю «П'ять пудів кохання» (за п'єсою А.П. Чехова «Чайка»). Заслужений діяч мистецтв України (2016). Представлений у багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

15

(1942) – 75 років від дня народження (Апрелівка Бобринецького району) **Наталії Миколаївни Яковенко**, історика. Закінчила відділ класичної філології Львівського університету (1967). У 1970-1981 – старший науковий співробітник Центрального історичного архіву України, 1987-1991 – старший науковий співробітник Інституту історії України НАН України, 1991-1995 – завідувача відділом Інституту Української археографії і джерелознавства НАН України. З 1995 – провідний науковий співробітник Інституту східноєвропейських досліджень НАН України, водночас з 1992 – професор Києво-Могилянської академії. Доктор історичних наук (1994). Автор понад 160 наукових праць, зокрема підручника з латинської мови для істориків, а також ґрунтовних монографій: «Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст.» (1993), «Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст.» (2001) та ін. Лауреат премій ім. М.С. Грушевського (1996), освітньої фундації П. Яцика (1995), Фонду ім. Гелени (1996). Голова товариства дослідників Центрально-Східної Європи (1998). Почесний член Російської АН (2002).

17

150 років від дня народження **Олександра Васильовича Гусева**, військового діяча Закінчив Михайлівське артилерійське училище і Михайлівську артилерійську академію. *Тривалий час викладав у Єлисаветградському кавалерійському училищі, також вів спецкурс з фізики та електротехніки в Єлисаветградській чоловічій гімназії.* Полковник (1908). Саме в його будинку у 1902 Олександр Карлович Тарковський познайомився зі своєю майбутньою дружиною Марією Данилівною Рачковською, рідною сестрою дружини Гусева. Автор наукової праці «Незатухающие колебания» про радіохвилі та радіозв'язок, яка зберігалася в родині Тарковських.

1867-1922

17

(1957) – 60 років від дня народження (м. Дніпропетровськ) **Сергія Олександровича Колісника**, філолога, педагога. *Дитинство минуло в Новомиргороді. У 1984 зі званням Пушкінського стипендіата закінчив філологічний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О.С. Пушкіна. Вчителював у школах Кіровограда, нині учитель української мови та літератури ВЗШ №38. Дипломант Всеукраїнського конкурсу «Вчитель року – 1996».* Краєзнавство вважає наріжним каменем виховання свідомих українців. Підготував і видав 4 посібники з української та зарубіжної літератури, співавтор підручника «Українська література. 10-11 клас», колективного збірника «До храму власної культури». Автор-упорядник книги «Коротка історія злочинів і покарань» (2011). У співавторстві з донькою Тетяною Яровенко працює над серією книг «Стилет і стилос трьох степовиків» про творчість письменників-земляків Володимира Винниченка, Євгена Маланюка та Яра Славутича. Уже видано 13 книг про Володимира Винниченка – своєрідну енциклопедію про його життя і творчість. Досліджує творчість талановитого земляка (також уродженця Новомиргорода), письменника та художника Олександра Суржавського.

17 85 років від дня народження (м. Харків) **Кіма Олександровича Шутенка**, композитора і педагога. У 1956 закінчив Державний музично-педагогічний інститут ім. Гнесіних у Москві. У 1954-1959 – викладач, заступник директора Якутського музично-художнього училища, 1959-1962 працював у Калузькому музичному училищі. *Викладав теоретичні предмети та композицію у Кіровоградському музичному училищі (з 1962). Писав музику до спектаклів Кіровоградського музично-драматичного театру ім. М.Л. Кропивницького* («Лиха

1932-2010

іскра поле спалить й сама щезне» І. Карпенка-Карого, «Катерина» за поемою Т. Шевченка), до п'єс сучасних драматургів. Для симфонічного оркестру музичного училища створив «Козацьку увертюру», «Російську увертюру» та інші твори. Концерт для фортепіано з оркестром (1967) виконувався у Москві та інших містах. У доробку багато дитячих п'єс для фортепіано, домри, балалайки, гобою, труби, скрипки. Автор багатьох пісень, циклу «27 двоголосних фут на теми українських народних пісень». *Його учень – випускник Кіровоградського музичного училища – популярний композитор та продюсер Ігор Крутой.*

20 90 років від дня народження (с. Курилівка Канівського району Черкаської області) **Федора Михайловича Шабали**, художника. За фахом – інженер-будівельник, закінчив Дніпропетровський інженерно-будівельний інститут. *Працював начальником відділу капітального будівництва Кіровоградського інституту сільськогосподарського машинобудування. Живописом всерйоз захопився після 40 років. Навчався у студії образотворчого мистецтва при Кіровоградському обласному будинку народної творчості (учитель І. Мартолога).* Учасник ба

1927-1997

гатьох республіканських та всесоюзних виставок самодіяльного мистецтва. *Велика персональна виставка влаштовувалась у Кіровоградській картинній галереї (1978).* Серія пастельних портретів українських полковників, сподвижників Б. Хмельницького експонувалась на виставці українського народного мистецтва у Канаді. Протягом життя написав не менше 1000 робіт; *понад 500 творів зберігається у Кіровоградському ліцеї нових технологій навчання.* Працював у всіх жанрах живопису (портрет, пейзаж, натюрморт, тематична картина), оволодів техніками олійного і темперного живопису, акварелі й пастелі. Займався генеалогією, склав родовід (відшукав по всьому світу близько 300 родичів). Написав історію рідного села та нариси про односельців, спогади.

20

(1962) – 55 років від дня народження (м. Кіровоград) Олександра Івановича Полячка, музикознавця, педагога, громадського діяча. Закінчив теоретико-композиторське відділення Московської консерваторії імені П.І. Чайковського. *Викладав теоретичні дисципліни у Кіровоградській дитячій музичній школі №3. Упродовж 1993-2001 працював начальником відділу культури Кіровоградської міської ради, сприяв завершенню будівництва й відкриттю музеїв О. Осмьоркіна і І. Карпенка-*

Карого. Ініціатор створення Кіровоградського музею музичної культури ім. Кароля Шимановського, його перший директор. Брав активну участь у започаткуванні й проведенні музичних фестивалів «Провесінь», «Травневі музичні зустрічі», «Золотий Орфей», «Нейгаузівські музичні зустрічі». З 2001 – викладач музично-теоретичних предметів у дитячій музичній школі №3 та Кіровоградському музичному училищі. Голова об'єднання поляків Кіровоградщини «Полонія» ім. Кароля Шимановського. Автор ідеї міжнародного фестивалю етномузики на возах «Перекотиполе», її головний реалізатор і режисер. Художній керівник музичних фестивалів ім. Кароля Шимановського в Кіровограді. Організатор двох наукових конференцій, присвячених долям поляків на Кіровоградщині. Заслужений діяч польської культури. Лауреат обласної премії імені Якова Паученка (2006).

25

(1952) – 65 років від дня народження Анатолія Володимировича Вишневського, кінорежисера. *Дитинство минуло на Кіровоградщині (Бобринецький район). У 1978 закінчив Київський інститут культури, у 1984 – інститут журналістської майстерності. Від 1969 працює на Національній кіностудії художніх фільмів ім. О. Довженка: помічник режисера, 2-й режисер, режисер-координатор. Співробітничав з Романом Балаєм, Григорієм Коханом, Тимофієм Левчуком, Миколою Машен-*

ком, Михайлом Беліковим, Андрієм Бенкендорфом та іншими видатними кінорежисерами. Працював на 25 кінофільмах: «Ярослав Мудрий» (1981), «Бухта смерті», «Вбити шакала» (обидва – 1991), «Стамбульський транзит» (1993), «Паризька драма», «Карастоянови» (обидва – 1983), «Які ж були ми молоді» (1985), «Розпад» (1989), «Бережи мене, мій талісмане» (1986), «Філер» (1987), «Два місяці, три сонця» (1998), «Самотня жінка бажає познайоми-

Жовтень

тисть...» (1986), «Автопортрет невідомого» (1988), «Чорна яма» (1987), «Каїн» (1992), «Зів'яла сакура в моєму саду, ти знову проходи повз мене» (1993), «Викуп» (1994), «Слідом перевертня» (2000) та ін. *Лауреат премій ім. Ю.І. Яновського та В.К. Винниченка*. Заслужений діяч мистецтв України (1997). Представлений у багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

26

155 років від дня народження (с. Мала Березівка Олександрійського повіту) **Миколи Степановича Леонтьєва**, військового діяча, дипломата, географа.

1862-1910

Закінчив Миколаївське кавалерійське училище, служив у Лейб-гвардії уланському полку (до 1891), поручик запасу. Був різнобічно обдарованою людиною, членом Російського Імператорського Географічного Товариства, знав 10 іноземних мов. У 1892 разом із К. Звягіним здійснив кінну мандрівку через Персію і Белуджистан в Індію. У

1894 організував першу російську експедицію в Абіссінію (Ефіопію). Перебував у цій африканській країні до 1900. Став головним радником та довіреною особою імператора Менеліка II. Брав участь в італо-абіссінській війні (з грудня 1895), був удостоєний графського титулу та звання маршала. З 1897 – генерал-губернатор екваторіальних провінцій Ефіопії. У 1896 в Петербурзі вийшла книга «Імператор Менелік и война его с Италией. По документам и походным дневникам Н. С. Леонтьева» журналіста Ю. Єльця. У 1900 повернувся в Росію, але невдовзі виїхав до Парижа. Часто відвідував Санкт-Петербург, Російське Географічне Товариство, друкував статті в газеті «Новое Время». *Заповів свої землі (317 десятин) у Косівській волості Олександрійського повіту (хутір Олександрівку і село Нову Макариху) Російському Імператорському Географічному Товариству, щоб «на доходы с имения снаряжались экспедиции в Абиссинию и другие страны».*

26

140 років від дня народження Катерини Олександрівни

1877-1949

Самсонової (до заміжжя **Писарева**), дружини генерала від кавалерії О.В. Самсонова, генерал-губернатора Туркестану, командуючого 2-ю російською армією під час Першої світової війни. *Батько Олександр Миколайович Писарев (1827-1903) – власник села Якимівки Маловисківського району – був юристом, міським суддею в Єлисаветграді, статським радником, похований на Петропавлівському кладовищі. У 1914 Катерина*

*Самсонова працювала сестрою милосердя у шпиталі Єлисаветградського комітету Російського Червоного Хреста. Подружжя мало двох дітей – сина Володимира (1899-1977) і дочку Віру (1902-1989). Після загибелі чоловіка у Східній Пруссії поставила за мету будь-що розшукати прах чоловіка і поховати його на батьківщині. У розпал війни домоглась дозволу виїхати на місце трагедії і, здолавши неймовірні труднощі, здійснила задумане. **4.12.1915 прах генерала О. В. Самсонова з великими почесностями зустріли в Єлисаветграді і провели в останню путь у с. Якимівку Маловисківського району, де й поховали в сімейній усипальні. У 1920 була занесена єлисаветградською ЧК до списків активних контрреволюціонерів** з мотивуванням: «дружина колишнього генерал-губернатора Туркестану, стягувала при гетьмані контрибуцію з селян». Вдові з дітьми вдалося емігрувати. У 20-ті роки ХХ ст. склеп, прикрашений мармуровою алегоричною скульптурою, був пограбований і повністю зруйнований. На місці склепу, що опинився на подвір'ї школи, 13.02.2002 був установлений хрест з червоного граніту.*

27

40 років від дня народження (с. Велика Северинка Кіровоградського району) **Романа Павловича Крадожона**, героя АТО. Доброволець, призваний в часі першої хвилі мобілізації. Водій-санітар медичного пункту 34-го батальйону територіальної оборони «Батьківщина». Загинув 13.08.2014 під час обстрілу терористами з БМ-21 опорного пункту в районі села Ленінське. *Похований у Великій Северинці. Нагороджений орденом «За мужність III ступеня» (посмертно).*

1977-2014

ЄЛИСАВЕТГРАДЕЦЬ ОЛЕКСАНДР РОХОВИЧ: УКРАЇНСЬКИЙ ПОЕТ-ФУТУРИСТ, РОСІЙСЬКИЙ САТИРИК, ОДИН З «БАТЬКІВ» ВАСИЛЯ ТЬОРКІНА

Олександр Рохович

Відомий російський поет і літературний критик, дослідник творчості Арсенія Тарковського Михайло Синельников відзначає: «Тарковский... гордился родным Елисаветградом, из которого вышло так много артистов, музыкантов, художников и, по утверждению Тарковского, чуть ли не двести профессиональных литераторов...» Звісно, творчість далеко не всіх із них, як полюбують писати історики літератури, витримала випробування часом. Втім, трапляється й так, що, здавалося б, міцно забутий чи напівзабутий літератор стає цікавим у новітні часи, коли раптово висвітлюється його справжнє місце у

літературному процесі 20-30-х років ХХ століття. Так сталося зокрема з українсько-російським поетом Олександром Іллічем Роховичем (1908-1974), якого Тарковський напевне ж добре знав, адже обидва народилися в Єлисаветграді й були майже ровесниками.

Взагалі, творчий шлях Роховича склався надзвичайно примхливо й драматично, поділившись на дві діаметрально протилежні частини (українську та російську), так, що й не віриться: невже мова йде про одну й ту саму особу.

Його батько Ілля Янкевич Рохович був відомим в Єлисаветграді журналістом, а в 1913-1919 роках навіть редагував найпопулярнішу в місті газету «Голос Юга». До 1918 року хлопець навчався в Єлисаветградській гімназії. У 20-ті роки відвідував літературне об'єднання «Літо», яким з 1920 року керував знаний у місті педагог, мовознавець та літературознавець Василь Харцієв, за іншими відомостями – літературний гурток Миколи Куліша, редактора газети «Червоний шлях» (у квітні-червні 1925 року). Щоправда, ця версія виглядає доволі сумнівною з огляду на короткочасність перебування Куліша у Зінов'євську.

У 1924-му юний Рохович познайомився з одеськими футуристами Семеном Кірсановим, Леонідом Недолею-Гончаренком та іншими, що завітали до Єлисаветграда (щойно перейменованого на Зінов'євськ), вступив до літературного об'єднання «Юго-Левф» (Южный левый фронт искусств) і тоді ж таки опублікував у їхньому

журналі з однойменною назвою (№4, 1924) свій перший вірш «Октябрь». У 1926 році в Єлисаветграді побачила світ перша збірка вісімнадцятирічного поета «Стихи» досить великим для дебютної книги накладом (1000 примірників, 31 сторінка, ціна 20 копійок). До речі, Семен Кірсанов, що став одним з найвидатніших поетів ХХ століття, у своїх листах називав Олександра Роховича «пацаном», хоча був лише на два роки старший від нього. Згодом вони навіть поріднилися, одружившись на рідних сестрах, тобто ставши свояками.

Обкладинка
журналу

Після розпаду «Юго-Лев» Рохович поїхав навчатися до Харкова, тодішньої столиці радянської України. Тут він вступає до літературного об'єднання українських футуристів «Нова генерація» (1927-1931), очолюваного поетом М. Семенком. Це був час українізації, неймовірного розквіту української літератури і мистецтва, коли більшість видавництва (85%) перейшла на друкування україномовних книг. Олександр Рохович також перейшов на українську мову. Період учнівства був коротким. З 1930 по 1932 року вийшло друком аж 6 поетичних книг уродженця Єлисаветграда: «Місто» (1930), «Прапорці розмовляють» (1931), «Третій ударний» (1931), «Марші, памфлети, гасла» (1931), «Фронт шахт» (1932), «Дніпробуд» (1932).

І це були твори високої художньої вартості. Не випадково блискучий дослідник історії українського літературного авангарду тих часів Ярина Цимбал у статті «Нове місто для «Нової генерації»: урбанізм і футуризм» (2014) відзначає: «Найвиразніше ідею нового міста представлено в поемі «Місто» (1930) Олександра Роховича. Автор вибудовує логічну й переконливу апологію нової урбаністики. Спершу він дає непривабливу метонімічну картину сучасного українського міста (вжите слово «столиця» натякає, що це Харків):

«Місто. / Площі, вогні, тротуари. / Бруд. / Місто. / Кіно, центроспирт, бари. / Громаддя споруд. / Вулиця. / Бачиш її, криву? / Провулки, тупик. / Деся з рогом хриплять і ревуть / юрби автобусних пик».

Цимбал детально аналізує цей твір нашого земляка. Та й взагалі, саме їй, захопленій українським літературним процесом 20-30-х років, ми завдячуємо поверненням Олександра Роховича в історію української літератури ХХ століття. Хочеться сподіватися, що це лише початок.

Розповідаючи про свої пошуки та знахідки, Ярина Цимбал, зокрема, відзначає: «Для мене... найцінніше – фотографії. Наприклад, фото Олександра Роховича, яке я ніде не могла знайти: людина на початку 1930-х поїхала до Москви і спокійно там жила, тому пізніші його фотографії є, а вся українська біографія невідома».

Схоже на те, що Ярину Цимбал не зацікавила подальша доля митця після того, як він покинув Україну (його, так би мовити, «російська біографія»), інакше б вона не писала, що Рохович у Москві спокійно жив.

Так, «Червоний ренесанс» в Україні тривав менше 10 років і закінчився «розстріляним відродженням», коли було знищено сотні талановитих українських письменників та діячів культури. Очевидно, така доля спіткала б і нашого земляка. Від загибелі Роховича врятував переїзд до Москви. Принаймні, так здається, але тільки на перший погляд.

Річ у тім, що Рохович, згідно з приказкою, потрапив із вогню та в полум'я. Він у 1933 році влаштувався на роботу в найпопулярніший радянський журнал сатири «Крокодил», чому напевне посприяли земляки, які там давно працювали: художник Амінодав Каневський («батько» одного з найулюбленіших персонажів радянської дітвори – «Мурзилки»), Дем'ян Бедний, Юрій Олеша та Арго (Абрам Гольденберг). Рохович опинився в часописі у розпал розслідування так званого «дела о контрреволюционной террористической организации в редакции журнала «Крокодил», яке тривало майже 7 років.

У жовтні 1933 року заарештували головного фейлетоніста «Крокодила» Емілія Кроткого та журналістів Ердмана і Массе. Слідчих особливо цікавило, хто автор антисталінської епіграми, хто був її слухачами і не доніс у відповідні органи. Коротесенька епіграма (14 слів) була присвячена недавньому розгону відносно незалежної Російської асоціації пролетарських письменників (РААП), замість якої було створено Спілку письменників СРСР, що повністю контролювалася особисто Сталіним:

*Рукой всесильного сатрапа
Не стало РАППа.
Не радуйтеся! Хоть умер РАПП,
Но жив сатрап.*

З'ясувалося, що епіграму написав співробітник «Крокодила» Михайло Вольпін, за що й отримав 5 років таборів. За іронією долі у цій фантазмагоричній історії автор постраждав найменше. Натомість її слухачі Михайло Глушков (вважається прототипом Авесса-

лома Ізнурьонкова з роману «Дванадцять стільців» Ільфа та Петрова) та Яків Бельський (заступник головного редактора) «за недонесение и сокрытие антисоветской деятельности», до яких згодом додали звинувачення у троцькізмі та тероризмі, були розстріляні. Причому Глушкова заарештували в квітні 1936 року, звинувативши в створенні злощасної епіграми, за яку вже сидів її справжній автор Михайло Вольпін.

Третім фігурантом цієї справи був Олександр Рохович. На допитах він заявив, що антирадянської епіграми «не слышал» (уникнувши таким чином статті за недонесення), а от в дояльності Глушкова до радянської влади сумнівався завжди. Можливо, це і врятувало йому життя? У 1938 році був заарештований, а в 1940-му розстріляний головний редактор «Крокодила» Михайло Кольцов. Про «спокійне життя» тоді Рохович і мріяти не міг. Так тривало до 1941 року, коли почалася Велика Вітчизняна війна.

Найбільша несподіванка чекала на мене, коли в Інтернет-виданні «Маленькие истории. Частное собрание фактов и артефактов» натрапив на нарис «Василий Теркин в 1940 году»: «...Настоящим «отцом» Тёркина был не Александр Твардовский, точнее, не он один. Некоторое время считалось, что Василий Тёркин впервые появился в 1942 году – параллельно с одноименной полной искрометного юмора и оптимизма поэмой Твардовского. Однако в одном из журналов «Крокодил» за 1940-й год, представленном в нашей коллекции артефактов, приводится ранняя история о бывалом солдате, оказавшемся во вражеском тылу. В этом рассказе Вася (Василием Тёркина назовут позже) воюет вовсе не с немцами, а именно с белофиннами:

*В засаде ждать пришлось недолго,
Идет с пакетом белофинн.
Как пропустит такого волка?
План созревает в миг один*

В редакционной колонке к этому материалу говорится, что «Крокодил» позаимствовал этот веселый рассказ в стихах из красноармейской газеты «На страже Родины». Причем автором хлестких четверостиший к этим забавным иллюстрациям (сегодня их назвали бы комиксом) значится вовсе не Александр Твардовский, а «Ал. Рохович» (в действительности советский поэт-сатирик, многолетний сотрудник «Крокодила» и «Окон ТАСС» Александр Ильич Рохович). Всего же стихотворные подписи к этим картинкам сочинял целый творческий коллектив – около 10 человек. Среди них был и А. Твардовский. В начале Великой Отечественной войны Твардов-

ский решил вернуться к удачному образу бывалого бойца. И хотя он дает своему герою те же имя и фамилию, это будет уже совсем другой Тёркин – не Вася, а Василий, более лакированный и серьезный. Новый персонаж станет любимым героем во фронтовых землянках, примером для подражания для всех советских мальчишек. Ну а его прообраз со временем был практически предан забвению, причем совершенно незаслуженно...

Однако имя Александра Роховича впрямь больше никогда не появится рядом с именем легендарного советского солдата. Начисто «позабудет» о своём тёзке и Александр Твардовский». Чому? Можливо через те, що образ Василя Тьоркіна – зовсім не плід колективної творчості, як намагається перекопати нас Твардовський: його придумав Олександр Рохович.

Перша й остання прижиттєва книга сатиричних віршів Роховича у Москві «Правда в глаза» з'вилася лише в 1968 році напередодні 60-річчя автора. Уже після смерті Олександра Ілліча світ побачили ще дві його книги: «Почему вы не в духе?» (1980) и «К вопросу о вопросах» (1989).

На моє глибоке переконання, творча біографія талановитого письменника-земляка вимагає монографічного дослідження в обох її вимірах: як в українському, так і в російському та у всіх його іпостасях: український поет-футурист, російський поет-сатирик, перекладач, літературний критик.

Крім української та російської мов, Рохович досконало володів ще й польською. Про це свідчить зокрема лист Роховича польською мовою до Ольги Владиславівни Олеші, матері письменника Юрія Карловича Олеші (уродженця Єлисаветграда), що зберігається в Російському державному архіві літератури і мистецтва. А також його переклади класика польської поезії Констати Ідельфонса Галчинського («Девушка с центральной базы музыкальных instrumen-

тов», «Басня о деревянной голове») в журналі «Иностранная литература» (1977) та польських народних пісень для книги «Эпос славянских народов» (1959). Втім, перекладав Рохович навіть з таджицької мови, яку напевне ж не знав, користуючись дослівником (підрядковим перекладом). У 1973 році в журналі «Юность» були опубліковані його переклади двох віршів юної таджицької поетеси Гулрухсор Сафієвої «Родина» і «Сестре Мастоне». Здавалося б, чудово знаючи українську мову, Рохович мав би перекладати передусім українських поетів, однак він жодного разу не ризикнув. Очевидно, Олександр Ілліч взагалі волів забути «гріхи молодості», свою участь в українському літературному процесі.

Писав також рецензії. Зокрема, в 1937 році газета «Комсомольская правда» надрукувала рецензію Роховича на книгу віршів Олександра Прокоф'єва «Простые истины».

Про незаперечний талант Роховича-поета свідчить зокрема вірш «Гриби» в ювілейному номері «Крокодила» з нагоди 50-річчя журналу, яке відзначалося в 1972 році і де зібрані кращі твори його співробітників. Ось як ефектно він закінчується:

*...Но вот награда: в гуще чащи –
Начальство братии грибной –
Попался белый настоящий,
Стоящий важно под сосной.
За ним охотился весь день я:
Известно ведь, что боровик,
Подобно шефу учреждения,
Скрывается от людей привык.
Людские переняв привычки,
Его любовно там и тут
Рыжеволосые лисички,
Как секретарши, берегут.
Судьба зазнайства не прощает,
И, очевидно, неспроста
В конце концов его срываю,
Как бы с большого сняв поста!..
Неся приятнейший из грузов,
Домой торжественно идем.
И вдруг – еще! Так лезь же в кузов,
Раз называешься груздем!*

— ЛИСТОПАД —

1

(1937) – 80 років від дня народження (с. Коханівка Ананіївського району Одеської області) **Бориса Григоровича Притули**, музиканта, педагога. *Навчався у Завадівській семирічній СШ Кіровоградського району та Кіровоградській вечірній музичній школі №1. У 1964 з відзнакою закінчив Кіровоградське музичне училище (клас С. Дорогого), у 1968 – Одеську державну консерваторію ім. А. Нежданової. З 1968 працює викладачем диригування на кафедрі хорового диригування та методики музичного виховання КДП ім. О.С. Пушкіна, з 1978 по 1989 рік – завідувач кафедри музики і співів. Кандидат педагогічних наук (1977). З 1994 по 1998 за сумісництвом був художнім керівником обласної філармонії та хормейстером аматорського народного хору «Барвінок» – неодноразового лауреата Всеукраїнських та обласних конкурсів і фестивалів (1981, 1983, 1988). У 2001 як керівник колективу отримав диплом лауреата III Всеукраїнського фестивалю «За високу творчу майстерність»; 2002 – диплом 1 ступеня «За значний внесок у розвиток і популяризацію хорового мистецтва». Автор збірки «Вінок матусиних пісень» (2000), 50 наукових праць. Заслужений діяч мистецтв України (2006).*

1

1987-2015

30 років від дня народження (с. Верблюжка Новгородківського району) **Валерія Анатолійовича Кучера**, героя АТО. *Закінчив Новгородківське ПТУ №36, де здобув професію тракториста. Працював у м. Долинська на залізниці. Призваний за мобілізацією 1.08.2014. Військовослужбовець 55-го окремого автомобільного батальйону «Чорний ліс». Загинув 17.02.2015. Військові на вантажівках поверталися з м. Дебальцеве і поблизу с. Нижнє Лозове потрапили під обстріл. Подальша доля Валерія була невідома. Лише у березні його ідентифікували серед загиблих. Похований у рідному селі. Нагороджений орденом «За мужність» III ступеня (посмертно).*

1

25 років від дня народження (сmt *Добровеличківка*) **Дмитра**

1992-2014

Володимировича Рябого, героя АТО. Старший солдат 3-го окремого полку спеціального призначення. Загинув 15.07.2014 під час обстрілу терористами блокпосту сил АТО в районі с. Провалля (пункт прикордонного контролю Ізварине) Луганської області. Нагороджений ордеом «За мужність» III ступеня (посмертно).

2

115 років від дня народження (м. *Новогеоргіївськ*) **Віктора**

1902-1984

Михайловича Чернова, педагога, астронома. *Навчався в Олександрійській чоловічій гімназії, потім в Олександрійському педагогічному технікумі. Ще будиши гімназистом, під впливом І. Чижевського (батька Дмитра Чижевського) зацікавився астрономічними спостереженнями.* Більшу частину свого життя (з 1923 до 1937 і з 1943 до 1962) працював у Запоріжжі бібліотекарем, деякий час викладачем німецької мови, математики. За 60

років наукової діяльності опублікував 140 спостережень, заміток, статей у вітчизняних і біля 135 у закордонних наукових виданнях, часто у співавторстві з відомими вченими. З 1937 по 1941 працював у Таджикиській Астрономічній обсерваторії, але за станом здоров'я змушений був повернутися до Запоріжжя, де й помер.

2

(1927) – 90 років від дня народження (с. *Родзянкіно, тепер у*

складі села Трудолюбівки Бобринецького району) Дмитра Костянтиновича Моторного, хлібороба. У 1959 закінчив Мелітопольський інститут механізації і електрифікації сільського господарства. З 1963 – голова колгоспу ім. С.М. Кірова с. Чорнобаївки Білозерського району Херсонської області (нині приватно-орендний кооператив «Зоря»). Депутат Верховної Ради УРСР 10-11 скликань. Народний депутат СРСР (1989-1991).

Був членом Центральної ревізійної комісії КПРС. Двічі Герой Соціалістичної Праці (1966, 1986). Заслужений працівник сільського господарства УРСР (1977). Нагороджений трьома орденами Леніна (1966, 1975, 1976), орденом Жовтневої революції (1971), орденом князя Ярослава Мудрого V ст. (1997) та ін. Герой України з врученням ордена Держави (2.11.2002). Самодіяльний композитор, автор популярної пісні «Покохайте поле».

3

95 років від дня народження (с. *Покотилове Новоархангельського району*) **Франца Олександровича Кузьминського**, ученого в галузі радіолокації та радіофізики, головного конструктора загоризонтних радіолокаційних станцій. Закінчив Московський авіаційний інститут. Доктор технічних наук. Провідний інженер-конструктор Конструкторського бюро №1. Брав участь у розробці зенітно-ракетних комплексів С-75 («Беркут»), С-125, прийнятих на озброєння військами ПВО країни.

1922-1991

Саме ракетою С-75 1.05.1960 над Свердловськом був збитий літак розвідник U-2 ВПС США пілота Пауерса. Учасник робіт зі створення загоризонтної радіолокаційної станції «Дуга-1» для системи раннього виявлення запусків міжконтинентальних балістичних ракет. З 1968 – головний інженер, головний конструктор Науково-дослідницького відділу №3. З 1973 – директор, науковий керівник Науково-дослідницького інституту дальнього радіозв'язку Центрального науково-виробничого об'єднання «Вимпел». Провідний науковий співробітник Інституту прикладної геофізики Академії наук СРСР.

4

(1922) – 95 років дня народження (Єлисаветградський повіт) **Віктора Георгієвича Ясногородського**, лікаря-фізіотерапевта. Учасник ВВВ. У 1950 закінчив Дагестанський медичний інститут і працював головним лікарем СЕС у Грозненській обл. Кандидат медичних наук (1952). З 1952 по 1972 працював у Інституті фізіотерапії. З 1972 – заступник директора з накової роботи Центрального НДІ курортології та фізіотерапії. Доктор медичних наук (1967), професор. Найбільший внесок зробив у вивчення і розвиток імпульсної електротерапії. Спільно з М. Равичем розробив апарат «Ампліпульс», який серійно випускається дотепер. Автор понад 150 наукових праць, зокрема монографії «Електротерапія» (1987) та виданого за його редакцією «Справочника по фізіотерапії» (1992). Під його керівництвом захищено 6 докторських і 16 кандидатських дисертацій. Впродовж багатьох років був головою правління Російського наукового товариства фізіотерапевтів і курортологів. Нагороджений орденом Червоної Зірки, медаллю «За отвагу» та ін.

5

(1942) – 75 років від дня народження (с. Павлогорківка Бобринецького району) **Леоніда Володимировича Капелюшного**, журналіста, сценариста. У 1960

закінчив Кіровоградський технікум механізації сільського господарства, у 1969 – філологічний факультет Київського університету ім. Т.Г. Шевченка. З 1973 по 1998 працював власним кореспондентом газет «Комсомольская правда» и «Известия» в Україні, Східному Сибіру та Литві.

З 1999 – власний кореспондент «Литературной газеты» (Москва). Голова правління регіональної асоціації журналістів «Південь» (з 1995). Член Спілки кінематографістів СРСР (1984). Лауреат премії Спілки журналістів СРСР (1985). Нагороджений медаллю «За строительство БАМа». Автор книг: «Трасса» (1985), «Светит незнакомая звезда» (1987), «Командировка в Китай» (1988), «Візантійський синдром» (2005), «Час сутіні» (2009); 15 документальних фільмів. Володіє польською і чеською мовами. Представлений у багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

5

180 років від дня народження (с. Масленниківка поблизу Єлисаветграда) **Африкана Олександровича Шпіра**, філософа. Мати Олена Костянтинівна Пулевич – українка за походженням. З 8 років на-

1837-1890

чався в Рішельєвському ліцеї в Одесі, потім – у Чорноморській юнкерській школі в Миколаєві. Гардемарином у 1854 брав участь в обороні Севастополя під час Кримської війни. У 1856 вийшов у відставку; успадкувавши після смерті матері значні землеволодіння, жив у селі та Єлисаветграді.

У 1859 за два роки до офіційного скасування кріпосного права, звільнив своїх селян. У 1862 здійснив поїздку за кордон, два роки слухав лекції Гельмгольца в Гейдельберзькому університеті. У 1864 назавжди покинув батьківщину, присвятивши себе заняттям філософією. У 1867 у Дрездені видав свій перший філософський твір, над яким працював ще в Єлисаветграді. У 1869 докорінно переробивши його, видав під назвою «Поиски достоверного в области познания действительности». З 1878 жив у Швейцарії. Основні філософські праці: «Мысль и действительность», «Очерки критической философии», «Основы морали и права». Повне зібрання творів вийшло у 4 томах (1885). Писав німецькою мовою; досконало знав російську, українську, грецьку, французьку, англійську мови. Філософія Шпіра справила поміт-

Листопад

ний вплив на творчість Л. Толстого, Ф. Ніцше, Р.-М. Рільке та інших європейських інтелектуалів. Його називають «філософом для філософів». *Творчістю Шпіра Толстого зацікавила елисаветградка Н.А.Бракер, вона надіслала письменнику свій переклад праці філософа «Очерки критической философии» (1896). Тоді ж під враженням від прочитаного Толстой у листі до дружини 16 жовтня 1896 зазначив: «Читаю щойно відкритого філософа Шпіра і радію. Читаю по-російськи в перекладі, котрий мені надіслала дама і який дуже хотілося б надрукувати, та, мабуть, не пропустить цензура саме тому, що це філософія справжня і внаслідок цього вона туркається питань релігії та життя (...) Дуже корисна книга, руйнує багато забобонів матеріалізму».*

5

(1947) – 70 років від дня народження (с. Гнатівка Кіровоградської області) **Володимира Олексійовича Ткаченка**, художника. Закінчив Ленінградське вище художньо-промислове училище ім. В. Мухоміної (1980). Працює в галузі графіки, монументально-декоративного мистецтва. Основні твори: портрети діячів визвольного руху України (Музей С. Бандери, вітраж, 2000). Член Національної спілки художників України (1999).

6

100 років від дня народження (м. Ставрополь) **Віктора Євгеновича Александрова** (1917-1992), письменника. Учасник ВВВ. У 40-50-х роках проходив військову службу в Кіровограді, був членом обласного літоб'єднання. У книгах часто згадує наше місто. У 1964 закінчив Літературний інститут ім. О.М. Горького в Москві. У 1964-1966 працював заступником головного редактора журналу «Радуга». Автор поеми «Неистовый Виссарион» (1948), багатьох повістей та оповідань військово-патріотичної тематики: «Повесть о солдате» (1956), «Выстрелы в степи» (1958), «Под белыми куполами» (1970), «Им открывают сердца» (1970), «Лутугин» (1971), «Белые крылья» (1972), «Тимур – сын Фрунзе» (1979), «Десантный узел» (1984), «Запах окопной земли» (1987) та ін. Член Спілки письменників України (1992).

1917-1992

6

(1942) – 75 років від дня народження (м. Помічна Добровеличківського району) **Олега Антоновича Андрушака**, ученого в галузі матеріалознавства. У 1967 закінчив Київський політехнічний інститут. Працює в Інституті проблем матеріалознавства ім. І.М. Францевича, завідувач конструкторського відділу. Займався створенням обладнання та приладів для потреб порошкової металургії та матеріалознавства. Автор (співавтор) понад 60-ти наукових праць, зокрема в галузі нанесення

газо-термічних покриттів, порошкової металургії, базального виробництва, композиційних матеріалів, металокерамічних виробів та інструментів. Нагороджений золотою медаллю Патона (2003), медаллю ім. акад. М.К. Янгеля Російської Федерації космонавтики (2005) та ін. Обраний академіком УАН у 1992. Член Президії УАН, керуючий справами (1992-2002) Лауреат Державної премії Української РСР (1983).

7

(1937) – 80 років від дня народження (с. Хащувате Гайворонського району) **Олександра Антоновича Білутинського**, інженера шляхів сполучення. *Випускник Хащуватської СШ.* Після закінчення з відзнакою Київського будівельного технікуму працював у Гайворонській шляховій ремонтно-будівельній дільниці. У 1964 закінчив Київський автомобільно-дорожній інститут, де й працює з 1966 (нині Національний транспортний університет). Стажувався в Дрезденському Транспортному інституті (Німеччина). Доктор технічних наук (1988), професор (1990). З 1989 – завідувач кафедри проектування доріг. Під його керівництвом та з безпосередньою участю видані перші вітчизняні підручники з проектування доріг та інженерної геодезії. Дійсний член Транспортної академії України (1993). Автор 274 наукових праць: 15 книг, навчальних посібників і підручників: «Проектування автомобільних доріг» (у 2-х частинах), «Інженерна геодезія. Збірник задач», «Російсько-український словник автодорожника» та ін. Захоплюється математикою, мовами, музикою, поезією. Пише вірші та пісні. Видав кілька поетичних збірок: «Бузькі береги», «Пісні рідного краю», Лірика юності», «Я пісню обіцяв подарувати» та ін. Заслужений діяч науки і техніки України (2007). Представлений у багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

7

(1927) – **90 років** від дня народження (с. Межирічка Голованівського району) **Віталія Петровича Свіренка**, спортсмена, педагога. *Син полярного дослідника, Героя Соціалістичної Праці П. С. Свіренка. Учень легендарного борця і гирьовика Івана Круця.* Учасник ВВВ. Після війни закінчив факультет фізичного виховання Одеського педагогічного інституту. Працював учителем фізкультури у сільських школах Голованівського району, потім у цирку. Займається пауерліфтингом, багаторазовий чемпіон України з цього виду спорту. Майстер спорту міжнародного класу. 9-разовий чемпіон світу та 19-разовий чемпіон Європи з гирьового спорту серед ветеранів. Заслужений майстер спорту (2008). Занесений у Книгу рекордів Гіннеса як найстарший чемпіон світу. Лауреат загальнонаціональної премії «Гордість країни» (у номінації «Особисте досягнення») (2010).

8

120 років від дня народження (м. Єлисаветград) **Михайла Веніаміновича Бургсдорфа**, лікаря-діагноста, терапевта. *В 1916 із золотою медаллю закінчив Єлисаветградську гімназію, через 6 років – медичний факультет Одеського університету. Працював у Воронежському та Харківському медичних інститутах. Доктор медичних наук (1943), професор (1945). З 1945 по 1970 – завідувач кафедри факультетської терапії Челябінського медичного інституту.* За його ініціативою на базі обласної клінічної лікарні відкриті ревматологічне, пульмонологічне, гематологічне та ендокринологічне відділення. Під його керівництвом захищено 5 докторських і 14 кандидатських дисертацій. Автор понад 100 наукових праць з кардіології, ревматології, ендокринології та гематології. Член правління терапевтичного і кардіологічного товариств Росії. Нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора (1967), медалями. В 1997 у Челябінську відбулась науково-практична конференція обласної асоціації терапевтів з виданням праць, присвячених 100-річчю Бургсдорфа.

1897-1971

8

120 років від дня народження (с. Глодоси Новоукраїнського району) **Михайла Карповича Михайлика** (1897-1924), українського військового діяча. Учасник українського національного відродження 1917 у Криму. У 1917-1918 – член Ради Української Чорноморської громади, організатор українізації Чорноморського флоту. Учасник бою під Крутами 29.01.1918. У 1919 був старшиною у Київській групі Дієвої армії УНР, у 1920-1921 – ад'ютант Куреня Низових Запорозжців 1-ї Запорізької дивізії Армії УНР. Взяв участь у Першому і Другому Зимових походах, отримав поранення. На початку 1920 жив у Сарнах, де й помер від серцевого нападу. Автор спогадів про бій під Крутами.

1897-1924

8

90 років від дня народження (с. Андріївка Новомиргородського району) **Віталія Свиридовича Литвина**, художника. Закінчив Одеське художнє училище та художньо-графічний факультет Одеського педагогічного інституту. Улюблений жанр – пейзаж і морський пейзаж (марина). Учасник міських, обласних художніх виставок, виставок Одеського художнього музею. Керував дитячою художньою студією Дому-музею ім. М.К. Реріха в Одесі. За участь у міжнародних виставках «Марина – 96», 98, 2000 нагороджений дипломами. З 1987 твори Литвина перебувають у постійній експозиції музею Одеського військового округу, з 1994 співробітничав з Морською галереєю м. Одеси. Персональні виставки влаштовувались у Морській галереї м. Одеси (1996 і 2000), у музеї Одеського порту (1999), Одеському Домі-музеї ім. М.К. Реріха (2006, 2009). Видано ілюстрований каталог виставки (2006). Картини художника зберігаються у приватних колекціях України, Росії, Грузії, Білорусії, США, Канади, Ізраїлю, Польщі, Бельгії. Написав книгу «Далекое, но близкое», видану уже після смерті.

1927-2009

8

100 років від дня народження (с. Могильне Гайворонського району) **Дмитра Івановича Осатюка** (1917-1999), військового діяча. *Середню освіту здобув у рідному селі.* Закінчив кооперативний технікум (1936) та Сизранське військове танкове училище (1941). Особливо відзначився у боях 12-30 січня 1943 при прориві кільця блокади Ленінграда. Його екіпаж знищив 11 гармат і 15 кулеметів противника, спалив 20 автомашин. Після

1917-1999

Листопад

війни закінчив Вищу офіцерську бронетанкову школу, служив у Кантемирівській дивізії. **З 1959 по 1972 – військовий комісар м. Кіровограда.** Герой Радянського Союзу (1943).

11

(1952) – 65 років від дня народження (м. *Кіровоград*) **Сергія**

Яковича Шоргіна, математика, поета, перекладача. У 1974 закінчив факультет обчислювальної математики і кібернетики МДУ ім. М.В. Ломоносова. Доктор фізико-математичних наук (1997), професор (2003). З 1992 працює в Інституті проблем інформатики Російської академії наук (ІПІ РАН), з 1999 – заступник директора ІПІ РАН. З 1999 займається поетичною творчістю та перекладами зарубіжної поезії. Перекладає з англійської, польської, української та деяких інших мов.

12

90 років від дня народження (с. *Дубівка Новопразького, нині*

1927-2006

Олександрійського району) **Володимира Аврамовича Чубенка**, письменника (сатирик і гуморист). З 1944 по 1951 служив у лавах Радянської Армії. Багато років працював у багатотиражній газеті «Машинобудівник» Запорізького моторобудівного заводу. Пише українською та російською мовами. Член Спілки письменників СРСР (1975). Автор гумористичних збірок: «Балакучий автомат» (1971), «Торт і чорт» (1973), «Вакантний холостяк» (1975), «Критичне зауваження» (1978), «Закодоване доброчестя» (1983), «Сміх сміхом» (1986); збірок віршів для малят «Моторний коник» (1986), «Липа для Пилипа» (1991), «Хитра чапля» (1992), «Рекламна пауза» (1995), «І сміх, і пісня, і любов» (1997), «Лицарський дарунок» (2001).

12

(1942) – 75 років від дня народження (м. *Кіровоград*) **Олега**

Андрійовича Груніна, економіста. У 1960 закінчив Київське суворовське військове училище, у 1963 – з відзнакою Рязанське військове автомобільне училище, у 1971 – із золотою медаллю Військову академію тилу і транспорту. Полковник у відставці. З 1985 – старший викладач, начальник кафедри політичної економії і військової економіки Військової академії тилу і транспорту. З 1989 по 1994 – начальник кафедри суспільних наук Військово-артилерійської академії. Доктор економічних наук

(1989), професор (1991). У 1994-2003 – перший заступник начальника центру підготовки співробітників Академії податкової поліції. З 2004 – професор Санкт-Петербурзького університету управління та економіки, декан факультету менеджменту. Очолює наукову школу з проблем теорії підприємництва та економічної безпеки. Підготував 40 кандидатів економічних наук. Автор 10 монографій, 15 навчальних посібників, 2 підручників.

13

(1962) – **55 років** від дня народження (м. Київ) **Сергія Петро-**

вича Ралюченка, спортсмена (футболіст і тренер). Півзахисник, вихованець київського футболу (тренери – В. Онищенко і В. Кашей). Виступав за команди: СКА Київ, «Шахтар» Донецьк, «Металіст» Харків (99 матчів, 8 голів у чемпіонатах СРСР), «Сталь» Мелец (Польща), «Торпедо» Запоріжжя, «Темп» Шепетівка, «Скала» Стрий, «Ворскла» Полтава, «Нафтовик» Охтирка, «Зірка» Кіровоград (1980-1985: 185 ігор, 36 голів). Закінчив

факультет фізичного виховання Кіровоградського педагогічного інституту ім. О.С. Пушкіна. Майстер спорту СРСР. На тренерській роботі у харківському «Металісті» з 1998.

16

95 років від дня народження (с. Андріївка Златопільського

1922-1987

району) Івана Кіндратовича Бойка, краєзнавця, педагога і бібліотекаря. У 1940-1941 навчався у спеціальному артилерійському училищі м. Рівне. Учасник Другої світової війни. З червня 1941 по травень 1945 перебував у німецьких концтаборах у Скандинавії. Вивчав шведську та норвезьку мови, перекладав вірші скандинавських поетів на російську мову. Після звільнення деякий час працював перекладачем у військовій місії при посольстві

СРСР у Норвегії. У грудні 1945 повернувся на батьківщину, працював учителем німецької мови у Литнязкій СШ Добровеличківського району. У 1951 закінчив Ленінградський бібліотечний інститут ім. Н.К. Крупської, одночасно працював учителем у вечірній школі. З 1951 по 1956 – інспектор Златопільського району, викладав англійську мову у школі. З 1956 працював завідувачем Новомиргородської районної бібліотеки. Автор нарисів «Новомиргородський район» в «Історії міст і сіл УРСР. Кіровоградська область» (1972), сотень статей про визначних людей рідного краю. У Державному архіві Кіровоградської області сформовано особовий фонд І.К. Бойка.

16

(1947) – **70 років** від дня народження (с. *Благодатне Долинського району*) **Федора Георгійовича Гаращенко**, кібернетика, математика.

У 1972 закінчив Київський університет ім. Т. Г. Шевченка. Доктор технічних наук (1984), професор (1986). Працює завідувачем кафедри моделювання складних систем факультету кібернетики Київського Національного університету ім. Т. Г. Шевченка. Автор 140 наукових праць; двох монографій та двох навчальних посібників. Результати наукових досліджень впроваджені при проектуванні прискорювачно-фокусуємих та інших систем в Інституті ядерних досліджень АН України, Московському радіотехнічному інституті АН СРСР, в Інституті теоретичної та експериментальної фізики АН СРСР.

17

100 років від дня народження (м. *Єлисаветград*) **Віктора Івановича Селіванова**, співака. Син єлисаветградського священика. *В дитинстві співав у церковному хорі, навчався грі на скрипці. На початку 30-х років переїхав у Москву, де жили старші брати.*

1917-1984

Закінчив музичне училище при Московській консерваторії. Навчався у М. В. Володимирової (рідної сестри В. В. Барсової). Пройшов по конкурсу у Великий театр, але кар'єрі перешкодила війна. Воював на фронті, був поранений, нагороджений орденом «Червоної Зірки».

Після війни деякий час жив з родиною у Ризі, виступав солістом Ансамблю Прибалтійського військового округу. Повернувшись у Москву, протягом 30 років працював на радіо, де виконав десятки популярних пісень радянських композиторів.

17

95 років від дня народження (сmt *Петрове*) **Георгія Арсенійовича Книшпа** (справжнє прізвище *Книшев*), поета і прозаїка. Учасник Другої світової війни, мав бойові нагороди. Закінчив Львівський університет (1950). Був на журналістській роботі в газетах і на телебаченні. Друкується з 1940. Видав 11 книг поезій, 9 романів («Жайвір», 1975; «Приціл», 1977; «Гніздо», 1979; «Брость», 1981; «Літо на долоні», 1985; «Обітниця», 1989; «Утоли мої печалі», 1990); книжку нарисів «Троянди на мармурі» (1980); віршовану казку (у співавторстві з А. Волощиком) «За горами, за лісами» (1961). Підготував до видання збірку віршованих фресок на біблійні теми.

1922-1997

17

95 років від дня народження (с. *Роздолля Компаніївського району*) **Станіслава Гавриловича Шинкаренка**, живописця. Закінчив з відзнакою Дніпропетровське художнє училище (1955). З 1961 – член Спілки художників СРСР. Жив і працював у Запоріжжі. Один з організаторів Запорізької спілки художників України та Запорізького художнього музею. Працював у галузі станкового живопису – картина, портрет, натюрморт. Багато творів присвятив героїчним і трагічним сторінкам української історії. Твори зберігаються у Запорізькому

1922-1991

обласному художньому музеї, Національному заповіднику «Хортиця», Запорізькому обласному краєзнавчому музеї, Сумському державному художньому музеї, інших музеях України, приватних збірках України та зарубіжжя. Основні твори: «На Січ» (1955), «Перший сніг» (1963), «Металург» (1969), «Риба» (1972) та ін. Остання (посмертна) виставка влаштована у 2008 з нагоди 140-річчя «Просвіти». Дочка Ірина Гресик – заслужений художник України, голова Запорізької організації НСХУ.

21

110 років від дня народження (м. *Златопіль, нині у складі Новомиргорода*) **Соломона Марковича Хромченка**, співака (ліричний тенор), педагога. У 1932 закінчив Київський музично-драматичний інститут(консерваторію), у 1935 – аспірантуру при Московській консерваторії (керівник Н. Дорліак). Лауреат Першого Всесоюзного конкурсу вокалістів у Москві (1933). З 1934 по 1957 – соліст Великого театру СРСР. Кращі партії: Ленський («Євгеній Онегін» П. Чайковського), Баян («Руслан і Людмила» М. Глінки), Юродивий («Борис Годунов» М. Мусоргського), Берендей («Снігуронька» М. Римського-Корсакова) та ін. Записав на грамплатівку романси українських композиторів – Стеценка («О, не дивуйсь...»), Клебанова («Лелечення»), а також два дуети разом з К. Лаптевим («Де ти бродиш, моя доле» Кропивницького і Заремби та «Коли розлучаються двоє» Лисенка). З 1961 – викладач Московського музично-педагогічного інституту ім. Гнесіних, професор. Автор низки методичних праць. Всесоюзна фірма грамзапису «Мелодія» випустила платівки С.М. Хромченка: арії і романси російських класиків (1977), неаполітанські пісні (1981), старовинні російські романси (1984), єврейські народні пісні (1988). Остання платівка (12 пісень) записана співаком у рік його 80-річчя, у що важко повірити, наскільки красивий тембр його голосу, який зачаровує свіжістю та енергією звучання. З 1991

1907-2002

Листопад

жив у Ізраїлі, де продовжував повноцінну педагогічну й концертну діяльність. Був професором Єрусалимської музичної академії імені Рубіна. Ювілейний концерт з нагоди його 90-річчя відбувся в ізраїльській столиці 4.12.1997. Заслужений артист РРФСР (1947).

21

(1962) – **55 років** від дня народження (с. *Роцахівка Бобринецького району*) **Рената Ярославовича Ріжняка**,

математика, педагога. У 1983 закінчив фізико-математичний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту імені О. С. Пушкіна, у 1989 захистив кандидатську дисертацію з проблем викладання математики у загальноосвітній школі. З 1987 – спочатку асистент, старший викладач, доцент, а потім професор кафедри математики Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. З 2006 – *декан фізико-математичного факультету КДПУ ім. В. К. Винниченка*. Доктор педагогічних наук (2015). Автор понад 200 публікацій з проблем викладання математики в школі та педвузі.

21

105 років від дня народження (м. *Бобринець*) **Михайла Борисовича Винярьського** (1912-1977), кінорежисера.

1912-1977

У 1935 закінчив режисерський факультет ВДІКу, учень С. М. Ейзенштейна. Був режисером-практикантом у О. П. Довженка на зйомках фільму «Аероград» (1935). Працював на Київській та Одеській кіностудіях. Знімав ігрові та науково-популярні фільми. Режисер-постановник художніх кінострічок: «Мечты сбываются» (1959), «Координаты неизвестны» (1957), «Тень у пирса» (1955). Написав спогади «Лучшие годы нашей жизни. Воспоминания о занятиях в режиссерской мастерской Сергея Эйзенштейна» (сб. «Киноведческие записки», № 68, 2004).

22

(1957) – **60 років** від дня народження (с. *Глодоси Новоукраїнського району*) **Анатолія Петровича Безтаки**,

журналіста. Закінчив Кіровоградську школу № 9. У 1979 закінчив Полтавське вище військове командне училище зв'язку, отримавши звання лейтенант. З травня 1981 проходив службу в Афганістані, має нагороди. Після звільнення за станом здоров'я з лав Збройних Сил працював журналістом обласної молодіжної газети «Молодий комунар». У 1990 *переходить в обласну*

профспілкову газету «Діалог». З 1993 – редактор, а з 1998 – головний редактор видання. Зробив газету найпопулярнішою не лише в регіоні (тираж понад 104 тис. примірників), а й в Україні (має статус всеукраїнського періодичного видання). Популярністю користуються також 10 додатків до «Діалога»: «Домашній адвокат», «Домашній доктор», «Друг пенсіонера» та ін. Місячний наклад газети з додатками складає понад півмільйона примірників. У 2003 здобув перемогу на Всеукраїнському конкурсі за вдалий проект в умовах ринкової економіки. Депутат обласної ради (2006). Заслужений журналіст України (2007). У 2016 «Діалог» став переможцем творчого конкурсу НСЖУ в номінації «Краща регіональна газета».

24

(1972) – 45 років від дня народження (м. Кіровоград) **Олександра Анатолійовича Фундерата**, тренера з футболу. *Починав як футболіст: навчався в ДЮСШ «Зірка» (1983-1989). З 1989 до 1992 – гравець ФК «Зірка» Кіровоград. Кар'єру футболіста обірвала серйозна травма. Закінчив факультет фізичного виховання Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О.С. Пушкіна. У 1992-1994 – тренер-викладач ДЮСШ «Зірка». З 1994 по 1996 – тренер-викладач з футболу спортивного ліцею в Кіровограді. У 1996-2000 – викладач кафедри спортивно-педагогічних дисциплін КДПУ ім. В.К. Винниченка. З 2000 працює в Академії ФК «Шахтар»: тренер, головний тренер команди «Шахтар-3» (з 2009), старший тренер команди «Шахтар-89». Нині – директор Академії ФК «Шахтар». Заслужений тренер України (2006).*

25

1902-1981

115 років від дня народження (м. Єлисаветград) **Ізраїля Львовича Талмуда**, хіміка. *Брат Давида Львовича Талмуда. У 1927 закінчив Одеський хімічний інститут. З 1927 по 1931 працював на Одеському суперфосфатному заводі. У 1933-1935 – у тресті «Апатит». З 1935 по 1940 – у Наркоматі важкої промисловості СРСР. У 1940-1950 – у Наркоматі кольорових металів. З 1951 по 1960 – директор Волховського алюмінієвого заводу. У 1961-1980 – головний спеціаліст з кольорової металургії при Державному комітеті при Раді Міністрів СРСР з координації науково-дослідницьких робіт. Лауреат Ленінської премії (1957), лауреат премії Ради Міністрів СРСР (1981).*

25

(1962) – **55 років** від дня народження (м. *Олександрія*) **Ігоря**

Степановича Насалика, політичного і державного діяча. У 1989 закінчив Львівський державний університет імені Івана Франка за спеціальністю «оптичні та оптико-електронні системи». З 1990 по 1992 – провідний спеціаліст Центру мікроелектроніки в м. Ульяновську (Росія). У 1993-1995 – радник директора з економічних питань малого підприємства «Корона» у Львові, 1995-1998 – президент промислово-виробничої корпорації «Техноінвест-центр» (згодом «Техно-Центр») у м. Рогатин. Народний депутат України 3 і 4-го скликань (з 1998 по 2005). Працював у Комітеті ВР з питань паливно-енергетичного комплексу, ядерної політики та ядерної безпеки. Міський голова м. Калуша Івано-Франківської області у 2006-2010 та вдруге з 2010. Народний депутат України (з 2015). Міністр палива та енергетики України (з квітня 2016).

25

125 років від дня народження (м. *Єлисаветград*) **Олександра**

1892-1953

Олександровича Осм'юркіна, художника і педагога. *Навчався у Єлисаветградському земському реальному училищі (1902-1910), відвідував Вечірні Рисувальні Класи (учень Ф. С. Козачинського). Навчався у Петербурзькій Школі Товариства заохочення мистецтв у М. Реріха (1910), Київському художньому училищі (1911-1913). Учасник Першої Єлисаветградської художньої виставки (1913). З 1913 навчається у студії І.І. Машкова у Москві, експонує свої твори на виставках об'єднання «Бубновий валет» (з 1914). Викладацьку діяльність розпочав у ВХУТЕМАСі та ВХУТЕІНі (1918-1930), професор (з 1924). З 1932 по 1947 – професор-керівник індивідуальної майстерні Всеросійської Академії мистецтв (з 1944 – Інститут живопису, скульптури та архітектури ім. І.Ю. Рєпіна, завідуючий кафедрою живопису). Виховав плеяду відомих радянських художників ХХ століття. Твори зберігаються у багатьох художніх музеях та картинних галереях колишнього СРСР, видано декілька книг про творчий шлях митця. У 1994 в Кіровограді відкрито міський художньо-меморіальний музей О.О. Осм'юркіна. Заснована обласна премія його імені за досягнення в образотворчому мистецтві. Кіровоградській дитячій художній школі присвоєно ім'я О.О. Осм'юркіна. Є в Кіровограді й вулиця Олександра Осм'юркіна.*

26

(1927) – 90 років від дня народження (с. Варварівка Гуляйпільського району Запорізької області) **Володимира Олександровича Горпинича**, мовознавця.

У 1946 закінчив Гуляйпільське педагогічне училище, у 1951 – Станіславський (нині Івано-Франківський) учительський інститут, а у 1958 – історико-філологічний факультет Дніпропетровського університету з відзнакою. З 1962 працював викладачем Глухівського педагогічного інституту. З 1966 до 1974 – викладач, доцент, завкафедри мовознавства,

потім завкафедри російської мови Миколаївського, з 1974 по 1979 – Запорізького (ректор з 1975), з 1979 по 1981 – Полтавського педінститутів. З 1981 по 1996 – у *Кіровоградському державному педагогічному інституті ім. О.С. Пушкіна*. Відкрив кафедру *філологічних дисциплін та аспірантуру зі спеціальності «Українська мова»*. Створив у Кіровоградському педінституті *наукову школу з ономастики та дериватології*. З 1996 – професор кафедри української мови та науковий керівник НДЛ фольклору, говірок, літератури Дніпропетровського національного університету. Обирався делегатом IX міжнародного з'їзду славістів (1983). Підготував 17 кандидатів наук, з них чотири захистили докторські дисертації. Опублікував більше 350 наукових праць (10 монографій, 3 словники, 6 підручників і посібників). Доктор філологічних наук (1974), професор (1976). Заслужений діяч науки і техніки України (1995). Представлений в Енциклопедії Сучасної України.

27

90 років від дня народження (с. Василівка Новомиргородського району) **Валентини Харлампіївни Владимирової**, кіноактриси.

1927-1994

З 1955 після закінчення ВДІКу працювала у Театрі студії кіноактора. Майстер епізодичних ролей. Уміла показати багатство, різні грані російського національного характеру. Зіграла понад 100 ролей: Катерина Іванівна («Все починається з дороги», 1960), Марія Агафонова («Не забудь, станція Лугова», 1967), Тітка («Білий Бім Чорне вухо», 1977), Марія Кирилівна у телесеріалі «Угрюм-ріка» (1968) та ін. Заслужена артистка РРФСР (1969).

Знялася в українських фільмах: «Сумка повна сердець» (1964, Мотря), «Явдоха Павлівна» (1966, Ніна), «Бур'ян» (1966), «Варчина земля» (т/ф, 1968, Надія), «Вогонь» (1973), «Тут нам жити» (1974, Текля), «Мріяти і жити» (1974), «Час літніх гроз» (1980). Заслужена артистка Російської Федерації.

29

(1962) – 55 років від дня народження (м. Кіровоград) **Юрія Борисовича Гончаренка**, художника. У 1985 закінчив Дніпропетровське художнє училище, у 2002 – історичний факультет КІРУЕ. Працював науковим співробітником обласного художнього музею. Учасник багатьох обласних, республіканських та зарубіжних виставок. Починав з реалістичного живопису, нині віддає перевагу різноманітним течіям нефігуративного живопису. Серед творів: «Осінній день» (1988), «Сергійко» (1988), «Давньослов'янський календар» (1998), «Крокове дерево» (1999), «Покуть» (2003) «Сонячне Різдво» (2001), «Золота Баба» (2002), «Коло Сварога» (2004), «Гривневе дерево» (2006) та ін. У 2003 разом із О. Босим упорядкував та видав унікальний календар «Трипільське диво». Член Національної Спілки художників України (1990). Лауреат обласної премії імені Якова Пауценка (2010). Представлений в багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

30

(1962) – 55 років від дня народження (м. Рига) **Анни Валеріївни Аркатової** (справжнє прізвище **Кац**), поетеси, перекладача. *Дитинство пройшло в Кіровограді, де закінчила середню школу №25. Про цей період життя згадує: «Потом я, конечно, не упускала случая похвастаться, что жила на родине А. Тарковского и Дона Аминадо. Но настоящую гордость я испытала в глухой латвийской провинции. Там на какой-то старательно восстановленной мельнице я увидела сеялку, сработанную в г. Елисаветграде в 1898 году!»* Закінчила філологічний факультет Латвійського державного університету та Літературний інститут імені М. Горького. П'ять років була автором і редактором дитячого журналу у віршах, написала поетичний текст до музичного спектаклю «Приключения Незнайки» для театру Н. Сац. Працювала над текстами для дитячого освітнього телевізійного проекту «Улица Сезам». Працює літературним редактором. Друкувалась у журналах «Арион», «Знамя», «Интерпоэзия», «Новый мир», альманасі «Кольцо А» та інших виданнях. Автор книг поезій: «Внешние данные» (2004), «Под общим наркозом» (2007) та ін. Переможець жіночого турніру поетів (2003). Лауреат Міжнародного літературного Волошинського конкурсу (2006). *Шкільним рокам, проведеним у Кіровограді, присвятила твір під назвою «Одноклассники. Маленькая поэма» (журнал «Новый мир», 2009, №5).*

ЄЛИСАВЕТГРАДСЬКІ ЛІШИНІ: РОДИНА ГЕНЕРАЛІВ

Кавалерійське юнкерське училище

Вперше на це прізвище я натрапив, коли читав книгу про історію Єлисаветградського кавалерійського училища у спогадах його вихованців, видану в Нью-Йорку в 1965 році. Одним з начальників ЄКУ у ній названий Володимир Григорович Лішин. Потім була цікава інформація в унікальному довіднику М.П. Чулкова «Русский провинциальный некрополь»

(1996): «Лішин Григорий Николаевич (1818-1898,†Елисаветград, погребен в ограде Покровской, что на Ковалевке, церкви) генерал-от-артиллерии». Цього виявилося достатнім для того, щоб зацікавитися історією цієї української за походженням родини. Адже прізвище Лішин походить від українського слова «лишень» – так звали запорізького козака, від якого пішов цей рід.

В Інтернеті розміщено фундаментальне дослідження Бориса Рябухіна та Володимира Вебера «Род Лишних: Бог, Честь и Родина» (2005). Не заперечуючи «малороссийское происхождение» Лишиних, своїм родоначальником його нащадки все ж називають одного з синів... Чингісхана. Серед носіїв цього прізвища стільки видатних особистостей, що конкурувати з Лішиними іншим родом – справа марна. Можна лишень по-доброму позаздрити та віддати їм належне.

У згаданому дослідженні стверджується: «С течением времени наш род распался на три ветви – Черниговских Лишиных – наиболее крепкую ветвь с родовым именем в селе Нивном бывшего Мглинского уезда Черниговской губернии (ныне Сурожского района Брянской области РФ). В прежнее царское время она была записана в 7-ю «бархатную» книгу («геральдическую») наиболее древних и выдающихся дворянских родов Черниговской губернии. Затем есть еще две ветви – Полтавская и Елисаветградская (Елисаветград, ныне Кировоград). Но это уже захудалые линии мелкопоместных дворян...

Елисаветградские Лишины в большинстве были армейскими офицерами, некоторые из них занимали в армии до революции довольно высокие посты. Один из них «отличился» в кавычках

Єлисаветградські Лішини: родина генералів

своим предательством Юденичу в 1918–1919 году и эмигрировал за границу».

Відчувається, погодьтесь, дещо зверхне, навіть зневажливе ставлення до наших земляків Лішиних. Скільки їх служило в Єлисаветградському гусарському полку або були вихованцями Єлисаветградського кавалерійського училища – важко й підрахувати. Втім, такої мети я перед собою й не ставив. Згаданий на початку Григорій Миколайович Лішин та його нащадки – ось що мене цікавить передусім.

Формулярний (послужний) список артилерійського генерала настільки великий за обсягом, що переповідати його немає сенсу. Григорій Лішин обіймав досить високі посади: був начальником артилерії Війська Донського, начальником артилерії 3-го армійського корпусу. У відставку пішов після 40 років бездоганної служби в армії. Григорій Миколайович – повний кавалер ордена Св. Станіслава, кавалер орденів Св. Анни 3-х ст., Св. Володимира 4-го і 3-го ст. Крім того, додатково удостоєний ордена Св. Станіслава 2-го ст. з імператорською короною та орденів Анни 3-го ст. зі стрічкою та Анни 3-го ст. з імператорською короною та мечами над орденем.

Оскільки в 1853 році Григорій Лішин одружився в Єлисаветграді з Антоніною Миколаївною Ерделі, дочкою дійсного статського радника Миколи Петровича Ерделі, то, певно, з цього часу й жив у нашому місті. Доволі активно займався громадською діяльністю. 30 вересня 1869 року Григорій Миколайович був обраний почесним мировим суддею Єлисаветградського округу. З 1873 він – голова попечительської ради ремісничо-грамотного училища та член Єлисаветградського благодійного товариства поширення грамотності й ремесел. Мав землеволодіння у с. Балашівка (нині мікрорайон обласного центру) та в с. Казарня (нині Знам'янського району).

Сергій Лішин серед підлеглих

У подружжя Лішиних було п'ятеро дітей: сини Микола, Володимир і Сергій та доньки Софія та Антоніна. Прикметно, що всі троє синів генерала Лішина, за його прикладом, стали військовими. Причому двоє дослужилися до чину генерал-майор, а третій, що став морським офіцером, до капітана 1-го рану (відповідає званню полковника в сухопутних військах та авіації).

Почнемо з наймолодшого, оскільки й відомостей про нього найменше. Сергій Григорович Лішин народився у 1863 році. Спочатку навчався в кадетському корпусі, у 1884 році закінчив Миколаївське кавалерійське училище. Потрапив на службу в 4-й лейб-драгунський Псковський полк. Зарекомендував себе настільки добре як вправний кавалерист, що у чині ротмістра опинився в Офіцерській кавалерійській школі, де завідував курсами, був командиром ескадрону. У 1906 році – полковник. З 1911 по 1914 – командир 6-го запасного кавалерійського полку, в 1914 році Сергію Лішину надано звання генерал-майора. З 1914 по 1917 – командир Гвардійського запасного кавалерійського полку, який квартирував у селищі Кречевиці (нині мікрорайон Нижнього Новгорода).

Серед його підлеглих найзнаменитішим був російський поет Микола Гумільов і сюди в Кречевицькі казарми на побачення з ним у серпні 1914 року приїздила наречена й майбутня дружина Анна Ахматова. Цій події поетеса присвятила вірш «Пустых небес прозрачное стекло». Відомо також, що у серпні 1916 року Сергій Лішин ініціював спорудження парому, що з'єднав Кречевиці з Нижнім Новгородом. На урочисту церемонію відкриття переправи були запрошені почесні гості. Дружина командира полку перерізала стрічку, а він сам виголосив «глубоко содержательную речь». Причому, як писала місцева газета, «в 1-м рейсе через реку и обратно почётные гости собственноручно работали на канате, чем содействовали общему оживлению. Вечером в офицерском собрании состоялся роскошный обед». Тоді ж був зроблений пам'ятний фотознімок. От і всі відомості про генерал-майора Сергія Лішина, які вдалося відшукати. Що з ним сталося після 1917 року, залишається невідомим. Мав нагороди: ордени Св. Станіслава 2-го (1898) та 1-го ст. (1915), Св. Анни 2-го (1902) та 1-го ст. (1916). Св. Володимира 3-го ст. (1912).

Значно більше інформації про середнього з братів Володимир Григорович Лішин народився у 1857 році. У 1878 році закінчив 1-е Павлівське військове училище. У 1881-му отримав призначення у Єлисаветградське юнкерське кавалерійське училище на посаду командира 4-го взводу 1-го ескадрону у чині поручика. З 1888 року почав викладати артилерію. У 1901 році

Золотий жетон Сергія Лішина

товариші по службі з нагоди 20-річчя перебування в ЄКУ подарували капітану В.Г.Лішину пам'ятний жетон у вигляді книжечки, на срібних сторінках якої вигравійовано 33 прізвища дарувальників. У 1906-му – він уже полковник, інспектор класів ЄКУ. Володимир Григорович мав значні землеволодіння в Єлисаветградському й Олександрійському повітах, обирався гласним Олександрійської повітової земської управи. З 1915 по 1917 рік Лішин – начальник училища, генерал-майор (1912). 21 листопада 1915 року Володимир Григорович зі своїми юнкерами зустрічав на пероні Єлисаветградського вокзалу траурний потяг з прахом генерала О.В. Самсонова (1896-1914), командувача 2-ї російської армії, якому судилося стати однією з ключових та найтрагічніших постатей Першої світової війни. Серед вінків, покладених на домовину, вирізнявся срібний з лаврових та дубових листків з написом «Доблестному захиснику Родины» від кавалерійського училища. Лішин добре знав Самсонова, адже той з 1896 по 1904 рік був начальником ЄКУ.

Володимир Григоровичу Лішину, як одному з найулюбленіших начальників закладу, присвячена окрема глава в унікальній книзі «Незабываемое прошлое Славной Южной Школы. 1865-1965. Исторический очерк Елисаветградского кавалерийского училища с воспоминаниями питомцев Школы к столетию со дня основания училища. Под редакцией Генерального штаба полковника С.Н. Ряснянского. – Нью-Йорк: Издание Объединения бывших юнкеров Елисаветградского кавалерийского училища, 1965. – С. 239, тираж 500 экз.»

Юнкери згадують, як у маєтку Лішиних на Балашівці поблизу Єлисаветграда щосуботи влаштовувалися музично-вокально-літературно-танцювальні вечори: «Эти вечера отличались большим гостеприимством, устраивались пышные ужины и всегда бывало много гостей из города. Пели, играли на всевозможных музыкальных инструментах, декламировали, танцевали и веселились до поздна. И душой этих вечеров всегда был полковник В.Г. Лишин...»

За своєрідну ходу юнкери дали Лішину прізвисько «Гуляй Нога». Був він справжнім джентльменом, поводився з підлеглими коректно й доброзичливо, відзначався благородством і лицарством. Полковник Фурман так відгукнувся про Лішина: «За всю свою продолжительную службу я не встречал человека более высоких нравственных качеств, более порядочного и благородного. Это был офицер-джентльмен, всегда защищавший нас от несправедливых и злобных нападок». Про Лішина юнкери співали:

*И всяк из нас, по крайней мере,
С собой сознание унесет,*

*Что в этом славном офицере
Душа прекрасная живет*

В ЄКУ Володимир Лішин прослужив понад 35 років (з 1881 до 1917-го). А далі все точнісінько так, як і в брата Сергія. Після фатального 1917 року жодної згадки про 60-річного Володимира Григоровича та його родину відшукати не вдалося. Замість дати смерті – знак запитання, що, певно, означає «згинув безвісти».

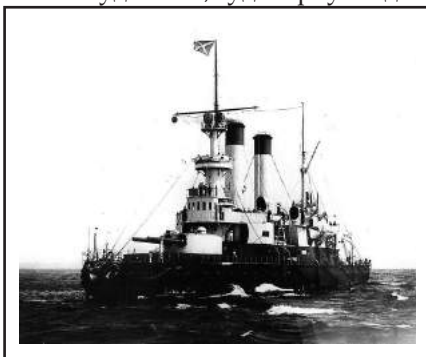

Микола Лішин

Та найдраматичніше склалася доля найстаршого з братів Миколи Григоровича Лішина, який народився у 1856 році. Він став морським офіцером. І хтозна, якби не російсько-японська війна, напевне б дослужився до чину адмірала. Блискучу військову кар'єру обірвала Цусимська битва, в якій капітан 1-го рангу Микола Лішин командував броненосцем берегової оборони «Генерал-адмірал Апраксін». 15 травня 1905 року, коли стало зрозуміло, що битва безнадійно програна, він за прикладом командира загону контр-адмірала Небогатова здав свій корабель японцям. Так само вчинили ще двоє командирів кораблів. Росія ганебно програла війну Японії. Почався пошук винних.

Суд, що відбувся 11 грудня 1906 року, спочатку визнав винними в злочинній здачі кораблів ворогу контр-адмірала Небогатова, капітанів 1-го рангу Смирнова, Григор'єва і Лішина та засудив усіх чотирьох до смертної кари з позбавленням чинів, нагород і навіть дворянства. Потім, взявши до уваги тривалу бездоганну службу та надзвичайну фізичну виснаженість засуджених, суд звернувся до імператора з клопотанням про заміну смертної кари ув'язненням кожного у Петропавлівській фортеці на 10 років.

Просиділи вони третину своїх термінів і в 1909 році були звільнені, але не реабілітовані. Миколу Лішина покинула навіть дружина. Він вирішив будь-що відновити свою репутацію, честь офіцера, зрештою повернути своє добре ім'я.

В 1914 році, коли спалахнула Перша Світова війна, він у віці 58 років (!) домогся дозволу піти на фронт рядовим добровольцем. Дослужився до чину фейерверкера (гармаш, майстер стрільби з гармат, унтер-офіцер артилерії) 2-го дивізіону 4-ї важкої артилерійської бригади. Імператор, перебуваючи на фронті влітку 1915 року, при огляді військ звернув увагу на похилого віку сивобородого солдата, на грудях якого висіли чотири (!) Георгіївські хрести за хоробрість. Йому доповіли, що це колишній капітан 1-го рангу Микола Григорович Лішин, розповіли про його подвиги. Вражений імператор наказав повернути герою все відібране у нього за рішенням суду: чин, нагороди, дворянство.

І вже 17 серпня 1915 року він був зарахований у 2-й Балтійський флотський екіпаж, а через місяць його перевели на посаду завідувача оперативної частини тилу Чорноморського флоту. Потім, з листопада 1916 року, капітан 1-го рангу Лішин був комендантом транспорту №81 (госпітальне судно «Екватор»), а згодом учасником Білого руху на півдні Росії. У 1920 році після поразки опинився в еміграції, жив у Югославії. Помер Микола Григорович Лішин у сербському місті Пожареваці 16 квітня 1923 року.

Аби не закінчувати розповідь про єлисаветградських Лішиних на мінорній ноті, згадаємо ще одного представника цієї родини. Михайло Миколайович Лішин (1848-1899) – наймолодший брат генерала Григорія Миколайовича Лішина (різниця у віці між ними складала 30 років, а взагалі у їхнього батька генерал-майора Миколи Федоровича Лішина від двох шлюбів було 10 дітей(!), відповідно доводиться дядьком його синам. Як і майже всі чоловіки у цій родині, став військовим. Після закінчення Московського кадетського корпусу у 1866 році був зарахований у Лейб-гвардії Семенівський полк. Чин поручика отримав у 1870 році. В 1873 році за участь у дуелі Михайло Лішин був покараний переведенням на Далекий Схід. Росія тоді лише почала освоювати ці території. Загону Лішина дістався один з найвіддаленіших постів у Японській бухті. Там з ним у 1875 році й стався анекдотичний випадок, завдяки якому він увійшов в історію.

Служба була – «не бий лежачого». Підлеглі Лішина настільки захопилися полюванням у тайзі, що зовсім перестали голитися та підстригатися, а обносилися настільки, що, як дикуни, одягали шкури вбитих тварин. Ідилію порушив французький науково-дослідний корабель, що зайшов у бухту. Аби не ганьбити російську армію, Лішин наказав своїм бородатим, чубатим та волохатим підлеглим заховатися у тайзі подалі від посту. Вишуканою французькою мовою привітав гостей, пояснивши відсутність солдатів тим, що всі зайняті будівництвом нових казарм.

А потім влаштував іноземним гостям екскурсію мальовничою місцевістю, яку охороняв загін. Раптом з кущів, повз який вони проходили, вискочило четверо підлеглих Лішина і кинулися навтьоки. Французи були приголомшені й налякані. Михайло Лішин пояснив, що це місцеві аборигени, залишки племені людодів. Заспокоїв, що нападають вони лише на одинаків. А на запитання, яка назва цього племені, бовкнув: «Ланцепупи!»

Зрозуміло, що про цей випадок стало відомо начальству. Хоч як там було, але в 1878 році Михайло Лішин змушений був подати у відставку у чині капітана і на запрошення брата поселився в Єлисаветграді. Працював у нашому місті судовим слідчим. Помер у 1899 році, був похований, як і брат з дружиною, на території Покровської церкви на Ковалівці.

Тривалий час у французьких підручниках географії можна було знайти згадку про російських людодів «ланцепупів», які жили у первісному стані на берегах Тихого океану. Придумане Лішиним слівце набуло великої популярності на Далекому Сході. Офіцери у Владивостоку та інших містах навіть створювали клуби «ланцепупів», члени яких пиячили, грали в карти, відзначались всілякими епатажними витівками.

ГРУДЕНЬ

2

170 років від дня народження **Томаса Ельворті**, брата Роберта Ельворті, англійських підданих, інженерів-конструкторів, підприємців.

1847-1891

У 1874 брати Ельворті заснували в Єлисаветграді завод з виготовлення землеробських машин і знарядь, з 1908 – Акціонерне товариство «Р. і Т. Ельворті». Підприємство вважалося кращим у Європі у виробництві сівалок: з 1882 по 1911-12 нагород на найпрестижніших міжнародних виставках. Після націоналізації (1920) отримало

назву «Завод сільськогосподарського машинобудування «Червона Зірка». Розквіт Єлисаветграда наприкінці XIX – початку XX століття – промисловий, освітній та культурно-мистецький – безпосередньо пов'язаний з Ельворті. Нині у будинку, де жили Ельворті, відкрито музей історії заводу, на його фасаді встановлено меморіальну дошку братам-засновникам. У 2004 біля входу до музею споруджено пам'ятник Ельворті (скульптор М. Олійник). З квітня 2016 року підприємство носить назву ПАТ «Ельворті».

4

110 років від дня народження (с. Салькове Гайворонського району) **Івана Йосиповича Дронга**, конструктора тракторної техніки.

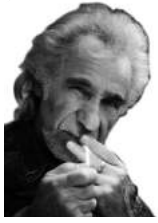

1907-1994

У 1931 закінчив Київський політехнічний інститут. Працював на Сталінградському тракторному заводі, брав участь у розробці трактора СТЗ-НАТІ та його модифікацій. У 1940 перейшов на роботу в Науковий автотранспортний інститут, де брав активну участь у розробці гусеничного артилерійського тягача. З 1944 – головний конструктор Головтракторпрому. Під

його безпосереднім керівництвом велась відбудова тракторних заводів у Сталінграді й Харкові; споруджувались Алтайський, Владимирський, Липецький та Мінський тракторні заводи; створювалися дизельні трактори КД – 35 і ДТ – 54. У 1949 був призначений головним конструктором Мінського тракторного заводу, де створив прославлене сімейство тракторів «Беларусь», яке завоювало 5 медалей на міжнародних виставках і ярмарках. Про нього говорили: «Іван Дронг для тракторної галузі – як Сергій Корольов для космонавтики». Двічі лауреат Державної премії СРСР, професор.

5 (1942) – **75 років** від дня народження (с. Червона Долина Бобринського району) **Миколи Павловича Аштеми**,

художника (монументаліст, живописець, графік) і педагога. Перед тим, як присвятити себе мистецтву, закінчив меліоративний технікум, згодом отримав вищу економічну освіту. Лише в 1975 вступив до Алма-Атинського художнього училища ім. Гоголя. Після його закінчення з 1979 працює у м. Усть-Каменогорську в художньо-виробничих майстернях Художнього фонду Казахської

РСР. У 1980 відкрив ізостудію для художників-любителів. З 1999 викладає рисунок і живопис у Східному Гуманітарному інституті в Усть-Каменогорську, професор. Учасник багатьох міжнародних, всесоюзних та республіканських виставок; має 7 персональних виставок. Автор багатьох картин історичної тематики, пейзажів і портретів; віртуозно виконаних акварелей. Член Співки художників СРСР (1987) і Республіки Казахстан. Вважається одним з кращих художників Східного Казахстану. Лауреат державної премії Акіма Східно-Казахстанської області (2012). Картини представлені в постійно діючій експозиції Культурного Центру Президента Республіки Казахстан в Астані.

5 (1957) – **60 років** від дня народження (Приморський край Росії)

Олени Іванівни Кириченко, мистецтвознавець і педагога. У 1982 закінчила філологічний факультет Красноярського державного педагогічного інституту, у 1994 – факультет мистецтвознавства Уральського державного університету (Єкатеринбург). З 1986 по 1996 працювала в Красноярському художньому музеї ім. В.І. Сурикова на посадах старшого наукового співробітника, завідувача відділу декоративно-прикладного мистецтва. З 1996

по 2005 – у Кіровському художньому музеї на посаді завідувача виставочного залу; одночасно викладала на факультеті культурології Вятського державного гуманітарного університету. З 1997 – член Міжнародної асоціації мистецтвознавців. Кандидат мистецтвознавства (2004). З 2006 працює в Кіровоградському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка. Має близько 30 наукових публікацій, серед яких статті з проблем культури, українського та російського мистецтва, українського та російського наївного живопису, мистецтва. Досліджує архітектуру Єлисаветграда. Лауреат обласної премії імені Олександра Осмьоркіна (2011).

Грудень

7

30 років від дня народження (м. *Новоукраїнка*) **Дениса Миколайовича Марченка**, героя АТО. Водій 93-ї окремої механізованої бригади. Загинув 29.08.2014 під час виходу з Іловайського котла так званим «Зеленим коридором». Вважався зниклим безвісти. Був опізнаний за тестами ДНК. *Похований у рідному місті*. Нагороджений орденом «За мужність» III ступеня (посмертно).

1987-2014

7

30 років від дня народження (смт *Олександрівка*) **Олександра Сергійовича Куценова**, героя АТО. Служив водієм у 93-й окремій механізованій бригаді. Загинув 29.08.2014 під час виходу з Іловайського котла т.зв. «Зеленим коридором» на дорозі в районі с. Новокатеринівка. Ідентифікований за експертизою ДНК. Нагороджений орденом «За мужність» III ступеня (посмертно).

1987-2014

8

150 років від дня народження (м. *Єлисаветград*) **Миколи Андрійовича Околовича**, художника. У 1882 після закінчення *Єлисаветградського духовного училища* (відвідував також *Вечірні Рисувальні Класи при Єлисаветградському земському реальному училищі*) вступив до Одеської семінарії, яку закінчив у 1887; одночасно навчався в Одеській Рисувальній Школі (1887-1889). У 1889 вступив до Академії мистецтв (пейзажний клас), але у 1892 через хворобу залишив навчання. Брав

1867-1928

участь як рисувальник в експедиції Кондакова в Палестину. У 1897 знову навчається в АМ, у 1901 отримує звання художника. Викладав у Пензенському художньому училищі. Член Товариства пересувних художніх виставок і Товариства південноросійських художників з 1894, дружив з Айвазовським і Шишкіним. З 1912 був хранителем Російського музею, займався реставрацією картин. В 1922 емігрував у Францію, помер у Парижі.

10 135 років від дня народження (м. Єлисаветград) **Мойсея Марковича Златіна**, диригента і піаніста. *Уродженцем Єлисаветграда Златіна називає «Російская Еврейская Энциклопедия», в інших довідниках місцем його народження названо Катеринослав.* Закінчив Московську консерваторію. До 1917 – головний диригент опери Зиміна в Москві, у вільний час їздив по Росії як акомпаніатор Л.В. Собінова. В 1919 емігрував. З 1919 по 1924 жив у Болгарії, був головним диригентом Болгарської опери. В 1922 організував у Софії Народну філармонію, став її першим диригентом. З 1925 – диригент театру «Летучая мышь» Балієва у Парижі, Потім – у Нью-Йорку. Працював також у «Метрополітен-опера» (США). У 1932-1936 знову в Болгарії – директор Софійської опери, де здійснив постановку 20 опер. Помер у Нью-Йорку. Брат Ілля (1897-1924) також був диригентом театру «Летучая мышь». Сестра Броніслава (за чоловіком Єрмолова) – співачка.

1882-1952

10 115 років від дня народження (с. Триліси Олександрівського району) **Івана Францовича Гурського**, живописця, педагога. Навчався в Одеському художньому інституті (1925-1930) у П.П. Волокідіна і Д.М. Крайнева. Член Асоціації художників Червоної України (1930). Викладав у Одеському художньому училищі з 1937 по 1963 (з перервами). 1941 потрапив у німецький полон, до 1945 перебував у концтаборі Оснабрюк. Учасник виставок з 1932. Кращі твори: «Рада Січі» (1929, зберігається в Одеському історико-археологічному музеї), «Прикордонники» (1937, Миколаївський художній музей), «На художній виставці в МТС» (1949, Музей Т.Г. Шевченка у Києві), «Пушкін в Одесі» (1956) та ін.

1902-1981

11 (1962) – 55 років від дня народження (м. Кіровоград) **Тетяни Григорівни Остапенко**, актриси. У 1984 закінчила Київський державний інститут театрального мистецтва ім. І.К. Карпенка-Карого (нині Київський національний університет театру, кіно і телебачення), курс М.Ю. Резниковича. *Працювала у Кіровоградському обласному музично-драматичному театрі (1984-1985), Новосибірському театрі «Красный факел» (1985-1991), Українському малому драматичному театрі (Київ) (1991-1993). З*

1996 – у Національному академічному театрі російської драми ім. Лесі Українки (з 1996). Нагороджена Почесною грамотою Кабінету Міністрів України (2011). У творчій характеристиці зазначено: «Остапенко Т.Г. володіє даром трагікомічної артистки – її героїні зворушливі і комічні, трохи ексцентричні, іноді безглузді. Вона вміє зрозуміти і висловити щемливу тему самотності та трагічної приреченості».

13

105 років від дня народження (с. *Суslope Компаніївського району*) **Миколи Гавриловича Гончаренка**, історика.

1902-1997

У 1940 закінчив історичний факультет Саратовського університету. Учасник ВВВ. Нагороджений орденами Вітчизняної війни I і II ст., Червоної Зірки. З 1946 працював у Ворошиловградському педагогічному інституті ім. Т.Г. Шевченка (нині Луганський національний педагогічний університет ім. Тараса Шевченка). Завідувач кафедри історії КПРС. Доктор історичних наук (1967), професор. Був визнаним авторитетом в історії робітничого руху в Донбасі, членом вченої ради Інституту історії АН УРСР. З 1955 займав керівні посади у Всесоюзній організації товариства «Знання». З 1947 по 1962 – депутат Луганської міської ради. Почесний громадянин м. Луганська. Нагороджений орденом Леніна (1961). Лауреат Державної премії УРСР у галузі науки і техніки (1969). Заслужений працівник вищої школи УРСР (1973). Представлений у багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

14

110 років від дня народження (м. *Гайворон*) **Ганни Яківни Янушевич**, актриси.

1907-1983

Закінчила Київський музично-драматичний інститут ім. М.В. Лисенка (1928). Працювала в Київському українському драматичному театрі ім. І. Франка (1927-1931), Харківському театрі Революції (1931-1936), з 1940 у Чернівецькому українському музично-драматичному театрі ім. О. Кобилянської. Сценічні образи відзначались глибиною психологічної трактовки. Виступала у жанрах героїчної трагедії та соціально-побутової комедії. Знімалась у кінофільмах («Земля», 1954; «Вовчиха», 1967 та ін.) Народна артистка УРСР (1965).

17

(1947) – 70 років від дня народження (м. Васильків Київської області) **Віктора Васильовича Петракова**, державного діяча, краєзнавця, колекціонера. У 1969 з відзнакою закінчив факультет фізвиховання КДПІ ім. О.С. Пушкіна, у 1977 – історичний факультет Полтавського педагогічного інституту. З 1969 до 1977 працював у Світловодському міському та Кіровоградському обласному комітетах комсомолу. Займався інтенсивною пошуковою роботою, пов'язаною з увічненням пам'яті учасників підпільної організації «Спартак» у с. Красногірці Голованівського району.

З 1977 – в апараті ЦК ВЛКСМ у Москві. У 1987-1990 працював у Лаосській Народно-Демократичній Республіці радником з питань розвитку молодіжного руху. З 1996 – заступник керівника Департаменту зі збереження культурних цінностей Міністерства культури Російської Федерації, згодом заступник керівника – начальник Управління зі збереження культурних цінностей Федеральної служби з нагляду за дотриманням законодавства в галузі охорони культурної спадщини (Росохранкультура). Сприяв поверненню в Україну фресок Михайлівського Золотоверхого монастиря (2001-2003). Під час закордонних відряджень відшукав перше місце поховання генерала О.В. Самсонова (Ольштинське воеводство у Польщі), графічний портрет генерала П.А. Текелії (Сербія), одним з перших ознайомився з архівом поета-емігранта А.Є. Величковського (Франція) і т.д. Про цих видатних уродженців нашого краю розповів у статтях та нарисах, опублікованих у московських часописах. Ініціатор заснування Кіровоградського земляцтва «Елисаветград» у Москві. Досліджує історію Елисаветградського юнкерського кавалерійського училища, знайшов штандарт ЄКУ в одному з петербурзьких музеїв. Один з засновників Міжнародних благодійних фондів родини Раєвських та генерала Самсонова. Відшукав у Петербурзі місце поховання уродженця Елисаветграда генерала М.І. Гродекова, який у 1904 подарував місту статую левів. Зібрав унікальну колекцію поштових листівок з видами Елисаветграда. Автор книг: «Маленький Париж. Елисаветград в старой открытке» (2005), «Лев Мацевич. Памятная книжка. Биография, документы, публикации» (2010), «Чарующий Лаос в образах Альфреда Ракеза» (2015) та ін. Удостоєний національної премії «Лучшая книга года» (2006-2007) за випуск серії каталогів «Внимание, розыск» и «Внимание: возможно, подделка!». Лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В.М. Ястребова.

17 **80 років** від дня народження (м. Харків) **Миколи Кузьмича Корольова**, легендарного футболіста. Нападник. Протягом багатьох років (1956-1969) виступав за харківський «Авангард». Майстер спорту СРСР (1961). Рекордсмен команди за кількістю зіграних матчів (361) та один з її кращих бомбардирів (86 голів). *За кіровоградську «Зірку» грав у 1967-1968: 69 матчів, 27 голів.* За манерою гри нагадував неперевершеного Едуарда Стрельцова.

1937-2001

17 **115 років** від дня народження (м. Новомиргород) **Данила Яковича Афанасьєва**, біолога, геоботаніка. *Закінчив Кіровоградський педагогічний технікум (1925)* та Одеський інститут народної освіти (1930). *У 1925-1926 завідував трудовою школою на Кіровоградщині.* З 1929 по 1935 – викладач, директор сільськогосподарського технікуму на Одещині. З 1931 працює в Інституті ботаніки АН УРСР. У 1945-1955 – завідувач відділу геоботаніки. З 1970 по 1990 – ст. науковий співробітник-консультант. Одночасно у 1933-1935 – директор Акліматизаційного саду ВУАН. Доктор біологічних наук (1966). Провідний вітчизняний лукознавець. Описав луки Десни, Прип'яті, Дніпра та його притоків, Полісся й Карпат. Лауреат премії ім. М. Холодного АН УРСР (1973). Представлений у багатотомній Енциклопедії Сучасної України (друкується з 2001).

1902-1990

18 (1942) – **75 років** від дня народження (м. Кіровоград) **Ніни Олексіївни Трофимової**, актриси. В 1967 закінчила Харківський театральний інститут ім. І. Котляревського. *В 1960-1963 – актриса театру ім. М. Кропивницького в Кіровограді,* в 1965-1967 – Театру ім. Т. Шевченка в Харкові, в 1967-1969 – Театру юного глядача в Харкові, в 1969-1970 – асистент режисера Київської телестудії і актриса театру ім. І.Франка. З 1970 – актриса Київського театру юного глядача ім. Ленінського комсомолу. Працює також у дитячій редакції Українського радіо.

18

125 років від дня народження (с. Чаплинка на Херсонщині)

1892-1937

Миколи Гуровича Куліша (1892-1937, розстріляний), драматурга. Автор відомих п'єс: «97», «Патетична соната», «Мина Мазайло», «Народний Малахій» та ін. У 1925 був редактором газети «Червоний шлях» у Зінов'євську. Тут працював над п'єсою «Отак загинув Гуска». Враження від перебування у нашому місті знайшли відгук у комедії «Хулії Хурина» (1926), фейлетонах та листах.

18

115 років від дня народження (м. Златопіль) **Аттара Хаїма**

1902-1953

(справжнє прізвище **Аптекарь**), художника. У 1922 емігрував до Палестини, де став одним із засновників кібуцу Ейн-Харод. У 1933 та 1937-1938 навчається у Парижі. Улюблені жанри – портрет і натюрморт. Малював в основному дружину, дітей і членів кібуцу. У 1937 відкрив у Ейн-Хароді школу мистецтв. У 1948 в кібуці був створений музей мистецтва, присвячений його творчості – найбільший на півночі Ізраїлю. На знімку – автопортрет художника.

19

25 років від дня народження (м. Олександрія) **Гордія Олексійовича Кіктенка**, героя АТО. Навчався в ЗНЗ №15 до 2008 та Олександрійському ПТУ №17. В зону АТО пішов добровольцем Боець батальйону територіальної оборони Донецької області «Донбас» Національної гвардії України. Загинув у бою в ніч на 30.08.2014 під Іловайськом (Донецька область) під час виходу з оточення, потрапивши в засідку. Похований в Олександрії. Нагороджений орденом «За мужність» III ступеня (посмертно).

1992-2014

20

(1942) – **75 років** від дня народження (Оренбурзька область) **Юрія Миколайовича Гаврилюка**, інженера-електротехніка. Дитячі та шкільні роки минули у Помічній Добровеличківського району. З відзнакою закінчив Одеський політехнічний інститут (1965). З 1965 по 1967 працював інженером у Томському філіалі Новосибірського відділення АН СРСР, займався розробкою напівпровідникових матеріалів. У 1967-1983 – на заводі Чистих мета-

лів у Світловодську. З 1983 по 1990 – генеральний директор Львівського НДІ. Кандидат технічних наук (1981). У 1991-1998 – генеральний директор Світловодського заводу Чистих металів. З 1998 – завідувач кафедри Кременчуцького інституту економіки і технологій, з 2003 – ректор цього закладу. Автор більше 100 наукових праць, 50 винаходів. Лауреат Державної премії України (1991). Дійсний член (академік) Української Екологічної Академії наук (1992).

20

(1957) – 60 років від дня народження (м. Олександрія) Валерія

Івановича Жванка, учителя-філолога, краєзнавця, журналіста і фотографа. У 1985 закінчив філологічний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О.С. Пушкіна. Працював у навчальних закладах Олександрії. З 1991 живе і працює в с. Попельнастому Олександрійського району. У 1997 став переможцем Всеукраїнського конкурсу «Вчитель зарубіжної літератури сільської школи». Учитель-методист. У 2014 після

закінчення «Переяслав-Хмельницького ДПУ ім. Григорія Сковороди» (відділення післядипломної освіти) отримав кваліфікацію вчителя української мови і літератури та зарубіжної літератури. Друкується у фахових та періодичних виданнях Києва, Харкова, Кіровограда. Автор аматорських короткометражних фільмів: «Канікули» (за Р. Бредбері, 1982), «Ты этого не помнишь» (про Голокост в Олександрії, 1984), «В заключениЕ» (1987), «Країна тисячі і однієї щедрот» (разом з учнями Попельнастівської школи, 2000), «Іграшки» (2005). У співавторстві з О. Волянським видав короткий історико-краєзнавчий нарис «Попельнасте – давні козацькі шляхи» (2005). В 2006 надрукував буклет «Герб Олександрійського району». У 2003 став переможцем міського конкурсу за кращий матеріал про рідне місто «За журналістську майстерність». Автор книги «Барокові закарелки Олександрії» (2015). У 2011 разом з дружиною Зінайдою став лауреатом обласної краєзнавчої премії ім. В.М. Ястребова за книгу «Мій берег».

21

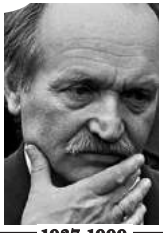
(1957) – 60 років від дня народження (м.Кіровоград) Ольги

Іванівни Бадалової (в дівочтві Хаменушко), журналіста-міжнародника. *Закінчила Кіровоградську СШ №6 та музичну школу № 1 імені Г.Г. Нейгауза. Захоплювалася поезією, відвідувала молодіжну літературну студію «Сівач» під керівництвом поета Валерія Гончаренка.* В 1978 закінчила факультет міжнародної журналістики Московського державного інституту міжнародних відносин. За розподілом була направлена на роботу в департамент інформації, пропаганди та преси Головного Управління з іноземного туризму при Раді Міністрів Азербайджанської РСР (м. Баку), згодом очолювала цей департамент. Керувала підготовкою і проведенням виставок, конференцій, презентацій азербайджанської культури й туристичних маршрутів Азербайджана в Баку та за кордоном. Була автором передач «Азербайджан очима зарубіжних гостей» Держтелерадіо Азербайджанської РСР, автором численних статей, рекламно-інформаційних буклетів тощо про визначні пам'ятки та розвиток міжнародного туризму в Азербайджані. *У 2012 в Баку світ побачили її щемливі спогади «Валерій Гончаренко – мій «сон снігів, мій тихий смуток».*

24

80 років від дня народження (с. Єрки Звенигородського району

1937-1999

Черкаської області) **В'ячеслава Максимовича Чорновола**, політичного і державного діяча. Закінчив факультет журналістики Київського університету (1960). За українофільство та участь у правозахисному русі 1967, 1972 та 1980 за сфабрикованими звинуваченнями був засуджений до позбавлення волі відповідно на 3, 6 та 5 років. Один із засновників Народного Руху України за перебудову (1989). У 1991 був кандидатом у Президенти України, посів друге місце. З 1992 – голова НРУ, який перетворив із громадського об'єднання на політичну партію. Народний депутат України (1994, 1998). Лауреат Державної премії України ім. Т. Шевченка (1997, посмертно). *Останні публічні виступи відбулися у Кіровограді та Олександрії. У шахтарському місті з цього приводу встановлено меморіальну дошку, а кіровоградські літератори пропонували перейменувати на його честь обласний центр. Натомість у 2009 перейменували на його честь вулицю Луначарського (колишню Івановську) в Кіровограді, встановлено меморіальну дошку.*

24

(1957) – 60 років від дня народження (с. Підлісне Козелецького району Чернігівської області) **Володимира Миколайовича Бабича**, журналіста. З 1962 мешкає в Кіровограді. У журналістиці – понад 40 років. Друкуватися почав з шкільних років, закінчив університет комсомольських кореспондентів при редакції обласної газети «Молодий комунар». У 1976 був прийнятий на посаду стажиста газети «Кіровоградська правда», у тому ж році був призваний на Північний флот. Друкувався у військових

газетах «Северная вахта», «На страже Заполярья». Після демобілізації працював кореспондентом багатотиражної газети «Червона зірка», заступником редактора Кіровоградської районної газети «Зоря комунізму» (нині «Зоря»), редактором відділу газети «Діалог», був першим директором Центрально-Українського видавництва. У 1989 закінчив факультет журналістики Київського державного університету імені Тараса Шевченка. З 1997 працює у редакції обласної газети «Народне слово»: відповідальним за випуски додатків «Чому?», «Доходи і податки», редактором відділу, з 2001 – заступник головного редактора. Друкувався у газетах «Сільські вісті», «Комсомольское знамя», журналі «Рабоче-крестьянский корреспондент» та ін. Неодноразово відзначався Почесними грамотами, дипломами. У 2013 нагороджений орденом «За заслуги» 3-го ст.

25

(1937) – 80 років від дня народження (с. Мартоноша Новомиргородського району) **Бориса Федосійовича Герлована**, театрального художника. В 1966 закінчив відділення сценографії Білоруського державного театрально-художнього інституту (майстерня Чемодурова). З 1962 працює в Національному академічному театрі ім. Я. Купали, з 1976 – головний художник театру. З 1991 викладає у Білоруській державній академії мистецтв, професор (1998). Заслужений діяч мистецтв Білоруської РСР (1977).

Народний художник Білоруської РСР (1990). Лауреат Державної премії СРСР (1984). Лауреат Державної премії Білоруської РСР (1988). Лауреат премії імені Е.Міровича (1992). Лауреат «Кришталевої Павлінки» (1997). Лауреат спеціальної премії Президента Республіки Білорусь за внесок у виховання творчої молоді (2004). Кавалер Ордена Франциска Скорини (2008).

25

(1942) – 75 років від дня народження (м. Долинська) **Віктора Івановича Магдаченка**, художника. Закінчив Харківський художньо-промисловий інститут (1974). Педагоги з фаху – Б. Косарев, Є. Биков, В. Шаламов В. Гонтарів. Працює в галузі живопису, монументального мистецтва. Основні твори: «Художник і природа» (1988), розпис «Легенда про червоне козацтво» в музеї М. Кропивницького, м. Ніжин (1989), «Весна» (1992), «Вечір» (1994). Член Національної спілки художників України (1990).

26

(1957) – 60 років від дня народження (м. Гайворон) **Юхима Леонідовича Мармера**, журналіста і громадського діяча. У 1974 закінчив середню школу. У 1979 **Кіровоградський інститут сільськогосподарського машинобудування**. З 1994 працює у всеукраїнському тижневику «Україна-Центр», з 2001 – головний редактор. Один з ініціаторів спорудження меморіального комплексу «**Хащуватська трагедія**» (очолював благодійний фонд) у Гайворонському районі на місці масового знищення єврейського населення (більше 1000 чоловік) під час Другої світової війни. Пам'ятник урочисто відкрили 9.05.2014. **Лауреат обласної журналістської премії (2016)**. Заслужений журналіст України (2010).

26

(1957) – 60 років від дня народження (м. Кіровоград) **Романа Рафаїловича Любарського**, поета, прозаїка, публіциста, журналіста, краєзнавця. У 1979 закінчив філологічний факультет КДП ім. О.С. Пушкіна. Перші публікації з'явилися у газеті «**Радянський студент**» (1977). З 1979 по 1989 учителював у Новоукраїнському й Кіровоградському районах та Кіровоградській СШ № 22. У 1990-1998 працював кореспондентом кіровоградських періодичних видань («**Вечірня газета**», «**Україна-Центр**»). З 1998 по 2007 жив в Ізраїлі. Автор книг поезій: «**Время звезд и дождей**» (1995), «**На пороге в XXI – й**» (2001), «**Тернові зорі**» (2000), «**Время ОНО**» (2002), «**Точка росы**» (2007), «**Зерно і посох**» (2012); збірника статей, нарисів, есе «**На каждый звук есть эхо на земле...**», присвяченого поету Арсенію Тарковському та його зв'язкам з Україною (2012). Член Спілки російськомовних письменників Ізраїлю (2002) та Конгресу літераторів України (2010). Представлений в антології «**Украина. Русская поэзия. XX век**» (2007). **Нині працює в газеті «Народне слово»**. У Державному архіві Кіровоградської області сформовано особовий фонд Р.Р. Любарського.

27 110 років від дня народження (с. *Росяхівка Бобринецького району*) **Івана Григоровича Червоніщенка**, поета. Осліп у юному віці, але не впав у відчай. Здобув вищу освіту (у 1941 закінчив Полтавський учительський інститут), став відомим поетом. Автор збірок віршів: «Серцем дивлюся» (1961), «Совість наказує» (1966); багатьох пісень. Член Спілки письменників УРСР (1953).

1907-1984

27 110 років від дня народження (с. *Рівне Новоукраїнського району*) **Степана Микитовича Чирви**, військового діяча, льотчика. В 1930 закінчив Ленінградську теоретичну льотну школу, а в 1931 – Оренбурзьку військову авіаційну школу льотчиків. Учасник Другої світової війни. У 1941-1943 командував 247-м та 520-м винищувальними авіаційними полками. Особисто виконав 94 бойові вильоти, провів 10 повітряних боїв, в яких збив 2 літаки. З 1943 по 1945 – командир 283-ї винищувальної Камишинської

1907-1983

Червонопрапорної ордена Суворова авіаційної дивізії, полковник. Дивізія під його керівництвом здійснила близько 60 тисяч бойових вильотів і знищила понад 1000 літаків. Почесний громадянин м. Таганрог. Нагороджений орденами Червоного Прапора (чотири рази), Суворова 2-го ст. (двічі), Кутузова 2-го ст. (двічі), Червоної Зірки, 12 медалями.

27 (1937) – 80 років від дня народження (м. Кемерово) **Миколи Сергійовича Руденка**, інженера. У 1960 закінчив Томський політехнічний університет. До 1979 працював керівником сектору НДІ ядерної фізики при ТПІ. Доктор технічних наук (1978). Деякий час працював на кафедрі електротехнічних систем Кіровоградського інституту сільськогосподарського машинобудування. З 1979 – у Державній льотній академії України, завідувач кафедри авіаційного обладнання, професор. Сфера науко-

вих інтересів – електрофізика, вплив атмосферної електрики на обладнання. Автор кількох монографій, 10 винаходів, 100 науково-методичних праць.

НАШІ ЗНАМЕНИТІ НЕМИРОВСЬКІ

*Самуїл Вайсенберг з
онуком Женєю
Немировським*

Мені вже доводилося писати про тих уродженців Єлисаветграда та їхніх нащадків, які стали видатними діячами науки й культури Росії, США, Ізраїлю, Франції, Німеччини, Польщі, Сербії, Болгарії та багатьох інших країн світу. Тож, затіявши Всеукраїнську топонімічну гру «Придумай Єлисаветграду іншу назву», яка давно перетворилася на фарс, її організаторам, задля повної об'єктивності, варто було б залучити до неї й інші держави, де живуть нащадки наших земляків (а їх чимало!). Доля Єлисаветграда, впевнений, їм аж ніяк не байдужа. Опитування можна було б організувати і провести через мережу Інтернет.

Сьогоднішня розповідь про наших знаменитих Немировських (прізвище, до речі, походить від назви міста Немирів у Вінницькій області або селища Немирів у Львівській). З доступних на сьогодні джерел дізнаємося, що в Єлисаветграді наприкінці 19-початку ХХ століття мешкало декілька родин з таким прізвищем. Власником однієї з кращих друкарень міста вважався Х.Ш. Немировський, мануфактурна крамниця належала якомусь М.Немировському, а ще в місті трапляються знахідки вогнетривких цеглин з клеймом «М.Б. Немировский». На превеликий жаль, навіть імен цих Немировських ми не знаємо. Інша справа – Євген Львович Немировський, який нещодавно відзначив 90-й рік народження.

Якщо євреїв називають «народом книги», то Євген Немировський це яскраво ілюструє своєю діяльністю, ставши в буквальному розумінні «людиною книги». Він – один з найвидатніших книгознавців сучасності, дослідник історії європейського та слов'янського книгодрукування, доктор історичних наук, академік, автор понад 100 книг, зокрема фундаментальних монографій «Изобретение Иоганна Гутенберга. Из истории книгопечатания» (2000), «Большая книга о книге» (2010), багатотомної монографії «История славянского кирилловского книгопечатания XV- начала XVII веков» (видається з 2005 року), 6-томного каталогу стародруків 1491-1538 (1996-2004) та ін.

Народився Євген Львович 24 квітня 1925 року в нашому місті через декілька місяців після того, як Єлисаветград перейменували у Зінов'євськ. Його дід – знаменитий єлисаветградський лікар і ант-

рополог Самуїл Абрамович Вайсенберг (1867-1928), якого в енциклопедіях називають «найвидатнішим після Ч. Ломброзо представником першого покоління єврейських антропологів». Перші роки дитинства Жені Немировського минули в будинку діда. Споруджений на початку ХХ століття за проектом Єлисаветградського зодчого Якова Паученка в стилі еклектики з переважанням елементів готики і бароко, він є (на щастя, зберігся до наших днів) одним з найдовершеніших будівельних див міста, справжнім шедевром архітектури. На його фасаді нещодавно з'явилася меморіальна дошка, присвячена Самуїлу Вайсенбергу. Та й онук Євген Немировський ще за життя заслуговує на згадку про те, що він тут народився. Через декілька років після цього родина Немировських переїхала до Москви.

Про батьків Євгена Немировського (а він людина досить «закрита») жодних відомостей розшукати поки що не вдалося, звісно, за винятком того, що й так лежить на поверхні: мати доводилася донькою Самуїлу Вайсенбергу, а батька звали Лев Немировський. В Інтернеті, щоправда, є інформація про інженера Льва Григоровича Немировського (1883-1942), який до війни викладав у Петроградській народній консерваторії. У 1923 році був навіть виданий його курс лекцій «Акустика физическая, физиологическая и музыкальная». Помер Лев Немировський у блокадному Ленінграді, похований на Піскарьовському меморіальному кладовищі. Проте стверджувати, що це батько Євгена Немировського, не наважусь.

Ще один дуже відомий Немировський – один з «батьків» держави Ізраїль – народився у містечку Братолюбівка Олександрійського повіту (нині село у Долинському районі). Звали його на батьківщині Мотею Немировським, а в Ізраїлі, куди виїхав у 1924 році, він став Мордехаєм Наміром (1897-1975), видатним політичним і громадським діячем. Наш земляк зокрема був першим послом Ізраїлю в СРСР (1949-1950), генеральним секретарем Асоціації профспілок Ізраїлю (1951-1955), а потім 10 років мером Тель-Авіва (1959-1969).

Нарешті згадаємо ще одного Немировського, донедавна зовсім нам невідомого (на відміну від перших двох), але який викликає чи не найбільший інтерес. Це уродженець Єлисаветграда Лев (Леон) Борисович Немировський (1868-1932).

Про його єлисаветградський період життя відомостей майже немає, крім того, що 13-річним хлопчиком він був свідком першого єврейського погрому в Єлисаветграді 1881 року, який справив на нього моторошне враження на все життя. Первісний капітал родина Немировських заробила на торгівлі зерном. Енергійний та

підприємливий Лев Немировський його значно примножив, ставши купцем 1-ї гільдії, а згодом одним з найбагатших банкірів Росії. Спочатку він переїхав до Києва, а потім дістався і до столиці імперії – Санкт-Петербурга. У 1917 році на його візитівці зазначалося: «Лев Немировский, президент совета коммерческого банка Воронежа, управляющий банком Московского союза, член совета частного коммерческого банка Петрограда». Крім того, Немировський був головою правління товариства «Сталь» (Челябінськ), Челябінського вуглепромислового товариства, членом правління акціонерного товариства сірникових фабрик «В.А. Лапшин» та інших. Після 1917 року Лев Немировський емігрував до Франції, де успішно займався комерційною діяльністю.

Навряд чи хто коли б його згадав (багатих людей на світі чимало і далеко не всі з них на це заслуговують), якби не його родина: дружина Фейга (Фанні) Моргуліс, яку після одруження почали називати Анною Немировською, і передусім донька Ірина Немировська (1903-1942), яка народилася в Києві й стала всесвітньовідомою французькою письменницею Ірен Немировської. Її творчістю захоплювалися Анрі де Реньє, Андре Моруа, Марсель Прево та інші метри французької літератури.

На відміну від багатьох інших письменників-емігрантів з Росії вона писала свої твори винятково французькою мовою, якою володіла досконало (у дитинстві та юності її скрізь супроводжувала французька-гувернантка, а потім навчалася у Сорбонні). За своє недовге життя (38 років) Ірен Немировська написала 12 романів, частина з них – це історії з єврейського життя, інші присвячені зображенню побуту та звичаїв французьких обивателів. Однак парадоксальність життя й творчості Ірен Немировської полягає в тому, що вона – єврейка за походженням – не любила...євреїв і змальовувала їх так, як це роблять антисеміти. Щоправда, письменниця відкидала ці звинувачення, кажучи, що «просто пише правду». Більше того, Немировська прагнула будь-що позбутися свого єврейства, стати іншою (у її випадку – французькою).

В одному з найавтобіографічніших романів «Вино самотності» Ірен Немировська робить шокуєче зізнання: «Вся моя життя проходила в боротьбі з постылой кровью, но она все еще течет в моих жилах, и, если я не смогу совладать с собой, эта едкая проклятая кровь окажется сильнее меня». Це вона придумала знаменитий вислів «безродний космополіт», який так подобався Сталіну.

А витоки негативного ставлення до свого народу сформувалися у неї під впливом родинного середовища. Ірен підкреслювала, що своїх персонажів у «єврейських романах» вона змальовувала з натури

(з себе, матері та батька). Однак це не автобіографічні книги з буквальним відтворенням сімейних взаємин, а переосмислені високохудожні твори.

Дослідниця творчості письменниці Пауліна Чечельницька відзначає, що попри розкіш, в якій вона виховувалася, «...дочь была начисто лишена родительского внимания и любви. Вполне естественно, что в таких условиях она не выросла с чувством симпатии к родителям. Скорее наоборот – Ирина испытывала к ним вражду и неприязнь. К тому же она была единственным ребенком в семье, ребенком-одиначкой в мире взрослых, которым она была не очень нужна. Через много лет, став писательницей, Ирэн отомстила родителям за детские страдания».

Обкладинка українського
перекладу
«Французької сім'ї»

Сенсацією стала перша книга 26-річної письменниці – роман «Давид Гольдер», що побачив світ у 1929 році. Французька критика визнала його шедевром, у 1930 році твір був екранізований відомим кінорежисером Жульеном Дювів'є, стрічка також мала глядацький успіх. Прототипом головного героя твору банкіра Давида Гольдера став батько письменниці Лев Немировський. Характерно, що в романі він змальований не дуже привабливо: «выглядел странно, как какой-то еврейский торговец подержанной одеждой из какой-нибудь украинской деревни».

Невідомо, чи прочитав Лев Немировський і як він взагалі поставився до роману, в якому у всій своїй непринадності представлено донькою їхнє далеко не святе сімейство (помер він через три роки після появи твору). В романі розповідається про старого банкіра, який після серцевого нападу замислюється про своє життя, про те, що багатство не зробило його щасливим; швидше навпаки – зруйнувало його родину. Дружина й донька сприймають його як машину для заробляння грошей.

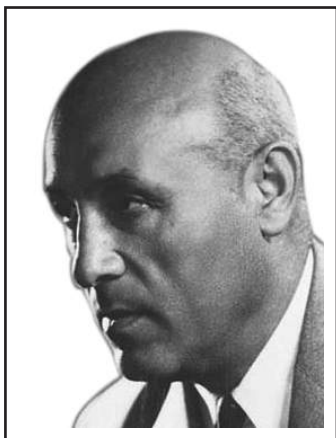
Події, що розгорнулися після смерті Льва Немировського, могли стати сюжетом для наступного роману Ірен Немировської, яким вона однак не скористалася. Мати заволоділа всією спадщиною батька, відмовивши дочці навіть у матеріальній допомозі. Ірен утримувала чоловіка Мішеля Епштейна та двох дочок Деніз та Елізабет завдяки напруженій літературній діяльності.

Зрештою в ролі «безродного космополіта» в улюбленій Франції

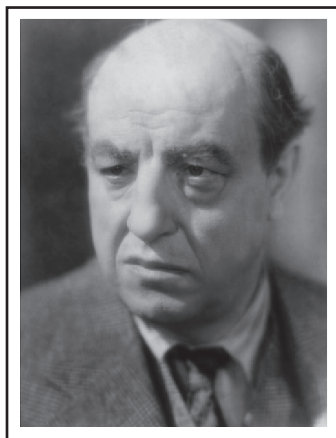
Євген Немировський

Ірен Немировська

*Мотя Немировський
(Мордехай Намір)*

*Виконавець ролі
Давида Гольдера
актор Аррі Бор*

опинилася вона сама з родиною. Попри популярність серед французьких читачів, стати «повноцінною француженкою» Ірен Немировські не вдалося – в отриманні громадянства їй було відмовлено. Не допоміг навіть перехід у лоно католицької церкви. Після окупації Франції 13 червня 1942 року Ірен була заарештована як «лицо єврейського походження без громадянства» і депортована в концтабір Аушвіц (Освенцім), де й загинула. Через три місяці там опинився й чоловік. Такою страшною ціною заплатила Ірен Немировські за спробу замінити свою єврейську долю на іншу.

Дивом уцілілі доньки Ірен дісталися до бабуні в надії, що та їх прихистить. Однак Анна Немировська навіть не пустила їх на поріг, відправивши до сиротинця. Ця жінка-монстр врятувалася завдяки тому, що заздалегідь зробила собі фальшивий латвійський паспорт. Прожила вона в своє задоволення 102 роки, повністю розтринькавши чоловікову спадщину. У її сейфі знайшли лише дві книги Ірен Немировської «Вино самотності» та «Ізабель», в яких вона представлена у всій своїй мерзенності.

А доньки, коли підросли, виявили у валізі, яка дісталася від матері, рукопис її останнього незакінченого роману «Французька сюїта» – епічне полотно про життя французів часів нацистської окупації. У 2004 році роман був надрукований і став справжньою літературною сенсацією, був удостоєний найпрестижнішої у Франції премії Ренодо. Невдовзі він був перекладений на 38 мов народів світу. В перекладах на українську мову на сьогодні вийшли два романи Ірен Немировської «Вино самотності» (2010) та «Французька сюїта» (2012).

...Що поєднує цих таких різних Немировських, крім звісно походження, однакового прізвища та місця народження? Вони лише однофамільники чи родичі? Цікаво було б дізнатися!

ЗЛОВІСНЕ ОБРІЗАННЯ ДЕРЕВ ТА НЕЗВИЧАЙНИЙ НАДГРОБОК НА РІВНЕНЬСЬКОМУ ЦВИНТАРІ

*Есть, говорят,
Странное время
умирающих деревьев
Это почти весной...*

А. Найденко

*Пам'ятник
В.І. Григоровичу*

Щоразу, буваючи на Рівненському цвинтарі, відвідую бідолашний надмогильний пам'ятник знаменитому славісту Віктору Івановичу Григоровичу, який у радянські часи «з великого розуму» спотворили тим, що відібрали частину п'єдесталу у вигляді трьох фоліантів та бордюру в слов'янському стилі для ...копії бюста, встановленої біля входу до колишнього Єлисаветградського земського реального училища (нині Кіровоградський машинобудівний коледж КНТУ). Саме цю копію тривалий час і видавали за оригінал.

Що нині заважає відновити справедливість і, реставрувавши творіння видатного скульптора Бориса Едуардса (а це перший у Російській імперії громадський пам'ятник Просвітителю, учителю-гуманісту, урочисто відкритий в 1892 році в Єлисаветграді), встановити його замість копії біля навчального закладу? А саму копію, до речі, виконану видатним українським скульптором Олександром Ковальовим, передати до обласного художнього музею або КДПУ імені Володимира Винниченка. Наступного року, як легко підрахувати, виповнюється 125 років цій знаменній події в історії міста і кращої нагоди гідно її відзначити годі й шукати. Адже функції надгробка пам'ятник втратив давно – ще у 40-ті роки ХХ століття, коли ліквідовували Петропавлівське кладовище, а про збереження і перепоховання праху Григоровича не потурбувались. Добре, що хоч монумент уцілів, і нині він має всі шанси стати окрасою міста, однією з його туристичних принад.

Втім, нагадати про долю багатостраждального пам'ятника Григоровичу (а про це вже писано-переписано) я був змушений з іншої причини, і саме вона є головною. Річ у тім, що навпроти нього розташований дивовижний надгробок у вигляді витесаного з каменя дерева зі стовбуром без крони та спіяними гілками. Не

Зловісне обрізання дерев

знаю чому, але, коли вперше побачив ґрунтовно обчиркнені дерева в обласному центрі, у мене виникла чітка асоціація із незвичайним надгробком на Рівненському цвинтарі. Але на відміну від надмогильного пам'ятника, що з естетичної точки зору не викликає негативних емоцій і лише спонукає до спроб розгадати його символіку, зовнішній вигляд обрізаних таким чином дерев шокує – вони схожі на інвалідів з ампутованими кінцівками. Щоправда, й тут виникає таке саме питання, а навіщо? Я довго вагався, чи оприлюднювати прізвище людини, якій спорудили такий оригінальний надмогильний пам'ятник, і, зрештою, з суто етичних міркувань, вирішив, що ні – надто вже інтимна це родинна справа. А головне, як до цього поставляться «власники могил»? А ними, як колись прочитав на фасаді «офісу» Ново-Лелеківського кладовища «Права і обов'язки власників могил», вважаються...родичі небіжчиків. Буду лише радий, коли відгукнуться родичі покійного й розкажуть, чому вони обрали такий незвичайний надгробок, який дисонує з традиційними радянськими надмогильними пам'ятниками.

Єврейський цвинтар в Умані

Як не дивно, в Інтернеті ґрунтовних досліджень про такий вид надгробків відшукати не вдалося. Натомість існує безліч версій щодо їхнього походження та символіки, жодне з яких мене не задовольнило.

Приміром, відомий фахівець з історії російської архітектури Марія Нацокіна вважає їх масонськими: «...Масонские надгробия часто делались

в виде дерева с обрезанными сучьями». Це означало, що людина, яка похована під таким пам'ятником, належала до однієї з масонських лож. А дерево зі зрізаною кроною та спиляними гілками символізувало кінець земного життя й початок життя небесного, адже його стовбур завершував чотирикінцевий хрест. Та стосовно нашого пам'ятника таке пояснення виглядає надто вже фантастичним. Які масони (масонство – найзагадковіша і найтаємничіша організація, члени якої буцімто й правлять світом) у радянському Кіровограді?

Більш вірогідним вважаю єврейське походження нашого надгробка, оскільки частіше вони зустрічаються саме на єврейських цвинтарях. Тоді це обрізане дерево символізує родове дерево по-

кійника і тлумачиться як кінець роду, що згас, оскільки мрець – останній його представник, який не залишив після себе синів-спадкоємців, тобто нащадків.

Дехто, щоправда, вважає, що обрубані стовбур та гілки символізують осиротілих дітей покійного. Саме ця версія видається мені правдоподібною, оскільки на нашому пам'ятнику-дереві є напис: «От вечно скорбящих жены и детей». Це просто вражаючий символ скорботи!

Інші вважають, що первісно кількість зламаних гілок символізувала кількість членів родини, що відійшли в інший світ. На сучках раніше писалися їхні імена, пізніше – цитати з Євангелія. Збереглося таких надмогильних пам'ятників, принаймні в Україні, зовсім мало. В Інтернеті представлено лише декілька надгробків з єврейських цвинтарів у Мелітополі та Умані.

Оці нещасні дерева-каліки після санітарного обрізання комунальною службою, що турбується про благоустрій нашого міста, нагадують надгробки на єврейських кладовищах. Власне кажучи, саме місто перетворюється на кладовище.

Мешканці не лише Кіровограда, а й інших міст України та Росії неабияк стурбовані тим, як нині радикально «омолоджують» дерева. Звідки взялося це «ноу-хау» у наших майстрів з благоустрою? Виявляється, є навіть науковий термін того, що ми називаємо обрізанням дерев, це – «топпінг». В Інтернеті з цього приводу є цікаві публікації. З них зокрема дізнаємося, що мода на топпінг прийшла до нас із США років десять тому й стала практикуватися як один з кращих методів догляду за деревами. Проте цей вид обрізання, застерігають вчені-дендрологи, досить сумнівний з точки зору його ефективності, оскільки має суттєві побічні ефекти. Та не будемо заглиблюватися у тонкощі цього методу та проблеми з ним пов'язані. Відзначимо лише той факт, що в самій Америці та багатьох країнах Євросоюзу топпінг заборонений, оскільки вважається варварським. Топпінг у США дозволяється у випадках, коли доведено, що дерево сухе, і лише такий вид обрізання може його реанімувати.

А, крім того, операція «обрізання» вимагає чималих коштів, є справою дорогою. На топпінг, коли він уже запроваджений, потрібно буде постійно закладати кошти, а, отже, обрізальники матимуть регулярну роботу. Хочеться сподіватися, що ця мода на калічення дерев з метою їхнього оздоровлення чи навіть омолодження мине і, головне, не встигне завдати непоправної шкоди природі й нам. Адже страшно, коли дерево – символ життя – перетворюється на дерево – символ смерті.

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

А

Аврахов Г.Г.	34
Агапов О.Л.	61
Агліулін Р.М.	111
Алдошин П.В.	81
Александров В.Є.	212
Алексеев Г.О.	92
Алфьоров М.С.	172
Андрушко Т.В.	36
Андрушак О.А.	213
Арго А.М.	32
Аптекарь С.І.	48
Аптектман Г.Й.	112
Аркатова (Кап) А.В.	224
Аркуша Ю.В.	118
Артеменко Г.М.	132
Архангельський Ю.С.	62
Аттар Хаїм	239
Афанасьєв-Чужбинський О.С.	49
Аштема М.П.	233

Б

Бабенко Л.В.	92
Бабич В.М.	242
Бадалова О.І.	241
Базилевський В.О.	152
Балицький Л.М.	103
Барабуля М.І.	102
Баранець М.М.	18
Батурін Ю.А.	152
Бачинський М.О.	181
Безтака А.П.	220
Бенардос М.М.	131
Березан О.П.	168
Березовський М.Д.	20
Беркович Л.В.	27
Бершадський М.А.	175
Білятинський О.А.	213
Бланк М.А.	191
Бойко І.К.	217
Бойко О.М.	129
Бокій Н.М.	118
Бондар О.Н.	80
Бондаренко А.К.	160
Борисов С.М.	193
Бортник А.Г.	95
Босий В.С.	22
Бродський О.Й.	93

Бузанева Є.В.	55
Бузейніков С.М.	66
Бургсдорф М.В.	214
Бурейко Г.С.	36
Буряк В.К.	154
Бушмич Д.Г.	60
Буян І.В.	36

В

Вайзман П.ІІІ.	88
Вайсенберг С.А.	246
Вайсман Алан	85
Валькевич Р.А.	147
Варшавський Б.Я.	157
Васьков В.В.	120
Величко С.П.	151
Венгер В.Ф.	93
Венгер Джон	116
Винярьський М.Б.	220
Височин В.Е.	114
Вишневецький А.В.	119
Вишниченко І.Б.	115
Віктор Орлі (Гребньов Г.І.)	45
Вінтенко Б.М.	138
Віткоп Міллі	55
Владимиров С.С.	181
Владимирова В.Х.	223
Вовк Ф.К.	64
Войнович В.М.	180
Воловик Г.В.	98
Волохов О.О.	65
Всеволожський В.О.	78

Г

Габе П.І.	44
Гаврилюк Ю.М.	239
Гаєвська Н.М.	160
Гай А.І.	195
Гайдебуров П.П.	41
Гамалій В.Ф.	24
Ганський П.П.	66
Гар В.Є.	46
Гаращенко Ф.Г.	218
Гашук О.С.	172
Гвоздецький В.П.	179
Гердован Б.Ф.	242
Гірко П.А.	132
Глебов І.Ф.	44
Голіусова Л.І.	171

Іменний покажчик

Гомзин Б.В.	113
Гончаренко В.В.	83
Гончаренко М.Г.	236
Гончаренко Ю.Б.	224
Горпинич В.О.	223
Горчар К.Г.	148
Гринчак В.І.	119
Громовий Д.В.	27
Грузин Т.І.	42
Грунін О.А.	216
Гурський І.Ф.	235
Гусев О.В.	197

Д

Дашевський Я.В.	45
Демчук І.М.	128
Добровольський К.Е.	95
Довгань О.М.	40
Довгий М.Г.	96
Доленко Г.Н.	46
Домашин Б.О.	23
Донченко А.В.	173
Достоевська Є.А.	194
Достоевський О.А.	33
Дронг І.Й.	232
Дронова В.І.	39
Дудченко І.С.	175

Е

Екскузович І.В.	26
Еліасберг К.І.	104
Ельворті Томас	232

Є

Євтушенко Н.Т.	35
Єрмоленко В.П.	20

Ж

Жванко В.І.	240
Жеребцов Ю.О.	170
Жиденко О.Я.	58
Журавленко П.М.	121
Журавський А.В.	171
Журавський В.В.	131

З

Загаров Олександр	125
Зазимко О.О.	77
Зайденшнур Е.Ю.	127
Запорожець В.П.	25
Зарницька Є.П.	42

Захарова Д.Ф.	56
Зборовська Ф.І.	183
Златін М.М.	235
Златопольський Л.С.	133
Золотаренко Г.С.	148
Золотарьов О.М.	111

І

Ізаксон Р.К.	134
----------------------	-----

К

Калашник Я.П.	103
Кальченко В.М.	47
Камінський Ю.М.	100
Камінський Я.Й.	177
Капелюшний Л.В.	211
Капканець Т.М.	90
Кацман О.Й.	55
Кердіваренко О.Ф.	121
Кириченко О.І.	233
Кирдан Б.П.	178
Кир'янова Л.Г.	28
Кібкало Є.Г.	37
Кіктенко Г.О.	239
Клігман І.О.	150
Книш Г.А.	218
Кобзар В.Ф.	83
Коваленко В.Ф.	174
Коваленко С.І.	189
Коваль Ю.А.	19
Ковальова Л.М.	18
Ковпак В.К.	130
Козка С.П.	172
Колесник Є.В.	90
Колісник С.О.	197
Колісниченко Н.О.	155
Кондаков О.В.	21
Кондратюк Ю.В.	114
Кононенко О.А.	158
Конощенко А.М.	188
Константиновський Й.С.	190
Коричев С.Д.	104
Корн М.П.	17
Корнієць Т.Й.	101
Корольов М.К.	238
Коршок Ю.О.	146
Косенко О.І.	80
Косяченко А.О.	137
Косяченко В.Т.	19
Кохан А.І.	40

Іменний покажчик

Кравченко А.І.	99	Микитенко І.К.	169
Кравченко М.І.	97	Михайлик М.К.	215
Крадожон Р.П.	201	Могилюк В.О.	149
Крестоносцев П.О.	194	Морозовський Н.С.	130
Кривенко В.Є.	150	Мостовий В.П.	57
Кривенко М.І.	103	Моторний Д.К.	209
Кривицький Л.Г.	75	Мошчинський В.М.	43
Кривульченко А.І.	136	Мусієнко І.І.	161
Криштальов В.А.	26	М'ятович В.П.	41
Кузьменко Г.І.	176		
Кузьминський Ф.О.	210	Н	
Куліш М.Г.	239	Намір Мордехай	246
Куманський Б.П.	76	Насалик І.С.	222
Кундієв Ю.І.	189	Неділько С.М.	119
Курман Є.В.	196	Нейгауз Г.В.	94
Куценов О.С.	234	Непоменко Ф.І.	22
Кучер В.А.	208	Непринцев М.І.	162
		Нечуйвітер В.І.	28
Л		Нежний І.В.	92
Леонтьєв М.С.	200	Ніщинський П.І.	170
Лимаренко В.П.	174	Носов Г.Р.	133
Липа О.Л.	68	Нюренберг А.М.	81
Лисенко М.В.	57		
Литвин В.С.	215	О	
Литвиненко В.І.	182	Ойфа П.Н.	60
Ліхачова С.О.	159	Околович М.А.	234
Лішин В.Г.	227	Омельяненко В.Л.	77
Ломачинський В.О.	156	Осадчий О.П.	104
Лушин П.В.	135	Осатюк Д.І.	215
Любарський Р.Р.	243	Осмьоркін О.О.	222
Любченко П.М.	134	Остапенко В.М.	112
		Остапенко Т.Г.	235
М		Остроухов В.І.	65
Магдаченко В.І.	243	Отян А.В.	60
Мазур І.С.	35	Оффенберг І.П.	96
Мазуренко О.Ю.	131	Охупкін О.І.	27
Македонський О.М.	169		
Мамадалієв В.Г.	39	П	
Маланюк Є.Ф.	33	Пастухова Л.Т.	82
Мальчик А.А.	173	Пашко О.І.	116
Марджанішвілі Коте	72	Петраков В.В.	237
Мармер Ю.Л.	243	Пирогов М.І.	176
Мартінова С.А.	98	Писаренко Л.О.	47
Марченко Д.М.	234	Піддубний М.О.	23
Маткевич В.Т.	67	Плішевський Б.О.	115
Матковський О.П.	64	Плющ М.В.	116
Матусевич В.Ф.	62	Плющ О.Л.	161
Мацієвич Л.М.	17	Побережець Р.Б.	24
Машинський І.К.	61	Побережський Й.І.	78
Мизенко О.В.	23	Повстенко О.І.	48

Іменний покажчик

Подушкін К.М.	67
Покрова В.Д.	192
Полячок О.І.	199
Понеділок М.В.	174
Пономаренко С.О.	171
Попов В.В.	159
Поповкін Є.Ю.	38
Постельняк А.І.	191
Почапський Г.Ю.	19
Прашур В.С.	79
Присяжнюк С.С.	81
Притула Б.Г.	208
Продайвода Г.Т.	138
Пунгін А.А.	63

Р

Роботніков В.С.	154
Равський С.Л.	49
Ралюченко С.П.	217
Рибак Іссахар-Бер	32
Рибалкін В.С.	100
Рибицький А.О.	44
Риндак В.Г.	128
Ріжняк Р.Я.	220
Родкевич М.О.	139
Розвозчик П.І.	151
Руденко Е.М.	22
Руденко М.С.	244
Русов О.О.	34
Русул І.В.	129
Рябий Д.В.	209

С

Савін В.М.	38
Савранчук В.В.	117
Садовий М.І.	157
Самсонова В.О.	146
Самсонова К.О.	200
Сараскіна Л.І.	37
Сарахан М.М.	175
Свірненко В.П.	214
Селіванов В.І.	218
Семенов Г.Г.	157
Серватюк В.М.	58
Северянін Ігор	91
Сипливий С.Г.	149
Скалько С.Л.	178
Скляренко В.Г.	153
Скормна Л.І.	63
Смідович А.Л.	105

Смоленчук М.К.	127
Соколовська Ж.П.	146
Сприкут Ю.О.	122
Стависький І.М.	102
Ставчанський Е.М.	82
Стеценко К.Г.	96
Сумароков П.І.	159

Т

Талмуд І.Л.	221
Таратута Є.О.	99
Тарковська Н.К.	59
Тарковський А.О.	114
Тарковський О.К.	168
Тарловський М.А.	135
Тарновський В.В.	140
Тираспольська Н.Л.	94
Тікуш В.Л.	99
Тітішев С.А.	139
Ткаченко В.О.	212
Тобілевич М.М.	68
Томак М.М.	78
Топольний Ф.П.	43
Трегуб С.А.	156
Третьяков В.М.	102
Трофимова Н.О.	238
Тупчієнко М.П.	63

Ф

Федоренко Н.П.	38
Фессінг Л.О.	124
Фільваров Г.Й.	84
Фірсова Н.Ф.	101
Фітінгоф І.А.	68
Флейшман О.М.	155
Флоровський В.А.	61
Фомичова Н.М.	93
Фундерат О.А.	221

Х

Харті В.М.	181
Харченко-Куликовський В.В.	195
Хромченко С.М.	219
Худякова А.Ф.	118

Ц

Цівчинська А.А.	97
Цуканов М.М.	136

Ч

Червоніщенко І.Г.	244
---------------------------	-----

Іменний покажчик

Чернов В.М.	209	Шпiр А.О.	211
Чирва С.М.	244	Шполянський М.Н.	25
Чорновiл В.М.	241	Штейнберг М.О.	119
Черноморченко Р.О.	66	Штутман П.Л.	21
Чубенко В.А.	216	Шубiна Л.В.	180
Чурпiй К.Л.	156	Шутенко К.О.	198

Ш

Шабала Ф.М.	198
Шаповал О.О.	137
Шевченко Г.П.	69
Шевчук М.Т.	179
Шепель Ф.О.	91
Шепетов І.М.	133
Шило В.А.	171
Шимановський Кароль	192
Шимчик Я.В.	113
Шинкаренко С.Г.	219
Шліфер Л.Й.	75
Шоргiн С.Я.	216

Ю

Юр'єв В.О.	120
Юрченко А.П.	137

Я

Яковенко Н.М.	196
Яновський Ю.І.	153
Янушевич Г.Я.	236
Яремчук В.П.	147
Яровенко Т.С.	76
Ярошевський М.М.	193
Ясногородський В.Г.	210

ЗМІСТ

Історична енциклопедія степового краю у долях його видатних уродженців	3
Стихотворения поетов:	
Бориса Пастернака «Единственные дни»	9
Роберта Рождественского «Тихо летят паутинные нити»	9
Булата Окуджавы «Почему мы исчезаем...»	10
Інгул та Єлисаветград: історія взаємної нелюбіві	11
Пам'ятні дати січня	17
Єлисаветград – Єлисавет – Єлисаветградківка – Єлисаветгород	29
Пам'ятні дати лютого	32
Дещо з минулого села Седнівки: до питання про «нашу» й «не нашу» історію	50
Пам'ятні дати березня	55
Перейменування вулиць: декомунізація, дерусифікація, героїзація	70
Пам'ятні дати квітня	75
Мала Виска – без Вайсманів, Єлисаветград – без Юрія Олеші, світ – без нас	85
Пам'ятні дати травня	90
Заступник міністра смакової промисловості СРСР Іван Сиволап і книга «О вкусной и здоровой пищи»	106
Пам'ятні дати червня	111
Іван Похитонов – фундатор Єлисаветградського художнього музею	123
Пам'ятні дати липня	127
Володимир Тарновський: трагічна доля «батька радянського червінця»	140
Пам'ятні дати серпня	146
Непринцеви: за маршрутом Єлисаветград – Тбілісі	162
Пам'ятні дати вересня	168
Фанні Зборовська та її нащадки	183
Пам'ятні дати жовтня188	
Олександр Рохович; український поет-футурист, російський сатирик, один з «батьків» «Василя Тьоркіна»	202
Пам'ятні дати листопада	208
Єлисаветградські Лішини: родина генералів	225
Пам'ятні дати грудня	232
Наші знамениті Немировські	245
Зловісне обрізання дерев та незвичайний надгробок на Рівненському цвинтарі	252
Іменний покажчик	254

ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧЕ ВИДАННЯ. ДОВІДНИК

Босько Володимир Миколайович

Історичний календар Кіровоградщини на 2017 рік Люди. Події. Факти

Редактор С. М. Янчуков
Верстка В. В. Сорокін
Обкладинка В. В. Сорокін

Зверстано та надруковано в ТОВ «Центрально-Українське видавництво»
Україна, 25006, м. Кропивницький, вул. Тараса Карпи, 69.
Тел.: (0522) 24-25-96, 24-48-51
ел. пошта: zuv2@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
від 15.12.2011 р., серія ДК №4234

Підписано до друку 06.12.2016. Формат 60x84 1/16
Папір офсетний. Гарнітура Palatino.
Друк ризографічний. Ум. друк. арк. 15.1
Наклад 500 примірників. Замовлення №363